Prijedlog

Strategija razvoja grada Sinja
Razdoblje 2015. – 2020.

Studeni, 2015.

Strategijom razvoja grada Sinja za razdoblje od 2015. do 2020. godine utvrđuju se smjernice daljnjeg sveobuhvatnog napretka sinjske zajednice u skladu s interesom građana.

Ona predstavlja temeljni dokument u funkciji unaprjeđenja kakvoće života kroz viziju učinkovitih javnih usluga i održivog okoliša te izgradnje platforme za konkurentnije lokalno gospodarstvo. Njome se definiraju ključni ciljevi, određuju prioriteti te određuju jasne mjere i projekti od strateškog interesa za grad Sinj.

Sadržaj strategije odražava usklađenost gradskih prioriteta s onima na županijskoj, nacionalnoj i EU razini, kao i njihovim regulativama (npr. Zakon o regionalnom razvoju).

Lista akronima

BDP	Bruto domaći proizvod
DUUDI	Državni ured za upravljanje državnom imovinom
DVD	Dobrovoljno vatrogasno društvo
DZS	Državni zavod za statistiku
EU	Europska unija
GZ	Gospodarska zona
ha	hektar = 10.000 m2
HGK	Hrvatska gospodarska komora
JKP	Javno komunalno poduzeće
JLS	Jedinica lokalne samouprave
LAG	Lokalna akcijska grupa (skupina)
MRRFEU	Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije
NKD	Nacionalna klasifikacija djelatnosti
NN	Narodne novine
OIE	Obnovljivi izvori energije
OPG	Obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo
RH	Republika Hrvatska
SDŽ; SD županija	Splitsko-dalmatinska županija
TZ	Turistička zajednica

Izrada dokumenta:

Grad Sinj – Gradska uprava
Dragašev prolaz 24, 21230 Sinj
+385-21-708-601
info@sinj.hr
www.sinj.hr

Deloitte Savjetodavne usluge d.o.o.,
Radnička cesta 80, 10000 Zagreb
+385-1-2351-900
cehrreception@deloittece.com
www2.deloitte.com/hr

Sadržaj

Lista akronima 2
Izrada dokumenta: 2
Popis Tablica 6
Popis Slika 9
1. Riječ Obnašateljice dužnosti gradonačelnika 11
2. Uvod 12
3. Pristup izradi strategije 14
3.1. Svrha strategije 14
3.2. Politika regionalnog razvoja – usklađenost sa smjernicama viših razina 15
3.2.1. EU smjernice 15
3.2.2. Nacionalne smjernice 16
3.3. Metodologija izrade strategije 17
4. Teritorijalna pokrivenost 18
4.1. Teritorijalni obuhvat 18
4.2. Teritorijalni kontekst 19
4.2.1. Opis glavnih značajki urbanog područja 19
Fizičko-geografske značajke 19
Klimatske značajke 20
Naselja i naseljenost 20
4.2.2. Prikaz urbanog područja u njegovom širem kontekstu 21
5. Analiza trenutnog stanja 24
5.1. Društvo 24
5.1.1. Demografija 24
5.1.2. Socijalno uključivanje i usluge socijalne skrbi te stope kriminala 27
5.1.3. Društvena i zdravstvena infrastruktura 28
5.1.4. Odgoj i obrazovanje te sport 29
Predškolski odgoj 29
Osnovno i obvezno obrazovanje 30
Srednje škole 31
Ustanove za dodatno obrazovanje i cjeloživotno učenje 32
Visokoškolsko obrazovanje 33
Promocija obrazovanja i znanosti 33
Sport 34
5.2. Gospodarstvo 35

5.2.1. Opća gospodarska kretanja ... 35
5.2.2. Tržište rada ... 41
5.2.3. Poslovno okruženje ... 47
Vanjska trgovinska razmjena ... 47
Poduzetnička zona ... 48
Poljoprivreda ... 52
Poslovanje Grada Sinja ... 56
5.2.4. Turizam i kultura ... 60
Kulturno-povijesni turizam ... 61
Vjerski turizam ... 62
Sportsko-rekreacijski i avanturistički turizam ... 63
Ruralni turizam ... 64
Turistička zajednica grada (TZG) Sinja ... 68
5.3. Urbano okruženje ... 69
5.3.1. Kvaliteta urbanog okoliša, izloženost ekološkim rizicima i klimatskim opasnostima ... 69
Podaci o onečišćenju zraka ... 69
Podaci o onečišćenju vode ... 70
Podaci o onečišćenju tla ... 70
Zelene površine ... 71
Bio-raznolikost ... 71
Gospodarenje otpadom ... 72
Izloženosti prirodnim rizicima ... 74
Nekadašnji vojni i industrijski prostori ... 74
5.3.2. Primarna infrastruktura ... 75
Vodoopskrba i odvodnja ... 75
Energetski sustav ... 78
5.3.3. Infrastruktura za mobilnost i internetsku povezanost ... 80
Cestovna infrastruktura ... 80
Pokrivenost i korištenje širokopojasnog interneta ... 81
5.3.4. Urbani prijevoz ... 82
6. Prepoznavanje razvojnih potreba i potencijala grada Sinja (SWOT analiza) ... 86
6.1. Društvo ... 88
6.2. Gospodarstvo ... 90
6.3. Okruženje (i primarna infrastruktura) ... 93
7. Definiranje budućeg strateškog programa razvoja grada Sinja ... 95
7.1. Vizija grada Sinja ... 95
7.2. Strateški ciljevi razvoja ... 96

7.2.1. Strateški prioriteti i ciljevi viših razina (EU, Hrvatske) 97
7.2.2. Opći i specifični ciljevi grada Sinja 101
7.2.3. Razrada ciljeva grada Sinja 102
8. Provedba Strategije 119
8.1. Institucionalni okvir 119
8.1.1. Koordinacija i podrška u provedbi strategije razvoja 119
8.1.2. Sudionici i uloge predstavnika lokalne zajednice u provedbi strategije 120
8.1.3. Praćenje i evaluacija Strategije 120
8.2. Financijski okvir 121
9. Prilozi 135
9.1. Institucije, fondovi i programi za financiranje projekata 135

Popis Tablica

Tablica 1 Obuhvat urbanog područja u skladu s metodologijom MRRFEU 19
Tablica 2 Pokazatelji sastava stanovništva Grada Sinja prema spolu i dobi 2001. i 2011. godine (Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 31. ožujka 2011.: stanovništvo prema spolu i starosti, po naseljima, www.dzs.hr) 25
Tablica 3 Broj stanovnika i njihova gustoća po naseljima grada Sinja (Izvor: Grad Sinj, te Državni zavod za statistiku, Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001./2011., www.dzs.hr) 26
Tablica 4 Socijalne naknade za siječanj 2015. godine u Cetinskoj krajini (Izvor: Centar za socijalnu skrb, Sinj) 27
Tablica 5 Pozicija grada Sinja na listi 29 najvećih gradova RH u kontekstu pojedinih vrsta kaznenih djela na 1000 stanovnika (Izvor: Zaštita - časopis za zaštitu i sigurnost osoba i imovine, www.zastita.info, 2014.) 28
Tablica 6 Opseg djelatnosti osnovnih škola na području grada Sinja (Prijedlog odluke o kriterijima, mjerilima i načinu financiranja materijalnih i financijskih rashoda osnovnih škola Splitsko-dalmatinske županije u 2015. godini; 10. ožujak 2015.) 30
Tablica 7 Smjerovi i programi Tehničke i industrijske škole Ruđera Bošković (Izvor: Grad Sinj) 31
Tablica 8 Strukovni programi Srednje strukovne škole Ban Josip Jelačić (Izvor: Grad Sinj) 32
Tablica 9 Opseg djelatnosti srednjoškolskih ustanova na području Sinja (Izvor: Prijedlog odluke o kriterijima, mjerilima i načinu financiranja materijalnih i financijskih rashoda srednjih škola i učeničkih domova Splitsko-dalmatinske županije u 2015. godini; 19. ožujak 2015.) 32
Tablica 10 Sredstva za realizaciju Programa javnih potreba u školstvu planirana u Proračunu Grada Sinja za 2014. godinu 33
Tablica 11 Konsolidirani financijski rezultati gospodarstva Republike Hrvatske za 2013. godinu u milijunima kuna (Izvor: Izvješće o stanju u gospodarstvu Splitsko-dalmatinske županije za 2013. godinu) 35
Tablica 12 Konsolidirani financijski rezultati poduzetnika grada Sinja, (Izvor: Izvješća o stanju u gospodarstvu Splitsko-dalmatinske županije za 2010., 2011., 2012., 2013. godinu; *FINA: Analiza financijskih rezultata poslovanja poduzetnika grada Sinja u 2014. godini) 36
Tablica 13 Rang lista prvih deset poduzetnika grada Sinja po ukupnom prihodu u 2014. (Izvor: FINA: Analiza financijskih rezultata poslovanja poduzetnika grada Sinja u 2014. godini) 36
Tablica 14 Ekonomičnost poslovanja – odnosi prihoda i rashoda poduzetnika grada Sinja - prihodi na 100 kuna rashoda (Izvor: FINA: Analiza financijskih rezultata poslovanja poduzetnika grada Sinja u 2014. godini) 37
Tablica 15 Prosječna plaća u gradu Sinju, Splitsko-dalmatinskoj županiji i Republici Hrvatskoj prema veličini i obliku vlasništva (Izvor: FINA: Analiza financijskih rezultata poslovanja poduzetnika grada Sinja u 2014. godini) 37
Tablica 16 Prosječne mjesečne neto plaće poduzetnika grada Sinja po područjima djelatnosti u 2014.g. (Izvor: FINA: Analiza financijskih rezultata poslovanja poduzetnika grada Sinja u 2014. godini) 38
Tablica 17 Dobit i gubitak po djelatnostima te broj poduzetnika koji su poslovali s dobiti/gubitkom u 2014. godini (Izvor: FINA: Analiza financijskih rezultata poslovanja poduzetnika grada Sinja u 2014. godini) 39

Tablica 18 Analiza rezultata poslovanja sinjskih pravnih subjekata - Prikaz dobiti i gubitka prema veličini poduzetnika i oblicima vlasništva u 2013. i 2014. godini (Izvor: FINA: Analiza financijskih rezultata poslovanja poduzetnika grada Sinja u 2014. godini) 39
Tablica 19 Usporedna struktura aktive i pasive poduzetnika u Sinju, Splitsko-dalmatinskoj županiji i Republici Hrvatskoj (Iznosi u tisućama kuna, udjeli u %)(Izvor: FINA: Analiza financijskih rezultata poslovanja poduzetnika grada Sinja u 2014. godini) 40
Tablica 20 Broj i djelatnost obrta u gradu Sinju (Izvor: Grad Sinj) 40
Tablica 21 Vrijednosti osnovnih pokazatelja i standardiziranih pokazatelja u odnosu na nacionalni prosjek (Izvor: Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova EU: Ocjenjivanje i razvrstavanje jedinica lokalne samouprave prema razvijenosti; 2013.) 40
Tablica 22 Stanovništvo Sinja staro 15 i više godina prema trenutačnoj aktivnosti (Izvor: DZS, popis 2011.) 44
Tablica 23 Izvoz i uvoz grada Sinja u USD (Izvor: Izvješća o stanju u gospodarstvu Splitsko-dalmatinske županije za 2010., 2011., 2012. godinu; *FINA: Analiza financijskih rezultata poslovanja poduzetnika grada Sinja u 2014. godini) 47
Tablica 24 Rang lista prvih deset poduzeća grada Sinja po prihodima od izvoza u 2014. (Izvor: FINA: Analiza financijskih rezultata poslovanja poduzetnika grada Sinja u 2014. godini) 48
Tablica 25 Poljoprivredne i šumske površine prema administrativnim granicama gradskih naselja Sinja (Izvor: Grad Sinj, Prostorni plan uređenja grada Sinja, Urbos d.o.o., 2001.) 53
Tablica 26 Poljoprivredne površine po gradskim naseljima (mjestu vlasništva) i prema vrsti korištenja (Izvor: Grad Sinj, Deloitte analiza) 54
Tablica 27 Stočarske kulture na području grada Sinja (Izvor: DZS, Popis poljoprivrede 2003.) 55
Tablica 28 Pregled uzgoja stoke prema vrsti i gradskim naseljima (mjestu vlasništva) (Izvor: Grad Sinj, Deloitte analiza) 56
Tablica 29 Pregled ukupnih proračunskih prihoda i primitaka, odnosno rashoda i izdataka po kategorijama i pod-kategorijama Grda Sinja u periodu od 2009. do 2014. (Izvor: Državni ured za reviziju, izvješće o obavljenoj reviziji; Grad Sinj, Izvještaji proračuna, proračunskih i izvanproračunskih korisnika) 57
Tablica 30 Vrsta i kapaciteti smještaja, te turistički dolasci i noćenja u Sinju i općinama Dicmo i Hrvace za 2014. godinu (Izvor: Deloitte analiza) 65
Tablica 31 Nacionalnost stranih gostiju prema TZG Sinja tijekom 2013. i 2014. godine (Izvor: Turistička zajednica Splitsko-dalmatinske županije, travanj 2015.) 67
Tablica 32 Kretanje udjela broja turista i noćenja u Sinju u turističkom prometu Splitsko-dalmatinske županije za 2014. godinu (Izvor: Turistička zajednica Splitsko-dalmatinske županije, travanj 2015.) . 67
Tablica 33 Zbirni podaci i ocjena količina ukupne taložne tvari (mg/m²d) za mjernu postaju Sinj-Centar grada u 2013. godini (Izvor: Izvješće o kvaliteti zraka s mjernih postaja na području Splitsko-dalmatinske županije za razdoblje 1/2013. – 12/2013. God.) 69
Tablica 34 Zbirni podaci i ocjena količina metala u taložnoj tvari (µg/m²d) za mjernu postaju Sinj-Centar grada u 2013. godini (Izvor: Izvješće o kvaliteti zraka s mjernih postaja na području Splitsko-dalmatinske županije za razdoblje 1/2013. – 12/2013. God.) 69
Tablica 35 Kvaliteta vode u gradu Sinju z 2012. godinu (Izvor: “Priručnik o temeljnoj kakvoći vode u Hrvatskoj” Dr. sc. Željko Dadić) 70
Tablica 36 Podaci o odloženim količinama komunalnog otpada na odlagalištu Mojanka (Izvor: Izvješće o obavljenoj reviziji, Gospodarenje otpadom na području Splitsko-dalmatinske županiji; Državni ured za reviziju, Područni ured Split; kolovoz 2014.) 72
Tablica 37 Podaci o divljim odlagalištima na području grada Sinja, doznačenim i utrošenim sredstvima za sanaciju na koncu 2013. (Izvor: Izvješće o obavljenoj reviziji, Gospodarenje otpadom na području Splitsko-dalmatinske županiji; Državni ured za reviziju, Područni ured Split; kolovoz 2014.) 74

Tablica 38 Stupanj priključenosti korisnika na stupanj odvodnje (Izvor: Uvodni materijal za prezentaciju projekta na sjednici Gradskog vijeća Grada Sinja za projekt Poboljšanje vodno – komunalne infrastrukture, aglomeracija Sinj, Hrvatske vode, 2015., str. 7) 76
Tablica 39 Rezultati analize kvalitete vode po mjestu ispitivanja u Cetinskoj krajini (Izvori: Vodoopskrbni plan Splitsko-dalmatinske županije, Hrvatske vode, str.154)..... 76
Tablica 40 Površina, broj stanovnika, duljina nerazvrstanih cesta i prosječna gustoća mreže nerazvrstanih cesta u odnosu na površinu jedinice lokalne samouprave te u odnosu na broj stanovnika na području Splitsko-dalmatinske županije (Izvor: Državni ured za reviziju, Izvješće o obavljenoj reviziji, Održavanje nerazvrstanih cesta u jedinicama lokalne samouprave Splitsko-dalmatinske županije, 2013.) 80
Tablica 41 Pregled udaljenosti ključne prometne infrastrukture (Izvor: Izračun autora)..... 81
Tablica 42 Privatna kućanstva prema posjedovanju osobnog računala i korištenju interneta u Sinju u 2011. (Izvor: Državni zavod za statistiku, Privatna kućanstva prema posjedovanju osobnog računala I korištenja interneta) 81
Tablica 43 Stanovništvo staro 10 i više godina prema informatičkoj pismenosti i spolu u Sinju (Izvor: Popis stanovništva 2011.) 82
Tablica 44 EU strateške inicijative (prioriteti) i ciljevi 98
Tablica 45 Prioritetne iz Operativnog programa Konkurentnost i kohezija 2014. - 2020. 99
Tablica 46 Prioritetne osi, investicijski prioriteti i specifični ciljevi iz Operativnog programa Učinkoviti ljudski potencijali 2014.-2020 100
Tablica 47 Sažetak pet strateških ciljeva ŽRS (2011.-2013.) i njihovih prioriteta: 101
Tablica 48 Tablični pregled vizije, te općih i specifičnih ciljeva grada Sinja 102
Tablica 49 Specifični cilj: Unaprjeđenje odgojno-obrazovnog sustava dostupnog svim građanima Sinja (od predškolskog i školskog, do strukovnog i cjeloživotnog) 105
Tablica 50 Specifični cilj Izgrađeni i usklađeni infrastrukturni i prirodni resursi, kao osnovni preduvjeti kvalitete života 109
Tablica 51 Specifični cilj Održivo i konkurentno gospodarstvo, kao osnova ekonomske dinamike urbane sredine 113
Tablica 52 Specifični cilj Kontinuitet jedinstvenog kulturnog identiteta zajednice, kao vezivno tkivo svih generacija sinjskog društva 116
Tablica 53 Specifični cilj Razvoj administrativnih kapaciteta (infrastrukture, usluga i ljudskih resursa) Grada u svrhu efikasnijeg upravljanja lokalnim razvojem 118
Tablica 54 Usklađenost prioriteta i mjera grada Sinja s dokumentima viših razina, te mogući izvori financiranja 122
Tablica 55 Institucije, fondovi i programi za financiranje projekata 135

Popis Slika

Slika 1 Europska financijska sredstva namijenjena ulaganju u regije: kohezijska politika EU-a za razdoblje 2014. – 2020. (Izvor: Europska komisija) 15
Slika 2 Postupak strateškog planiranja razvoja Grada Sinja usklađen je s Nacrtom metodoloških smjernica za izradu Strategije razvoja urbanog područja (Izvor: Nacrt metodoloških smjernica za izradu Strategije razvoja urbanog područja, MRRFEU, lipanj 2015.) 17
Slika 3 Metodologija izrade Strateškog razvoja grada Sinja (Izvor: Deloitte pristup; Nacrt metodoloških smjernica za izradu Strategije razvoja urbanog područja) 18
Slika 4 Geografski smještaj grada Sinja (Izvor: Razvojne mogućnosti grada Sinja u okviru splitske makroregije, A. Šušnjara 2013.) 20
Slika 5 Topografski položaj naselja unutar Grada Sinja (Izvor: Razvojne mogućnosti grada Sinja u okviru splitske makroregije, A. Šušnjara 2013.) 21
Slika 6 Metropolitansko područje Splita s prikazom razvojnih okosnica, ključnih cestovnih pravaca i poslovnih zona (Izvor: A. Šušnjara: Razvojne mogućnosti grada Sinja u okviru splitske makroregije; 2013.) 22
Slika 7 Stanovništvo Grada Sinja u periodu od 1857.-2011. (Izvor: Naselja i stanovništvo RH 1857. – 2001., CD-ROM, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2005.; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011, www.dzs.hr) 24
Slika 8 Dobno-spolna piramida stanovništva Grada Sinja 2001. i 2011. godine (Izvor: Državni zavod za statistiku, Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, Popis 2011. i Popis 2001.) 26
Slika 9 Društvena i zdravstvena infrastruktura grada Sinja (Izvor: Lokalna razvojna strategija - LAG "Cetinska krajina") 28
Slika 10 Opseg programa predškolskog odgoja i naobrazbe na području grada Sinja u 2014. godini te najmanji iznos sredstava koje je Grad Sinj dužan osigurati za realizaciju iskazanih programa (Izvor: Prijedlog odluke o mjerilima i kriterijima za izdvajanje sredstava za financiranje programa javnih potreba u području predškolskog odgoja u jedinicama lokalne samouprave na području Splitsko-dalmatinske županije u 2014. godini) 30
Slika 11 Registrirana nezaposlenost za gradove Sinj i Split te Splitsko-dalmatinsku županiju, na 31. prosinac svake naveden godine 2004.-2014. te do travnja 2015. godine (Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje, Statistika; Deloitte, interna analiza) 42
Slika 12 Registrirana nezaposlenost po dobnoj strukturi u gradu Sinju (Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje, Statistika 2015.; Deloitte, interna analiza) 42
Slika 13 Obrazovanje starijih od 19 godina u gradu Sinju (Izvor: Institut sinergije znanosti i društva, http://iszd.hr/HRstat/) 43
Slika 14 Usporedba obrazovne strukture ukupne populacije grada i nezaposlenih u Sinju (Izvori: DZS, Stanovništvo staro 15 i više godina prema najvišoj završenoj školi, starosti i spolu, popis 2011., www.dzs.hr; HZZ, Statistika, Registrirana nezaposlenost: Razina obrazovanja, Mjesto stanovanja, https://statistika.hzz.hr; Deloitte, interna analiza) 43
Slika 15 Stanovništvo Sinja staro 15 i više godina prema trenutačnoj aktivnosti (Izvor: DZS, popis 2011.) 44
Slika 16 Zaposleni prema područjima djelatnosti u gradu Sinju (Izvor: Podaci iz popisa stanovništva iz 2011., Državnog zavoda za statistiku, www.dzs.hr; Deloitte, interna analiza) 46
Slika 17 Uvoz – sinjsko gospodarstvo (Izvor: kao slika 17) 48
Slika 18 Gospodarske zone Kukuzovac u Sinju – korištenje i namjena površina (izvor: web stranica Gospodarske zone Kukuzovac - http://www.gzk.hr/Default.aspx) 49

Slika 19 Prostorni plan uređenja grada Sinja – korištenje i namjena površina (Izvor: Grad Sinj) 52
Slika 20 Udjeli vrste korištenja poljoprivrednog zemljišta (Izvor: Grad Sinj, Deloitte analiza) 55
Slika 21 Usporedba strukture poslovnih prihoda Grada Sinja za 2009. i 2014. godinu (%) (Izvor: Samostalni izračun na temelju podataka Državnog ureda za reviziju, izvješće o obavljenoj reviziji; Grad Sinj, Izvještaji proračuna, proračunskih i izvanproračunskih korisnika) 58
Slika 22 Usporedba strukture poslovnih rashoda Grada Sinja za 2009. i 2014. godinu (%) (Izvor: Samostalni izračun na temelju podataka Državnog ureda za reviziju, izvješće o obavljenoj reviziji; Grad Sinj, Izvještaji proračuna, proračunskih i izvanproračunskih korisnika) 58
Slika 23 Usporedba proračunske strukture gradova Sinja, Splita, Imotskog, Metkovića i Knina u **2013.** godini (Izvor: Izračun autora) 59
Slika 24 Pregled dolazaka i noćenja domaćih i stranih gostiju za područje Turističke zajednice grada Sinja (Izvor: Statistička analiza turističkog Prometa Splitsko-dalmatinske županije za 2010., 2011., 2012., 2013., 2014.) 66
Slika 25 Broj noćenja na području TZG Sinja prema mjesecima za 2007., 2010. i 2013. godinu (Izvor: TZG Sinj) 66
Slika 26 Odlagalište otpada Mojanka i okolna naselja (Izvor: Ekonerg d.o.o.: Elaborat zaštite okoliša za ocjenu o potrebi procjene izmjene zahvata sanacije odlagališta otpada Mojanka na okoliš, rujan 2014.) 73
Slika 27 Aglomeracija Sinj (Izvor: Vodovod i odvodnja Cetinske krajine d.o.o.) 77
Slika 28 Prikaz dostupnosti brzine širokopojasnog pristupa internetu na području grada Sinja (Izvor: Hrvatska regulatorna agencija za mrežne djelatnosti (HAKOM), objedinjeni preglednik) 82
Slika 29 Aktivno stanovništvo Grada Sinja koje obavlja zanimanje i dnevno cirkulira na rad prema mjestu rada 2001. godine (Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 31. ožujka 2001.: dnevni i tjedni migranti, po naseljima) 83
Slika 30 Autobusni promet tvrtke Promet d.o.o. na području grada Splita i okolice podijeljen je na četiri Tarifne zone (Izvor: Promet d.o.o. Split, www.promet-split.hr) 83
Slika 31 Prijedlog novog rješenja prigradske željeznice od Splita do Sinja (Izvor: Savez za željeznicu: Prigradski željeznički promet na području splitske konurbacije) 85
Slika 32 Četiri ključna strateška cilja proizašla vizije grada Sinja 96

1. Riječ Obnašateljice dužnosti gradonačelnika

Cijenjeni sugrađani,

pred Vama se nalazi Strategija razvoja grada Sinja za razdoblje od 2015. do 2020. godine. Cilj izrade ovog strateškog dokumenta je da se na načelima održivog razvoja, partnerstva i konsenzusa svih relevantnih dionika stvori podloga za planirani razvoj usmjeren ka osiguranju kvalitete života građanima grada Sinja.

Prirodni resursi, očuvan okoliš, bogata povijesna i kulturna baština predstavljaju razvojnu snagu te je njima potrebno gospodariti na učinkovit i održiv način, a upravo Strategija razvoja predstavlja iskorak u tom pravcu. Naime, pažljivom analizom razvojnih potencijala i ograničenja definirani su strateški ciljevi, prioriteti i mjere za naredno petogodišnje razdoblje.

Međutim, sve to što je planirano u ovoj Strategiji ne može biti realizirano bez ljudi i zajedničkog zalaganja. Najveća vrijednost grada Sinja su njegovi ljudi koji su stoljećima oblikovali prostor svog grada i zato želimo da svaki naš građanin bude motiviran da svojim radom, znanjem i kreativnošću doprinosi održivom i kvalitetnom razvoju.

Zajedničkim trudom i zalaganjem svih nas koji živimo u Sinju, možemo ostvariti viziju grada Sinja kao dinamične lokalne zajednice, usklađenih prirodnih i izgrađenih resursa, jedinstvenog kulturnog identiteta s kvalitetnim ljudskim resursima koji sinergijom i konsenzusom grade održivo gospodarstvo.

Obnašateljica dužnosti gradonačelnika

Zamjenica gradonačelnika

Kristina Križanac, struč.spec.oec.

2. Uvod

Strateško planiranje daljnjeg razvoja grada Sinja temeljna je zadaća vodstva Grada, a njegovo priprema mora biti karakterizirana međusektorskom suradnjom te zajedničkim definiranjem ključnih izazova i prilika. Stoga vodstvo Grada Sinja zajedno sa svim relevantnim dionicima sinjskog društva kontinuirano promišlja, diskutira i donosi viziju budućeg suživota zajednice koja putem strateških dokumenta omogućuje svim zainteresiranim stranama jasnu, preglednu i konzistentnu politiku dugoročnog prosperiteta Grada.

Strategija razvoja grada Sinja za razdoblje 2015.-2020. obuhvaća programski i vremenski okvir koji je usklađen s planovima na razini RH i EU, što omogućuje integraciju gradske strategije s dokumentima više razine, te se na taj način ostvaruju preduvjeti za sufinanciranje relevantnih ključnih projekata.

Gradska upravna tijela imaju jasne lokalne ovlasti u kontekstu fiskalne i administrativne odgovornosti putem kojih utječu na gospodarski razvoj grada i opće-društveni napredak zajednice. Ova Strategija osim fokusa na navedene ovlasti Grada kao ključnim polugama za ostvarivanje zacrtanih strateških ciljeva i pokretanje željenih promjena, sagledava i širi kontekst mogućnosti koje su izvan okvira jedinice lokalne samouprave.

Strategija ima za cilj poslužiti kao vodič za dugoročni razvoj grada, skrb za javni interes i opće dobro, a koji je razumljiv i dostupan široj zajednici.

Važna polazišna točka pri izradi ove strategije bio je prethodno izrađen i usvojen dokument sličnog karaktera pod nazivom „Strateški razvojni program grada Sinja“, pripremljen od strane Sveučilišta u Splitu u studenom 2007. godine, a koji daje sveobuhvatan pregled zatečenog stanja i vizije budućeg razvojnog plana grada za višegodišnje razdoblje. Naime, navedena studija detaljno opisuje sve relevantne elemente specifičnog sinjskog okruženja te sukladno tadašnjim trendovima, očekivanjima i razmišljanjima pruža ključne smjernice djelovanja gradskih tijela. Kao takav, dokument je predstavljao ključnu polazišnu točku za izradu nove Strategije razvoja grada Sinja za naredni period: od 2015. do 2020. godine. Naime danas, osam (8) godina kasnije, došlo je do značajnih promjena kako u samom gradu tako i u eksternom okruženju, ponajprije uslijed dugogodišnje ekonomske krize te ulaska Hrvatske u EU. Stoga novi dokument Strategije reflektira navedene promjene, ali i evaluira realiziranost prethodnog dokumenta, odnosno status ostvarenosti predviđenih ciljeva i planiranih aktivnosti. Nadalje, s ciljem zadržavanja kontinuiteta razvojne politike, novi dokument procjenjuje relevantnost i održivost pojedinih nerealiziranih ciljeva, mjera i projekata, sagledavajući ih u kontekstu novih EU i nacionalnih smjernica i regulativa, te ih zajedno s novo identificiram ciljevima i mjerama projicira za vremensko razdoblje do 2020. godine.

Strategija je također važna jer je Zakonom o regionalnom razvoju Republike Hrvatske (NN 147/14, u nastavku teksta: Zakon ili ZRR) propisana obaveza izrade strategije urbanog područja, pa se tako ovim dokumentom ispunjava i ta zakonska obaveza. Istim zakonom predviđa se izrada još dva planska dokumenta: nacionalne strategije regionalnoga razvoja Republike Hrvatske, kao i županijske razvojne strategije. Sva tri strateška dokumenta moraju biti sadržajno povezana, stoga Strategija

razvoja grada Sinja mora biti usklađena sa županijskom i nacionalnom strategijom, jer se time omogućuje Gradu integriranje svojih strateških ciljeva, mjera i projekata s višim razinama upravljanja (županijska, nacionalna, regionalna i EU), čime se omogućava da isti budu adekvatno valorizirani i sufinancirani. Međutim, važno je naglasiti da u trenutku izrade ove Strategije Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije nije izradilo nacionalnu strategija regionalnog razvoja, a samim time nisu napravljane i usvojene županijske razvojne strategije.

Zaključno, u nadolazećem periodu postoje izazovi, ali i značajne prilike na koje se ovaj dokument usredotočuje jer predstavljaju budućnost za ljude koji žive, uče, rade i ulažu u ovaj grad. Putem partnerstva između građana, lokalnih tvrtki, javnih ustanova, nevladinih udruga i vjerskih organizacija, želja je da Strategija u potpunosti reflektira interes svih građana, jer ciljevi ove Strategije mogu se postići samo ukoliko postoji šira potpora i aktivno sudjelovanje lokalnog stanovništva.

3. Pristup izradi strategije

3.1. Svrha strategije

Strategija grada Sinja je multi-sektorski strateški dokument koji određuje i usklađuje ključne razvojne prioritete urbanog područja, u ovom kontekstu grada Sinja, za period od 2015. do 2020. godine. Strategija daje prikaz trenutnog stanja, evaluira trenutne snage i slabost, kao prilike i prijetnje, (re)definira viziju grada te određuje ciljeve, mjere i projekte koji bi trebali biti postignuti do 2020. godine. U skladu s time, Strategija (odnosno njen akcijski plan provedbe) također opisuje ključne resurse za provedbu mjera i projekata: definira plan provedbe ključnih mjera te opisuje potencijalne izvore financiranja. Na taj se način osigurava kontinuitet provedbe Strategije bez obzira na moguće političke i društvene promjene.

Strategija se temelji na pretpostavci da se na razvojni put grada može značajno utjecati putem dobro osmišljenih i pravodobno implementiranih inicijativa i projekata.

Stvaranje dugoročne vizije Grada zahtijeva prikupljanje informacija i stavova različitih javnih, civilnih i privatnih subjekata, odnosno svih relevantnih gradskih dionika. Takav način rada i komunikacije pružio je platformu za usklađivanje različitih gradskih socijalnih, ekonomskih i ekoloških interesa i perspektiva. Obzirom da ovaj dokument nastoji sumirati sve glavne ishode analiza, rasprava i strateških promišljanja navedenih dionika koji su ostvareni tijekom procesa kreiranja strategije, on će ujedno poslužiti kao razumljiv i široj publici uvijek dostupan vodič dugoročne skrbi za javni interes i opće dobro.

Pri izradi ove Strategije autori su se koristili brojnim EU, nacionalnim, regionalnim i gradskim dokumentima, znanstvenim radovima i projektnim elaboratima[1] kao izvorima podataka za provedbu analiza te za usklađivanja gradske Strategije sa smjernicama i regulativama ključnih europskih, nacionalnih i regionalnih institucija.

Strategija razvoja grada Sinja temelji se na pretpostavci da se na budući razvojni put grada može značajno utjecati i unaprjeđivati ga putem dobro osmišljenih i pravodobno implementiranih javnih, privatnih i građanskih inicijativa i projekata. Ukoliko su sve navedene inicijative naslonjene na navedene relevantne EU, nacionalne i lokalne politike, strategije i planove, realizacija istih biti će brža i učinkovitija uz mogućnost sufinanciranja. Uspjeh same Strategije ovisit će o nizu čimbenika,

[1] Sve institucije i dokumenti navedeni su kao izvori prilikom korištenja njihovih podataka, npr.;
- Europska komisija – Strategija EU 2020
- Vlada RH – Operativni programi
- Državni zavod za statistiku: podaci o stanovništvu, gospodarstvu…
- FINA: Analiza financijskih rezultata poslovanja poduzetnika grada Sinja u 2014. godini
- Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova EU: ocjenjivanje i razvrstavanje jedinica lokalne samouprave prema razvijenosti, natječaji za EU fondove…
- Državni ured za reviziju: zvješće o obavljenoj reviziji
- Splitsko-dalmatinska županija: Strategija, odluke skupštine, itd.
- Grad Sinj, Izvještaji proračuna, proračunskih i izvanproračunskih korisnika

uključujući političku volju, podršku svih relevantnih dionika, realizaciju planiranih ulaganja te dosljednost u provođenju njezinog plana provedbe.

3.2. Politika regionalnog razvoja – usklađenost sa smjernicama viših razina

3.2.1. EU smjernice

Europska komisija, svjesna da više od dvije trećine europskog stanovništva živi u urbanim područjima, prepoznaje gradove kao mjesta gdje se pojavljuju izazovi, ali i nalaze rješenja. Gradovi su mjesta razvitka znanosti i tehnologije, kulture, kreativnosti i inovacija te jedna od ključnih mjesta za ublažavanje utjecaja klimatskih promjena. Jednako tako, u gradovima su koncentrirani problemi kao što su nezaposlenost, socijalna isključenost i siromaštvo. Stoga će upravo razvoj gradova odrediti budući ekonomski, socijalni i teritorijalni razvoj Europske unije.

Europska komisija razvila je kohezijsku politiku s ciljem smanjivanja nejednakosti među regijama EU-a radi postizanja uravnoteženog gospodarskog, socijalnog i teritorijalnog razvoja. Takva politika nalazi se u samim temeljima europske zajednice, odnosno svoje ishodište nalazi u Rimskom ugovoru iz 1957. gdje se navodi potreba zemalja članica „da osnaže jedinstvo svojih gospodarstava i osiguraju skladan razvoj smanjivanjem razlika koje postoje između pojedinih regija i smanjivanjem zaostalosti zapostavljenih regija". Takav stav dodatno se učvršćuje Libanonskim ugovorom (2010.) gdje se člankom 174. ističe: „Radi promicanja sveukupnog skladnog razvitka, Unija razvija i provodi svoja djelovanja koja dovode do ojačavanja gospodarske, socijalne i teritorijalne kohezije. Unija posebice nastoji smanjiti nejednakosti među razvojnim razinama različitih regija te zaostalosti regija u najnepovoljnijem položaju".

Kohezijskom politikom predviđeno je ostvarivanje ciljeva pametnog, održivog i inkluzivnog rasta koji su definirani u strategiji Europa 2020. Da bi ostvarila navedene ciljeve, Europska komisija namijenila je posebna financijska sredstva (sljedeća slika) kanalizirana prema regijama kroz tri fonda kojima se financiraju relevantni projekti.

Slika 1 Europska financijska sredstva namijenjena ulaganju u regije: kohezijska politika EU-a za razdoblje 2014. – 2020. (Izvor: Europska komisija)

Sredstva mogu koristiti regije i gradovi, a čiji okviri ne moraju pratiti administrativne granice jedinica lokalne i područne samouprave. Očekuje se da će 5% sredstava Europskog fonda za regionalni razvoj (EFRR-a) biti uloženo u integrirani održivi urbani razvoj na nacionalnoj razini.

Da bi gradovi mogli povući predviđena EU sredstva moraju imati pripremljene razvojne strategije. Od navedenih razvojnih strategija, a kao *ex ante* uvjet za financiranje projekata, EU očekuje da budu povezane s tematskim ciljevima i investicijskim prioritetima kohezijske politike te da postoje svi

regulatorni i institucionalni preduvjeti, kao i lokalni administrativni kapaciteti, potrebni za realizaciju projekata.

Ključni dokumenti relevantni za povlačenje sredstava, a s kojima je Strategija razvoja grada Sinja usklađena, su:

- Strategija Europa 2020;
- Sporazum o partnerstvu između Republike Hrvatske i Europske komisije za korištenje EU strukturnih i investicijskih fondova za rast i radna mjesta u razdoblju 2014.-2020.;
- Operativni programi 2014.-2020.: „Konkurentnost i kohezija“ i „Učinkoviti ljudski potencijali“; te
- IPA program prekogranične suradnje Hrvatska – Bosna i Hercegovina – Crna Gora 2014-2020;

Iako EK nije jednoznačno definirala pristup i metodologiju izrade strategije, zadane su osnovne upute kao što je npr. važnost suradnje sa zajednicom pri izradi dokumenta kroz savjetovanje s lokalnim građanskim inicijativama, odnosno potreba izrade strategije kroz kombinirani međusektorski i teritorijalni pristup.

Strategije gradova trebaju biti provedene kao integrirana teritorijalna ulaganje (ITU), više tematska prioritetna os ili posebni operativni program. Same projekte unutar svojih strategija odabiru gradovi, a EK posebno vrednuje projekte koji povezuju urbane i ruralne dimenzije sredine.

3.2.2. Nacionalne smjernice

Pored usklađivanja strategije s EU politikama (Strategijom 2020 i Operativnim programima koji određuju nacionalni okvir za korištenje strukturnih fondova), Strategija razvoja grada Sinja usklađena je sa sljedećim dokumentima:

- Zakon o regionalnom razvoju (ZRR) Republike Hrvatske (NN 147/14);
- Strategija regionalnog razvoja RH 2011.-2013. (očekuje se izdavanje iste za novo programsko razdoblje);
- Nacrt metodoloških smjernica za izradu Strategije razvoja urbanog područja;
- Nacrt prijedloga Strategije prostornog razvoja RH;
- Industrijska strategija RH 2014.-2020.;
- Strategija pametne specijalizacije (S3);
- Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske za razdoblje do 2020.;
- Razvojna strategija Splitsko-dalmatinske županije 2011.-2013./2014.;
- Lokalna razvojna strategija LAG “Cetinska krajina”;
- Prostorni i urbanistički planovi; te
- drugi relevantni dokumenti.

Posebno treba istaknuti da je se ovim ZRR-om (NN 147/14, stupio na snagu u siječnju 2015. godine) daljnja izgradnja sustava vođenja regionalne politike u RH nastojala uskladiti sa zahtjevima kohezijske politike Europske unije. Zakonom su određeni novi ciljevi i nositelji politike regionalnog razvoja u Hrvatskoj, a poseban naglasak stavljen je na jačanje urbane dimenzije politike regionalnoga razvoja RH. Na taj način nastoji se promijeniti dosadašnja situacija u kojoj gradovi nisu bili u dovoljnoj mjeri prepoznati kao značajni akteri regionalnoga razvoja.

Zakon stoga predviđa izradu strategije razvoja urbanog područja kao temeljnog strateškog dokumenta u kojem se određuju ciljevi i prioriteti razvoja gradova i gradskih aglomeracija. U Republici Hrvatskoj uspostavljena su tri tipa urbanih područja: urbane aglomeracije, veća urbana područja (VUP) te manja urbana područja (MUP), a među koje spada i Grad Sinj.

Sukladno Zakonu, pod pojmom urbanog područja Grad Sinj može razmatrati prostor izvan svojih administrativnih granica, odnosno uključiti šire urbano područje susjednih jedinica lokalne samouprave – gradove i općine – ili njihove dijelove, uz prethodnu suglasnost njihovih čelnika. Na isti način ova Strategija razvoja Grada Sinja mogla je obuhvatiti ili samo administrativno područje grada ili uključiti šire urbano područje koje obuhvaća, osim administrativnog područja Grada Sinja, druge okolne jedinice lokalne samouprave koje s gradom čine određenu cjelinu zbog svog geografskog položaja, povezanosti ili drugih čimbenika. Međutim, shodno konzultaciji Gradskih tijela, odlučeno je da će Strategija razvoja grada Sinja pod pojmom urbanog područja obuhvatiti isključivo administrativno područje Grada.

3.3. Metodologija izrade strategije

U trenutku pisanja ovog dokumenta nije postojao javno usvojen i prihvaćen predložak sadržaja, strukture i metodologije izrade strategije, međutim postojao je Nacrt metodoloških smjernica za izradu Strategije razvoja urbanog područja (trenutno u fazi javne rasprave) te Pravilnik o obveznom sadržaju, metodologiji izrade i načinu vrednovanja županijskih razvojnih strategija (NN 53/10) koje je predložilo i propisalo Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova EU (MRRFEU).

Stoga su postupak kao i metodologija izrade Strategija Grada Sinja provedeni temeljem najboljih praksi pritom zadovoljavajući sve odredbe gore navedenih nacrta i pravilnika, što će olakšati naknadno institucionalno praćenje i evaluaciju Strategije.

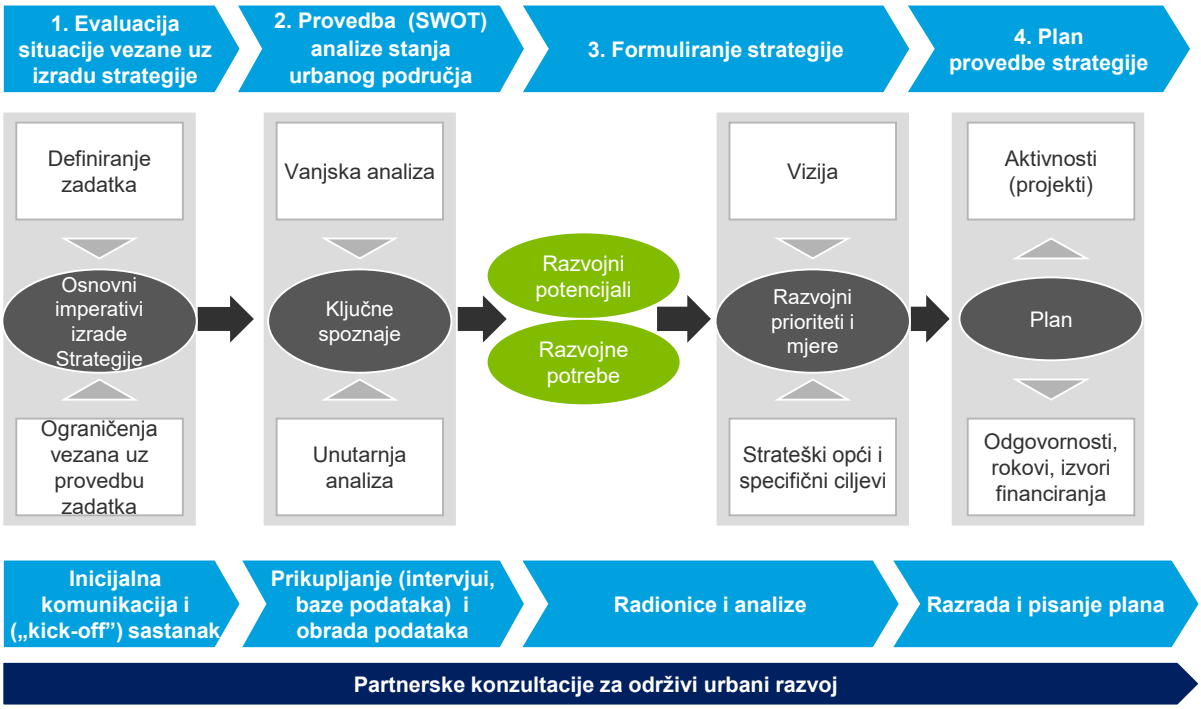
Slika 2 Postupak strateškog planiranja razvoja Grada Sinja usklađen je s Nacrtom metodoloških smjernica za izradu Strategije razvoja urbanog područja (Izvor: Nacrt metodoloških smjernica za izradu Strategije razvoja urbanog područja, MRRFEU, lipanj 2015.)

Prvi korak u postupku strateškog planiranja bila je odluka da obuhvat urbanog područja bude isključivo administrativno područje grada Sinja, čime je pojednostavljen i drugi korak jer je grad Sinj kao urbano područje već uspostavljeno. Zatim je osnovano Partnerstvo za održivi razvoj grada koje je sačinjeno od relevantnih predstavnika jedinice lokalne samouprave, regionalnog koordinatora, gospodarskih i socijalnih partnera te civilnih organizacija i udruga građana. Zadaća Partnerstva je uključivanje i doprinos svih ključnih strana/dionika, sagledavanje strateškog planiranja iz više dimenzija, osiguravanje ranog prepoznavanja ograničenja i potencijalnih problema te na kraju dobivanje suglasnosti za postavljene ciljeve, mjere i projekte.

Sama metodologija pripreme i izrade Strategije pratila je smjernice iz ranije navedenog Nacrta uz primjenu najboljih praksi: definirani su osnovni imperativi/zadaće izrade strategije, provedena je detaljna unutarnja i vanjska analiza unutar tri makro područja (društvo, gospodarstvo i urbano okruženje) iz kojih su proizašli razvojni potencijali i potrebe, temeljem kojih je (re)definirana vizija grada te prioritetni strateški i specifični ciljevi, a njihova provedba definirana je planom koji obuhvaća projekte u njihovim vremenskim i financijskim okvirima.

Slika 3 Metodologija izrade Strateškog razvoja grada Sinja (Izvor: Deloitte pristup; Nacrt metodoloških smjernica za izradu Strategije razvoja urbanog područja)

Aktivnosti provedene tijekom izrade Strategije pratile su niz logičkih koraka u kojima svaki sljedeći korak ovisi o elementima prethodnog. Također, Strategija je pripremljena poštujući načela rodne ravnopravnosti i nediskriminacije te održivog razvoja.

4. Teritorijalna pokrivenost

Poglavlje Teritorijalna pokrivenost definira i objašnjava obuhvat promatranog urbanog područja Strategije, opisuje njegove glavne značajke te iznosi širi (nacionalni i međunarodni) kontekst njegove teritorijalne pozicije.

4.1. Teritorijalni obuhvat

Teritorijalni obuhvat urbanog područja koje je predmet ove strategije je administrativno područje grada Sinja. Naime, shodno broju stanovnika Sinj je klasificiran kao manje urbano područje (MUP)[2] te stoga može birati da li će obuhvat urbanog područja uključivati:

- samo administrativni teritorij jedince lokalne samouprave koja je ustrojena kao urbano područje (grad Sinj); ili
- administrativni teritorij jedince lokalne samouprave koja je ustrojena kao urbano područje (grad Sinj) i administrativni teritorij susjednih jedinica lokalne samouprave ili njihove dijelove (npr. prostor Cetinske krajine koja obuhvaća još grad Trilj te općine Hrvace, Otok i Dicmo; ili prostor prijeratne općine Sinj koja još uključuje i grad Vrliku).

Osnovni kriterij za uključivanje jedinica lokalne samouprave u urbana područja je udio zaposlenih dnevnih migranata u središte urbanog područja od minimalno 30%. Obzirom da sam Sinj spada u kategoriju gradova koji nemaju dovoljno izraženu funkciju rada/zapošljivosti pa je funkcionalno

[2] Prema Zakonu o regionalnom razvoju Republike Hrvatske (NN 147/14) MUP su gradovi koji, prema posljednjem popisu stanovništva, imaju manje od 35.000 stanovnika i najmanje 10.000 stanovnika u svom središnjem naselju i/ili su županijskom središtu

vezan uz drugi, veći grad – Split, prema kojem postoji značajna dnevna migracija građana grada Sinja, na isti način ostale susjedne jedince lokalne samouprave (gradovi i općine) imaju naglašenu dnevnu migraciju prema Splitu.

Tablica 1 Obuhvat urbanog područja u skladu s metodologijom MRRFEU

Naziv urbanog područja	Grad - središte urbanog područja	Druge upravne jedinice koje ispunjavaju kriterij vezan uz dnevne migracije	Druge upravne jedinice koje ispunjavaju dodatne kriterije/kriterij prostornog kontinuiteta i koje su dodane urbanom području	Napomene (pojašnjenja vezana uz dodatne kriterije i kriterij prostornog kontinuiteta)
Grad Sinj	Grad Sinj	/	/	Druge upravne jedinice koje ispunjavaju dodatne kriterije/kriterij prostornog kontinuiteta su 2 grada (Vrlika i Trilj) i tri općine (Hrvace, Otok i Dicmo). Odlukom gradske Uprave one nisu dodane u urbano područje grada Sinja

4.2. Teritorijalni kontekst

4.2.1. Opis glavnih značajki urbanog područja

U ovom dokumentu neće se iznositi detaljna klimatska obilježja, geološke, hidro-geološke i morfološke karakteristike sinjskog područja s obzirom da su opsežno opisana u drugim specijaliziranim dokumentima grada te se u geološki relativno kratkom vremenskom razdoblju nisu mijenjala. Izdvojene su tek ključne karakteristike promatranog područja.

Fizičko-geografske značajke

Grad Sinj smješten je između Svilaje i Dinare na sjeveru te Kamešnice na sjeveroistoku uz rub Sinjskog polja koje se prostire uz srednji tok rijeke Cetine, a sve ga to čini dijelom Dalmatinske zagore. Sinj se nalazi na 320 metara nadmorske visine te je 30 km udaljen od Jadranskoga mora.

Grad administrativno pripada Splitsko-dalmatinskoj županiji te s obzirom na položaj, koncentraciju stanovništva, gospodarske djelatnosti i prirodne vrijednosti predstavlja središte Sinjske, a samim time i Cetinske krajine. Područje grada Sinja ima površinu od 194,27 km², što predstavlja 4,3% kopnene površine Splitsko dalmatinske županije.

Prostor grada Sinja predstavlja kontaktno područje metropolitanskog prostora Splita te je položen na važnoj transverzalnoj okosnici razvoja koja spaja unutrašnjost s morem, što uvjetuje otvorenost i povezanost područja.

Osim svoje urbane središnjice, područje grada Sinja obuhvaća značajne površine za poljoprivrednu djelatnost koju čine oranice i vrtovi, voćnjaci, vinogradi i livade, dok krški pašnjaci, livade i šume na izdignutim, brdskim i planinskim predjelima predstavljaju dobru osnovu za slobodnu ispašu stoke.

Slika 4 Geografski smještaj grada Sinja (Izvor: Razvojne mogućnosti grada Sinja u okviru splitske makroregije, A. Šušnjara 2013.)

Klimatske značajke

Klima je jedan od najbitnijih čimbenika koji utječu na morfologiju tla, vodene tokove, genezu i plodnost tla, a time i na rasprostranjenost biljnog pokrivača. Zbog specifičnosti geografskog položaja Sinja, koji se nalazi u kotlini tek tridesetak kilometara od mora, klimatski se isprepleću umjereno kontinentalna i sub-mediteranska klima. Za podneblje su karakteristična razdoblja ljetne suše, nepovoljan raspored oborina tijekom cijele godine te izraziti eolski utjecaj (naročito bura).

Najtopliji mjesec u godini je srpanj sa srednjom temperaturom zraka od 22°C, dok je najhladniji siječanj sa srednjom temperaturom zraka od 4°C. Apsolutna maksimalna temperatura zraka izmjerena u srpnju je 38,4°C, dok je minimalna zabilježena u veljači - 24,2 °C, stoga apsolutno kolebanje ekstremnih apsolutnih temperatura zraka iznosi 62,6 °C.

Najveća količina oborina pada u posljednja četiri mjeseca u godini, a najviše u prosincu. Ukupan broj oborinskih dana iznosi 123, a prosječan broj dana s tučom iznosi godišnje 3,7 dana. Snijeg najčešće pada u veljači (5 dana). Vrijednost hidrotehničkog koeficijenta (HTK) iznosi 1,7, što pokazuje da su uvjeti navlaživanja u vegetacijskom razdoblju povoljni.

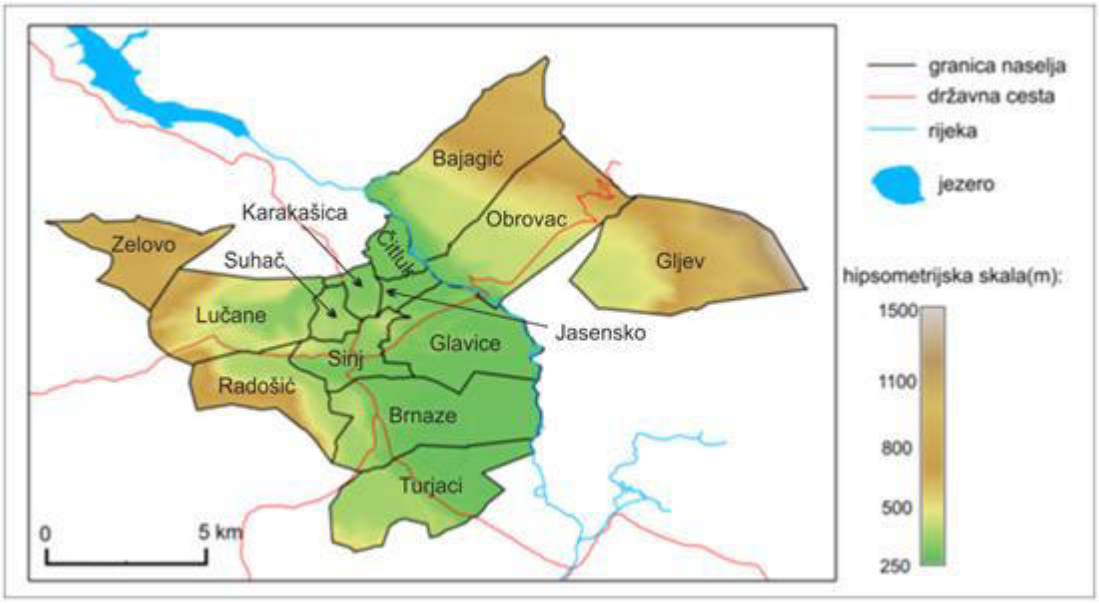
Dominantni vjetrovi u navedenom području su sjeverni vjetrovi koji u godišnjoj raspodjeli zauzimaju oko 29 % učestalosti, dok na južne vjetrove otpada oko 20% učestalosti. Maksimalne brzine sjevernih vjetrova prelaze 40 km/h, a južnih 30 km/h.

Naselja i naseljenost

Ranije opisana klima i razne petrografske osobitosti utjecale su na hidrografiju kraja, bogatog nadzemnim i podzemnim vodama, a pogodan geostrateški položaj i plodno polje bili su ključni za razvoj života na tom prostoru koji se može pratiti od srednjeg kamenog doba (9000. godina pr. Krista) sve do danas. U blizini današnjeg sinjskog Grada, na značajnom uzvišenju koje dominira Sinjskim poljem, pronađeni su ulomci kamenog i kremenog oruđa i oružja iz mlađeg kamenog doba ili eneolitika (o. 6000 pr. Kr. - 2500 pr. Kr.).

Danas, po političko teritorijalnoj nomenklaturi područje (grad Sinj) se sastoji se od četrnaest (14) prigradskih naselja; Bajagić, Brnaze, Čitluk, Glavice, Gljev, Jasensko, Karakašica, Lučane, Obrovac Sinjski, Radošić, Sinj, Suhač, Turjaci i Zelovo.

Slika 5 Topografski položaj naselja unutar Grada Sinja (Izvor: Razvojne mogućnosti grada Sinja u okviru splitske makroregije, A. Šušnjara 2013.)

Prema popisu stanovništva iz 2011. godine grad Sinj ima 24.832 stanovnika, dok u samom središnjem dijelu (naselju Sinj) je 11.448 stanovnika.

4.2.2. Prikaz urbanog područja u njegovom širem kontekstu

U širem kontekstu (regionalnom, nacionalnom i međunarodnom) po svom položaju, koncentraciji stanovništva, gospodarskim djelatnostima i prirodnim vrijednostima Grad Sinj zauzima značajno mjesto u Županiji splitsko-dalmatinskoj koja pripada prostornoj cjelini županija jadranske Hrvatske. Kontinentalni dio županije odnosni se na područje dalmatinske Zagore u kojoj je Sinj dominantni grad po broju stanovnika i gospodarskoj aktivnošću.

Važna odrednica budućeg razvoja grada Sinja je njegova (makro)regionalna uloga u prometnoj mreži dvaju prostornih cjelina:

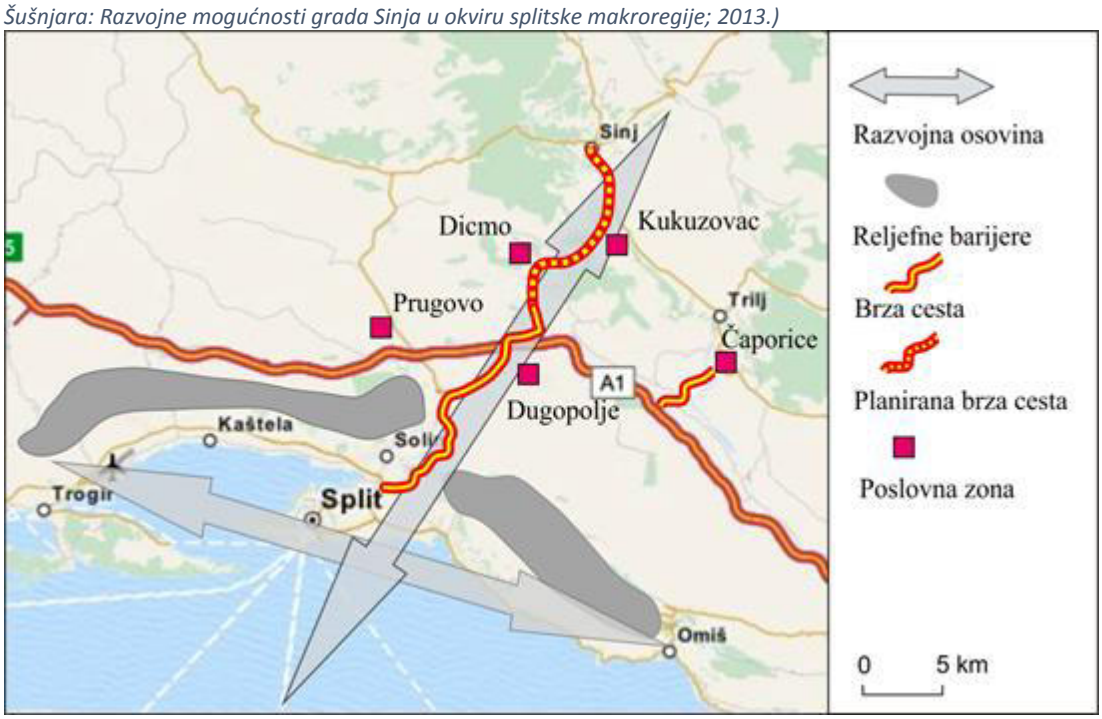
a) Prostor Splitsko-dalmatinske županije, odnosno širi **metropolitanski prostor Splita**, u kojem se Sinj nalazi na važnoj transverzalnoj okosnici razvoja koja spaja unutrašnjost s morem (Split-Sinj-unutrašnjost RH). Sinj se naime nalazi u sjeveroistočnom dijelu Splitsko-dalmatinske županije te je tridesetak kilometara udaljen od Splita.
b) Prostor koji se naslanja na **Bosnu i Hercegovinu** kao važnog gravitacijskog čimbenika i ključnog regionalnog partnera kako na lokalnoj tako i na nacionalnoj razini.

Upravo prostorno-cestovna analiza Sinja u kontekstu tih dvaju teritorijalnih okvira predstavlja važnu perspektivu za razumijevanje trenutnog stanja te promišljanje i planiranje budućih razvojnih potencijala sinjskog područja. Svakako pri tome treba uzeti u obzir i prirodne osnove, povijesno naslijeđe te suvremene administrativne okvire cjelokupnog prostora. Naime, snažna prometna povezanost osigurava da su svi elementi regionalnog sustava istovremeno primatelji i transformatori procesnih tokova iz okružja i prema okružju, što pojedini grad, pa tako i Sinj, formira društvena zbivanja u svim geografskim cjelinama kojima pripada.

Prva prostorna cjelina kojoj Sinj pripada je metropolitansko područje Splita koje se prostire u dva smjera:

- Obalna transverzalna okosnica: Trogir – Omiš,
- Otočko-kontinentalna transverzalna okosnica: Supetar – Sinj.

Slika 6 Metropolitansko područje Splita s prikazom razvojnih okosnica, ključnih cestovnih pravaca i poslovnih zona (Izvor: A. Šušnjara: Razvojne mogućnosti grada Sinja u okviru splitske makroregije; 2013.)

Cjelokupno područje karakterizira jedinstvena socio-ekonomska zajednica povezana dostupnim javnim prijevozom iz centra područja (Splita) unutar sat vremena[3]. Upravo zbog dostupnosti i praktičnosti javne prometne infrastrukture navedene dvije transverzalne okosnice ujedno predstavljaju razvojne smjernice splitske regije. Tijekom povijesti obalna transverzala razvijala se brže zahvaljujući jedinstvenoj geografskoj (obalno-nizinskoj) morfologiji, a time i jednostavnijoj prometnoj povezanosti s gradom Splitom, dok se razvoj prema otocima i unutrašnjosti razvijao sporije ponajprije zbog reljefne barijere.

Splitsko-dalmatinska županija, kao i sam grad Split, provodi ulaganja u razvoj prometne i komunalne infrastrukture obje razvojne osi, čime su omogućili kontinuirano razvijanje jedinstvenog dnevnog urbanog metropolitansko područja Splita. Naime, u posljednjih desetak godina dogodile su se značajne promjene u kontekstu kontinentalne transverzale, ponajviše zahvaljujući investicijama u brzu prometnicu kao ključnom preduvjetu razvoja tog djela dalmatinskog zaleđa. Do sada najviše koristi od razvojnog vala na kontinentalnog transverzali imalo je Dugopolje, za razliku od Sinja koji još uvijek čeka na daljnju izgradnju adekvatnih prometnica kako bi ojačao svoju ulogu prometnog čvorišta u mikro-regionalnom prostoru.

Naime, 2014. godine, nakon punih 26 godina od početka gradnje, završena je dionica brze ceste Solin-Klis čime je na adekvatan način spojena autocesta A1 kod Dugopolja s Jadranskom turističkom cestom (D8) i sa Splitom kao najvećim jadranskim središtem. Provedena rekonstrukcija ceste u puni profil brze ceste omogućuje sigurno i kvalitetno povezivanje gradova Splita, Solina i Kaštela s autocestom preko Dugopolja.

[3] A. Šušnjara: Razvojne mogućnosti grada Sinja u okviru splitske makroregije (2013.)

Iz perspektive grada Sinja, nastavak proširenja navedene brze državne ceste sve do grada (Solin-Klis-Sinj: D1) značio bi veliki iskorak u prometnoj povezanosti tog područja, jer bi brza cesta u svom punom profilu, a u nedostatku ostale prometne infrastrukture (nakon ukidanje željezničke trase, preseljenja splitske zračne luke u Kaštela), postala ključna prometna poveznica kako s makro-regijom tako i ostatkom Hrvatske. Također, iako je grad Sinj polazište dnevnog tranzita mnogih građana sinjske krajine koji svoje poslovne i društvene obaveze obavljaju u Splitu, prometna propusnost grada prema vanjskim/perifernim područjima je ograničena, a samo središte grada kojim prolaze glavne prometnice zagušeno i predstavlja svojevrsno prometno „usko grlo“. S obzirom na navedene prometne nedostatke, s pravom se može zaključiti da je grad Sinj trenutno u svojevrsnoj prometnoj izoliranosti.

Grad Sinj nalazi se u relativnoj prometnoj izoliranosti uslijed nedostatka adekvatne prometne infrastrukture

U kontekstu tog izazova, preostali dio navedene brze ceste prema Sinju (od Križica/Dicma) planiran je za izgradnju bez jasne naznake u kojem vremenskom periodu, iako predstavlja jedan od prioriteta grada Sinja i Županije. Paralelno s rekonstrukcijom brze ceste prema Sinju, jedan od prioriteta grada je i rješavanje pitanja sinjske zaobilaznice kojom bi se premjestio tranzitni promet iz centra grada, a što je neophodno za daljnji urbanistički razvoj grada Sinja. Naime, državna cesta razdvaja uže područje grada na dva dijela te je već postala kritičnom dionicom i to kako za normalno odvijanje prometa na dionici državne ceste, tako i za rješavanje lokalnog i gradskog prometa.

Obje ceste važne su i za snažnije pozicioniranje grada Sinja unutar druge prostorne cjeline: pograničnog prostora sa središnjom BiH. Njihovom dogradnjom odnosno izgradnjom dobila bi se jača cestovna poveznica Dalmacije s BiH. Naime, trenutno je pri završetku projekt rekonstrukcije ceste Sinj-Vaganj-Livno kojom se put od Sinja do Livna skraćuje za 22 kilometra. Cesta bi trebala zaživjeti tijekom 2015. godine kada se očekuje dobivanje svih potrebnih dozvola i otvaranje graničnog prijelaza. Važnost ove ceste je u tome što zajedno s brzom cestom Solin-Klis-Sinj predstavlja najkraću dionicu puta od Dalmacije prema Središnjoj Bosni, a čime se otvaraju brojne perspektive daljnjeg razvoja dviju regija u područjima turizma i trgovine.

Iz tog razloga, pozicija Sinja kao tranzicijskog pograničnog grada predstavlja značajan potencijal budućeg smjera razvoja grada. Naime, Strategija regionalnog razvoja Republike Hrvatske 2011.-2013.[4] upravo ističe razvoj i poticanje razvoja pograničnih područja kao jednog od tri strateška razvojna cilja. Tim ciljem želi se stvoriti platforma za razvoj koordinirane, sustavne i strateški usmjerene suradnje na lokalnoj, regionalnoj i središnjoj državnoj razini, s partnerima iz susjednih zemalja kako bi se smanjio negativan utjecaj granica i promovirala društveno-gospodarska kohezija. Štoviše, ovaj cilj direktno je povezan s kohezijskom politikom EU koja ističe da je prekogranična, transnacionalna i međuregionalna suradnja važan element u politici gospodarske i društvene kohezije Europske Unije. Sve navedeno upućuje da pogranični položaj predstavlja jednu od potencijalno značajnih razvojnih mogućnosti Grada Sinja u okviru participiranja u nacionalnim i EU razvojnim planovima, a time i sufinanciranja relevantnih projekata.

[4] Ministarstvo regionalnog razvoja, šumarstva i vodnoga gospodarstva: Strategija regionalnog razvoja Republike Hrvatske 2011.-2013. (svibanj, 2010.)
U trenutku pisanja ovog dokumenta, Strategija regionalnog razvoja Republike Hrvatske 2011.-2013. još uvijek je na snazi jer nova Strategija koja bi obuhvatila novo vremensko razdoblje 2015.-2020. nije kreirana.

5. Analiza trenutnog stanja

Analiza trenutnog stanja sagledava status Sinja kako iz perspektive samog grada i njegovih unutarnjih čimbenika, tako i iz konteksta vanjskog okruženja odnosno eksternih čimbenika koji utječu na razvoj grada. Naime, ovo poglavlje sadrži najvažnija razvojna obilježja, trendove, izazove i potrebe grada unutar tri makropodručja – društvo (uključujući demografiju i socijalna pitanja), gospodarstvo i urbano okruženje (uključujući pitanja ekologije i klime).

Ovakav pristup podrazumijeva interaktivnu analizu navedenih područja uočavanjem uzročno-posljedičnih veza. Analize se zasnivaju na činjenicama i pokazateljima, te nalazima iz prethodnih studija, strategija i drugih razvojnih dokumenta.

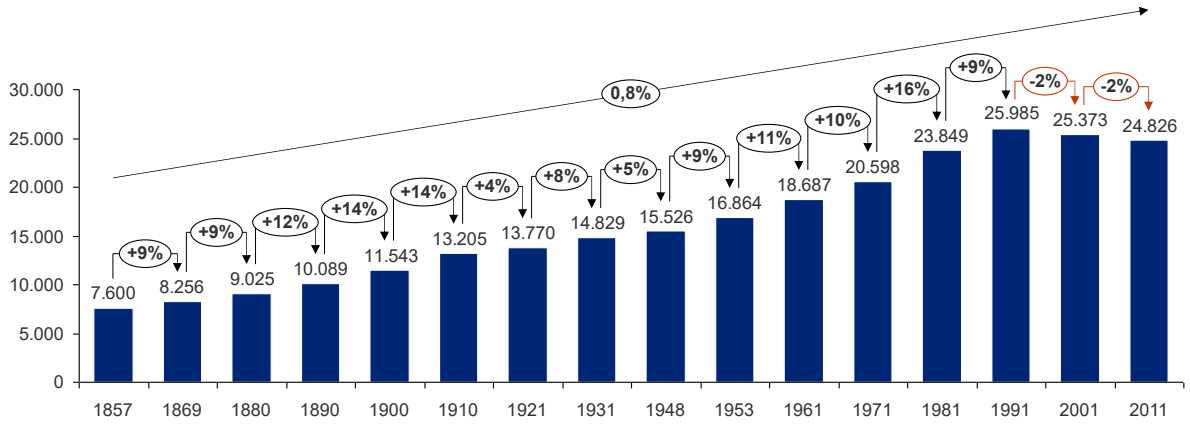
5.1. Društvo

5.1.1. Demografija

S pravom se ističe da je stanovništvo temeljni čimbenik društvenog, gospodarskog i kulturnog života te razvitka svakog društva, a posebice lokalne zajednice[5]. Stoga jasna analiza ključnih demografskih pokazatelja, ali i njegovih sociooloških karakteristika, predstavlja temelj za izradu Strategije razvoja bilo koje zajednice. Štoviše, upravo ključni ciljevi Strategije moraju adresirati potrebe stanovništva, dok sama implementacija ciljeva (Akcijski plan) treba uzeti u obzir mogućnost te iste zajednice za provedbu navedenih ciljeva.

Prema posljednjem popisu stanovništva provedenom 2011. godine na području grada Sinja živjelo je 24.826 stanovnika (49,6% muškaraca i 50,4% žena, srednje starosti od 38,3 godine) neravnomjerno razmještenih u 14 ranije nabrojanih naselja što predstavlja 5,46% od ukupnog broja stanovnika Splitsko-dalmatinske županije, odnosno 0,58% od ukupnog broja stanovnika Hrvatske.

Slika 7 Stanovništvo Grada Sinja u periodu od 1857.-2011. (Izvor: Naselja i stanovništvo RH 1857. – 2001., CD-ROM, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2005.; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011, www.dzs.hr)

Iako se statistički može zaključiti da je u periodu od 1857. do 2011. složena godišnja stopa rasta broja stanovnika grada Sinja iznosila +0,8%, detaljnija analiza ukazuje da je ovo područje bilježilo rast populacije u dvoznamenkastom postotku svakih desetak godina, osim u periodima tijekom i između dva svjetska rata, a kada je i dalje uspijevalo generirati prirast stanovništva od 4 do 8%. Štoviše, osim ratnih zbivanja, uzrok nešto sporijeg rasta populacije u tom periodu možemo pronaći i u značajnom odljevu stanovništva uslijed imigracije (SAD i Južna Amerika).

[5] Strateški razvojni program grada Sinja (2007.)

Tek u novijoj povijesti, odnosno od popisa stanovništva iz 1991. godine, uslijed novih društveno-gospodarskih procesa, vidljiv je nagli negativni demografski zaokret. Iako je već od popisa 1981. zabilježen sporiji rast stanovništva uslijed depopulacije pojedinih perifernih naselja grada Sinja odnosno njegove ekonomske imigracije u veća urbana središta u Hrvatskoj (Split, Zagreb), 1991. godina predstavlja naglu prekretnicu povijesnih demografskih trendova u i oko Sinja.

Početak Domovinskog rata i tijek ratnih zbivanja rezultirali su time da je veliki dio teritorija šire Cetinske krajine bio ili zahvaćen ratnim akcijama ili okupiran, a što je rezultiralo značajnim brojem stradalnika te izbjeglica od kojih se mnogi završetkom rata više nisu vratili svojim domovima. Pored direktnih posljedica ratnog uništenja infrastrukture i raseljavanja stanovništva, tijekom promatranog desetljeća unazadovana je i gospodarska slika tog kraja. Ekonomska tranzicija iz socijalističkog koncepta u kapitalistički dodatno je oslabila gospodarske kapacitete Sinja i njegove okolice što je zatim dodatno ubrzalo depopulacijsku spiralu. Naime, Sinj je uslijed svih navedenih čimbenika postao grad negativne migracijske bilance (čak 11 od 14 naselja unutar administrativnih granica Grada bilježi smanjenje broja stanovnika). Tako je u periodu od 1991. do 2011. grad Sinj zabilježio 3099 više iseljenih nego doseljenih osoba[6].

Grad Sinj je uslijed brojnih čimbenika postao grad negativne migracijske bilance.

Trend ukupne depopulacije je nastavljen i u periodu od 2001. do 2011. godine. Usporedbom dobno-spolne strukture stanovništva za 2001. i 2011. godinu prema obilježjima dobnog sastava, stanovništvo Grada Sinja je u prošlom desetljeću prešlo iz tipa starog stanovništva (kontraktivnog) u izrazito staro stanovništvo (izrazito kontraktivno). Naime izrazito staro/kontraktivno stanovništvo je ono u kojem udjel osoba starih 65 i više godina iznosi više od 12 %, a u slučaju Sinja ono iznosi 14,3%. Također, važno je istaknuti povećanje stope ovisnosti starijeg stanovništva koja je definirana kao udio osoba u dobi 65 i više godina u odnosu na stanovništvo u radnoj dobi, tj. osobe starosti od 15 do 64 godine. Prema popisu stanovništva iz 2011., ukupan broj osoba starijih od 65 godina u Gradu Sinju iznosio je 3.542, dok je u radnoj dobi bilo 16.828 stanovnika, što nas dovodi do stope ovisnosti od 21,05 %. U istom periodu nije došlo do promjena u spolnom sastavu stanovništva.

Tablica 2 Pokazatelji sastava stanovništva Grada Sinja prema spolu i dobi 2001. i 2011. godine (Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 31. ožujka 2011.: stanovništvo prema spolu i starosti, po naseljima, www.dzs.hr)

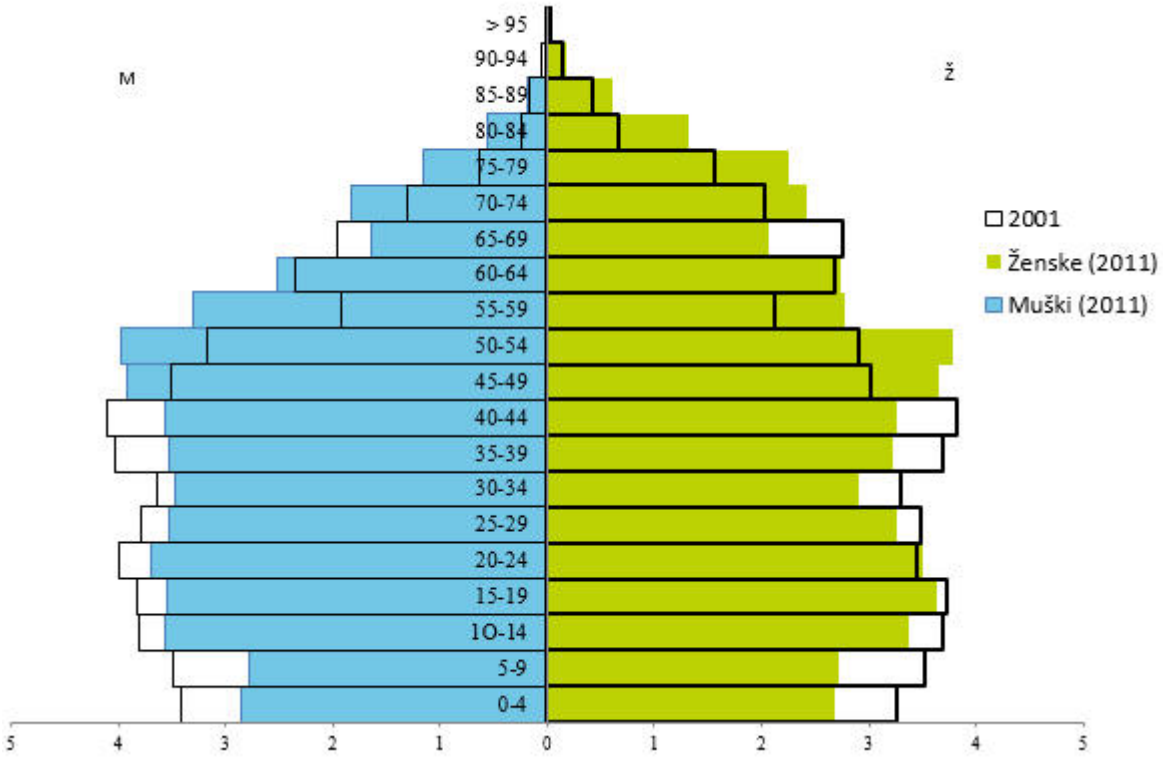
Pokazatelj[7]	2001.	2011.
Koeficijent feminiteta (k_f)	101,8	101,6
Koeficijent feminiteta (20-39 g.) ($k_{f,\ 20\text{-}39}$)	90,1	90,1
Mlado stanovništvo (0-14) (%)	21,2	17,9
Zrelo stanovništvo (15-64) (%)	66,7	67,8
Staro stanovništvo (65+) (%)	11,9	14,3
Indeks starosti (i_s)	56,3	79,5
Koeficijent dobne ovisnosti starih ($k_{d,\ s}$)	17,9	21,0

[6] Popis stanovništva 2001. i 2001., Državni zavod za statistiku

[7] kf – opći koeficijent feminiteta (broj žena na 100 muškaraca)
kf (20-39) – koeficijent feminiteta dobnih kohorti 20-39 godina (broj žena na 100 muškaraca u dobi 20-39 g.)
is – indeks starosti – broj starih (65+) na 100 mladih stanovnika (0-14)
kd, s – koeficijent dobne ovisnosti starih – broj stanovnika u postradnoj dobi (65+) na 100 stanovnika u radnoj dobi (15-64 g.)

Nadalje, primjetno je izrazito suženje populacijske piramide – manje stanovništva u svim dobnim skupinama, do kategorije 45-49. Time je očigledan gubitak stanovništva u bio-reproduktivnoj dobi, a što će se reflektirati na nastavak depopulacijskog trenda.

Slika 8 Dobno-spolna piramida stanovništva Grada Sinja 2001. i 2011. godine (Izvor: Državni zavod za statistiku, Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, Popis 2011. i Popis 2001.)

Međutim ovdje je važno razlučiti da se smanjenje populacije ponajprije ubrzalo na rubnim naseljima grada Sinja, gdje je nastavljen proces deruralizacije, dok je središte grada Sinja, pritom misleći na naselja Sinj i Radošići, ostalo s prilično stabilnim brojem stanovnika (slika dolje) doseljavanjem stanovnika iz rubnih područja grada.

Tablica 3 Broj stanovnika i njihova gustoća po naseljima grada Sinja (Izvor: Grad Sinj, te Državni zavod za statistiku, Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001./2011., www.dzs.hr)

Naziv nasljelja u gradu Sinju	Površina naselja (km2)	Broj stanovnika 2001.	Broj stanovnika 2011.	Promjena broja stanovnika	Gustoća naseljenosti 2001. (st./km2)	Gustoća naseljenosti 2011. (st./km2)
Bajagić	25	696	562	-134	27,7	22,3
Brnaze	22	3223	3184	-39	147,5	145,7
Čitluk	4	552	488	-64	154,9	136,9
Glavice	17	3876	3753	-123	230,5	223,2
Gljev	29	363	326	-37	12,7	11,4
Jasensko	2	365	341	-24	164,1	153,3
Karakašica	3	705	665	-40	254,4	240,0
Lučane	18	687	649	-38	37,4	35,4
Obrovac Sinjski	23	913	804	-109	39,1	34,4
Radošić	13	602	686	84	47,7	54,3
Sinj	7	11468	11478	10	1571,4	1572,8
Suhač	3	573	571	-2	196,7	196,0
Turjaci	19	1169	1138	-31	62,2	60,5
Zelovo	11	181	181	0	16,2	16,2
Grad Sinj (ukupno)	**195**	**25373**	**24826**	**-547**	**129,8**	**127,0**

Obzirom na „presušivanje“ demografskih resursa perifernih naselja, postaje upitno daljnje funkcioniranje kompenzacijskih odnosa po modelu periferija-centar, odnosno moguće je očekivati

demografsku destabilizaciju samog centra grada. U slučaju kraha nositelja stabilizacije naseljenosti i razvoja mikroregije došlo bi do potpunog urušavanja sustava i izgubio bi se posljednji potencijalni razvojni oslonac u mikroregiji.

Do sada uže središte grada uspijevalo je zadržati stabilan broj stanovnika temeljem lokacije središnjice jedinica lokalne samouprave, odnosno osiguravanjem radnih mjesta u segmentu javne uprave i drugih javnih uslužnih djelatnosti. Usmjeravajući pogled prema bližoj budućnosti, važno je naglasiti da su pojedine usluge i funkcije koje pruža javni sektor, posebice usluge od javnog interesa u koje spadaju: zdravstvo, školstvo, javni prijevoz, poštanske usluge i slično, direktno povezane s brojem lokalnih korisnika. Stoga se već sada smanjenje ukupnog broja stanovnika grada Sinja sve više direktno reflektira i na društvenu i gospodarsku aktivnost užeg središta grada. To je trenutno vidljivo putem nekolicine konkretnih primjera daljnjeg slabljenja gospodarskih aktivnosti, kao što je ukidanje „nerentabilnih" autobusnih linija koje povezuju Sinj s udaljenijim naseljima mikroregije (relacija Knin-Vrlika-Sinj-Split), ukidanje Općinskog suda, gašenje pojedinih poštanskih ureda u rubnim naseljima ili skraćivanje njihovog radnog vremena. Da situacija nije nimalo bolja u cijeloj Cetinskoj krajini ukazuje podatak da je u posljednjih 13 godina na ovom području zbog depopulacije zatvoreno najmanje pet područnih osnovnih škola[8] čime su izgubljena i brojna radna mjesta u prosvjeti.

Ukoliko se nastave dosadašnji trendovi smanjenja ili stagnacije stopa rodnosti, Sinj očekuju snažne promjene dobne strukture koje će biti veliki teret za funkcioniranje zajednice te će imati negativan utjecaj na društveno-gospodarski razvoj.

5.1.2. Socijalno uključivanje i usluge socijalne skrbi te stope kriminala

Prema podacima Centra za socijalnu skrb u Sinju, u čijoj su nadležnosti korisnici svih oblika socijalne skrbi na području Cetinskog kraja, na kraju siječnja 2015. godine evidentirano je 2.128 korisnika različitih prava pomoći, dok je u isto vrijeme prošle godine bilo 2.390 korisnika pomoći (smanjenje od 262 korisnika, odnosno 11%).

Tablica 4 Socijalne naknade za siječanj 2015. godine u Cetinskoj krajini (Izvor: Centar za socijalnu skrb, Sinj)

Socijalna naknada	Zajamčena minimalna naknada	Doplatak za djecu	Osobna invalidnina	Ostale socijalne naknade
Broj korisnika	295	1.429	334	70

Uzimajući u obzir da je cijeli Cetinski kraj, odnosno nekadašnja Općina Sinj, pod ingerencijom Centra za socijalnu skrb u Sinju te da je prema popisu iz 2011. na tom području živjelo 48.349 ljudi, može se zaključiti da otprilike 4,4 % stanovnika Cetinskog kraja prima neku vrstu socijalne pomoći. Međutim, usprkos relativno niskom postotku korisnika socijalne pomoći, treba imati na umu da dio stanovništva zbog dugotrajne nezaposlenost više ne ostvaruje pravo na naknadu za nezaposlenost (kategorija „ostale socijalne naknade"), odnosno više se ne evidentiraju u toj kategoriji.

Kada je u pitanju stopa kriminala, istraživanje sigurnosti 29 najvećih hrvatskih gradova koje su proveli Ekonomski institut Zagreb i časopis Zaštita, utemeljeno na službenim statističkim podacima Ministarstva unutarnjih poslova, ukazalo je da se Sinj redovito svrstava među najsigurnije gradove u Hrvatskoj u četiri ključne kategorije.

U kategoriji nasilnih kaznenih djela Sinj je na 7. mjestu (na 1000 stanovnika imao je stopu od 0,28 nasilnih kaznenih djela); na tablici imovinskih kaznenih djela zauzeo je 2. mjesto (sa stopom od 3,75); 6. mjesto zauzeo je u kategorijama prometnih žrtava (stopa od 3,50) i zlouporabe opojnih droga

[8] Školama s malim brojem djece prijeti zatvaranje: http://www.ferata.hr/skolama-s-malim-brojem-djece-prijeti-zatvaranje/

(stopa od 1, 01). Sveukupno, uz Samobor, Požegu, i Varaždin, Sinj spada u najsigurnije gradove u Hrvatskoj.

Tablica 5 Pozicija grada Sinja na listi 29 najvećih gradova RH u kontekstu pojedinih vrsta kaznenih djela na 1000 stanovnika (Izvor: Zaštita - časopis za zaštitu i sigurnost osoba i imovine, www.zastita.info, 2014.)

Stopa nasilnih kaznenih djela		
Rang	Grad	2011.
1	Samobor	0,11
2	Solin	0,13
3	Velika Gorica	0,17
4	Križevci	0,24
5	Sisak	0,25
6	Bjelovar	0,27
7	Sinj	0,28

Stopa imovinskih kaznenih djela		
Rang	Grad	2011.
1	Požega	2,99
2	Sinj	3,75
3	Petrinja	5,29
4	Virovitica	6,33
5	Križevci	6,43
6	Dubrovnik	7,39
7	Đakovo	7,91

Stopa žrtava u prometu		
Rang	Grad	2011.
1	Varaždin	3,15
2	Samobor	3,24
3	Split	3,42
4	Zagreb	3,44
5	Križevci	3,45
6	Sinj	3,5
7	Karlovac	3,77

Stopa zlouporabe opojnih droga		
Rang	Grad	2011.
1	Samobor	0,19
2	Zaprešić	0,48
3	Vinkovci	0,51
4	Čakovec	0,51
5	Petrinja	0,52
6	Velika Gorica	0,72
7	Sinj	1,01

5.1.3. Društvena i zdravstvena infrastruktura

Od ključnih ustanova u gradu djeluju Policijska postaja, Dom zdravlja i Gradska knjižnica, a tradicionalno posluje i Pošta sa svim pratećim uslugama. U gradu radi šest ljekarni (Ljekarna Sinj (dežurna ljekarna), Ljekarna Varda, Ljekarna Vujanović, Ljekarna Prima Pharme, Ljekarna Joukhadar i Ljekarna Hedera Helix), dvanaest stomatoloških ordinacija i četrnaest općih ambulanti.

Slika 9 Društvena i zdravstvena infrastruktura grada Sinja (Izvor: Lokalna razvojna strategija - LAG "Cetinska krajina")

DRUŠTVENA INFRASTRUKTURA										
Grad	Ustanove za društveni razvoj zajednice	Predškolski odgoj		Osnovna škola		Srednja škola		Zdravstvena zaštita		
		Br. ustanova	Broj djece (2010/2011)	Br. ustanova	Broj učenika (2010/11)	Br. ustanova	Broj učenika (2010/2011)	Opća ambulanta	Stomatološka amb.	Ljekarna
SINJ	**6**	**7**	730	15	2898	6	1845	14	12	6

Kontinuirane reforme u smjeru centralizacije sustava zdravstva i optimizacija troškova povezanih s pružanjem zdravstvenih usluga rezultiraju stalnim rizikom da se sinjskom Domu zdravlja ukine stacionar i rodilište, a čime se ugrožava sveukupna dostupnost i temeljno pravo na zdravstvenu skrb. Već sada sve veći broj zdravstvenih usluga građani Sinja moraju obavljati u Splitu što za stanovnike okolnih područja poput Vrlike i Hrvaca, koji su od Splita udaljeni preko 70 kilometara, predstavlja poprilično problem. Upravo se odlukama Ministarstva zdravlja iz sredine 2015. godine, planira optimizirati Mreža javne zdravstvene službe kojom se određuje potreban broj zdravstvenih ustanova, privatnih zdravstvenih radnika, odnosno potreban broj timova primarne zdravstvene djelatnosti, broj timova specijalističko-konzilijarne zdravstvene djelatnosti i specijalističke dijagnostike po djelatnostima, potreban broj kreveta po djelatnostima i po vrstama bolničkih zdravstvenih ustanova te potreban broj kreveta po stacionarima domova zdravlja. Tako se na području Splitsko-dalmatinske županije predviđa ukidanje 17 timova obiteljske medicine, mahom na

području otoka i Dalmatinske zagore (na području Cetinskog kraja predviđeno je ukidanje dvaju timova obiteljske medicine u Vrlici i Hrvacama).

Jedina veterinarska stanica u ovom trenutku je Likomed veterina koja osim svog regularnog vremena rada, stoji u pripravnosti 0-24 za hitne slučajeve. Nekada jedina ustanova sa javnim ovlastima za liječenje domaćih životinja bila je Veterinarska stanica Sinj nad kojom je u međuvremenu otvoren stečaj. Naime, uslijed smanjenja prihoda, sve većim problemima likvidnosti, rastom dugovanja prema dobavljačima koji su sve češće obustavljali isporuku lijekova i drugih roba te kašnjenjima isplata plaća, došlo je do dugotrajne blokade žiroračuna te je većina stručnih zaposlenika napustila tvrtku koja je trenutno u procesu likvidacije.

Sinj ima dobrovoljno vatrogasno društvo (DVD) koje djeluje u kontinuitetu još od 1907. godine, a posljednjih pola stoljeća DVD Sinj ima 24-satno dežurstvo 365 dana u godini. Uz 8 zaposlenih u operativi je još 20-ak stalnih članova i 10 pripadnika vatrogasne mladeži. Izravno su odgovorni za protupožarnu zaštitu na području grada Sinja i općina Hrvace i Otok te kao stožerna vatrogasna postrojba za Cetinsku krajinu za gradove Trilj i Vrliku te općinu Dicmo. Godišnje imaju između 250 i 300 intervencija i spadaju među najuspješnije u državi. Sinj za rad DVD-a godišnje izdvaja oko 1,6 milijuna kuna[9]. Međutim, krajem 2014. godine Grad je usvojio prijedlog o osnivanju Javne vatrogasne postrojbe Grada Sinja kojom se želi dodatno profesionalizirati vatrogasna služba koja bi imala 18 profesionalnih vatrogasaca.

5.1.4. Odgoj i obrazovanje te sport

Obrazovanje u Republici Hrvatskoj uključuje predškolsko, osnovnoškolsko, srednjoškolsko obrazovanje, visoku naobrazbu te cjeloživotno obrazovanje i usavršavanje. Važan segment analize u sektoru obrazovanja u gradu Sinju je prepoznavanje usklađenosti mogućnosti obrazovanja i potreba važnih za razvoj gospodarstva grada. Uvidom u trenutno stanje čini se da ova dva važna segmenta nisu usklađena i bilo bi važno to u budućnosti uskladiti, posebice u strukovnim i tehničkim srednjim školama.

Predškolski odgoj

Institucionalni predškolski odgoj traje od djetetove prve pa do njegove šeste ili sedme godine starosti. U institucije koje provode predškolski odgoj spadaju dječje jaslice, dječji vrtići, te tzv. „predškola“ kao jedan oblik pripreme djece za osnovnu školu u trajanju od 150 sati (što je besplatno za roditelje) a obuhvaćeno je oko 95% dječje populacije u godini prije upisa djeteta u osnovnu školu.

Predškolski odgoj reguliran je Zakonom o predškolskom odgoju i naobrazbi (NN 10/97107/07, 94/13), nije obvezan, te njegovo pohađanje nije uvjet za upis u osnovnu (obveznu) školu. Osnivači predškolskih ustanova mogu biti Jedinice lokalne uprave, fizičke i pravne osobe, ili vjerske zajednice. Stručni tim vrtića obično se sastoji od pedagoga, defektologa, logopeda i zdravstvenog voditelja.

U Sinju ima ukupno sedam dječjih vrtića. Grad Sinj osnivač je dječjeg vrtića “Bili cvitak” koji pohađa 574 djece (2014.), a koji održava svoj odgojno-obrazovni rad u pet vrtićkih jedinica/lokacija na području grada Sinja, od kojih se tri nalaze u naselju Sinj (Bili cvitak, Maslačak i Alkarić), jedna u Glavicama (Potočnica) te jedna u Brnazama (Vrapčić).

Privatni dječji vrtići u Sinju su: Blagovijest kao vjerski vrtić čiji je osnivač Samostan sestara Milosrdnica u Splitu kojemu je tijekom 2014. bilo 44 djece, te Čarobni Pianino u kojemu je 105 djece.

Prema podacima kojima raspolaže Grad Sinj navedeni dječji vrtići zadovoljavaju higijensko-tehničke zahtjeve koji se odnose na: osvijetljenost, sunčevu svjetlost, prozračivanje, toplinsku zaštitu, zaštitu

[9] http://www.slobodnadalmacija.hr/Split-%C5%BEupanija/tabid/76/articleType/ArticleView/articleId/267132/Default.aspx

od buke i akustiku, grijanje i hlađenje, opskrbu vodom, odvodnju otpadnih voda, električne instalacije, zaštitu od požara i zaštitu od provale. Svi vrtići također zadovoljavaju i sva osnovna ekološka i estetska mjerila.

Slika 10 Opseg programa predškolskog odgoja i naobrazbe na području grada Sinja u 2014. godini te najmanji iznos sredstava koje je Grad Sinj dužan osigurati za realizaciju iskazanih programa (Izvor: Prijedlog odluke o mjerilima i kriterijima za izdvajanje sredstava za financiranje programa javnih potreba u području predškolskog odgoja u jedinicama lokalne samouprave na području Splitsko-dalmatinske županije u 2014. godini)

	Broj djece	Broj odgojnih skupina	Potreban broj zaposlenika po Državnom pedagoškom standardu	Prosječna plaća po zaposlenom u predškolskom odgoju za 2014.(po Zakonu o predškolskom odgoju.)	Minimalna sredstva koja je jedinica lokalne samouprave dužna izdvojiti za utvrđeni program u 2014.
DV Bili Cvitak	574	26	69	95.540,00 kn	6.592.260,00 kn
Privatni vrtići	149	6	12	95.541,00 kn	1.146.480,00 kn
UKUPNO	723	32	81	191.081,00 kn	7.738.740,00 kn

Prema prijedlogu Splitsko-dalmatinske županije, a u skladu s brojem djece u dječjim vrtićima, minimalno potrebno izdvajanje Grada Sinja za predškolski odgoj iznosi 7,7 milijuna kuna, što se odnosni na plaće djelatnika vrtića. Ukupna izdvajanja Grad za vrtiće u posljednjim godinama iznose oko 10 milijuna kuna (2014).

Za istaknuti je da, u zadnjih nekoliko godina postoji tendencija ujednačavanju sudjelovanja roditelja u gradskom ili privatnom vrtiću. Tako na području grada Sinja svi roditelji u cijeni programa sudjeluju jednako, a Grad je na njima prihvatljiv način, osigurao veći obuhvat djece. Drugim riječima, Gradsko vijeće Grada Sinja odlukom iz 1. prosinca 2014. osigurao je uvjete sufinanciranja smještaja (810,00 kn) svoj djeci koja koriste programe predškolskog odgoja u privatnim ustanovama koje realizaciju njihove javne potrebe predškolskog odgoja.

Grad Sinj procjenjuje planirani obuhvat djece programima predškolskog odgoja putem Plana mreže dječjih vrtića na području Grada, te je započeo s pripremama izgradnje novog dječjeg vrtića u Turjacima i Hanu.

Osnovno i obvezno obrazovanje

Osnovna škola (OŠ) u RH traje 8 godina, te učenicima pruža opće obrazovanje. Osnovno obrazovanje sastoji se od dva stupnja obrazovanja od po četiri godine, tj. razredne nastave koju poučava jedan učitelj, i predmetne nastave koju poučava više učitelja, zavisno o broju nastavnih predmeta. Osnovno obrazovanje učenicima pružaju odgojno-obrazovne ustanove, upravno-administrativne cjeline - Osnovne škole skupa sa svojim podružnicama, odnosno područnim školama, najčešće s mješovitim razrednim odjelima i za učenike od 1.do 4.razreda.

U Gradu Sinju djeluju sljedeće osnovne škole i područna odjeljenja: OŠ Fra Pavla Vučkovića, OŠ Ivana Lovrića, OŠ Marka Marulića, OŠ Ivana Mažuranića (Han). Također, u Sinju djeluje Osnovna glazbena škola Jakova Gotovca (osnovana je 14. listopada 1958. pod prvim nazivom Niža muzička škola u Sinju) u kojoj se nudi osnovno glazbeno obrazovanje u Sinju.

Sljedeća tablica pokazuje ključne podatke navedenih četiri osnovni škola: brojeve učenika, zaposlenika, odjela, računala, centralnih i područnih škola.

Tablica 6 Opseg djelatnosti osnovnih škola na području grada Sinja (Prijedlog odluke o kriterijima, mjerilima i načinu financiranja materijalnih i financijskih rashoda osnovnih škola Splitsko-dalmatinske županije u 2015. godini; 10. ožujak 2015.)

Naziv osnovne škole	Broj učenika	Broj zaposlenika	Broj odjela	Broj računala	Broj centralnih škola	Broj područnih škola
IVANA LOVRIĆA	762	69	35	40	1	2
MARKA MARULIĆA	630	76	33	26	1	3
FRA PAVLA VUČKOVIĆA	657	62	29	43	1	2
JAKOVA GOTOVCA	228	26	27	5	1	0

Škole na području grada Sinja djeluju u relativno zadovoljavajućim uvjetima te nisu poznati slučajevi radikalnog neispunjavanja minimalnih uvjeta propisanih zakonom o obrazovanju u osnovnim školama. Međutim, osnovna škola Fra Pavla Vučkovića trenutno radi u zgradi u vlasništvu Franjevačke provincije iz Splita te je neminovna potreba pronalaženje vlastitog adekvatnog rješenja. Stoga su Grad Sinj, Ministarstvo znanosti obrazovanja i sporta RH te Splitsko-dalmatinska županija započeli projekt izgradnje nove zgrade osnovne škole (s pripadajućom dvoranom) i Osnovne glazbene škola Jakova Gotovca na lokaciji Put Pazara u Sinju. Projekt je zamišljen na način da se financiranje raspodjeli 50 - 50% između osnivača Županije i Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta, a Grad Sinj će za tu svrhu dati zemljište na Starom pazaru u vrijednosti od 8 milijuna kuna. Projekt je u početnoj fazi realizacije.

Srednje škole

Prema podacima Grada Sinja na području grada djeluje ukupno 4 srednje škole: dvije gimnazije, jedna strukovna i jedna tehničko-industrijska škola

- Franjevačka klasična gimnazija u Sinju s pravom javnosti: jedna je od najstarijih srednjoškolskih obrazovnih ustanova u Dalmaciji te prva u Dalmaciji s hrvatskim nastavnim jezikom. Godine 1838. provincija Presvetog Otkupitelja (Split) ujedinjuje postojeće samostanske škole u *Domaće učilište Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja,* a koje je organizirano u tri stupnja, odnosno u tri samostana: Zaostrog, Knin i Sinj. Godine 1854. to učilište počinje s cjelovitim radom u Sinju pod nazivom *Javno više hervatsko gimnazije u Sinju pod upravom oo. franjevaca Presvetog Otkupitelja* i kreće s nastavnim programom na hrvatskom jeziku. Time postaje prvom hrvatskom gimnazijom u Dalmaciji. Provincija 1908. gradi novu gimnazijsku zgradu na Alkarskom trkalištu u Sinju i školuje profesore za Gimnaziju na domaćim i inozemnim sveučilištima. Gimnazija 1939. škola počinje danovati pod pravim imenom *Franjevačka klasična gimnazija u Sinju s pravom javnosti*.
- Gimnazija Dinka Šimunovića stara je gimnazijska ustanova koja je započela djelatnost školske godine 1921./1922., a izrasla je iz tradicijskog sinjskog klasičnoga obrazovanja. Škola nema posebnih organizacijskih jedinica i djeluje samostalno. Utemeljena je kao ustanova koja je razvijala onodobne narasle potrebe za skladom između društveno-humanističkoga i prirodoslovno-matematičkoga obrazovanja. U suradnji s Goethe Institutom - njemački kulturni centar u Zagrebu, u okviru projekta Škole – partneri budućnosti 11. svibnja godine 2009. otvorena je multimedijalna učionica sa svrhom učenja i promicanjem njemačkoga jezika i njemačke kulture u svijetu razvijanjem međunarodne suradnje, razmjene učenika, profesora i volontera.
- Tehnička i industrijska škola Ruđera Bošković obavlja djelatnost strukovnog obrazovanja redovnih učenika i strukovno obrazovanje odraslih. Strukovno obrazovanje odraslih obuhvaća programe za stjecanje srednje stručne spreme, programe prekvalifikacije i programe stjecanja niže stručne spreme.

Tablica 7 Smjerovi i programi Tehničke i industrijske škole Ruđera Bošković (Izvor: Grad Sinj)

Područje rada	Trajanje	Programi
Strojarstvo	Četverogodišnje trajanje	strojarski tehničar, tehničar za strojeve i uređaje, računalni tehničar u strojarstvu
	Trogodišnje trajanje	tokar, bravar, strojobravar, vodoinstalater, limar, autolimar, automehaničar, mehaničar alatnih strojeva, finomehaničar, instalater grijanje i klimatizacije.
Elektrotehnika	Četverogodišnje trajanje	elektrotehničar, tehničar za elektroniku
	Trogodišnje trajanje	elektromehaničar, elektroinstalater, autoelektričar, elektroničar-mehaničar
Obrada drva	Trogodišnje trajanje	stolar
Cestovni promet	Četverogodišnje trajanje	tehničar cestovnog prometa
	Trogodišnje trajanje	vozač motornog vozila

Graditeljstvo, geodezija i građevinski materijal	Trogodišnje trajanje	klesar

- Srednja strukovna škola Ban Josip Jelačić djeluje u približno 3200 m² školskog prostora i 4000 m² okolnog zemljišta. Nastava se izvodi u 13 učionica, kabinetu za ugostiteljska zanimanja kuhar-konobar, 4 kabineta informatike te kabinetima za kemiju, frizere, kozmetičare pedikera. U sklopu škole nalazi se športska dvorana koju koriste tri srednje škole grada Sinja.

Tablica 8 Strukovni programi Srednje strukovne škole Ban Josip Jelačić (Izvor: Grad Sinj)

PROGRAMI	
Ekonomija i trgovina	Ekonomist
	Komercijalist
	Prodavač
Ugostiteljstvo i turizam	Konobar
	Kuhar
	Turističko-hotelijerski komercijalist
Osobne usluge	Frizer
	Kozmetičar
	Pediker

Podaci o opsegu djelatnosti, što uključuje broj učenika, djelatnika, odjela, računala i objekata, sve četiri navedene srednja škole nalaze se u sljedećoj tablici.

Tablica 9 Opseg djelatnosti srednjoškolskih ustanova na području Sinja (Izvor: Prijedlog odluke o kriterijima, mjerilima i načinu financiranja materijalnih i financijskih rashoda srednjih škola i učeničkih domova Splitsko-dalmatinske županije u 2015. godini; 19. ožujak 2015.)

Naziv srednje škole	Broj učenika	Broj zaposlenika	Broj odjela	Broj računala	Broj objekata
SSŠ BANA J. JELAČIĆA	783	74	31	69	2
GIMNAZIJA DINKA ŠIMUNOVIĆA	355	38	12	29	2
TEH.I IND.ŠKOLA R.BOŠKOVIĆA	594	68	24	57	2
FRANJEVAČKA KLASIČNA GIMNAZIJA	214	30	8	33	1

Trenutni problem koji se uočavaju u srednjoškolskom obrazovanju u Sinju:

- Nedostatak usklađenost srednjoškolskog obrazovanja i gospodarskog razvoja grada

Ustanove za dodatno obrazovanje i cjeloživotno učenje

Osim gore navedenih obrazovnih ustanova koje izvode programe osnovnoškolskog (obaveznog) i srednjoškolskog obrazovanja, na području grada Sinja postoje i ustanove koje pružaju cjeloživotno obrazovanje. Cjeloživotno obrazovanje obuhvaća stjecanje i nadograđivanje, odnosno usavršavanje, svih vrsta sposobnosti, interesa znanja i kvalifikacija. Pojam cjeloživotnog obrazovanja može se odnositi na sve oblike obrazovanja: od formalnog obrazovanja, koje se izvodi prema programima odobrenih od strane Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta radi stjecanja stručnog znanja, vještina i sposobnosti (npr. tečajevi na fakultetu), preko neformalnog koje označava organizirane procese učenja usmjerene na osposobljavanje i usavršavanje za rad, za različite socijalne aktivnosti te učenje za osobni razvoj (npr. usavršavanje vještina potrebnih na radnom mjestu) i neformalnog obrazovanja. Od organizacija koje pružaju obrazovanje u kontekstu cjeloživotnog obrazovanja na području grada Sinja najvažnije su:

- Pučko otvoreno učilište Sinj - javna ustanova za obrazovanje odraslih i ostalo obrazovanje, u kojoj dvadesetak predavača suradnika s visokom stručnom spremom različitih profila osigurava široki spektar obrazovnih programa koji su verificirani od MZOS te koji se upisuju u radnu knjižicu.

- Centar za obrazovanje odraslih Semafor – ustanova koja vrši izvođenje niza programa srednjoškolskog obrazovanja odraslih. Sva zanimanja su verificirana od strane MZOS, a u sklopu centra djeluje i škola za strane jezike.

Visokoškolsko obrazovanje
Na području grada Sinja ne postoji niti jedna ustanova za visokoškolsko obrazovanje.

Promocija obrazovanja i znanosti
U gradu Sinju registrirane su i djeluju dvije udruge (*Znanost i Alka*, te *Dalmatinski Centar za znanost, inovacije i tehnologiju*) koje se bave promocijom važnosti obrazovanja i znanosti, organizacijom stručnih i znanstvenih predavanja, okruglih stolova, simpozija i festivala znanosti. Nadalje, u gradu se tradicionalno održava Festival znanosti Sinj, projekt je koji sufinancira Grad Sinj i koji se uspješno održava već punih pet godina. Festival obuhvaća najbolje znanstvenike i sveučilišne profesore iz Hrvatske i dijaspore koji održavaju popularna predavanja za građanstvo, osnovne, srednje škole i dječje vrtiće. U gradu djeluje Gradska knjižnica Sinj koja je smještena na katu zgrade Narodnog sveučilišta. Trenutno stanje knjižnog fonda je 27 779 svezaka, odnosno 16 853 naslova.

U gradu djeluje Fond Gospi Sinjskoj koji je ustanovio Samostan Čudotvorne Gospe Sinjske s ciljem stipendiranja studenata lošijeg imovinskog stanja. Također, Grad Sinj odlukom Gradskog vijeća stipendira sljedeće kategorije:

- uspješne i darovite studente;
- studente iz obitelji lošeg imovnog stanja;
- studente iz obitelji sa sedmero i više djece;
- studente iz obitelji sa četvero i više djece na redovnom školovanju.

Tijekom 2014. godine, Grad Sinj je izdvojio oko 1,6 milijuna kuna za Program javnih potreba u školstvu, koji je namijenjen za unaprijeđene uvjeta školovanja učenika i studenata s područja Grada Sinja, očuvanje, odnosno poboljšanje postojećeg učeničkog i studentskog materijalnog standarda, te stvara uvjete potrebne za kvalitetniji rad sinjskih osnovnih i srednjih škola, u skladu s postojećim općim aktima i objektivnim proračunskim mogućnostima. Javnim potrebama u školstvu Grada utvrđuju se programi, projekti, djelatnosti, akcije i manifestacije za čiju su realizaciju, u Proračunu Grada Sinja, u Razdjelu 1 – Ured Grada, planirana sredstva koja se raspoređuju za potpore istaknute u sljedećoj tablici.

Tablica 10 Sredstva za realizaciju Programa javnih potreba u školstvu planirana u Proračunu Grada Sinja za 2014. godinu

Potpora	Kategorija	Sub-kategorija	Iznos
Potpore učenicima i studentima	Naknade građanima i kućanstvima iz Proračuna	Stipendije	800.000,00 kn
		Sufinanciranje prijevoza učenika i studenata	600.000,00 kn
Potpore školstvu i znanosti	Potpore znanstvenim projektima	Festival znanosti	50.000,00 kn
	Potpore osnovnim i srednjim školama	Program asistenta u nastavi za učenike s teškoćama	60.000,00 kn
	Neraspoređena sredstva	Nagrade najuspješnijim učenicima osnovnih i srednjih škola i njihovim profesorima-mentorima	90.000,00 kn

Grad Sinj također sufinancira troškove javnog prijevoza redovitih učenika srednjih škola koji stanuju na udaljenosti većoj od 5 kilometara od škole.

Gradsko vijeće također je ustanovilo Savjet mladih Grada Sinja kao savjetodavno tijelo radi aktivnog uključivanja mladih u javni život Grada. U Savjet mladih Grada Sinja mogu biti birane osobe u dobi od 15 do 29 godina, koje imaju prebivalište na području Grada Sinja, a pravo predlaganja imaju udruge mladih i udruge koje se bave mladima, učenička vijeća i drugi registrirani oblici organiziranja mladih s područja Grada Sinja.

Sport

Javne potrebe u sportu za koje se sredstva osiguravaju iz proračuna jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave su programi, odnosno aktivnosti, poslovi i djelatnosti od značaja za jedinicu samouprave, kao što su:

- poticanje i promicanje sporta,
- provođenje sportskih aktivnosti djece, mladeži i studenata,
- djelovanje sportskih udruga, sportskih zajednica i saveza,
- sportska priprema, domaća i međunarodna natjecanja te opća i posebna zdravstvena zaštita sportaša,
- zapošljavanje osoba za obavljanje stručnih poslova u sportu,
- sportsko-rekreacijske aktivnosti građana,
- sportske aktivnosti osoba s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom,
- planiranje, izgradnja, održavanje i korištenje sportskih građevina značajnih za jedinicu lokalne i područne (regionalne) samouprave te provođenje i financiranje znanstvenih i razvojnih projekata, elaborata i studija u funkciji razvoja sporta.

Prema stavu gradske Uprave, sport ima iznimnu tradiciju i nezaobilazna je komponenta svekolikog javnog, kulturnog, odgojnog i zdravstvenog identiteta, zanimanja i interesa građana, te je uz Gospu Sinjsku i Sinjsku Alku, važan element prepoznatljivosti grada. Stoga se Grad Sinj javno očitovao da sport i sportske aktivnosti na području grada smatra izuzetno važnim, prvenstveno u kontekstu poticanja sportskih aktivnosti kod što većeg broja građana, ulaganja u razvoj mladih sportaša radi očuvanja dostignute razine kvalitete sinjskog sporta i stvaranja šire kvalitetne osnove kao uvjeta daljnjeg napretka, očuvanja postojeće kvalitete koja doprinosi promidžbi Grada Sinja, te poticanju osnivanja školskih sportskih društava.

Grad Sinj godišnje izdvaja oko 3 milijuna kuna za sport, od toga 90%-95% namijenjeno je radu sportskih udruga. Sportske zajednice grada Sinja utvrđuje sportske udruge od interesa za Grad Sinj te ih dijeli u tri kategorije:

1. Sportske udruge od posebnog interesa za grad Sinj: Nogometni klub “Junak”, Košarkaški klub „Alkar“,Zajednica športskih udruga Grada Sinja;
2. Sportske udruge od interesa za grad Sinj: Nogometni klub “Glavice”, Ženski rukometni klub “Sinj”, Muški Rukometni klub “Kamičak”, Ženski odbojkaški klub “Sinj”, Ženski rukometni klub „Cetina“, Nogometni klub “Tekstilac”, Ragbi klub „Sinj“, Atletski klub „Sinj“, Borilački klub „TANG SOO DO“;
3. Sportsko-rekreacijske udruge: Udruga za mali nogomet “Sinj”, Planinarsko društvo „Svilaja“, Aero klub „Sinj“, Športsko ribolovno društvo “Cetina”, Konjički klub „Alkar“, Tenis klub “Sinj“, Nogometni klub „Brnaze“, Športsko društvo „Branitelj“, Boćarski klub „Sinj“, Stolno-teniski klub „Sinj“, Konjički klub „Sokol“, Šahovski klub „Sinj“, Kuglački klub „Sinj“.

Ostale sportske udruge uključuju: Gimnastički klub „Sinj“, Ženski nogometni klub „Glavice“, Kickboxing klub „Kula“, Boćarski klub „Pržina“, Konjički klub "Alamo", Škola jahanja „Alkarske ergele Sinj“, Športski klub uzgajivača golubova „Sinj-1996“ i druge.

Prema zaključcima tematske sjednice Gradskog Vijeća (srpanj 2015. godine), osnovni problem sinjskog sporta je financiranje postojećih klubova koji se često u 100 % iznosu financiraju iz Proračuna Grada, te ekspanzija osnivanja novih klubova s jednakim poslovnim modelom participacije u proračunskim sredstvima, a kojih uslijed dugogodišnje gospodarske krize ima sve manje.

5.2. Gospodarstvo

Ključni faktori gospodarskog razvoja su stanovništvo, površine namijenjene gospodarskim aktivnostima (Gospodarska Zona - GZ Kukuzovac), vodeni resursi, sirovine i poljoprivredni resursi, energija te prometna infrastruktura i povezanost (u kontekstu prometnih i energetskih koridora).

5.2.1. Opća gospodarska kretanja

BDP po glavi stanovnika u Splitsko-dalmatinskoj županiji u periodu od 2009. do 2012. godine nominalno je narastao za nešto manje od 1% (sa 58.635 kn na 59.200 kn), međutim uzimajući u obzir ukupnu stopu inflacije[10] u istom periodu, a koja je iznosila 4,3%, zapravo je došlo do pada realnog BDP-a po glavi stanovnika po ukupnoj stopi od 3,2 %. U odnosnu na Hrvatsku, indeks je bio osjetno ispod prosjeka te je u navedene 3 godine varira između 78,7 i 76,5.

Nadalje, prema podacima Financijske agencije (Fina) te Izvješća o stanju u gospodarstvu Splitsko-dalmatinske županije, sinjski poduzetnici tijekom proteklih godina poslovali su sukladno gospodarskom okruženju, a koje je bilo izuzetno izazovno.

Tablica 11 Konsolidirani financijski rezultati gospodarstva Republike Hrvatske za 2013. godinu u milijunima kuna (Izvor: Izvješće o stanju u gospodarstvu Splitsko-dalmatinske županije za 2013. godinu)

Godina	Broj poduzetnika	Dobit nakon oporezivanja	Gubitak nakon oporezivanja	Konsolidirani financijski rezultati	Broj zaposlenih
2010.	96.758	27.709	25.393	2.316	843.948
2011.	98.530	32.911	25.731	7.464	851.386
2012.	97.254	30.740	27.963	2.777	829.874
2013.	101.191	30.392	26.862	3.529	830.928

Tijekom 2013. godine, poduzetnici Hrvatske su već pet godina zaredom poslovali u uvjetima recesije. Negativni trendovi iz poslovne 2012. godine su nastavljeni i u 2013. godini (ostvaren je pad bruto domaćeg proizvoda od 1,0%; smanjen je izvoz roba i usluga za 1,0%; smanjen uvoz roba i usluga za 1,7% i to prvenstveno zbog smanjenja industrijske proizvodnje za 2,0% i smanjenja trgovine na malo za 0,6%). Poduzetnici su nastavili adresirati loše ekonomske prilike rezanjem troškova što se vidi i po smanjenju ukupnog broja zaposlenih koji je u periodu od 2010. godine smanjen za 1,5%. Ukupan broj poduzetnika u 2013. godini je rastao, međutim ključni razlog tomu možemo pronaći u pojavi jednostavnoga društva s ograničenom odgovornošću u hrvatskoj praksi. Ovaj modificirani oblik društva s ograničenom odgovornošću prvi se put predstavio izmjenom Zakona o trgovačkim društvima tijekom druge polovice 2012. godine. Kako ovaj oblik poduzetništva najčešće ne podrazumijeva nova zapošljavanja, povećanje broj poduzetnika nije značajno utjecalo na broj zaposlenih.

Gospodarski izazovi i trendovi preslikavaju se sa nacionalne razine na lokalnu raznu. Štoviše, mikro-regionalna područja, poput grada Sinja, često prolaze lošije odnosno se teže nose sa većim gospodarskim turbulencijama jer imaju manje opcija i alata za djelomično neutraliziranje negativnih utjecaja.

[10] Izvor: Državni zavod za statistiku, kalkulator inflacije (http://www.dzs.hr/app/rss/stopa-inflacije.html)

*Tablica 12 Konsolidirani financijski rezultati poduzetnika grada Sinja, (Izvor: Izvješća o stanju u gospodarstvu Splitsko-dalmatinske županije za 2010., 2011., 2012., 2013. godinu; *FINA: Analiza financijskih rezultata poslovanja poduzetnika grada Sinja u 2014. godini)*

Godina	Broj poduzetnika	Ukupni prihodi	Ukupni rashodi	Dobit nakon oporezivanja	Porez na dobit	Konsolidirani financijski rezultat	Prosječan broj zaposlenih
2010	243	549.072.901	559.118.146	14.768.558	28.408.821	-13.640.263	1.445
2011	248	551.806.188	553.938.877	16.998.862	4.412.692	-6.545.380	1.360
2012	236	658.555.645	671.768.932	18.581.604	3.249.542	-16.462.829	1.440
2013	230	697.558.800	685.383.354	25.078.553	4.277.099	7.898.347	1.376
2014*	240	683.537.000	649.379.000	46.786.000	6.444.000	27.714.000	1.599

Sinjski poduzetnici u izazovnim makroekonomskim okolnostima poslovali su nešto lošije od hrvatskog i županijskog prosjeka. U periodu između 2010. i 2014. godine 5% poduzetnika zatvorilo je svoje tvrtke, a sukladno tome prosječan broj zaposlenih kod njih smanjen je također za oko 5%. Međutim, onaj dio poduzetnika koji je opstao tijekom 2013. godine nastavio je s prilagodbom svoga poslovanja okolnostima te je nakon godina negativnih financijskih rezultata zahvaljujući jakom rastu prihoda (rast od 27% u usporedbi sa 2010.) imao pozitivne konsolidirane financijske rezultate. Prema dostupnim konsolidiranim financijskim izvještajima za 2014. godinu, pokazatelji ukazuju na nastavak pozitivnih trendova.

Uspoređujući ih sa bližom konkurencijom, na rang listi gradova i općina Splitsko-dalmatinske županije poduzetnici grada Sinja zauzeli su 5. mjesto po sumiranoj neto dobiti (27,7 milijuna kuna), što je više od poduzetnika u gradova kao što su Split, Kaštela, Trogir i Makarska. Po broju zaposlenih bili su na 7. mjestu, 8. mjesto zauzeli su po dobiti razdoblja te 9. mjestu po ukupnim prihodima. Što se tiče poticajne gospodarske klime, podatak da po broju poduzetnika grad Sinj se nalazi na 6. mjestu (iako je 3. grad po veličini u županiji[11]) govori o tome da usprkos GZ Kukuzovac i lokalnim poticajnim mjerama Grada još uvijek poduzetnička klima nije zadovoljavajuća.

Analizirajući pojedinačne poduzetnike, razvidno je da je najveće poduzeće po ostvarenim prihodima u 2014. godini bilo MEGST d.o.o. koje je ostvarilo 110.189.000 kuna prihoda, odnosno 16,12% svih prihoda poduzetnika sa sinjskog područja. Najveća 4 poduzeća su ostvarila 43,45% svih prihoda, dok je 10 najvećih ostvarilo 60,76% svih prihoda.

Tablica 13 Rang lista prvih deset poduzetnika grada Sinja po ukupnom prihodu u 2014. (Izvor: FINA: Analiza financijskih rezultata poslovanja poduzetnika grada Sinja u 2014. godini)

Redni broj	Naziv	Ukupan prihod u tis. kn
1.	MEGST d.o.o.	110.189
2.	INDUSTRIUS d.o.o.	68.690
3.	INTER S.T.E.E.L. d.o.o.	62.167
4.	CETINA d.d.	55.917
5.	PICOTRANS d.o.o.	29.938
6.	VODOVOD I ODVODNJA CETINSKE KRAJINE d.o.o.	23.121
7.	MERCATOR COMMERCE d.o.o.	21.073
8.	NAPRIJED d.o.o.	15.860
9.	PROMET SINJ d.o.o.	14.885
10.	BRNAŽANKA d.o.o.	13.499
	Ukupno 10 najvećih poduzetnika po ukupnom prihodu	415.339

2014. godini poduzetnici grada Sinja povećali su ukupne prihode prema 2013. godini za 7,2%, a ukupne rashode za 4,9%, što je rezultiralo povećanjem ekonomičnosti ukupnog poslovanja. Tako je na 100 kuna

[11] U Splitsko-dalmatinskoj županiji postoji 16 gradova

ukupnih rashoda u 2014. godini ostvareno 105,3 kuna prihoda, prema 103,0 kune prihoda u 2013. godini. Zbog visokog udjela dugoročnih i kratkoročnih obveza te shodno tome velikog iznosa kamata, ekonomičnost financijski prihoda je vrlo niska, ali, kao i ekonomičnost izvanrednih prihoda, nema značajniji utjecaj na krajnji rezultat poslovanja.

Tablica 14 Ekonomičnost poslovanja – odnosi prihoda i rashoda poduzetnika grada Sinja - prihodi na 100 kuna rashoda (Izvor: FINA: Analiza financijskih rezultata poslovanja poduzetnika grada Sinja u 2014. godini)

Opis	2013.	2014.
Poslovni prihodi prema poslovnim rashodima	103,9	106,4
Financijski prihodi prema financijskim rashodima	36,7	21,2
Izvanredni prihodi prema izvanrednim rashodima	118,6	113,7
Ukupni prihodi prema ukupnim rashodima	103,0	105,3

Promatrajući prosječnu neto plaću po zaposlenom kroz prizmu veličine poduzeća, u gradu Sinju uočavamo negativnu korelaciju veličine poduzeća i visine plaće, što nije slučaj na razini Županije i Države. Objašnjenje ovakve distinkcije leži u činjenici da poduzeće Industrius d.o.o., koje spada u kategoriju malog privatnog poduzeća, zapošljava gotovo 10% svih zaposlenih na području Sinja, uz prosječnu plaću od čak 20.365 kn, čime značajno diže prosjek plaća. Također, tradicionalno veće plaće u poduzećima u državnom vlasništvu u Sinju su manje od onih u privatnom vlasništvu, ponovno zbog značajnog utjecaja poduzeća Industrius d.o.o.

Tablica 15 Prosječna plaća u gradu Sinju, Splitsko-dalmatinskoj županiji i Republici Hrvatskoj prema veličini i obliku vlasništva (Izvor: FINA: Analiza financijskih rezultata poslovanja poduzetnika grada Sinja u 2014. godini)

Veličina poduzetnika/oblik vlasništva	**Prosječna mjesečna neto plaća po zaposlenom u kunama**		
	Grad Sinj	**Splitsko-dalmatinska županija**	**Republika Hrvatska**
Mali	4.846	3.957	4.063
Srednji	4.261	5.247	5.240
Veliki	-	4.827	5.987
Državno	4.743	6.143	6.234
Privatno	4.918	4.123	4.529
Zadružno	1.341	3.585	3.712
Mješovito	3.656	5.318	6.106
Sve veličine/oblici vlasništva	**4.757**	**4.319**	**4.878**

U odnosu na 2013. godinu plaće su u većini djelatnosti oscilirale u okviru +/- 10%, dok je veći porast uočljiv u djelatnostima rudarstva i vađenja (41,4%) te prerađivačke industrije (119,2%), u koju spada i djelatnost tvrtke Industrius d.o.o.. S druge strane, prosječna plaća u području ostalih uslužnih djelatnosti smanjila se za 30,9%, što je ujedno i jedini pad veći od 5,3%. U apsolutnim iznosima, na prvome mjestu po visini prosječne neto plaće je djelatnost poslovanja nekretninama (samo dvoje zaposlenih) s prosječnom neto plaćom od 9.184 kune (193,1% prosjeka grada), dok se na začelju nalaze ostale uslužne djelatnosti s iznosom od 2.030 kuna (42,7% prosjeka grada).

Tablica 16 Prosječne mjesečne neto plaće poduzetnika grada Sinja po područjima djelatnosti u 2014.g. (Izvor: FINA: Analiza financijskih rezultata poslovanja poduzetnika grada Sinja u 2014. godini)

Područje djelatnosti	Broj zaposlenih	Prosječna mjesečna neto plaća u kn		
		Iznos	Indeks 2014./13.	Odnos prema prosjeku grada
A) Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	10	4.166	115,0	87,6
B) Rudarstvo i vađenje	15	3.095	141,4	65,1
C) Prerađivačka industrija	395	7.887	219,2	165,8
D) Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacijom	2	3.176	-	66,8
E) Opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda	177	4.748	103,5	99,8
F) Građevinarstvo	343	3.438	94,7	72,3
G) Trgovina a veliko i malo	201	3.317	98,8	69,7
H) Prijevoz i skladištenje	118	3.831	104,4	80,5
I) Djelatnost pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	97	3.041	101,2	63,9
J) Informacije i komunikacije	41	5.906	106,4	124,2
K) Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	2	3.348	101,9	70,4
L) Poslovanje nekretninama	2	9.184	100,6	193,1
M) Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	75	3.239	104,9	68,1
N) Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	57	3.206	105,2	67,4
O) Javna uprava i obrana; obavezno soc. osig.	-	-	-	-
P) Obrazovanje	20	4.386	106,7	92,2
Q)Djelatnosti zdravstvene zaštite i soc. skrbi	36	4.376	108,8	92,0
R) Umjetnost, zabava i rekreacija	5	3.670	95,3	77,2
S) Ostale uslužne djelatnosti	3	2.030	69,1	42,7
Ukupno	**1.599**	**4,757**	**128,7**	**100,0**

U 2014. godini gotovo polovica ukupne dobit od 40.353.000 kune, u visini od 19.437.000 kuna, ostvarena je u prerađivačkoj industriji, a slijede ju djelatnosti prijevoza i skladištenja, građevinarstva, informacija i komunikacija te trgovina na veliko i malo. S druge strane, najveći gubici ostvareni su u djelatnostima građevinarstva, stručnih, znanstvenih i tehničkih djelatnosti te trgovine na veliko i malo. Također, najveća promjena u odnosu na 2013. godinu vidljiva je upravo u rastu dobiti prerađivačke industrije, od čak 567%.

Tablica 17 Dobit i gubitak po djelatnostima te broj poduzetnika koji su poslovali s dobiti/gubitkom u 2014. godini (Izvor: FINA: Analiza financijskih rezultata poslovanja poduzetnika grada Sinja u 2014. godini)

Područje djelatnosti	Dobit razdoblja (tis. kn)		Gubitak razdoblja (tis. kn)		Broj poduzetnika koji su u 2014. godini ostvarili	
	2013.	2014.	2013.	2014.	Dobit	Gubitak
A) Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	91	54	111	79	9	2
B) Rudarstvo i vađenje	2.019	1.333	0	0	3	0
C) Prerađivačka industrija	2.916	19.437	650	143	24	8
D) Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacijom	0	94	16	0	3	0
E) Opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda	135	36	63	717	1	3
F) Građevinarstvo	3.254	4.069	6.535	7.832	21	17
G) Trgovina a veliko i malo	3.037	3.574	622	1.084	46	29
H) Prijevoz i skladištenje	2.973	4.238	97	700	8	4
I) Djelatnost pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	2.504	1.270	126	237	12	4
J) Informacije i komunikacije	4.061	3.603	0	126	5	1
K) Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	88	115	0	0	1	0
L) Poslovanje nekretninama	4	5	0	0	1	0
M) Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	1.464	1.353	1.491	1.481	18	9
N) Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	442	95	8	25	3	3
O) Javna uprava i obrana; obavezno soc. osig.	-	-	-	-	-	-
P) Obrazovanje	258	294	149	0	4	0
Q)Djelatnosti zdravstvene zaštite i soc. skrbi	572	595	137	167	4	1
R) Umjetnost, zabava i rekreacija	378	188	5	40	1	1
S) Ostale uslužne djelatnosti	6	0	1	9	1	2
Ukupno	**24.201**	**40.353**	**10.012**	**12.639**	**165**	**84**

Ukoliko promatramo uspješnost poslovanja prema veličini i obliku vlasništva u gradu Sinju, vidljivo je da glavnina dobiti sinjskih pravnih subjekata dolazi iz aktivnosti malih, privatnih poduzeća.

Tablica 18 Analiza rezultata poslovanja sinjskih pravnih subjekata - Prikaz dobiti i gubitka prema veličini poduzetnika i oblicima vlasništva u 2013. i 2014. godini (Izvor: FINA: Analiza financijskih rezultata poslovanja poduzetnika grada Sinja u 2014. godini)

Veličina poduzetnika/oblik vlasništva	Broj poduzetnika	Dobit razdoblja			Gubitak razdoblja		
		2013.	2014.	Indeks	2013.	2014.	Indeks
Mali	246	23.547	39.758	168,8	7.695	8.848	115,0
Srednji	3	654	595	91,0	2.316	3.791	163,7
Veliki	-	-	-	-	-	-	-
Državno	4	175	38	21,8	0	271	-
Privatno	228	23.204	39.999	172,4	5.443	7.830	143,9
Zadružno	10	170	305	179,4	0	27	-
Mješovito	7	652	10	1,6	4.568	4.511	98,7
Sve veličine/oblici vlasništva	249	24.201	40.353	166,7	10.012	12.639	126,2

Struktura aktive sinjskih poduzetnika pokazuje 13,9% manji udio dugotrajne imovine u ukupnoj aktivi od udjela dugotrajne imovine na razini Županije, te 16,2% manji udio od udjela na razini Države. S druge strane, udio kratkotrajne imovine sinjskih poduzetnika u aktivi je za 31,7% veći od udjela kratkotrajne imovine u aktivi na razini županije te 34,8% veći od udjela na razini Države.

Struktura pasive pokazuje nerazmjerno velik udio odgođenog plaćanja troškova i prihoda budućeg razdoblja poduzetnika Grada Sinja u odnosu na Županiju (305,9% veći udio) i Državu (381,4% veći udio). Što se tiče udjela dugoročnih obveza u pasivi, on je na osjetno nižoj razini nego na razini Županije i Države, a udio kratkoročnih obveza je u okvirima županijskog i državnog prosjeka.

Tablica 19 Usporedna struktura aktive i pasive poduzetnika u Sinju, Splitsko-dalmatinskoj županiji i Republici Hrvatskoj (Iznosi u tisućama kuna, udjeli u %)(Izvor: FINA: Analiza financijskih rezultata poslovanja poduzetnika grada Sinja u 2014. godini)

Opis	Grad Sinj		Županija		Republika Hrvatska	
	Iznos	Udjel	Iznos	Udjel	Iznos	Udjel
Potraživanja za upisani a neuplaćeni kapital	48	0,0	9.597	0,0	111.719	0,0
Dugotrajna imovina	465.489	54,9	44.129.631	63,8	702.902.615	65,5
Kratkotrajna imovina	381.199	44,9	23.586.876	34,1	357.462.211	33,3
Plaćeni troškovi budućeg razdoblja i obračunati prihodi	1.667	0,2	1.388.581	2,0	12.430.902	1,2
Ukupna aktiva	848.404	100,0	69.114.685	100,0	1.072.907.446	100,0
Kapital i rezerve	199.106	23,5	16.452.357	23,8	374.351.215	34,9
Rezerviranja	778	0,1	520.060	0,8	13.522.151	1,3
Dugoročne obveze	139.008	16,4	19.211.448	27,8	294.715.772	27,5
Kratkoročne obveze	334.255	39,4	29.403.556	42,5	344.475.863	32,1
Odgođeno plaćanje troškova i prihod budućeg razdoblja	175.256	20,7	3.527.265	5,1	45.842.445	4,3
Ukupna pasiva	848.404	100,0	69.114.685	100,0	1.072.907.446	100,0

U Sinju je 2003. osnovan "Poduzetnički centar Sinj" koji uz programe potpore Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodnog gospodarstva potiče male gospodarstvenike te održava različite tematske radionice (npr. o EU fondovima), a glavna namjena je poticanje ruralnog razvitka.

U Sinju također djeluje Udruženje obrtnika Sinj kao stručno-poslovna organizacija obrtnika čije je sjedište obrta na području gradova Sinja, Trilja i Vrlike te općina Hrvace, Otok i Dicmo.

Tablica 20 Broj i djelatnost obrta u gradu Sinju (Izvor: Grad Sinj)

	Ukupno	Ugostiteljstvo	Trgovina	Prijevozničke usluge	Građevina	Ostalo	Proizvodni zanati	Uslužni zanati	Poljoprivreda i ribarstvo	Frizerski i kozmetički obrti
2005	413	103	183	29	46	52	n/a	n/a	n/a	n/a
2008	425	71	89	27	88	150	n/a	n/a	n/a	n/a
2012	353	89	77	21	n/a	n/a	29	88	11	38

Ukupan broj sinjskih obrta je također od početka gospodarske krize 2008. godine do 2012. pao za 17%, te se u proteklih dvije godine zadržao na relativno stabilnim razinama.

Tablica 21 Vrijednosti osnovnih pokazatelja i standardiziranih pokazatelja u odnosu na nacionalni prosjek (Izvor: Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova EU: Ocjenjivanje i razvrstavanje jedinica lokalne samouprave prema razvijenosti; 2013.)

	Prosječni dohodak per capita		Prosječni izvorni prihodi per capita		Prosječna stopa nezaposlenosti		Kretanje stanovništva		Udio obrazovanog stanovništva u stanovništvu 16-65 godina	
	2010.-2012.	Pokazatelj*	2010.-2012.	Pokazatelj*	2010.-2012.	Pokazatelj*	2010.-2012.	Pokazatelj*	2011.	Pokazatelj*
Sinj	23.623	76,30%	1.132	33,10%	22,30%	83,70%	102,5	105,30%	82,10%	109,50%

*Vrijednosti standardiziranih pokazatelja u odnosu na nacionalni prosjek

5.2.2. Tržište rada

Strategija regionalnog razvoja Republike Hrvatske, 2011. – 2013.[12] s pravom ističe da „stanovništvo ima dvostruku ekonomsku funkciju; s jedne strane je temeljni činitelj gospodarstva jer formira ponudu rada, a s druge je cilj i svrha svake ekonomske aktivnosti koja se sastoji u potrošnoj funkciji stanovništva i funkciji rasta standarda stanovništva, koji je jedan od najvažnijih pokazatelja uspješnosti gospodarskih aktivnosti.“ To vrijedi kako za stanovništvo nacije ili županije, tako i za pojedinačne gradove.

Ranije je opisan problem depopulacije područja Sinja, kao i političko-ekonomska tranzicija društva tijekom koje je ugašen dio većih poduzeća u sinjskom kraju (Dalmatinka, Autoprijevoz, Tehnika), što su neki od povijesnih čimbenika pada gospodarske aktivnosti u gradu Sinju. Također, aktualna višegodišnja nacionalna gospodarska kriza ima snažan trenutni utjecaj na lokalnu ekonomiju.

S krajem 2014. godine, šestu godinu zaredom, RH se borila s gospodarskom recesijom što se snažno reflektiralo na pad gospodarskih aktivnosti, a time i na (ne)zaposlenost kako sveukupnog stanovništva, tako i građana Sinja. U Hrvatskome zavodu za zapošljavanje krajem prosinca 2014. bilo su evidentirane 316.763 nezaposlene osobe, odnosno stopa registrirane nezaposlenosti iznosila je 19,6%. Stavljajući podatke u regionalni kontekst, najveći apsolutni broj nezaposlenih osoba u promatranom periodu imala je Splitsko-dalmatinska županija sa 45.115 prijavljenih na burzi, odnosno 14,2 % od ukupnoga broja nezaposlenih u Hrvatskoj. Spuštajući se još jednu razinu niže, potkraj 2014. godine najveći apsolutni broj evidentiranih nezaposlenih osoba bio je u središtu Županije, gradu Splitu (ukupno 18.341 ili 40,7% nezaposlenih osoba) što je razmjerno ukupnoj populaciji grada, a slijede ispostave HZZ-a u Imotskom sa 9,9%, zatim Kaštelim sa 9,7%, te Sinja s 9,4% udjela ukupne županijske nezaposlenosti. Sličan redoslijed bio je i na kraju 2013. godine.

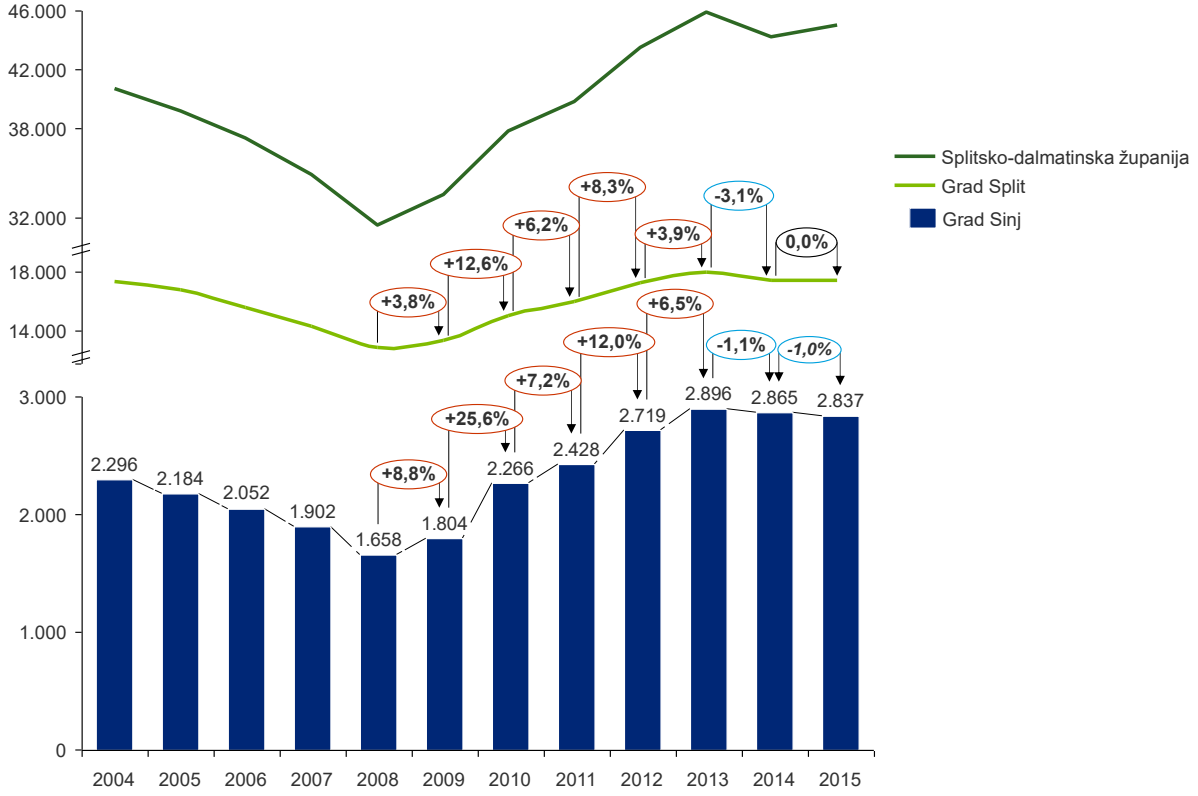
Grad Sinj bio je izuzetno snažno pogođen gospodarskom krizom, što je jasno vidljivo iz trenda velikog rasta nezaposlenosti

Sam grad Sinj bio je izuzetno snažno pogođen gospodarskom krizom, što je jasno vidljivo iz trenda velikog rasta nezaposlenosti (slika dolje) koji je započeo s 2008. i trajao sve do kraja 2013. godine. U usporedbi sa Splitom, Sinj je razmjerno gledano imao puno veće gubitke radnih mjesta. Split koji je kao županijsko središte utjecaj krize amortizirao zahvaljujući velikom broju radnih mjesta u javnoj službi (država nije provela reformu javne uprave). Tijekom promatranih pet godina broj nezaposlenih u Sinju se povećao za 74,7%, odnosno narastao na 2896 registrirana nezaposlena osobe.

Prvi znakovi opravaka gospodarstva osjetili su se u 2014. kada je do kraja godine broj nezaposlenih u Sinju pao za 1,1%, a trend se nastavio i s početkom 2015., pa je tako u travnju 2015. bilo registrirano 2837 nezaposlenih osoba u Sinju (1% manje nego u prosincu 2014.), od toga oko 58% čine žene. Kao glavni pokretač pozitivnog trenda pokazao se sektor poduzetništva, u kojem je broj zaposlenih narastao za čak 16,2% u 2014. u odnosu na 2013., s 1376 zaposlenih na 1599 zaposlenih.

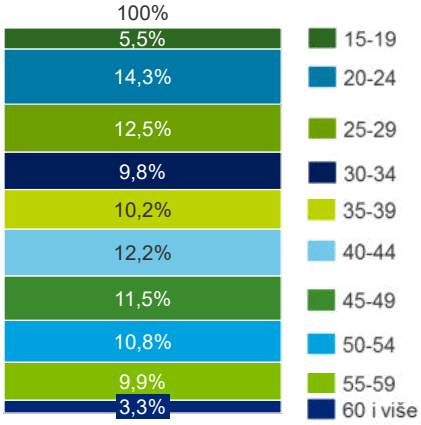
[12] Ministarstvo regionalnog razvoja, šumarstva i vodnoga gospodarstva (svibanj 2010.): Strategija regionalnog razvoja Republike Hrvatske, 2011. – 2013., str. 9.

Slika 11 Registrirana nezaposlenost za gradove Sinj i Split te Splitsko-dalmatinsku županiju, na 31. prosinac svake naveden godine 2004.-2014. te do travnja 2015. godine (Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje, Statistika; Deloitte, interna analiza)

Negativni učinci rasta nezaposlenosti nisu samo ekonomske prirode, već imaju utjecaj na opću apatiju, neproduktivnost i inertnost dijela stanovništva, što dodatno produbljuje eroziju društvenog potencijala. Mlada populacija posebno je podložna ovom problemu. Nezaposlenost mladih je velika, kako na nacionalnoj tako i na lokalnoj, sinjskoj razini. Ukoliko širu makroregiju Sinja usporedimo s ostatkom Hrvatske, razvidno je da krajnji sjever Hrvatske, Istra i Primorje te Grad Zagreb mladima pružaju nedvojbeno bolje šanse za pronalazak (i zadržavanje posla), dok s druge je strane Sinjska i Cetinjska krajina, Kordun, dijelovi Like i Slavonije komparativno pružaju mladima vrlo plitko tržište rada.

Slika 12 Registrirana nezaposlenost po dobnoj strukturi u gradu Sinju (Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje, Statistika 2015.; Deloitte, interna analiza)

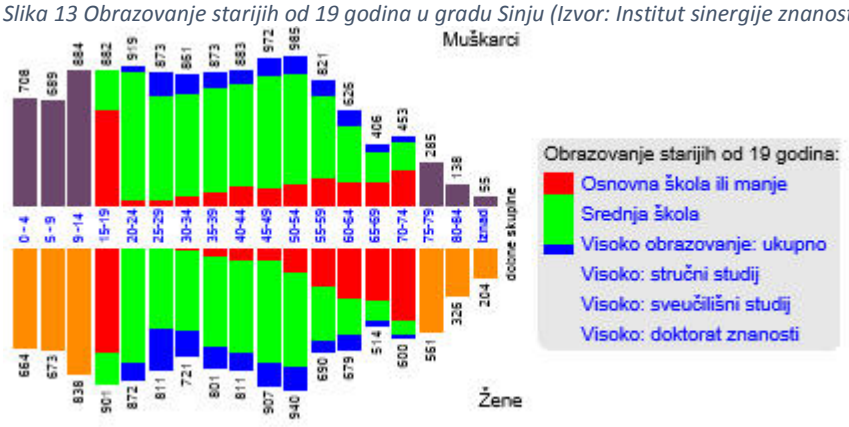

Naime, prema podacima HZZ-a, najzastupljenija dobna skupina nezaposlenih u gradu Sinju su upravo mladi. Najviše je onih između 20. i 24. godine starosti (14,3%), a odmah iza njih su oni u dobi od 25. do 29. (12,5%). Razloge nešto veće pogođenosti mladih u dobi od 20-24 godine od onih od 25-29 godina starosti možemo pronaći u relativno višim obrazovnim stupnjevima koje „stariji mladi“

posjeduju te njihovom duljem vremenu provedenom na tržištu rada, a čime su stekli veću šansu za pronalazak posla.

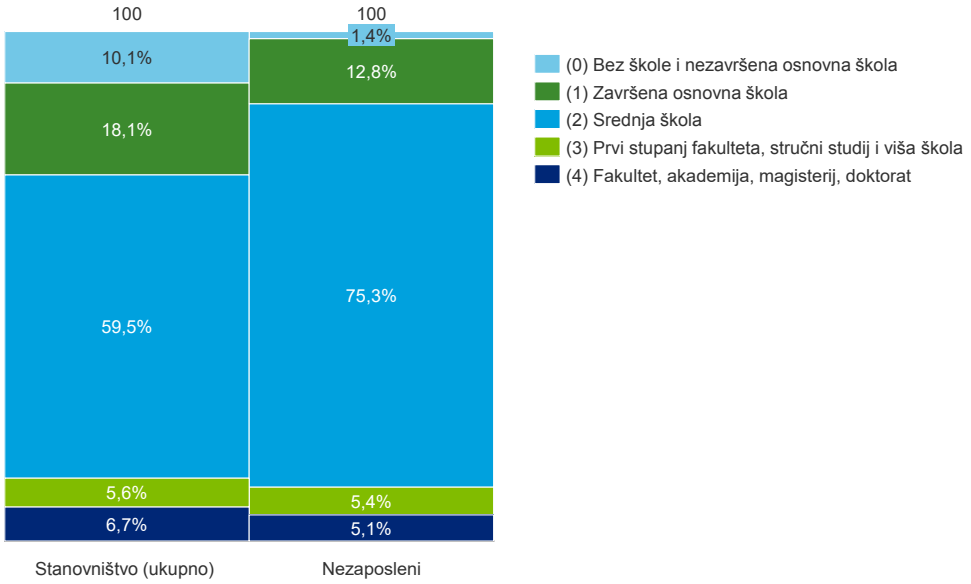
Stoga, problem nezaposlenosti treba sagledati i iz konteksta obrazovanja i kompeticija promatrane populacije. Sljedeća slika prikazuje obrazovanje starijih od 19 godina u gradu Sinju.

Slika 13 Obrazovanje starijih od 19 godina u gradu Sinju (Izvor: Institut sinergije znanosti i društva, http://iszd.hr/HRstat/)

Analiza ukazuje da najveći dio populacije Sinja ima završenu srednju školu (do 3 godine i za KV i VKV radnike), te ukoliko se usporedi sa strukturom nezaposlenosti, zamjetno je da oni ujedno i najteže dolaze do zaposlenja. Zanimljivo je da oni bez škole ili nezavršene osnovne škole čine 10,1% populacije, ali ih je tek 1,4% u masi nezaposlenih u Sinju. Razlog tomu je da većina populacije u toj kategoriju su stanovnici treće životne dobi koji ili su u mirovini ili nisu radno sposobni, dok 19-ogodišnji učenici (4. razredi srednjih škola) još nisu dobili diplomu u trenutku popisa stanovništva pa im se računa samo završena osnovna škola.

Slika 14 Usporedba obrazovne strukture ukupne populacije grada i nezaposlenih u Sinju (Izvori: DZS, Stanovništvo staro 15 i više godina prema najvišoj završenoj školi, starosti i spolu, popis 2011., www.dzs.hr; HZZ, Statistika, Registrirana nezaposlenost: Razina obrazovanja, Mjesto stanovanja, https://statistika.hzz.hr; Deloitte, interna analiza)

Analiza broja visoko obrazovanih (prvi stupanj, stručni studij i više škole te fakultet, akademija, magisteriji, doktorat) i njihov udio u masi nezaposlenih ukazuje na pozitivnu korelaciju visokog obrazovanja i zapošljivosti. Tome ide u prilog da, osim stvaranja usluga veće dodane gospodarske i društvene vrijednosti, uloga ove kategorije populacije je dinamičnije prihvaćanje, ali i stvaranje, novih ideja i stavova te brža prilagodba novim razvojnim procesima, da nabrojimo samo neke od karakteristike koje usko povezujemo sa kvalitetom obrazovanja. U kontekstu grada Sinja udio visoko

obrazovnih je 12,3% te iako predstavlja povećanje od popisa 2001. kada ih je bilo 11,3%, on je niži od hrvatskog prosjeka gdje 17,6% stanovništva starijeg od 19 godina ima taj stupanj obrazovanja.

Također, ukoliko uzmemo u obzir da je jedan od obrazovnih ciljeva strategije Europa 2020 da do kraja tog vremenskog razdoblja barem 40% osoba u dobi 30.-34. godine ima završeno tercijarno obrazovanje, a u čemu je Hrvatska je ipak postavila nešto niži cilj s 35% (nacionalni udio temeljem Eurostat-ovog istraživanja iz 2013. iznosi 25.6%), tada je Sinj s 19,5% prilično daleko od oba zacrtana cilja.

Proaktivna politika regionalnog gospodarskog razvoja pored investicija u infrastrukturu treba voditi računa i o razvoju lokalnog ljudskog potencijala

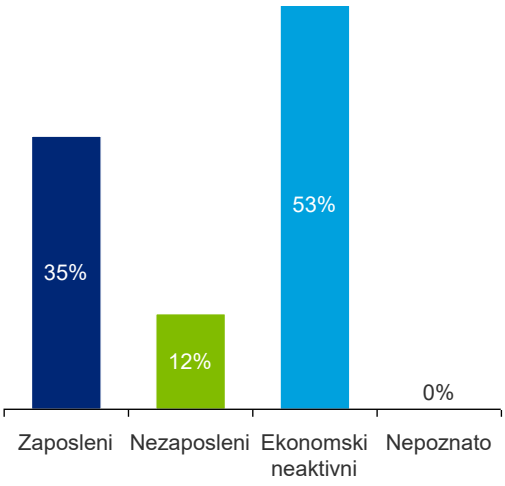
Proaktivna politika regionalnog gospodarskog razvoja pored investicija u infrastrukturu treba voditi računa i o razvoju lokalnog ljudskog potencijala te s relevantnim lokalnim i regionalnim institucijama aktivno sudjelovati u kreiranju i poticanju obrazovnih programa i cjeloživotnog obrazovanja. Grad Sinj u tom kontekstu napravio je prve korake uključivši se u izradu *Strategije razvoja ljudskih potencijala Splitsko-dalmatinske županije 2014.-2020* [13], kroz EU projekt: "*Local Partnership(s) for Employment Social Innovation, Development and Education Cluster*". Svrha dokumenta bila je stvaranja strateškog i operativnog okvira za pokretanje pozitivnih društvenih i gospodarskih promjena na području županije i gravitirajuće regije prije svega putem stvaranja preduvjeta za kvalitetan i ispunjujući život, obrazovanje, zapošljavanje i rad svih skupina stanovništva. U trenutku pisanja ovog dokumenta traje izrada pratećeg Akcijskog plana kojim bi se trebale definirati konkretni projekti, te njihovi rokovi i institucije odgovorene za njihovu provedbu.

Na lokalnoj razini, Grad se treba spustiti na razinu podržavanja, poticanja i provedbe predmetnih inicijativa za uspostavu i unaprjeđenje programa cjeloživotnog učenja. Naime, jedini način sprječavanja dugoročne nezaposlenosti ugroženih kategorija stanovnika je prilagođavanje njihovih vještina potrebama gospodarskog okruženja. U suprotnom, vrlo teško će se moći utjecati na promjenu prilično loše slike gospodarske aktivnosti populacije Sinja u kojoj je 65% stanovništva ili ekonomski neaktivno ili nezaposleno (2011. godina)

Tablica 22 Stanovništvo Sinja staro 15 i više godina prema trenutačnoj aktivnosti (Izvor: DZS, popis 2011.)

Zaposleni		**7142**
Nezaposleni	Nezaposleni, traže ponovno zaposlenje	1944
	Nezaposleni, traže prvo zaposlenje	559
	Ukupno nezaposleni	**2503**
Ekonomski neaktivni	Umirovljenici	6131
	Osobe koje se bave obavezama u kućanstvu	1268
	Učenici ili studenti	2225
	Ostale neaktivne osobe	1099
	Ukupno ekonomski neaktivni	**10723**
Nepoznato		2
Ukupno		**20370**

Slika 15 Stanovništvo Sinja staro 15 i više godina prema trenutačnoj aktivnosti (Izvor: DZS, popis 2011.)

[13] Dokument je završen u travnju 2015., te objavljen na: http://www.svijet-rada.eu/

Sagledavajući izazove gospodarstva iz perspektive zaposlenosti, prema popisu stanovništva iz 2011. u Sinju su ukupno bile zaposlene 7.142 osobe, od toga 4.180 muškaraca i 2.962 žene, što daje udio zaposlenih žena u ukupnom broju zaposlenih u Sinju od 41,47 %. U odnosu na 2001. godinu u 2011. udio žena u ukupnom broju zaposlenih u gradu Sinju se neznatno povećao s 41,01 %, dok se udio muškaraca razmjerno smanjio s 58,99% na 58,53 %.

Rast prosječne neto plaće iznosio je visokih 28,7% u promatranom razdoblju, tj. došlo je do rasta s 3.697 kn na 4.757 kn u roku od godinu dana. Međutim, uzrok dramatičnog rasta prosječne neto plaće treba tražiti u poslovanju brzorastućeg poduzeća Industrius d.o.o. sa sjedištem u Bajagiću, koje je u 2013. godini za svojih 28 zaposlenih radnika u prosjeku isplaćivala 7.797 kuna neto, dok je u 2014. godini osjetno rastao i broj zaposlenih, na 115, s rastom njihove prosječne neto plaće. Inače, poduzeće Industrius d.o.o. je u 2014. godini uprihodilo 68.690.040 kuna, što predstavlja rast od 837,1% u odnosu na prošlu godinu te ostvarilo dobit od 17.594.864 kune, odnosno 43,60% dobiti svih pravnih subjekata u Sinju te 63,49% neto dobiti sinjskih poduzetnika[14].

Analiza zaposlenih prema područjima djelatnosti u gradu Sinju ukazuje da većina građana svoje prihode ostvaruje u sektoru trgovine na veliko i malo te popravcima motornih vozila i motocikala (19,4%), a zatim u prerađivačkoj industriji (13,4%). Na trećem mjestu je javna uprava, obrana i obvezno socijalno osiguranje (12,3%). Ukoliko javnoj upravi, obrani i obveznom socijalnom osiguranju dodamo ostale djelatnosti koje se mahom financiraju iz lokalnog ili državnog proračuna (djelatnosti pod redovima D, E, P i Q) tada dolazimo do podatka da je 31,7% zaposlenih u Sinju zaposleno u javnim službama. Ukupni udio djelatnosti u tercijarnom sektoru, a tu spadaju uslužne djelatnosti poput raznih obrta (nematerijalne usluge), osiguranje, posredovanje, administracija, čišćenje itd., iznosi visokih 73,3%[15], dok sekundarni sektor (industrija, građevinarstvo, rudarstvo, energetika, brodogradnja i proizvodno obrtništvo) iznosi 25,3%.

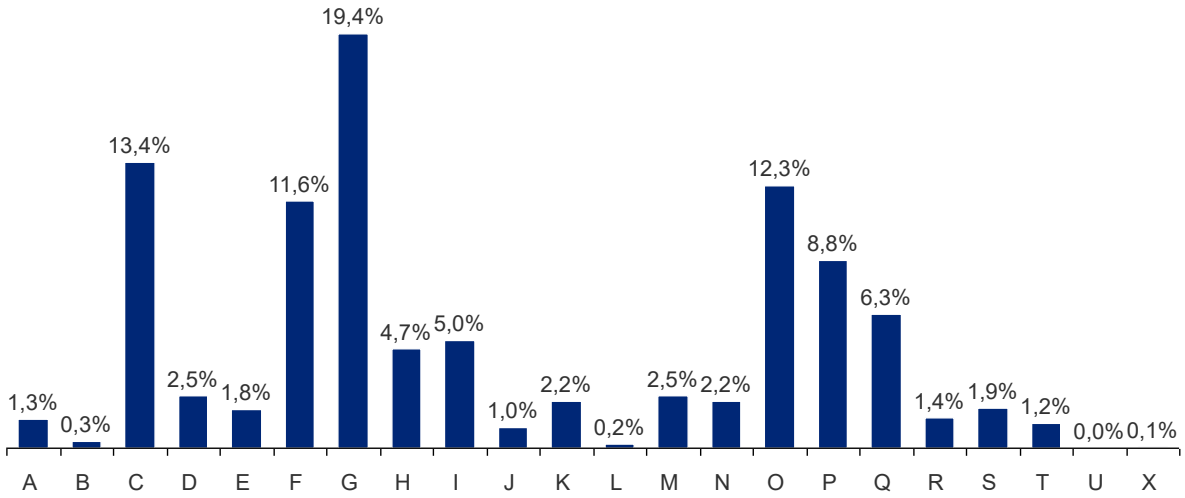
S obzirom na geografske značajke cijele sinjske krajine koja je iznimno bogata vodama i pri-planinskim pašnjacima (pogodnim za sitnu i krupnu stoku) te da je Sinjsko polje taložno zemljište bogato humusom (pogotovo u sjevernom dijelu npr. Smradovu), podatak da je samo 1,3% stanovnika zaposleno u sektoru poljoprivrede, šumarstva i ribarstva ukazuje da je poljoprivreda (uključujući stočarstvo) slabo razvijena.

[14] Izvor: Poslovna Hrvatska, vlastiti izračun, FINA – Analiza financijskih rezultata poslovanja poduzetnika grada Sinja u 2014. godini

[15] Pritom uključujući ranije spomenuti javni sektor, iako ga neki izdvajaju kao četvrtu (kvartarnu) djelatnost, (općenito one koje dobivaju plaće iz proračuna kao što su školstvo, zdravstvo, policija, uprava).

Međutim, značajni dio, pogotovo rubnog stanovništva grada posjeduje i obrađuje poljoprivredno zemljište, a proizvodima se služi za ili kućne potrebe ili njima trguje na sivom tržištu. U svakom slučaju, prirodni resursi sinjskog kraja iznimno su pogodni za eksploataciju, a potencijal upravo leži u uspostavi adekvatnog odnosa između intenziteta i održivosti razvoja, odnosno optimalnog načina eksploatacije organskog/ekološkog uzgoja, koji ne samo što manje šteti okolišu nego je i isplativiji od konvencionalnog ako se pravilno planira i plasira.

Slika 16 Zaposleni prema područjima djelatnosti u gradu Sinju (Izvor: Podaci iz popisa stanovništva iz 2011., Državnog zavoda za statistiku, www.dzs.hr; Deloitte, interna analiza)

Kod	Područje djelatnosti
A	Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo
B	Rudarstvo i vađenje
C	Prerađivačka industrija
D	Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija
E	Opskrba vodom, uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnost sanacije okoliša
F	Građevinarstvo
G	Trgovina na veliko i malo, popravak motornih vozila i motocikala
H	Prijevoz i skladištenje
I	Djelatnost pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane
J	Informacije i komunikacije
K	Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja
L	Poslovanje nekretninama
M	Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti
N	Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti
O	Javna uprava i obrana, obvezno socijalno osiguranje
P	Obrazovanje
Q	Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi
R	Umjetnost, zabava i rekreacija
S	Ostale uslužne djelatnosti
T	Djelatnosti kućanstava kao poslodavca, djelatnosti kućanstva koja proizvode različitu robu i obavljaju različite usluge za vlastite potrebe
U	Djelatnost izvanteritorijalnih organizacija i tijela
X	Nepoznato

Jedan od najmanjih udjela (0,3%) u djelatnostima imaju rudarstvo i vađenje (kod B), što je pokazatelj nivoa industrijske proizvodnje u Hrvatskoj jer su mineralne sirovine osnova proizvodnje suvremenog gospodarstva. Gotovo sve, osim hrane i odjeće (iako djelomično i to) ostvaruje se iz mineralnih sirovina ili proizvoda izrađenih pomoću njih. Za područje Sinja poseban potencijal ima gips koji spada među najperspektivnije mineralne sirovine za industrijsku preradu. U RH detektirano je na ukupno 27 lokacija s potencijalom eksploatacije, a Kninsko polje i okolica Sinja (Kojića greda, Slane Stine-Karakašica i Glavice) područja su s najznačajnijim količinama gipsa u Hrvatskoj te se na njima odvija recentna eksploatacija[16]. Zanimljivo je da novih istražnih prostora za gips nema, a eksploatira se na samo 9 lokacija u cijeloj RH.

[16] Eksploatacijska polja „Karakašica“ i „Koića greda“ - nositelj koncesije „Ciglana Sinj“ d.o.o., Sinj; eksploatacijsko polje „Vranjkovići“ - nositelj koncesije „Jago komerc“ d.o.o., Split; eksploatacijsko polje „Stipanovića greben-zapad“ - nositelj koncesije „Draga-sadra d.o.o.“ Sinj

5.2.3. Poslovno okruženje

Vanjska trgovinska razmjena

Što se tiče vanjsko-trgovinske razmjene, ukupan izvoz Republike Hrvatske u razdoblju od siječnja do prosinca 2012., prema podacima Državnog zavoda za statistiku, iznosio je 12,344 milijarde USD. Istodobno je uvoz iznosio 20,762 milijardi USD. Vanjskotrgovinski deficit iznosio je 8,43 milijarde USD te koeficijent pokrivenosti uvoza izvozom na razini RH iznosio je 0,59.

U 2012. godini u Splitsko-dalmatinskoj županiji je ostvaren izvoz od 608,2 milijuna USD (u 2011. godini 833,5 milijuna USD), a uvoz je iznosio 860 milijuna USD (u 2011. godini 862,3,2 milijuna USD), odnosno ukupna vanjskotrgovinska razmjena u 2012. godini smanjena je za 13,4% u odnosu na onu iz 2011. godine, a koeficijent pokrivenosti uvoza izvozom veći je od onog na razini države te iznosi 0,71 ponajviše zbog dominantne uloge brodogradnje.

Upravo zbog brodogradnje, karakteristika robne razmjene županije je neravnomjernost po područjima i lokalnim samoupravama. Naime, gotovo cjelokupna vanjskotrgovinska razmjena obavlja se u priobalnom području Županije (85,1%) dok je Zagora sudjelovala s 11,59% (u 2011. s 9,88%),

*Tablica 23 Izvoz i uvoz grada Sinja u USD (Izvor: Izvješća o stanju u gospodarstvu Splitsko-dalmatinske županije za 2010., 2011., 2012. godinu; *FINA: Analiza financijskih rezultata poslovanja poduzetnika grada Sinja u 2014. godini)*

Godina	Izvoz	Indeks	Uvoz	Indeks	Koeficijent pokrivenosti uvoza izvozom
2009	506.956	n/a	4.353.907	n/a	n/a
2010	2.059.416	406,23	12.490.701	286,84	0,16
2011	633.193	30,75	17.565.504	140,63	0,04
2012	995.011	157,14	29.892.391	170,18	0,03
2013*	5.258.852	528,5	12.274.243	41,06	0,42
2014*	7.409.839	140,9	16.497.240	134,4	0,45

Registrirani robni izvoz sa područja Grada Sinja i sinjskog kraja u posljednjih desetak godina oscilira na niskim vrijednostima što je očiti odraz nepostojanja sustavne proizvodnje koja ima siguran plasman na inozemna tržišta[17] iako se uvozno-izvozna slika popravila u posljednje dvije godine.

Robna razmjena grada Sinja je nacionalno pa i županijski gledano zanemariva. Udio sinjskog izvoza u izvozu Splitsko-dalmatinske županije iznosio je 0,9%, dok je udio uvoza na županijskom nivou iznosio 4,5%, što pokazuje na velik nerazmjer u navedenim kategorijama u okviru Splitsko-dalmatinske županije. Međutim, treba imati na umu da Sinj također ostvaruje relativno niske prihode od turizma u kontekstu SD županije te zbog toga dolazi do pet puta većeg udjela u uvozu, nego u izvozu županije[18]. Također, ako uzmemo u obzir da je pokrivenost uvoza izvozom na razini Republike Hrvatske 60,5% u 2014., onda podatak od 44,91%, iako objektivno vrlo nepovoljan, ne djeluje toliko dramatično.

[17] Zbog izrazito niskih vrijednosti izvoza sklonih velikim oscilacijama potreban je dodatan oprez pri tumačenju ovog pokazatelja.

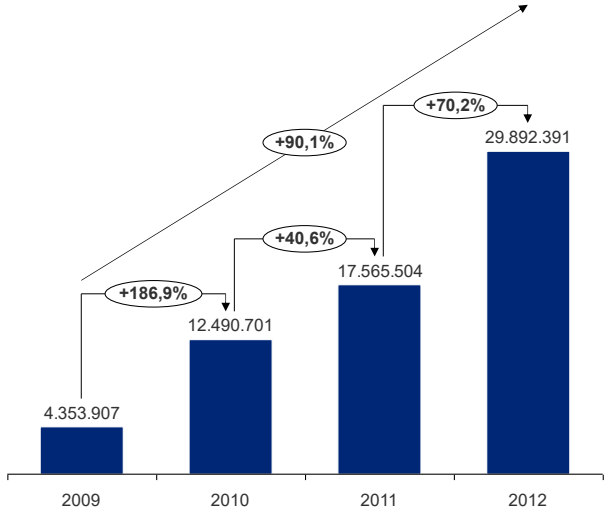
[18] Izvor: FINA: Analiza financijskih rezultata poslovanja poduzetnika grada Sinja u 2014. godini

Tablica 24 Rang lista prvih deset poduzeća grada Sinja po prihodima od izvoza u 2014. (Izvor: FINA: Analiza financijskih rezultata poslovanja poduzetnika grada Sinja u 2014. godini)

Redni broj	Naziv	Prihodi od izvoza u tis. kn
1.	PICOTRANS d.o.o.	28.241
2.	BIT-ART INFORMATIKA d.o.o.	8.538
3.	MEGST d.o.o.	4.736
4.	DOMOIZGRADNJA d.d.	4.564
5.	HAZARDER d.o.o.	1.820
6.	PROMET SINJ d.o.o.	959
7.	BETONARA GIZDIĆ (obrt)	403
8.	D&S COMPANY d.o.o.	155
9.	NAPRIJED d.o.o.	100
10.	MAJESTIC d.o.o.	20
	Ukupno 10 najvećih poduzetnika po ukupnom prihodu	49.537

Od 249 poduzetnika iz grada Sinja njih 10 je ostvarilo prihode od izvoza. Pojedinačno najveći izvoznik je poduzeće PICOTRANS d.o.o., koje se bavi prijevozom u cestovnom prometu u zemlji i inozemstvu te posredovanjem kod prijevozničkih poslova u transportu, s udjelom od 57,01% u ukupnom izvozu s područja grada Sinja.

Slika 17 Uvoz – sinjsko gospodarstvo (Izvor: kao slika 17)

S prosječnim godišnjim rastom uvoza od preko 90% u periodu 2009.-2012. grad Sinj je dosegnuo izrazito nizak koeficijent pokrivenosti uvoza izvozom, pa čak i usporedbeno sa nacionalnim i županijskim rezultatima, imajući na umu izrazit izvozni deficit nacionalnog gospodarstva.

Poduzetnička zona

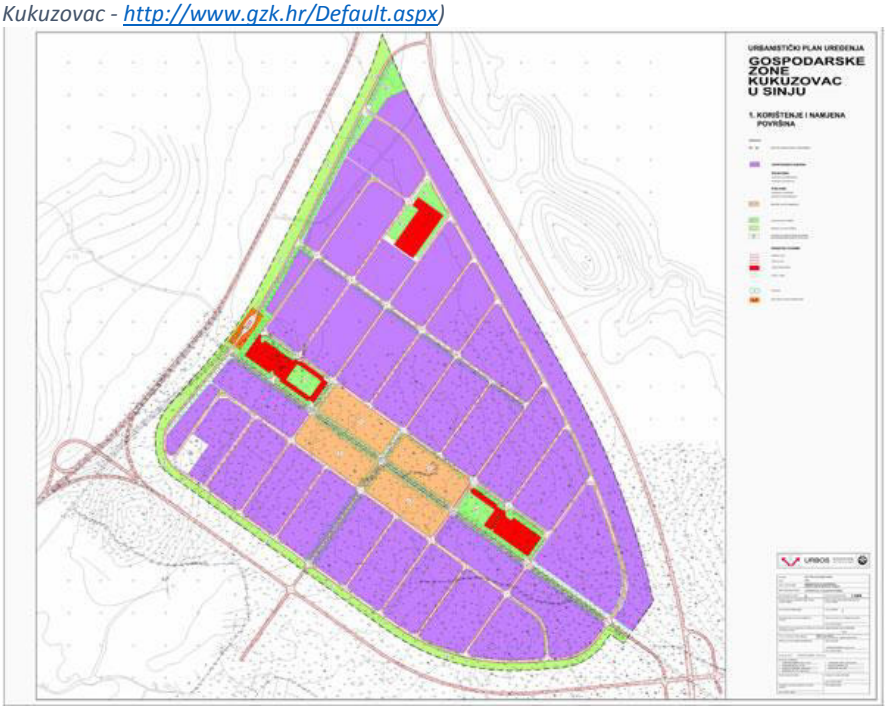
Pored kvalitetne prometne infrastrukture kao važne platforme za prihvaćanje i apsorpciju razvojnih valova iz regije, dinamika daljnjeg razvoja Sinja kao prostora splitskog zaobalja ovisi o samom razvojnom ciklusu grada Splita, odnosno potenciji njegove daljnje sub-urbanizacije i širenja po kontinentalnoj transverzalnoj osi. Naime, podaci pokazuju da je u 2000. godini 72% svih registriranih aktivnih poslovnih subjekata metropolitanskog područja bilo locirano u središnjem dijelu, a samo 28% u njegovom perifernom prstenu. Međutim, do 2009. godine broj se poslovnih subjekata u

perifernim dijelovima znatno povećao, a taj se trend decentralizacije poslovnih aktivnosti makroregije nastavlja, pa čak i intenzivira[19].

Posljednji intenzivan val širenja na zaobalje započeo je prije petnaestak godina te je najjačim intenzitetom obuhvatio općinu Dugopolje. Naime, općina je prepoznala ograničenost priobalja za razvoj prometnih i skladišnih djelatnosti, kao i relevantnost i blizinu Splita kao županijskog središta, te je 1999. godine krenula u osiguranje temeljene infrastrukture potrebne za poticanje investicijske klime. Zbog pogodno pozicionirane i cestovnom prijevozu brzo dostupne lokacije, identificirana je konkurentska prednost poduzetničke zone Dugopolje u segmentima skladišnih i skladišno-proizvodnih, te trgovačkih djelatnosti. S vremenskim odmakom vidljivo je da je stvaranje industrijskih zona, kojima se pojednostavljuje procedura i jamstvo provedbe zoniranja, te planiranja razvoja i zaštite okoliša, jedno od najsnažnijih sredstava u rukama općina i gradova da na svoj teritorij privuku industriju. Uspjeh izgrađene poslovne zone u Dugopolju danas je jasno vidljiv u statističkim pokazateljima kao što je Indeks razvijenosti koji općinu Dugopolje izdvaja kao najrazvijeniju jedinicu lokalne samouprave u Državi (indeks za Dugopolje iznosi 282,9 % nacionalnog prosjeka). Samo u zoni Podi, jednoj od pet na području općine Dugopolje, za koju se smatra da je najrazvijenija u županiji, u 2014. godini poslovalo je 63 poduzetnika s 2055 radnika.

Na sličan način, a temeljem prostorne strategije razvoja grada (2004.), Sinj je krajem 2005. godine započeo sveobuhvatnu proceduru izgradnje Gospodarske Zone Kukuzovac (GZK), a u okviru koje je predviđena i izgradnja "Slobodne gospodarske zone" kao dijela već postojeće slobodne zone Splitsko-dalmatinske županije. Gospodarskom zonom željelo se omogućiti razvitak gospodarskih sadržaja, proizvodnih, zanatskih, uslužnih i drugih djelatnosti od značaja za grad Sinj i šire područje. Zona Kukuzovac s površinom od oko 156 ha nalazi se južno od naselja grada uz državnu cestu D1 na samo oko 10 km od čvora Dugopolje na autocesti Zagreb – Split (A1).

Slika 18 Gospodarske zone Kukuzovac u Sinju – korištenje i namjena površina (izvor: web stranica Gospodarske zone Kukuzovac - http://www.gzk.hr/Default.aspx)

Osim potencijala dobre prometne povezanosti (nakon što se napravi dogradnja ranije spomenute brze ceste) prednosti zone prepoznate su temeljem identificiranih statusa:

[19] A. Šušnjara (2013.): Razvojne mogućnosti grada Sinja u okviru splitske makroregije

- Slobodne carinske zone, unutar koje su definirane povlastice korisnika: Zakonom o slobodnim zonama (NN 44/96) te Zakonom o poticanju ulaganja (NN 73/00). Povlastice uključuju:
    - plaćanje poreza na dobit po stopi od 10%. Naime, korisnik slobodne zone koji u zoni gradi ili sudjeluje u gradnji objekta ulaganjem više od 1.000.000,00 kn, nakon što uloži ta sredstva, u godini ulaganja i idućih pet godina poslovanja u zoni, oslobođen je plaćanja poreza na dobit najviše do visine uloženih sredstava.
    - plaćanje poreza na dobit ostvarenog od ulaganja (najmanji iznos ulaganja 4 mil. kn) po sniženim stopama (od 0 do 10%) u razdoblju od deset godina od početka ulaganja, ovisno o visini ulaganja i broju novozaposlenih djelatnika.
- brdsko-planinsko područje, u kojemu su povlastice definirane: Zakonom o brdsko-planinskom području (NN. 12/02,32/02 I 117/03, 42/05,90/05 I 80/08). Povlastice uključuju:
    - plaćanje poreza na dobit po stopi od 15% za porezne obveznike koji zapošljavaju više od pet zaposlenika na neodređeno vrijeme, pri čemu više od 50% zaposlenika ima prebivalište i boravište na brdsko - planinskom području ili području posebne državne skrbi;
    - poreznu olakšicu za sve građane s prebivalištem na brdsko-planinskom područjima koji ostvare prihode po osnovi samostalnog i nesamostalnog rada jer mogu koristiti osnovni porezni odbitak utvrđen za III skupinu područja posebne državne skrbi u visini od 2.250,00 kn (umjesto 1.600,00 kn)

Radi razvoja, izgradnje i upravljanja GZK-om registrirana je tvrtka Gospodarska zona Kukuzovac d.o.o., čiji je osnivači Grad Sinj i poduzeće IGH d.d.[20] iz Zagreba. Tvrtka je među ostalim zadužena za realizaciju zone u fazama, a koje su u skladu s realizacijom planiranih gospodarskih sadržaja.

Daljnji razvoj Gospodarske zone Kukuzovac (GZK) jedan je od ključnih gradskih projekata poticanja poduzetništva te lokalnog gospodarstva u cjelini. Do 2015. godine Grad Sinj je realizirao prvu fazu infrastrukturne izgradnje zone (izgradnja komunalne, prometne i komunikacijske infrastrukture) koja funkcionira kao tehnološki i funkcionalno samostalna cjelina. Naime, GZK je parcijalno izgrađen i komunalno opremljen plato s gospodarskim objektima u funkciji i u izgradnji. Nešto više od trećine tog prostora uređeno je područje s riješenom prometnom mrežom i drugom infrastrukturom (I faza 58 ha), dok je ostali dio neuređeno građevinsko zemljište (II faze 42 ha). U obuhvatu radne zone nalazi se odlagalište komunalnog otpada grada Sinja i šire okolice u postupku sanacije, s projektiranim reciklažnim dvorištem i pretovarnom stanicom.

Grad je proveo niz javnih natječaja za prodaju parcela zemljišta namijenjenog poduzetnicima u GZK. Pored atraktivnih cijena građevinskog zemljišta (u rasponu od 4,5 do 20,00 EUR/m² ovisno o površini i položaju zemljišta), grad Sinj je radi dodatnog stimuliranja poduzetničkih aktivnosti u zoni, propisao dodatne poticajne mjere umanjujući:

- cijene zemljišta za 10,0 %,
- komunalni doprinos (od 30,0 do 70,0 %)
- komunalne naknade (za 100,0 % u prvoj, za 75,0 % u drugoj i za 50,0 % u trećoj godini poslovanja).

Krajem 2013. godine u GZK-u aktivni poduzetnici zauzimali su 7,19 ha raspoložive površine koja nakon prve faze izgradnje zone iznosila 38,22 ha, čime je stupanj aktivacije raspoložive površine zone

[20] Službene stranice grada Sinja (http://www.sinj.hr/Gospodarstvo/GospodarskazonaKukuzovac/tabid/753/language/hr-HR/Default.aspx)

iznosio 18,8 %. Shodno tom podatku, Državni ured za reviziju u izvješću o obavljenoj reviziji učinkovitosti osnivanja i ulaganja u opremanje i razvoj poduzetničkih zona[21] ocijenio je da osnivanje i ulaganja u opremanje i razvoj poduzetničke zone Kukuzovac nije učinkovito. Istu ocjenu dobilo je još 11 od ukupno 40 zona koje su bile u funkciji krajem 2013. u Splitsko-dalmatinskoj županiji.

S takvom ocjenom nije se složio Grad Sinj smatrajući da ovakva ocjena, temeljena na generaliziranoj evaluaciji poduzetničkih zona, ne reflektira stvarno stanje Kukuzovca jer ne uzima specifičnosti pod kojima se GZK razvija. Državni ured za reviziju u svojoj analizi obuhvatio je definirane urbanističkim ili detaljnim planom uređenje zone koje su osnovane u periodu od 2001. do 2010. te koje su krajem 2013. godine kategorizirane kao zone u inicijalnoj aktivaciji. GZK spada u tu grupu poduzetničkih zona, međutim proces njezina razvoja i opremanja bio je nešto sporiji, a samim time ova zona nije mogla biti adekvatno utilizirana do 2013. godine kada je evaluirana. Naime, iako je urbanističkim planom predviđena 2004. godine, službeno je osnovana 2005. godine, GZK je tijekom sljedećih sedam godina razrješavala imovinsko pravne odnose (sve do kraja 2007. godine), prikupljala potvrde glavnih projekata infrastrukturnih sustava (2009.), a zatim u okviru prve faze izgradnje zone počela i graditi (što je trajalo do kraja 2011. godine). Stoga su se tek tijekom 2012. godine u GZK stekli uvjeti za nesmetan rad poduzetnika.

Nadalje, specifičnost GZK u usporedbi s ostalim analiziranim zonama je njena značajno veća površina, što također nije uzeto u obzir pri evaluaciji Državne revizije. Grad Sinj smatra da nije svejedno da li jedinice lokalne samouprave ili njihova trgovačka društva za upravljanje zonama upravljaju malim ili velikim poduzetničkim zonama budući da je kompleksnost razvijanja malih zona daleko jednostavnija i lakša u odnosu na velike zone kao što je Kukuzovac. Također, ne treba zaboraviti da je gospodarska recesija u RH još jedan objektivan čimbenik koji je direktno utjecao na učinkovitost razvoja zona, a na kojeg jedinice lokalne samouprave i trgovačka društva za upravljanje zonama nisu mogli utjecati. Prema ranije iskazanim brojkama vidljivo je da je broj poduzetnika kako na nacionalnoj pa tako i na županijskoj i lokalnoj razini značajno pao, a povezano s time i interes za preseljenje u GZK.

GZ Kukuzovac zahtijeva kontinuirane napore gradskih vlasti radi osiguravanja daljnjih razvojnih potreba ovog projekta

U svakom slučaju, GZK zahtijeva kontinuirane napore gradskih vlasti (proaktivno traženje investitora, nastavka infrastrukturnih ulaganja, osiguravanje edukacije stanovnika, itd.) radi osiguravanja daljnjih razvojnih potreba ovog projekta, odnosno sveopćeg razvoja gospodarske aktivnosti u Sinju. To uključuje i poticanje Hrvatskih cesta na ranije spomenutu izgradnju (proširenje na četverotračnu) brze ceste (D1) do Sinja, odnosno od Križice/Dicma do Kukuzovca, zatim izgradnju planirane trafostanice 110/20(10) kV „Kukuzovac“ i drugo. Ovi projekti ojačali bi poziciju GZK kao moguću alternativu daljnjeg premještanja proizvodnih poslovnih djelatnosti iz Splita dodatno potaknute sub-urbanizacijom i širenjem ranije opisane kontinentalne transverzale.

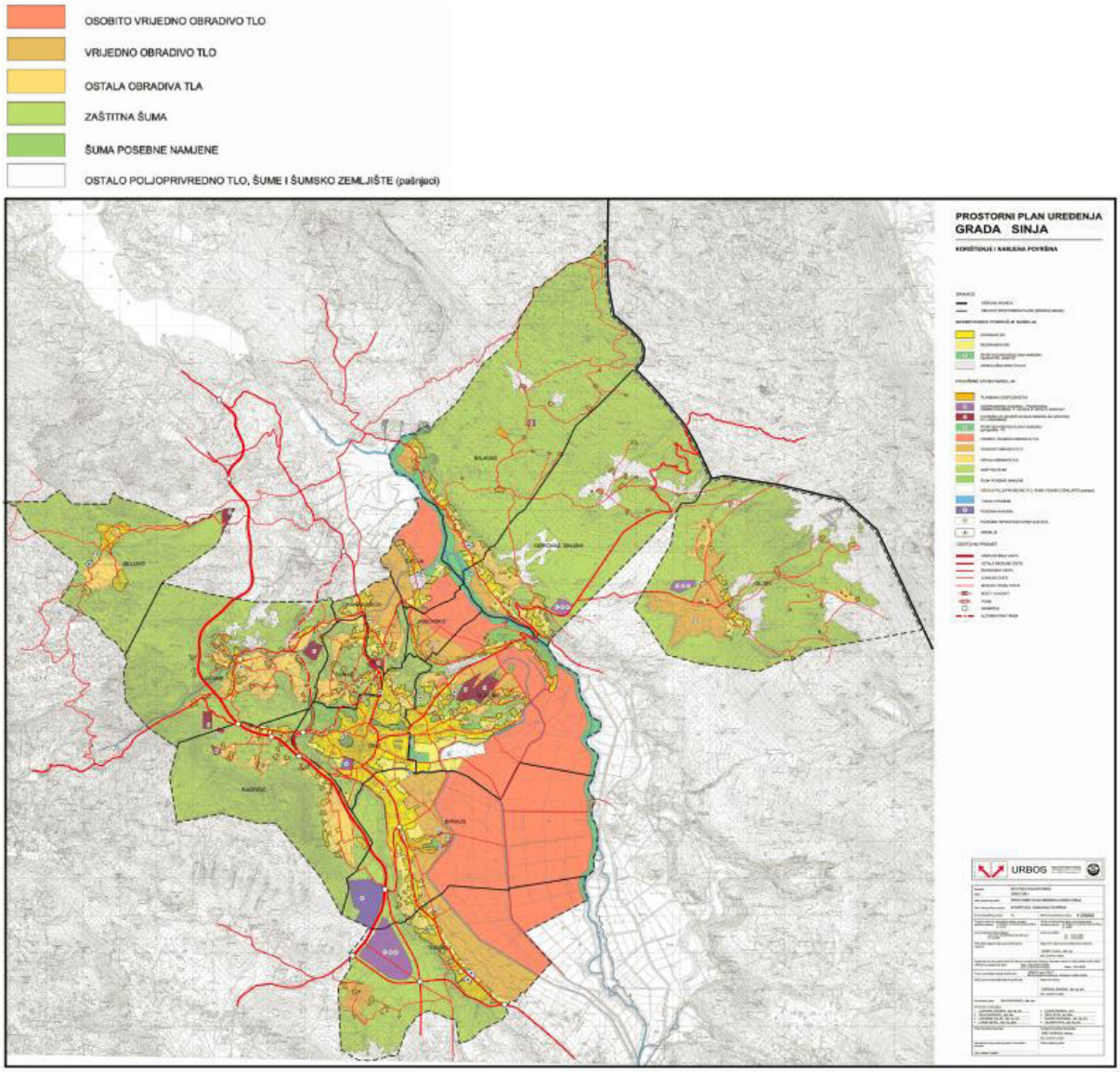
Potencijalnim povećanjem poslovnih subjekata u GZK može se očekivati dostizanje kritične poduzetničke mase potrebne za pozitivno prelijevanje koristi na lokalnu gospodarsku zajednicu.

[21] Državni ured za reviziju (listopad 2014.): Izvješće o obavljenoj reviziji učinkovitosti osnivanja i ulaganja u opremanje i razvoj poduzetničkih zona na području Splitsko-dalmatinske županije;

Poljoprivreda

Područje grada Sinja obuhvaća ukupnu površinu od 19.529 ha. Osim svoje urbane središnjice, područje grada Sinja obuhvaća najvrjednije površine za poljoprivrednu proizvodnju koju čine oranice i vrtovi, voćnjaci, vinogradi i livade. Poljoprivredna proizvodnja je orijentirana na prostoru Sinjskog, Hrvatačkog i Dicmanskog polja. Kraški pašnjaci i šume na izdignutim, brdskim i planinskim predjelima predstavljaju dobru osnovu za slobodnu ispašu stoke. Livade predstavljaju značajne površine za stočnu hranu kao i ispašu stoke.

Slika 19 Prostorni plan uređenja grada Sinja – korištenje i namjena površina (Izvor: Grad Sinj)

Ustavom Republike Hrvatske poljoprivredno zemljište je određeno kao dobro od interesa za državu i uživa njezinu osobitu zaštitu. Prema podacima Statističkog ljetopisa iz 2005. godine ukupna površina poljoprivrednog zemljišta u RH je 2.695.037 ha, od toga 890.214 ha ili 33% je zemljište koje koriste pravne osobe i dijelovi pravnih osoba i ostalo državno zemljište na kojemu nije organizirana poljoprivredna proizvodnja, a 1.804.823 ha ili 67% koriste obiteljska poljoprivredna gospodarstva[22].

S obzirom na vrijedne prirodne resurse te tradicionalnu usmjerenost stanovnika Sinjske krajine na bavljenje poljoprivredom, ovaj sektor predstavlja važan element razvoja promatranog područja.

[22] Agencija za poljoprivredno zemljište – Izvješće o radu za 2013. godinu

Temeljem prostornog plana uređenja grada Sinja razvodno je da na području grada ima 4.491,58 ha obradivog tla[23], kojeg možemo kategorizirati na sljedeći način:

- 2.660,98 ha osobito vrijednog obradivog tla koje se nalazi u poljima uz rijeku Cetinu,
- 1.250,92 ha vrijednog obradivog tla koje se nalazi uz naselja,
- 579,68 ha tla lošije kakvoće koje se nalazi udaljenije od naselja i ne koristi se za poljoprivrednu proizvodnju.

Kao i u slučaju poljoprivrednog zemljišta, šume i šumska zemljišta u Republici Hrvatskoj, dobra su od općeg interesa, te uživaju posebnu zaštitu države i koriste se pod uvjetima i na način koji su propisani Zakonom o šumama. Šume u Republici Hrvatskoj pokrivaju 37 % ukupnog državnog teritorija i zajedno sa šumskim zemljištem čine jedinstveno šumskogospodarsko područje na 2.485.300 ha ukupne površine. Od toga je 81 % šuma u državnom vlasništvu, a 19 % u privatnom. Glavna odlika hrvatskih šuma je da su 95 % prirodne za razliku od mnogih europskih koje to nisu[24]. Prema namjeni, šume mogu biti gospodarske, zaštitne i šume s posebnom namjenom. Gospodarske šume koriste se prvenstveno za proizvodnju drva i drugih šumskih proizvoda. Zaštitne šume služe kao zaštita zemljišta od erozije, vodnih tokova, naselja, gospodarskih i drugih objekata. Šume s posebnom namjenom mogu biti šume i dijelovi šuma registrirani kao objekti za proizvodnju šumskog sjemena; one koje predstavljaju posebne rijetkosti ili ljepote ili su od posebnog znanstvenog ili povijesnog značenja; za odmor, rekreaciju i slično.

Prema podacima iz prostornog plana, Grad Sinj raspolaže sa 10.578,7 ha zaštitnih šuma te 182,2 ha šume s posebnom namjenom.

Ostalo poljoprivredno tlo, šume i šumsko zemljište, a koje ne spada u prethodno istaknute kategorije, na području grada Sinja ima površinu od 1.144,5 ha.

Tablica 25 Poljoprivredne i šumske površine prema administrativnim granicama gradskih naselja Sinja (Izvor: Grad Sinj, Prostorni plan uređenja grada Sinja, Urbos d.o.o., 2001.)

Naselje	Poljoprivredne površine			Šumske površine		Ostalo poljoprivredno tlo, šume i šumsko zemljište
	Osobito vrijedno obradivo tlo	Vrijedno obradivo tlo	Ostala obradiva tla	Zaština šuma	Šuma posebne namjene	
Bajagić	0,0	47,2	9,6	2.141,8	21,5	35,0
Brnaze	1.161,6	219,3	0,0	345,8	5,9	0,0
Čitluk	183,4	76,5	0,0	0,0	0,0	0,0
Glavice	720,8	118,4	21,1	88,1	76,8	4,7
Gljev	0,0	244,7	45,9	1.697,1	0,0	649,9
Jasensko	109,4	58,1	0,0	15,1	0,0	25,5
Karakašica	0,0	108,7	21,6	57,2	0,0	0,0
Lučane	0,0	9,9	184,9	1.386,3	0,8	84,3
Obrovac Sinjski	0,0	29,4	50,2	1.782,5	0,0	306,1
Radošić	0,0	0,0	125,2	1.004,5	0,0	0,0
Sinj	0,0	0,0	0,0	213,1	65,0	18,6
Suhač	0,0	0,6	54,7	146,5	12,3	0,0
Turjaci	485,8	338,0	0,0	703,4	0,0	20,4
Zelovo	0,0	0,0	66,4	997,2	0,0	0,0
UKUPNO	**2.661,0**	**1.250,9**	**579,7**	**10.578,7**	**182,2**	**1.144,5**

Podaci iz tablice reflektiraju zemljopisne i morfološke karakteristike gradskih naselja. Stoga ne iznenađuje da Brnaze, s obzirom na svoju lokaciju (vidljivo na slici gore: Prostorni plan uređenja

[23] Postoje više službenih izvora statističkih podataka o veličini i načinu korištenja zemljišta, a korišteni su oni koji su noviji prema datumu izdavanja.
[24] Hrvatske šume: http://hsd-bjelovar.hrsume.hr/index.php/hr/?option=com_content&view=article&id=44&Itemid=55

grada Sinja – korištenje i namjena površina), imaju značajno najveću površinu osobito vrijednog tla, kao i da naselje Bajagić koje obuhvaća najveću šumsku površinu.

Ukupna količina poljoprivrednog zemljišta na kojoj je registrirana poljoprivredna proizvodnja na području Sinja iznosi 1.157,39 ha. Pravni subjekti koji koriste poljoprivredna zemljišta u Sinju su dominanto (87%) obiteljska poljoprivredna gospodarstva (OPG), zatim ih slijede obrti sa 10,5%, trgovačka društva obrađuju 2% poljoprivrednih zemljišta, a zadruge i drugi pravni oblici registrirani su na preostalih 0,5% zemljišta. Ukupni broj registriranih subjekta koji se bave poljoprivrednom proizvodnjom u Sinju je 872, što ukazuje da u prosjeku upravljaju sa 1,33 ha poljoprivrednog zemljišta, ali koje je najčešće rascjepkano na nekoliko odvojenih parcela što je sa stajališta ekonomske učinkovitosti proizvodnje vrlo nepovoljno. Ranije u poglavlju istaknut je podatak da je samo 1,3% stanovnika zaposleno u sektoru poljoprivrede, šumarstva i ribarstva što također ukazuje da je poljoprivreda (uključujući stočarstvo) slabo razvijena, te da značajni dio, pogotovo rubnog stanovništva grada posjeduje i obrađuje poljoprivredno zemljište za kućne potrebe odnosno kao dopunsku ekonomiju.

Struktura zemljišta po vrsti korištenja i mjestu vlasništva[25] na području grada Sinja prikazana je u sljedećoj tablici.

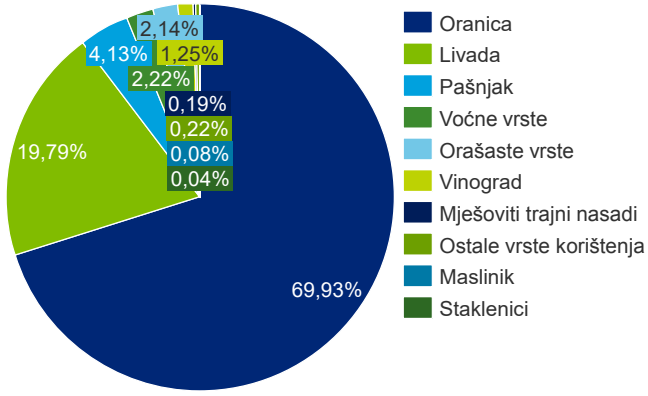
Tablica 26 Poljoprivredne površine po gradskim naseljima (mjestu vlasništva) i prema vrsti korištenja (Izvor: Grad Sinj, Deloitte analiza)

Naselje	Oranica	Staklenici	Livada	Pašnjak	Vinograd	Maslinik	Voćne vrste	Orašaste vrste	Mješoviti trajni nasadi	Ostale vrste korištenja
Bajagić	11,88	0,00	8,60	11,37	0,46	0,26	1,15	15,13	0,00	0,17
Brnaze	158,21	0,00	9,98	1,81	1,59	0,00	3,58	1,34	0,82	1,00
Čitluk	105,08	0,00	45,03	3,06	0,06	0,00	0,34	0,00	0,11	0,00
Glavice	202,66	0,25	38,43	8,04	1,14	0,43	1,75	2,91	0,58	0,38
Gljev	4,05	0,00	24,57	3,21	0,25	0,00	0,14	0,00	0,03	0,00
Jasensko	3,77	0,00	4,24	0,00	0,03	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Karakašica	24,71	0,03	7,01	0,12	0,53	0,00	1,82	0,00	0,00	0,00
Lučane	22,01	0,00	19,48	1,22	1,55	0,00	4,08	0,34	0,00	0,12
Obrovac Sinjski	21,21	0,11	15,51	2,71	0,80	0,00	2,85	1,13	0,15	0,45
Radošić	4,31	0,00	3,21	2,72	1,10	0,00	0,66	0,59	0,00	0,00
Sinj	120,37	0,05	27,78	9,71	3,21	0,06	5,58	2,39	0,34	0,36
Suhač	26,16	0,00	6,57	1,21	1,71	0,14	1,20	0,00	0,11	0,00
Turjaci	104,20	0,08	18,47	2,56	2,00	0,00	2,34	0,79	0,05	0,12
Zelovo	0,78	0,00	0,19	0,08	0,00	0,00	0,26	0,10	0,00	0,00
UKUPNO	**809,40**	**0,52**	**229,07**	**47,82**	**14,43**	**0,89**	**25,75**	**24,72**	**2,19**	**2,60**

Najviše poljoprivrednog zemljišta koristi se kao oranice (70%) koje se mahom nalaze u središnjem dijelu Sinjskog polja. Livade čine 19,8% a pašnjaci 4,13% zemljišta. Preostalih 5% čine: voćnjaci, orašaste vrste, vinogradi, maslinici, mješoviti nasadi, staklenici i ostale vrste korištenja zemljišta.

[25] Vlasništvo je prikazano prema naselju u kojemu je registriran pravi subjekt s pravom korištenja zemljišta.

Slika 20 Udjeli vrste korištenja poljoprivrednog zemljišta (Izvor: Grad Sinj, Deloitte analiza)

Prema vrsti korištenja poljoprivrednog zemljišta može se zaključiti da je proizvodna orijentacija većinom ratarska, mahom se uzgajaju žitarice za prehranu ljudi i stoke.

Kada je u pitanju uzgoj životinja, na području grada Sinja prema popisu poljoprivrede iz 2003. godine zabilježene su stočarske kulture prikazane na sljedećoj tablici.

Tablica 27 Stočarske kulture na području grada Sinja (Izvor: DZS, Popis poljoprivrede 2003.)

Stočarska kultura	Količina
Goveda	1.190
Svinje	5.344
Ovce	4.425
Koze	3.594
Konji	99
Magarci, mazge i mule	109
Kunići	2.011
Perad	35.766
Pčelinje zajednice – košnice	947

Kao i kod poljoprivrednih zemljišta, dominantni vlasnici stoke su obiteljska poljoprivredna kućanstva[26]:

- krave je držalo 558 gospodarstvo, od čega više od polovice gospodarstava 1, a manji broj ostalih najčešće 2 krave;
- svinje je držalo 1.458 gospodarstava;
- koze je držalo 251 gospodarstvo;
- ovce je držalo 78 gospodarstava, od kojih polovica više od 50 grla;
- perad je držalo 2.187 gospodarstava;
- pčelarstvom se bavilo 30 gospodarstava, s različitim brojem košnica;
- konje je držalo 29, a magarce 90 gospodarstava.

Nešto noviji (2010.) i detaljniji (po mjestu vlasništva) podaci postoje za pojedinu vrstu stoke (nedostaju podaci za svinje, perad, kuniće i pčele), kao što je prikazano na sljedećoj tablici.

[26] Strateški razvojni program grada Sinja (2007.)

Tablica 28 Pregled uzgoja stoke prema vrsti i gradskim naseljima (mjestu vlasništva) (Izvor: Grad Sinj, Deloitte analiza)

Naselje	Goveda	Ovce	Koze	Konji	Magarci	Ukupno
Bajagić	77	139	438	0	5	**659**
Brnaze	128	463	118	15	0	**724**
Čitluk	234	111	0	5	1	**351**
Glavice	105	1.551	503	17	51	**2.227**
Gljev	58	1.458	0	0	2	**1.518**
Jasensko	12	76	0	0	0	**88**
Karakašica	56	127	0	0	0	**183**
Lučane	24	0	61	0	16	**101**
Obrovac Sinjski	34	891	1.256	16	4	**2.201**
Radošić	14	0	54	0	6	**74**
Sinj	184	641	823	48	3	**1.699**
Suhač	32	238	3	0	0	**273**
Turjaci	24	0	0	2	2	**28**
Zelovo	23	0	0	0	0	**23**
UKUPNO	**1.005**	**5.695**	**3.256**	**103**	**90**	**10.149**

Analiza svih prikupljenih podataka potvrđuje tezu da obiteljska gospodarstva (koja su uglavnom nespecijaliziranih djelatnosti) s usitnjenim poljoprivrednim površinama i malim brojem grla stoke uglavnom ne mogu biti nositelji poljoprivrednog razvitka. Posebice kada se uzme u obzir da s aspekta rada na gospodarstvu postoji izuzetno mali udio onih koji su zaposleni u poljoprivredi, a što ukazuje da se poljoprivredna proizvodnja većim dijelom obavlja kao komplementarna djelatnost. Ujedno zbog velikog udjela neprofesionalnih poljodjelaca (zaposleni u poduzećima, umirovljenici i slično) razina stručnog obrazovanja i znanja te suvremenih tehničko-tehnoloških rješenja u poljoprivrednoj proizvodnji Sinja je vrlo niska (usprkos trudu institucija u organizaciji stručnih seminara i radionica). Poseban problem postoji i u nepostojanju organiziranog otkupa i plasmana poljoprivrednih proizvoda (veletržnica).

Procjena je da postoji trend gašenja proizvodno-ekonomskih jedinica u poljoprivredi i rast neobradivih površina. Također, na pad poljoprivredne proizvodnje utječu i ranije spomenuti negativni demografski podaci i deruralizacija sinjskog područja čime se smanjuje seosko stanovništvo koje bi bilo dovoljno vitalno da se bavi poljoprivredom. Sve navedeno doprinosi ubrzanom procesu deagrarizacije.

Promišljanje daljnjeg razvitka poljoprivrede na području Sinja treba proizaći iz sagledavanja trenutnog stanja i potencijala koji proizlaze iz geografske predodređenosti, pritom uzimajući u obzir regionalne smjernice i trendove. Promatrani prostor Sinja svakako ima prednosti u segmentu razvoja ekološke poljoprivrede, odnosno onog uzgoja koji ne zagađuju okoliš (posebno tlo, vode i izvorišta), a koji bi mogao biti komplementaran ruralnom/agro turizmu. Na županijskom, nacionalnom i EU nivou postoje poticaji za razvoj ekološke poljoprivrede, tradicijske proizvodnje, agroturizma i malog obrtništva[27]. Nadalje, potrebno je agitirati udruživanje poljoprivrednih gospodarstava u udruge, zadruge, klastere ili slično radi rješavanja zajedničkih interesa.

Poslovanje Grada Sinja

Proračun Grada Sinja sukladno zakonskim odredbama, transparentno iskazuje sve prihode i primitke te sve rashode i izdatke na razini grada, odnosno sve redovite i planirane aktivnosti gradske uprave

[27] Među ostalim, putem "Fonda za razvitak poljoprivrede i agroturizma Splitsko-dalmatinske županije" utemeljena je "posebna kreditna linija" kojom se omogućilo kreditiranje poljoprivredne proizvodnje u zagori, priobalju i otocima. Korisnici kreditnih sredstava su obiteljska poljoprivredna gospodarstva, obrtnici i trgovačka društva iz djelatnosti poljoprivrede i agroturizma.

za određenu godinu, izvore financiranja i precizne iznose troškova različitih projekata, investicija i redovitih aktivnosti.

Pregled financijskog poslovanja Grada tijekom posljednjih šest godina ukazuje na kontinuirano otežano gospodarsko stanje. Kako što sljedeća tablica pokazuje, proračun Grada Sinja u segmentu prihoda tijekom perioda od 2009. do 2014. godine smanjio se za 16,39% odnosno imao je apsolutan pad od 11.240.483 kn. U istom periodu pad rashoda iznosio je 24,83% odnosno 17.900.927 kn, čime se pokrivenost rashoda i izdataka prihodima i primicima stabilizirala.

Tablica 29 Pregled ukupnih proračunskih prihoda i primitaka, odnosno rashoda i izdataka po kategorijama i pod-kategorijama Grda Sinja u periodu od 2009. do 2014. (Izvor: Državni ured za reviziju, izvješće o obavljenoj reviziji; Grad Sinj, Izvještaji proračuna, proračunskih i izvanproračunskih korisnika)

	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Ukupni prihodi i primici	**68.594.587**	**68.764.498**	**63.667.641**	**61.272.448**	**60.299.823**	**57.354.104**
Prihodi poslovanja	67.020.049	61.151.783	58.930.791	58.390.452	58.433.529	56.379.117
Prihodi od poreza	43.978.057	40.272.940	40.752.221	38.357.728	39.773.302	40.405.540
Pomoći	11.700.332	7.262.304	9.457.896	8.945.284	8.897.771	7.558.095
Prihodi od imovine	863.760	831.236	1.077.184	461.453	518.206	889.934
Prihodi od administrativnih pristojbi i po posebnim propisima	10.477.900	12.785.303	7.643.490	9.316.030	7.695.211	6.608.292
Prihodi od prodaje proizvoda i robe te pruženih usluga i prihodi od donacija	0	0	0	58.961	34.730	96.465
Kazne, upravne mjere i ostali prihodi	0	0	804.572	1.250.996	1.514.309	820.791
Prihodi od prodaje nefinancijske imovine	1.219.214	7.178.188	3.518.608	2.239.470	1.500.124	675.064
Primici od financijske imovine i otplate zajmova	355.324	434.527	413.670	642.526	366.170	299.923
Ukupni rashodi i izdaci	**72.102.802**	**68.760.180**	**63.621.155**	**61.110.257**	**60.189.368**	**54.201.875**
Rashodi poslovanja	61.966.879	58.133.494	56.194.994	54.566.810	52.498.213	45.298.340
Rashodi za zaposlene	12.371.893	11.941.478	12.781.892	12.993.211	13.438.124	13.246.989
Materijalni rashodi	20.664.985	15.835.529	13.748.798	16.014.760	18.496.144	15.528.859
Financijski rashodi	164.993	991.713	239.928	253.397	1.957.232	161.202
Subvencije	393.777	655.723	670.582	589.512	664.482	394.979
Naknade građanima i kućanstvima	3.274.636	3.634.830	4.294.252	4.433.548	4.045.702	3.864.441
Drugi rashodi poslovanja	25.096.595	25.074.221	24.459.542	20.282.382	13.896.529	12.101.870
Rashodi za nabavu nefinancijske imovine	10.135.923	9.343.406	7.276.161	6.475.447	7.681.755	8.903.535
Izdaci za financijsku imovinu i otplatu zajmova	0	1.283.280	150.000	68.000	9.400	0
Pokrivenost ukupnih rashoda i izdataka ukupnim prihodima i primicima (%)	95	100	100	100	100	106
Višak ukupnih prihoda i primitaka	**-3.508.215**	**4.318**	**46.486**	**162.191**	**110.455**	**3.152.229**

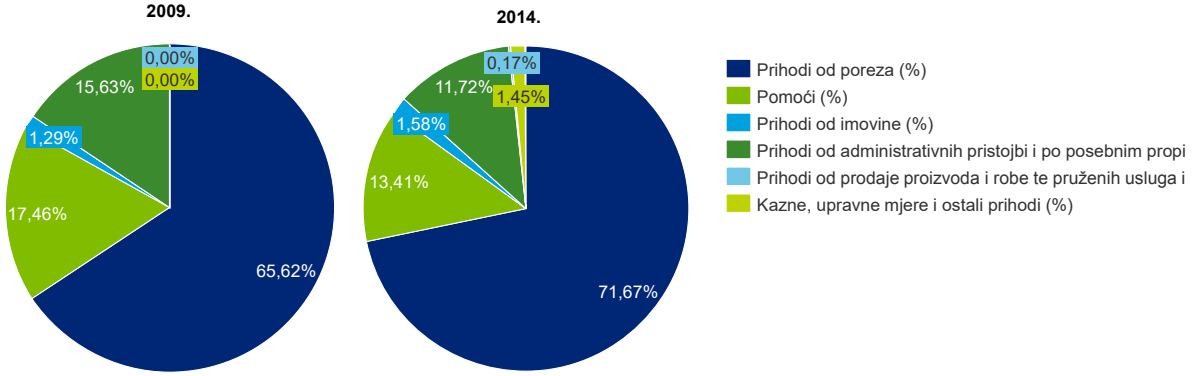
Jedina godina s proračunskim deficitom bila je 2009. kada je on iznosio 3,5 milijuna kn. Razlog je prvenstveno bio nagli početka gospodarske krize koja je zahvatila Svijet i Hrvatsku, a za koju mnogi gradovi, pa tako i Sinj, nisu bili spremni. Naime, manji prihodi iz poreza na dohodak, poreza na nekretnine te komunalnih doprinosa, kao i sveukupno smanjenje investicijske aktivnosti iznenadile su gradove koji nisu promptno reagirali adekvatnim mjerama štednje. U sljedećim godinama Grad Sinj se, barem što se tiče balansiranja proračuna, stabilizirao.

Prihodi od poslovnih aktivnosti u promatranom periodu uglavnom čine preko 95% svih prihoda i primitaka, izuzev u 2010. i 2011. godini, kada dolazi do značajnije prodaje nefinancijske imovine (10,53% i 5,53% ukupnih prihoda i primitaka).

Najveći pojedinačni izvor poslovnih prihoda odnosi se na prihode od poreza, koji u 2009. čine 65,62 % poslovnih prihoda, dok su u 2014. relativno veći s udjelom od 71,67 %. Međutim, iako se uspoređujući prihode od poreza iz 2009. i 2014. godine u ukupnim prihodima bilježi rast udjela, prihodi od poreza u 2014. su apsolutno manji za oko 3,5 milijuna kuna, do čega je dovelo značajno smanjenje ukupnih i poslovnih prihoda u promatranom razdoblju.

Prihode od poreza zatim po veličini udjela slijede pomoći, koje se sastoje od pomoći iz proračuna i pomoći od ostalih subjekata unutar općeg proračuna, s udjelom od 13,41 % u 2014. te prihodi od administrativnih pristojbi i pristojbi po posebnim propisima koji predstavljaju autonomne prihode Grada sa unaprijed utvrđenom namjenom, a u najvećoj mjeri sačinjavaju ih prihodi od komunalnih doprinosa i naknada kojima grad financira gradnju i održavanje komunalne infrastrukture te u 2014. čine 11,72 % poslovnih prihoda.

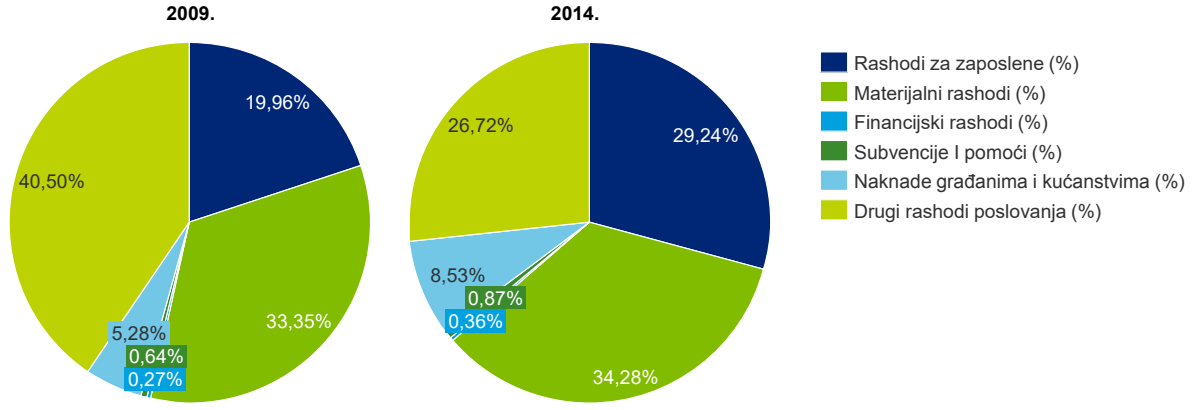
Slika 21 Usporedba strukture poslovnih prihoda Grada Sinja za 2009. i 2014. godinu (%) (Izvor: Samostalni izračun na temelju podataka Državnog ureda za reviziju, izvješće o obavljenoj reviziji; Grad Sinj, Izvještaji proračuna, proračunskih i izvanproračunskih korisnika)

Najvažniji pojedinačni izvor prihoda s udjelom od 65,6% (2009.) odnosno 71,67% (2014.) u ukupnim prihodima, predstavljaju porezni prihodi, koje u najvećoj mjeri sačinjavaju porez i prirez na dohodak.

Uspoređujući prihode od poreza iz 2009. i 2014. godine u ukupnim prihodima bilježi se rast iako su u 2014. manji za oko 3,5 milijuna kuna zbog značajnog smanjenja ukupnih prihoda.

Slika 22 Usporedba strukture poslovnih rashoda Grada Sinja za 2009. i 2014. godinu (%) (Izvor: Samostalni izračun na temelju podataka Državnog ureda za reviziju, izvješće o obavljenoj reviziji; Grad Sinj, Izvještaji proračuna, proračunskih i izvanproračunskih korisnika)

Strukturno u ukupnim rashodima i izdacima u 2009. i 2014. godini najveći je udjel rashoda poslovanja s oko 85%. U samim poslovnim rashodima dominira zastupljenost materijalnih rashoda, poglavito rashoda za usluge, od čega najznačajnije troškove čine usluge tekućeg i investicijskog održavanja te rashoda za zaposlene svih korisnika proračuna (bruto plaće). Porast udjela rashoda za zaposlene s 19,96% na 29,24% u periodu od 2009. do 2015. godine predstavlja najznačajniji porast troškova u ukupnim rashodima Grada (iako je u apsolutnim iznosima taj postotak rasta niži zbog smanjenja ukupnih rashoda). Najveći skok ovih troškova bio je u 2011. i 2013. godini uslijed novih zaposlenja mladih i sufinanciranja volontera odnosno stručnog osposobljavanja u javnim službama grada.

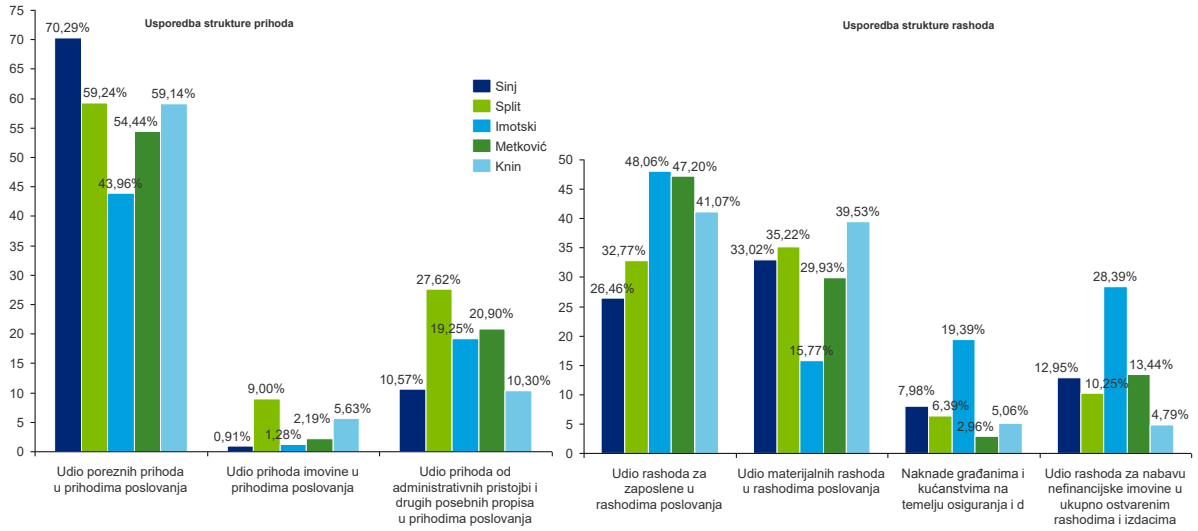
Rashodi poslovanja još obuhvaćaju financijske rashode (rashode za kamate po izdanim obveznicama i kamate po primljenim kreditima), subvencije (subvencije trgovačkim društvima unutar javnog sektora, poljoprivrednicima i obrtnicima), pomoći unutar općeg proračuna, naknade građanima i kućanstvima (naknade za novorođenu djecu te ostale socijalne naknade) te ostale rashode.

Temeljem svih navedenih činjenica vezanih uz nabrojane elemente sinjskog gospodarstva (zaposlenost, poduzetništvo, turizam, poljoprivreda i dr.) koji su bili pogođeni krizom, gospodarski status grada nije nimalo jednostavan, a to se dodatno pogoršalo nedavnim promjenama pojedinih Zakona koji imaju direktni utjecaj na smanjenje gradskog proračuna.

Do 01.01.2015. godine sukladno Zakonu o brdsko-planinskom području, Zakonu o financiranju jedinica lokalne samouprave te starom Zakonu o regionalnom razvoju (ZRR), Gradu Sinju temeljem statusa potpomognutog područja pripadalo je 90% ukupnog poreza na dohodak u gradu (ostalih 10% išlo je državnom proračunu), što je u 2014. godini, zajedno s prirezom, iznosilo 37.5 milijuna kuna (na što još treba nadodati 4 milijuna kuna poreza na dobit), odnosno oko dvije trećine ukupnih proračunskih prihoda. Naime, iako grad Sinj s vrijednošću indeksa razvijenosti od 81% spada u III skupinu jedinica lokalne samouprave, odnosno po toj mjeri ne ulazi u kategoriju potpomognutog područja[28], zbog pozicije brdsko-planinskog područja imao je taj status. Međutim, stupanjem novog ZRR-a na snagu, gradski proračun u 2015. godini značajno će se smanjiti, a konačan utjecaj Zakona još nije potpuno jasan. Očekivanja su da će prihod od poreza na dohodak biti smanjen za više od trećinu[29].

Uspoređujući grad Sinj s drugim regionalnim urbanim sredinama, slične izazove imati će i grad Imotski.

*Slika 23 Usporedba proračunske strukture gradova Sinja, Splita, Imotskog, Metkovića i Knina u **2013.** godini (Izvor: Izračun autora)*

Uzimajući u obzir udio poreznih prihoda u ukupnim prihodima poslovanja od visokih 70,29%, koji posebno dolaze do izražaja pri usporedbi s udjelom istih prihoda u ukupnim prihodima poslovanja ponajprije u Imotskom (43,96 %), a zatim i u Splitu (59,24 %), Metkoviću (54,44 %) i Kninu (59,14 %), evidentno je da će novi model tretmana Grada Sinja kroz prizmu raspodjele prihoda od poreza na

[28] Prema ZRR status potpomognutog područja stječu jedinice lokalne samouprave iz skupina I i II, odnosno one koje imaju vrijednost indeksa razvijenosti manji od 75% prosjeka Republike Hrvatske.

[29] Prema izračunu Instituta za javne financije prihodi od poreza na dohodak smanjit će se sa 90% (2014.) na 60% u 2015. godini, dok Ministarstvo financija očekuje smanjenje na čak 55%.

dohodak imati strahovit utjecaj na gradski proračun. Ukoliko iznos poreza na dohodak ostane isti kao u 2014. godini (iako treba primijetiti postojanje kontinuiranog negativnog trenda od 2009. do 2014. kada prihod od poreza i prireza na dohodak, usprkos istim zakonskim uvjetima, se smanjuju s 41.897.193,00 kn na 37.930.980,00 kn, tj. za 9,47 %), prihodi gradskog proračuna Grada Sinja mogli bi s prošlogodišnjih 37.930.980,00 kn pasti za otprilike trećinu, odnosno za 13 milijuna kuna.

Zbog nešto povoljnije strukture rashoda, Grad Sinj bi gubitak spomenutih prihoda mogao uspješnije amortizirati u usporedbi s Gradom Imotskim. Činjenica je da relativno malen postotak rashoda poslovanja Grada Sinja odlazi na rashode za zaposlene (26,46 %, što je najniža vrijednost među 5 promatranih gradova, dok u Imotskom iznosi visokih 48,06 %), što u kombinaciji s relativno niskim udjelom (10,57%) prihoda od administrativnih pristojbi i drugih posebnih propisa u prihodima od poslovanja, a čijih više od 70% čine komunalni doprinosi i naknade, ostavlja puno više prostora za manevar uslijed smanjenja prihoda od poreza i prireza na dohodak te time i smanjenja poslovnih i ukupnih prihoda.

Dubljom analizom dolazimo do godišnjeg prihoda Grada Sinja od administrativnih pristojbi i drugih posebnih propisa po stanovniku u iznosu od 240,89 kn, što u usporedbi s Imotskim (603,93 kn) i Splitom (1.107,68 kn) još jednom potvrđuje "potencijal" punjenja gradske blagajne kroz povećanje cijena komunalnih doprinosa i naknada te različitih ostalih pristojbi i naknada.

Udio prihoda imovine u prihodima poslovanja iznosi 0,91%, to je ujedno i najmanja vrijednost među 5 promatranih gradova. Primjera radi, udio prihoda imovine u prihodima poslovanja je 10 puta manji nego u Splitu, što je i djelomično očekivano, ali i 6 puta manji nego u Kninu.

Udio rashoda za nabavu nefinancijske imovine u ukupno ostvarenim rashodima i izdacima sa 12,95% na razini je onih u Splitu i Metkoviću, dok su ti udjeli 28,39 % u Imotskom i 4,79 % u Kninu. Ukupan iznos rashoda za nabavu nefinancijske imovine iznosio je 7.681.755 kn, a od toga 90% otpada na rashode za građevinske objekte (planirane investicije u Gospodarsku zonu Kukuzovac te gradnja Gradske sportske dvorane).

Najveći udio rashoda u rashodima poslovanja s 33,02 % predstavljaju materijalni rashodi, od kojih se gotovo 60 % odnosi na rashode za usluge (10.884.047 kn), a koji će vjerojatno padati u narednom periodu, ovisno o dinamici punjenja gradskog proračuna u novim uvjetima. Naknade građanima i kućanstvima na temelju osiguranja i druge naknade s udjelom od 7,98 % druge su po veličini iza Imotskog (19,39 %), što dovodi u pitanje ugroženost socijalnog statusa dijela stanovništva i moguću veću stopu siromaštva od ostalih gradova, osim Imotskog.

5.2.4. Turizam i kultura

Zahvaljujući izvanrednoj geografsko-morfološkoj konfiguraciji, odličnim klimatološkim uvjetima, biološkoj raznolikosti te bogatoj kulturnoj baštini turizam predstavlja jednu od najvažnijih i najperspektivnijih gospodarskih grana Hrvatske, posebice Splitsko–dalmatinske županije, a time indirektno i grada Sinja.

Za hrvatski turizam 2014. godina bila je rekordna godina po broju turističkih noćenja i po ostvarenom godišnjem rastu svih važnih pokazatelja turističkog sektora. Posebice uspješna bila je Dalmacija, koja je statistički gledano od svih regija postigla najveći turistički uzlet. Važan korak naprijed na nacionalnoj razini bilo je donošenje i provođenje Strategije razvoja hrvatskog turizma što predstavlja prekretnicu u promišljanju razvoja turizma. Strategijom se definira nova vizija razvoja turizma do 2020. kojom se predviđa ulazak Hrvatske među 20 najkonkurentnijih turističkih zemalja svijeta. Od konkretnih mjera, Strategija definira uvođenje niza novih turističkih proizvoda, produljenje sezone i s porastima broja hotelskih kreveta, zapošljavanja, ali i investicija u vrijednosti oko sedam milijardi

eura te udvostručenje ukupnih turističkih prihoda na više od 14 milijardi eura. Negativni događaji iz prošle godine, osim rekordnog broja kišnih dana tijekom središnje turističke sezone, bila je odluka Vlade o povećanju međustope PDV-a za turizam s 10 na 13 %, što predstavlja destimulirajuću mjeru za sve uključene u turistički sektor.

Grad Sinj u kontekstu turizma ima jasnu prepoznatljivost posebice kao kulturno-povijesna i vjerska destinacija (definiraju je društveni resursi), a potencijal postoji i u razvoju ruralnog i sportsko-rekreativnog turizma (primarno ih definiraju prirodni resursi). Međutim, dosadašnji rezultati i kvaliteta konkretne turističke ponude još su uvijek daleko ispod potencijala grada i šire mikroregije. Turizam u Sinju mogao bi imati važniju ulogu pri stvaranju i provedbi razvojne strategije grada jer turistički sektor ima izuzetnu sposobnost rasta i stvaranja novih radnih mjesta unatoč nacionalnim i lokalnim gospodarskim izazovima. Naime, turizam neposredno, kroz sektor hotelijerstva, ugostiteljstva i turističkog posredovanja te posredno kroz prehrambenu industrija, prijevoz i slično, generira oko 15% bruto domaćeg proizvoda te zbog visoke razine radne intenzivnosti značajno utječe na zaposlenost.

Grad Sinj u kontekstu turizma ima jasnu prepoznatljivost posebice kao kulturno-povijesna i vjerska destinacija.

Područje Sinjske krajine obiluje kulturnim nasljeđem, prirodnim bogatstvima i topografskom raznolikošću, a što predstavlja nemjerljiv potencijal za ovaj dio Dalmacije, posebno iz razloga jer ne ovisni o moru i suncu kao ni sezonalnom turizmu. Taj potencijal prepoznat je i na nacionalnoj razini. Naime, sukladno Strategiji razvoja turizma RH do 2020. i Strateškom marketinškom planu hrvatskog turizma 2014. – 2020., Hrvatska turistička zajednica (HTZ) odlučila je podupirati razvoj turističke ponude i aktivnosti upravljanja destinacijama usmjerene na ostvarenje postavljenih ciljeva, a to se prvenstveno odnosi na razvoj ponude destinacija u razdoblju pred i posezone (PPS). Upravo iz ranije navedenih kvaliteta sinjskog kraja, odnosno gradovi Sinj, Trilj i Vrlika te općina Dugopolje, uz potporu Turističke zajednice Splitsko – dalmatinske županije pod zajedničkim nazivom “Dalmatinska zagora – splitsko zaleđe”, postale su jedna od PPS destinacija u pilot projektu HTZ-a za posezonu 2014. godine.

Stoga zbog atraktivnosti destinacije u kontekstu kulturno-povijesnih, vjerskih, sportsko-rekreacijskih i ruralnih potencijala, Sinjski turizam vrijedi sagledati iz svih njegovih dimenzija.

Kulturno-povijesni turizam

Kulturni turizam bazira se na kulturno-povijesnim znamenitostima i ponudi kulturno-društvenih manifestacija. Republika Hrvatska je s ciljem poticanja kulturnog turizma donijela Strategiju razvoja kulturnog turizma, koja ističe važnost opipljive i neopipljive kulturne baštine.

Prema Strategiji razvoja kulturnog turizma RH, kulturni turizam ima mali udio u ukupnom turizmu Hrvatske. Naime, 7,5% turista dolazi u Hrvatsku motivirano kulturom, dok 54% turista koji dolaze nisu motivirani kulturom, ali posjećuju kulturne znamenitosti. U slučaju Sinja ove brojke su gotovo u potpunosti suprotne jer je kulturni turizam glavni generator posjeta gradu.

Najvažnija manifestacija grada je Sinjska Alka koja ne samo da je postala sinonimom grada već je jedan od najvažnijih kulturnih događanja u Republici Hrvatskoj, kao i događaj od globalnog značaja što potvrđuje UNESCO-va zaštita Alke kao svjetske nematerijalne baštine. Sam događaj privlači tisuće

posjetitelja godišnje u Sinj, a materijalna baština povezna s Alkom obogaćuje turistički sadržaj dostupan posjetiteljima tijekom cijele godine. Važan dio te alkarske baštine su Alkarski dvori u kojima se nalazi višenamjenska dvorana za održavanje alkarskih skupština, znanstvenih skupova, konferencija, koncerata, priredaba, natjecanja i drugih skupova, a sve to je smješteno u rekonstruiranom povijesnom sklopu Kvartiri, jedinstvenom monumentalnom spomeniku javnog graditeljstva iz 1760. godine. Najvrjedniji povijesni artefakti tog razdoblja obuhvaćeni su u povijesnoj alkarskoj zbirci koja se nalazi u stalnom postavu Muzeja Sinjske alke. Muzej je otvoren povodom obilježavanja 300. obljetnice Sinjske alke (2015. godine) te je u cijelosti u funkciji predstavljanja povijesti Alke i grada Sinja te tumačenja uloge svih povijesnih sudionika Alke, njihovih odora i oružja. Muzej Sinjske alke spaja dva važna aspekta kulturno-povijesne ostavštine: nematerijalnu i materijalnu baštinu, te na taj način predstavlja značajni turistički potencijal grada. Uz Alku se veže i niz drugih gradskih manifestacija kao što je predstava Opsada Sinja 1715., te Vučkovića dječja alka koji dodatno obogaćuju društveni, kulturni i turistički sadržaj grada.

Niz drugih povijesno-arheoloških lokacija i artefakata nalazi se u Sinju i okolici te također imaju potencijal cjelogodišnjeg privlačenja turista. Neki od njih su:

- arheološki lokalitet Čitluk (Aequum)
- nadgrobni spomenik Gaja Laberija, fontane na Pijaci i Petrovcu, Veliki (Alkarski) most
- tvrđave, utvrde i gradine: Tvrđava Kamičak i Tvrđava Grad
- vile Tripalo, Danek i Vjera, palača Tripalo
- Muzej Cetinske krajine, galerija Stipe Sikirica, galerija Galiotović

Do sada ovaj dio povijesnog nasljeđa i materijalne baštine nije bio dovoljno jasno artikuliran van sinjske regije i samim time još nema status prepoznatljivog kulturnog dobra, a kako bi se to promijenilo udruga PKD 'Gaj Laberije' izradila je strategiju razvoja turizma temeljem arheološkog spomenika.

Vjerski turizam

Važnu dimenziju grada predstavlja vjerska baština i tradicija, a povijest grada Sinja usko je povezana sa štovanjem Blažene Djevice Marije. Naime, grad Sinj jedan je od najvećih hrvatskih marijanskih svetišta u koji hodočaste vjernici tijekom cijele godine, a posebno 15. kolovoza kada se slavi blagdan Uznesenja Blažene Djevice Marije što je ujedno i Dan grada Sinja.

Povezanost Sinja i katoličke crkve razvidna je i u povijesnoj arhitekturi te drugoj ostavštini grada. Naime, centrom grada dominiraju sakralne građevine: crkva Gospe Sinjske građena od 1699. do 1712. godine te Franjevački samostan. U samostanskom se posjedu nalazi biblioteka s oko 40.000 svezaka i 12 inkunabula. Uz samostan, kulturno djeluje prva gimnazija na hrvatskom jeziku u Dalmaciji, dok su u prostorima postavljene vrijedne zbirke arheoloških, paleontoloških i etnografskih sadržaja. Stoga pored iznimne arhitekture, posjetitelji imaju mogućnost razgledavanja vrijedne franjevačke muzejske zbirke te statusno i duhovno posebno važnu sliku Čudotvorne Gospe Sinjske. Također, dio ponude u sklopu vjerskog turizma u gradu Sinju predstavlja i Festival marijansko-duhovne klapske pjesme u čast Gospi Sinjskoj te mnoge druge crkvene manifestacije i vjerski skupovi.

Daljnji razvoj ove grane turizma planiran je i putem realizaciju EU projekta „*The Our Lady of Sinj Route - Staza Gospi Sinjskoj*". U sklopu dokumenta izrađena je zajednička strategija dviju država Republike Hrvatske te Bosne i Hercegovine, u kojim se definira način:

- unaprjeđenja atraktivnosti ovog prekograničnog područja kao turističke destinacije – u sklopu čega će se izvršiti izgradnja i instalacija potrebne infrastrukture za razvoj i obnovu

Staze Gospi Sinjskoj, a koja se proteže na relaciji Solin-Sinj-Livno-Tomislavgrad-Rama u dužini od 148 km;

- daljnjeg poboljšanja znanja/vještina pružatelja turističkih usluga i civilnog sektora u prekograničnom navedenom području putem trening programa;
- podizanja razine svijesti među građanima i turistima u svezi ponude, usluga i znamenitosti uz rutu Staze Gospi Sinjskoj, putem izrade zajednička turistička promotivna strategija prekograničnog područja HR-BiH te kreiranjem i širenjem informacija i materijala projektne vidljivosti.

Na ovaj način dodatno se potpomaže razvoj kulturne, vjerske i gospodarske suradnje ovog međugraničnog prostora, a fenomen Gospe Sinjske zasluženo je dobiva sve značajnije mjesto u kalendaru vjerskog turizma ne samo u kontekstu Dalmacije i Hrvatske već i međunarodno.

Sportsko-rekreacijski i avanturistički turizam

Sportski turizam u sinjskom kraju ima veliki potencijal iako se do sada time nije sustavno bavilo. Sinj je ponajprije prepoznatljiv po tradiciji konjičkih sportova koji se organiziraju i provode u pet konjičkih klubova, koji osim škole jahanja posjetiteljima nude i usluge terapijskog jahanja. Konkurentska prednost Sinja u usporedbi s drugim gradovima u Dalmaciji i Hrvatskoj kada je u pitanju konjički sport je postojanje izuzetno kvalitetne infrastrukture. Sinjski hipodrom, izgrađen za potrebe održavanje Mediteranskih igara u Splitu 1979., drugi je po veličini u Hrvatskoj te je mjesto održavanja redovitih međunarodnih i nacionalnih galopskih trka i natjecanja u preponskom jahanju. Također, za potrebe konjičkog sporta i rekreacije, osim na hipodromu, uređene su i posebne staze u okolici grada na kojima posjetitelji mogu doživjeti uzbuđenje jahanja u prirodi, a što predstavlja jednu od dimenzija avanturističkog turizma.

Avanturistički turizam posjetitelji sinjskog kraja ujedno mogu iskusiti sudjelujući na raftingu rijeke Cetine te kanu-safariju na Peručkom jezeru. Za zaljubljenike u biciklizam postoje tradicionalna biciklijada i nekolicina biciklističkih staza u široj mikroregiji Sinja po imenom: Panj, Kroz sinjsko polje, Do izvora Cetine i Tri izvora. Također, tijekom 2014. godine iz EU projekta Medpaths, a koji je nastao temeljem suradnje TZ Grada Sinja, Biciklističkom udrugom Vlaji te Planinarskom udrugom Svilaja iz Sinja, opremljeno je turističkom signalizacijom, uređenjem 6 vidikovaca i 11 odmorišta ukupno 5 tematskih staza (1 biciklističko-konjička, 2 biciklističke i 2 pješačke staze) na širem području Sinja ukupne dužine 148 km:

i. Staza Cetina: biciklističko-konjička staza dužine 42,7 km (ruta: Sinj – Sinjsko polje- Konjušnica Trilj- uz rijeku Cetinu-Obrovac Sinjski (Han)-Glavice –Sinj)
ii. Aequum staza: biciklistička staza dužine 25 km (ruta: Sinj-Suhač-Karakašica-Hrvace (Most na Panju)-Bajagić-Obrovac Sinjski (Han)-Jasensko-Čitluk-Karakašica-Sinj
iii. Orlova staza: biciklistička staza dužine 50 km (ruta: Sinj- Lučane-Zelovo(Planinarski dom)-Lučane-Sinj
iv. Sinjska staza: planinarska staza dužine 17,6 km (ruta: Sinj-Visoka-Radošić-Sinj
v. Staza Plišivca: planinarska staza dužine 13,6 km (ruta: Sinj-Lučane-Plišivica-Zelovo (Planinarski dom).

Upravo raznovrsnost navedenih staza i prirodnih karakteristika sinjskog kraja platforma je za razvoj sveobuhvatnog avanturističko-sportskog događanja kao što su to utrke Gradski izazov Cetina adventure te Cetina Adventure koje objedinjuje niz sportova u prirodi: kajak, plivanje, vožnja biciklom, penjanje, abseil, skokovi sa stijena u vodu, prelazak preko užeta i razne druge aktivnosti, a cilj se nalazi u Sinju.

Ipak najviše adrenalina posjetitelji mogu iskusiti u sinjskoj sportskoj zračnoj luci gdje se provode aero sportovi, škole jedriličarstva i padobranstva. Aerodrom na sinjskom Piketu u nekom obliku uporabe je još od 1931. godine kada je otvoren kao zračna luka Split putem koje je uspostavljena prva zračna linija na relaciji Split-Sušak-Zagreb i Split-Sarajevo-Beograd. Danas se na njemu održavaju padobranska natjecanja te jedriličarski i zrakoplovni susreti (Padobranski kup, Leteća alka (paragliding natjecanje)).

Pod ovim segmentom turizma ubrajaju se također lov i ribolov koji se organiziraju u sklopu lovačkih i ribolovnih društava te planinarske aktivnosti poput planinarskog uspona „Preko Zelova na Svilaju". Sinj također ima vanjsko gradsko plivalište olimpijskih dimenzija koje je otvoreno 26. srpnja 1953. godine na inicijativu Sinjanina Vice Buljana, nekadašnjeg načelnika općine Sinj, alkarskog vojvode, a kasnije i ministra ribarstva NR Hrvatske. Bazen je otvoren od lipnja do rujna, te se na njemu između ostalog održava obuka neplivača i škola plivanja.

Ruralni turizam

Ruralni turizam obuhvaća seoski, etno, eko, eno-gastronomski i agroturizam te druge vrste turizma povezane sa seoskim okruženjem i načinom života. Ova vrsta turizma relativno je novi način turističke ponude koji se na hrvatskom turističkom tržištu počeo razvijati početkom 90ih godina prošlog stoljeća ponajprije u Istri, a nešto kasnije i u drugim krajevima RH. Iako ruralna područja čine oko 90% ukupne površine naše zemlje, ovom vrstom turizma još uvijek se bavi tek mali broj poduzetnika.

U strateškom promišljanju razvoja turizma u Splitsko-dalmatinskoj županiji upravo područje Dalmatinske zagore identificirano je kao pogodno za razvoj ruralnog turizma kao važne dimenzije cjelovite turističke ponude županije. Ova vrsta usluge predstavlja simbiozu poljoprivrede i turizma tako da se potencijal ruralnog turizma razvija komplementarno razvoju poljoprivrede. Stoga SD županija daje potpore tzv. zelenom poduzetništvu i izdvaja značajna sredstva za poticaje u poljoprivredi i ribarstvu. Na sličan način i sam Grad Sinj iz svojih proračunskih sredstava daje bespovratna sredstva (potpore) za poticaje u poljoprivredi, ali i u drugim oblicima potpore razvoju poduzetništva.

U Splitsko-dalmatinskoj županiji upravo područje Dalmatinske zagore identificirano je kao pogodno za razvoj ruralnog turizma

S obzirom na potencijal Sinjskog polja i činjenicu da se više od 60% svih kućanstava u širem području Sinja bavi nekim oblikom poljoprivredne djelatnosti, ruralni turizam ovog kraja danas je u najvećoj mjeri neiskorišten. Naime, sinjski kraj posjeduje prirodne resurse i pretpostavke za razvoj ruralnog turizma, a postoji i rastući interes posjetitelja za ovu vrstu povratka k izvornoj prirodi, međutim još uvijek na postoji kvalitetno razrađena ponuda i adekvatni kapaciteti. U Sinju i okolici postoji tek manji broj seoskih gospodarstava i obiteljskih izletišta, poput seoskog gospodarstva Panj, obiteljskog izletišta Mustang i seoskog domaćinstva Vukasović, u kojima se nude različite rekreacijske aktivnosti, uživanje u autohtonoj domaćoj kuhinji i smještaj u apartmanima. Turistička zajednica grada Sinja stoga potiče ovu vrstu turizma organizacijom Sinjskog sajma sela kojom je obuhvaćeno: izlaganje tradicijskih proizvoda: hrane, pića i suvenira; degustacija hrane i pića; prodaju/kupnja hrvatskih tradicijskih proizvoda, kulturno-umjetnički program, promocija bogate gastronomske ponude, kulturne baštine s ciljem turističkog, gospodarskog razvoja grada Sinja i Splitsko-dalmatinske županije.

Radi daljnjeg poticanja ove grane turizma, u Sinju se u kolovozu već tradicionalno održava Sajam proizvoda sela gdje mala i srednja poljoprivredna gospodarstva s ruralnog prostora Sinja i okolice imaju priliku predstaviti svoje tradicionalne domaće proizvode. Posjetitelji mogu degustirati i kupiti razne prehrambene proizvode visoke kvalitete: domaće sireve, med i ostale pčelinje proizvode, domaće suhomesnate proizvode, vina, rakije, likere, ulja, eko proizvode itd. Predstavljaju se i različite vrste tradicionalnih suvenira, ručnog veza, uporabnih i dekorativnih predmeta te nakita od prirodnih materijala.

Za razvoj svih navedenih oblika turizma ključni preduvjeti su smještajni kapaciteti. Grad Sinj pripada lokacijama koje privlače posjetitelje više odlikama svoga prirodnog prostora i bogatstvom kulturno-povijesne baštine nego kvalitetom, raspoloživošću i/ili raznovrsnošću smještaja i novostvorenih turističkih atrakcija.

U svojoj ugostiteljskoj ponudi grad Sinj nudi smještaj u središtu grada u hotelu Alkar (tri zvjezdice; 48 soba i 4 apartmana) i u hotelu Matanovi dvori (dvije zvjezdice; 12 soba). Osim toga turistima se nudi smještaj u privatnim sobama: Fantasia, Masle, Mustang, Marija Jenjić, Venezia, Vreba, Janković i Višnja Brkić. Također, turisti imaju mogućnost odsjedanja i u privatnim kućama za odmor: Villi Tripalo s pet zvjezdica, kući za odmor Moj mir s tri zvjezdice, Vili Ivani s tri zvjezdice i Vili Čatipović s četiri zvjezdice. Ostale ugostiteljske ponude uključuju niz konoba te već ranije nabrojana seoska gospodarstava i obiteljska izletišta.

Sve nabrojano predstavlja prilično skromne kapacitete u i oko Sinja, a što se vidi iz sljedeće tablice gdje su izdvojeni smještajni kapaciteti pod administrativnom upravom grada Sinja te općina Dicmo i Hrvace.

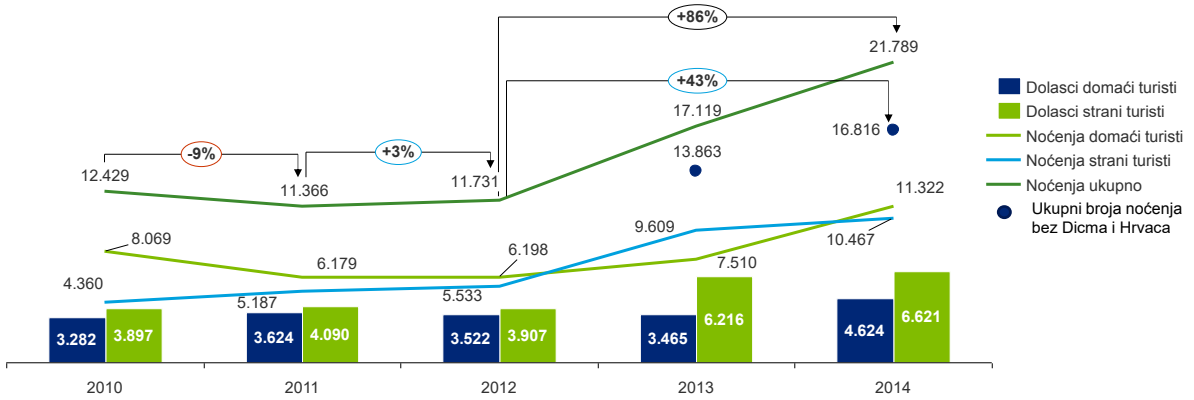
Tablica 30 Vrsta i kapaciteti smještaja, te turistički dolasci i noćenja u Sinju i općinama Dicmo i Hrvace za 2014. godinu (Izvor: Deloitte analiza)

GRAD SINJ	Vrsta smještajnog objekta	Br. ležaja	DOLASCI	NOĆENJA
HOTEL ALKAR	Hotel 3*	107	9.736	14.510
PRIVATNI SMJEŠTAJ	Kuća za odmor 5*	6	632	2.306
	Privatni smještaj 3*	42		
	Privatni smještaj 2*	10		
	UKUPNO	165	**10.368**	**16.816**
DICMO/HRVACE	**Vrsta smještajnog objekta**	Br. ležaja	**DOLASCI**	**NOĆENJA**
PRIVATNI SMJEŠTAJ	Kuća za odmor 3* i 4*	64	1008	4.973
	Privatni smještaj 3*	50		
	UKUPNO	114		
UKUPNO		**279**	**11.245**	**21.789**

Prema Zakonu o boravišnoj pristojbi, ukoliko mjesto nema osnovanu turističku zajednicu, iznajmljivač je goste dužan prijaviti najbližoj turističkoj zajednici, stoga iznajmljivači u Hrvacama i Dicmu od 2013. goste prijavljuju Turističkoj zajednici grada (TZG) Sinja. Prema podacima TZG Sinja vidljivo je da općine Dicmo i Hrvace imaju skoro preko dvostruko više noćenja u privatnom smještaju od grada Sinja, što korespondira s brojem ležaja u privatnom smještaju na tim lokacijama. Bez povećanja broja ležaja u gradu Sinju (167), pa čak i ako se tome pribroje ležajevi u susjednim općinama, turistički razvoj bit će vrlo ograničen.

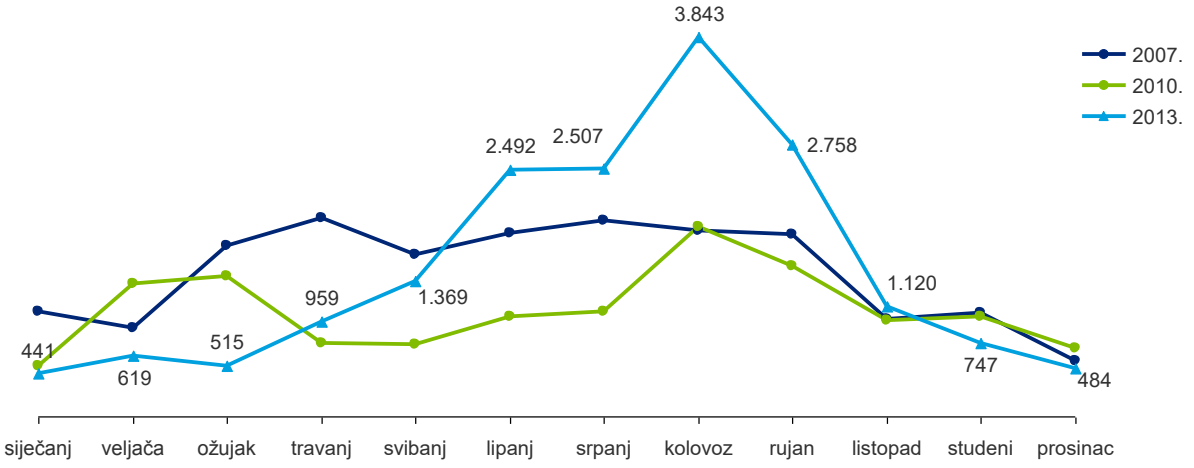
Upravo sljedeća slika prikazuje trend dolazaka i noćenja domaćih i stranih gostiju na području koje pokriva TZG Sinja. Zamjetan je veliki skok porasta ukupnog broja noćenja na promatranom području u posljednje dvije godine od +43% (skok od 86% efekt je pripajanja turističkih rezultata Dicma i Hrvaca pod TZG Sinja).

Slika 24 Pregled dolazaka i noćenja domaćih i stranih gostiju za područje Turističke zajednice grada Sinja (Izvor: Statistička analiza turističkog Prometa Splitsko-dalmatinske županije za 2010., 2011., 2012., 2013., 2014.)

Ukoliko ukupni broj noćenja u gradu Sinju (16.818) podijelimo s brojem ležaja (165) dolazimo do podatka da su ukupni kapaciteti u gradu Sinju popunjeni oko 108 dana u godini, a ukoliko se promotri raspodjela noćenja u Sinju po mjesecima u godini (slika dolje), može se uočiti izrazito naglašena sezonalnost u vremenskom razdoblju od 2007. do 2013. godine kada noćenja u lipnju i tri ljetna mjeseca obuhvaćaju gotovo 2/3 ukupnih godišnjih noćenja. Također, zbog takve špice u jednom dijelu sezone, trenutni kapaciteti ne dopuštaju nastavak dosadašnjeg trenda povećanja noćenja.

Slika 25 Broj noćenja na području TZG Sinja prema mjesecima za 2007., 2010. i 2013. godinu (Izvor: TZG Sinj)

Navedeni statistički podaci ukazuju na potrebnu „istezanja“ turističke ponude proširenjem turističke sezone te povećanje broja ležaja. To se ponajprije odnosi na raspoloživost hotelskog smještaja visoke kategorizacije i kvalitetu izvanpansionske ponude, s naglaskom na period izvan glavne sezone te balansirano razvijanje spektra različitih selektivnih oblika turizma.

Upravo zbog toga Turistička zajednica (TZ) Grada Sinja provodi niz aktivnosti i ciljane edukacije kojima se želi motivirati građane, privatne iznajmljivače i ostale privatne subjekte na uređenje svojih gospodarstava, posjeda i nekretnina radi povećanja unajmljivačkih kapaciteta. Također, TZ Grada Sinja prepoznala je da postoji snažna potreba za dodatnim razvijanjem svijest različitih dionika unutar sinjskog turizma o potrebi zajedničkog upravljanja destinacijom kako bi se dobila sveobuhvatnija i snažnija pojavnost prema većim turističkim agencijama, ali i da bi prema pojedinačnim turistima mogli predstaviti sveukupnu ponudu grada Sinja na jednom preglednom mjestu.

Zanimljivo je razmotriti i strukturu nacionalnosti stranih gostiju (Slika dolje) tijekom posljednje dvije godine. Naime osim Njemačke, u strukturi stranih posjetitelja ne dominiraju gosti iz nama standardno naklonjenih zemalja: Slovenije, Italije, Austrije, Češke… Štoviše, u 2013. najzastupljeniji su bili gosti iz Rumunjske, a u 2014. na trećem mjestu su se pojavili turisti iz Južne Koreje, dok su četvrto i peto mjesto zauzeli gosti iz Grčke i Bjelorusije.

Tablica 31 Nacionalnost stranih gostiju prema TZG Sinja tijekom 2013. i 2014. godine (Izvor: Turistička zajednica Splitsko-dalmatinske županije, travanj 2015.)

		2014		2013	
Rang	Država	Turisti	Noćenja	Turisti	Noćenja
1.	Njemačka	1522	2619	1353	2359
2.	Rumunjska	1436	1442	1964	2441
3.	Republika Koreja	1005	1497	589	615
4.	Grčka	764	764	560	560
5.	Bjelorusija	545	546	n/a	n/a

Takva struktura gostiju ukazuje da dolazak stranih gostiju uvelike ovisi o pojedinačnim turističkim operaterima koji, čini se, značajno mogu promijeniti sliku turizma u Sinju što predstavlja visok rizik za ovaj sektor. Zapravo, ovi brojevi ukazuju da sinjski turizam nije bio adekvatno zastupljen i predstavljen na stranim tržištima (bilo pojedinačno ili u kontekstu hrvatske turističke ponude).

To potvrđuje i sljedeća slika koja pokazuje da je udjel broja domaćih turista Sinju u usporedbi s istim u Splitsko-dalmatinskoj županiji puno viši od udjela stranih turista – tijekom 2014. godine udio domaćih gostiju koji su noćili u Sinju iznosi 1,43% svih domaćih gostiju u Splitsko-dalmatinskoj županiji, dok je udio noćenja stranih gostiju u Sinju iznosio samo 0,09% od ukupnog broja noćenja u županiji. Podaci potvrđuje tezu da strani turisti koji posjećuju Hrvatsku vjerojatno nisu upoznati sa sadržajima koji se nude u turističkoj ponudi Grada.

Tablica 32 Kretanje udjela broja turista i noćenja u Sinju u turističkom prometu Splitsko-dalmatinske županije za 2014. godinu (Izvor: Turistička zajednica Splitsko-dalmatinske županije, travanj 2015.)

	Dolasci			Noćenja		
Godina	Ukupno	Domaćih turista	Stranih turista	Ukupno	Domaćih turista	Stranih turista
2013	0,48%	1,77%	0,34%	0,15%	0,97%	0,09%
2014	0,51%	2,35%	0,33%	0,18%	1,43%	0,09%

Stoga je naglašena potreba Sinja da se snažnije „otvori“ prema tržištima koja su tradicionalno prisutna na hrvatskom turističkom tržištu kako bi priljev turista bio stabilan i kontinuiran te manje ovisan o pojedinim agencijama. Bilo bi oportuno povezati se sa većim gradovima srednje Dalmacije (prije svega Splitom, pa onda i Šibenikom i Zadrom) te npr. Međugorjem radi sinergijskog nastupa na vanjskim tržištima (zajednička turistička ponuda). Također, navedene veće gradove treba ciljati kao marketinšku platformu za komunikaciju prema turistima koji te gradove posjećuju a koje se može privući kao dnevne posjetitelje Sinju.

Što se tiče same turističke ponude grada Sinja u odnosu na potražnju, evaluaciju možemo napraviti na temelju tri osnovne dimenzije: atraktivne, komunikativne i receptivne.

- Atraktivna dimenzija, kao što sam naziv govori, odnosi se na atrakcije dostupne u nekoj destinaciji. Ona uključuje kako povijesno-kulturnu materijalnu i nematerijalnu baštinu tako i prirodne značajke mjesta poput klime, reljefa, biljnog i životinjskog svijeta. U oba slučaja može se zaključit da Sinj obiluje navedenim atrakcijama što potvrđuje turistički potencijal grada.

- Komunikativna dimenzija turističke ponude odnosi se na prometnu infrastrukturu kojom se dolazi do lokacije iz udaljenih područja. Ranije je istaknuto da grad Sinj ima elemente prometne izoliranosti s obzirom da brza cesta prema Splitu nije dovršena, željeznički promet (Sinjskom „feratom“ odnosno „rerom“) ukinut je još 1962. godine, a slično tako su 1966. ugašene i komercijalne operacije zračne luke Split u Sinju koja sada služi samo kao sportski aerodrom. Međutim prometni potencijal Sinja postoji jer se grad nalazi u relativnoj blizini glavne državne autoceste, kao i splitske zračne i brodske luke s kojima ga se tek treba bolje prometno povezati.
- Receptivna dimenzija odnosi se na smještajne i ugostiteljske kapacitete za koje proizlazi zaključak da u Sinju postoji nedostatak svih oblika smještaja: hotela, apartmana, soba, kampova i slično, kao i ponuda restorana i drugih ugostiteljskih usluga.

Posljednje dvije dimenzije ukazuju na potrebu za infrastrukturnim investicijama – komunikativna na državna/županijska ulaganja u prometnu infrastrukturu, a receptivna na privatna ulaganja u ugostiteljske objekte.

Turistička zajednica grada (TZG) Sinja

TZG Sinja zadužena je za sve djelatnosti povezane s turističkom ponudom grada, odnosno njezine glavne aktivnosti fokusirane su na[30]:

- provođenje glavnog plana razvoja turizma: Strategija razvoja turizma RH do 2020, Strategija razvoja Splitsko-dalmatinske županije, Glavni plan Splitsko-dalmatinske županije i Strateški razvojni program Grada Sinja
- povećanje cjelokupnog turističkog prometa
- osmišljavanje i provođenje promotivnih aktivnosti uz valorizaciju očuvanog prirodnog okoliša, njegove zaštite i unaprjeđenja svijesti u funkciji turizma
- kreiranje novih turističkih proizvoda

Turistički ured TZG Sinj otvoren je od ponedjeljka do petka (8:00 - 16:00 h) te zapošljava jednog djelatnika (direktora turističkog ureda). Dodatno u razdoblju od lipnja/ srpnja do rujna/listopada otvoren je info centar (drvena kućica) s radnim vremenom od ponedjeljka do petka (10:00 – 18:00), a u srpnju i kolovozu od ponedjeljka do nedjelje (10:00 – 18:00) na Alkarskom trkalištu. Ukupni budžet TZG Sinja iznosi 787.000 kn.

Osim brojnih aktivnosti kojima se potiču vjerski, kulturni, sportsko-avanturistički i ruralni turizam (koji su ranije opisani), TZG Sinj ima važnu ulogu u poticanju i sudjelovanju u uređenju grada s obzirom da vizura okućnica i čistoća prirode predstavlja prvi dojam posjetitelja i turista koji dolaze u grad. TZ stoga organizira niz kampanja: Izbor najljepše okućnice, Eko akcija čišćenja i uređenja izvora Miletin, te Uređenje vidikovca Stari grad, kao i podržava obilježavanje Dana planeta Zemlje i Svjetskog dana voda.

Također, TZG Sinja potiče osmišljavanje novih turističkih proizvoda i načina komunikacije te su nedavne aktivnosti rezultirale sljedećim ishodima:

- izrađena je mobilna aplikaciju ‘Sinj Tourist Guide’ s ciljem promocije turizma i informiranju korisnika o turističkoj ponudi grada Sinja i okolice. Koristeći ovu aplikaciju korisnici mogu na vrlo jednostavan način pronaći kulturne sadržaje, smještaj, gastro ponudu i sve ostale informacije koje će im boravak u gradu Sinju i cetinskome kraju učiniti ugodnim i zanimljivim

[30] Program rada Turističke zajednice grada Sinja s financijskim planom za 2015. godinu

- uvedene su besplatne vođene gradske ture na engleskom jeziku za turiste čime se želi privući turiste iz obalnih dijelova Dalmacije
- raspisan je javni poziv za odabir originalnog i prepoznatljivog suvenira grada Sinja. Cilj projekta je potaknuti zanimanje za stvaranje novih kreativnih i prepoznatljivih suvenira. Kroz njihovu kontinuiranu promociju želi se jačati prepoznatljivost grada Sinja u kulturnom, povijesnom, tradicijskom i gastronomskom smislu

Procjena je da će važnost uloge turizma na gospodarski razvoj grada biti sve značajnija. Naime, osim direktnog utjecaja u smislu doprinosa BDP-u, gradskom prirezu i zaposlenosti, snažan turizam može imati više pozitivnih efekata na cijelu zajednicu:

a) dosadašnji trendovi i procjene budućeg rasta u turizmu dinamičniji su od drugih sektora što ga čini otpornijim na nacionalne strukturalne probleme i recesiju;
b) kroz povezanosti s drugim sektorima (poljoprivredu, kulturu, obrtništvo itd.) turizam generira znatnu dodatnu neizravnu/indirektnu korist za zajednicu;
c) turizam potiče infrastrukturna ulaganja te podržava očuvanje kulturne baštine, povijesnih artefakata i arhitekture lokalne zajednice, a što je od koristi i drugim industrijama; te
d) ulaganja u dobro osmišljen destinacijski marketing dosljedno generiraju jake ekonomske učinke

5.3. Urbano okruženje

U ovom poglavlju provedena je analiza primarne infrastrukture i javnih usluga Grada Sinja te ekološko-klimatskih rizika. Detalji o specifičnim pojedinačnim dijelovima sinjskog prostora i relevantne infrastrukture nalaze se u dokumentima:

- Prostorni plan uređenja grada Sinja, Urbos d.o.o. Split, 2001.
- Odluka o donošenju izmjena i dopuna Prostornog plana uređenja Grada Sinja, Službeni glasnik Grada Sinja, 28. listopada 2014.

5.3.1. Kvaliteta urbanog okoliša, izloženost ekološkim rizicima i klimatskim opasnostima

Podaci o onečišćenju zraka

Prema podacima Nastavnog zavoda za javno zdravstvo Splitsko-dalmatinske županije, stanje čistoće zraka u gradu Sinju prikazano je u sljedećim tablicama.

Tablica 33 Zbirni podaci i ocjena količina ukupne taložne tvari (mg/m²d) za mjernu postaju Sinj- Centar grada u 2013. godini (Izvor: Izvješće o kvaliteti zraka s mjernih postaja na području Splitsko-dalmatinske županije za razdoblje 1/2013. – 12/2013. God.)

Sinj- Centar grada	N	Csr. mg/m²d	Cmax. mg/m²d	Csr veće od GV(350)
UTT	12	65	122	-

Tablica 34 Zbirni podaci i ocjena količina metala u taložnoj tvari (µg/m²d) za mjernu postaju Sinj- Centar grada u 2013. godini (Izvor: Izvješće o kvaliteti zraka s mjernih postaja na području Splitsko-dalmatinske županije za razdoblje 1/2013. – 12/2013. God.)

Sinj - Centar grada	Csr. µg/m2d	Cmax. µg/m2d	GV µg/m2d
As*	0,131	0,251	4
Cd*	0,338	1,025	2
Ni*	4,166	12,398	15
Pb*	19,733	41,721	100
Tl	0,053	0,136	2
Hg	0,015	0,031	1

U Gradu Sinju bilježi se I. kategorija kakvoće zraka[31], što označuje čist ili neznatno onečišćen zrak: nisu prekoračene granične vrijednosti (GV), ciljne vrijednosti i dugoročni ciljevi za prizemni ozon[32]. Zadaća Grada u daljnjem periodu je provođenje mjera i aktivnosti kako bi se postojeće stanje održalo.

U Sinju kućanstava te javni sektor i transport u najvećoj mjeri koriste fosilna goriva (loživo ulje, drvo za ogrjev, dizelska i benzinska goriva), u nešto manjoj mjeri se koristi plin (propan butan u kućanstvima i u novije vrijeme u prometu), dok se ostala čišća goriva i obnovljivi izvori energije koriste u zanemarivom postotku.

Trenutno postoji samo jedna postaja u gradu za kontinuirano praćenje kakvoće zraka (mjerenje ukupne taložne tvari) te je stoga za kvalitetniju interpretaciju podataka kakvoće zraka i stručno utemeljeno utvrđivanje uzročnika onečišćenja nužno je postavljanje još barem jedne mjerne jedinice.

Podaci o onečišćenju vode

Kontrola kvalitete vode u distributivnom sustavu (vodospreme i mreža) provodi se sukladno Pravilniku o zdravstvenoj ispravnosti vode za piće (NN 47/08) i svi rezultati pokazuju da voda za piće odgovara traženim standardima – povoljnog kemijskog sastava, ima mali isparni ostatak te malu mineralizaciju.

Tablica 35 Kvaliteta vode u gradu Sinju z 2012. godinu (Izvor: "Priručnik o temeljnoj kakvoći vode u Hrvatskoj" Dr. sc. Željko Dadić)

Mjesto	Salinitet	Elektro-vodljivost (mS/cm)	Tvrdoća		Ukupna otopljena tvar TDS (mg/L)
			mg CaCO3/L	°D	
SINJ	0	297	171	9,6	169

Najbliži vodotok je rijeka Cetina, koja prolazi Sinjskim poljem. Stanje voda na Cetini prati se na nekoliko postaja. Opća ocjena ekološkog stanja na mjernim postajama na temelju kemijskih i fizikalno-kemijskih elemenata (termalni uvjeti, režim kisika, hranjive tvari, acidifikacija, salinitet) u 2010., 2011. i 2012. godini je dobro[33]. Praćenje makrozoobentosa u 2012. ukazuje na prisutnost organskog opterećenja, obzirom da u uzorku prikupljenih bentičkih makrobeskralješnjaka u potpunosti izostaju osjetljive vrste, a prevladavaju tolerantne (pijavice Erpobdella octoculata, Glossiphonia complanata, rak Asellus aquaticus, trzalac Chironomus sp.). Praćenje fitobentosa ukazuje na isto, a učestalošću u uzorcima ističu se modrozelena svojta Oscillatoria limosa i rod zelenih nitastih algi Ulothrix, karakteristične u slučajevima ispuštanja neobrađenih sanitarnih otpadnih voda. Nepročišćene otpadne vode naselja grada Sinja najveći su onečišćivači voda.

Podaci o onečišćenju tla[34]

Temeljni izvor onečišćenja tla je taloženje iz atmosfere te prekomjerna i nekontrolirana upotreba mineralnih gnojiva i zaštitnih sredstava. U urbanom području glavni izvor onečišćenja je

[31] Kvaliteta zraka predstavlja svojstvo zraka kojim se iskazuje značajnost u njemu postojećih razina onečišćenosti

[32] Agencija za zaštitu okoliša: Godišnje izvješće o praćenju kvalitete zraka na području Republike Hrvatske za 2013. godinu

[33] Hrvatske vode: Izvještaj o stanju površinskih voda u Republici Hrvatskoj u 2011. godini, 2012. i Hrvatske vode: Izvještaj o stanju površinskih voda u Republici Hrvatskoj u 2012. godini

[34] Strateški razvojni plan Grada Sinja, Sveučilište u Splitu, Ekonomski Fakultet, Split, 2007.

nekontrolirano bacanje različitog krutog otpada. Međutim, postoje neka područja permanentne opasnosti kao što su:

- skladište rabljenih automobila smješteno neposredno iznad izvora vode; ukazuje se na činjenicu da je Sinjski Obrovac trajno upitna lokacija;
- Dalmatinka nema pravi pročistač vode;
- ergela konja na hipodromu - ne tretiraju se otpadne materije;
- klaonice su rasute na mnogo mjesta bez uređaja za pročišćavanje itd.

Zelene površine[35]

U javne zelene površine spadaju površine namijenjene urbanom zelenilu (parkovima) te pejzažnom i zaštitnom zelenilu. Ukupna površina javnih zelenih površina u Gradu Sinju iznosi 92.014 m², tj. broj kvadratnih metara zelenih površina po stanovniku iznosi 3,71 m², a što je u skladu s normativom koji iznosi 3 m² po stanovniku.

Pejzažno i zaštitno zelenilo u gradu Sinju nalazi se oko frekventnih prometnica, komunalnih objekata, radnih zona, groblja i na drugim prostorima u cilju uređenja prostora, odvajanja pojedinih namjena i zaštite čovjekovog okoliša.

Bio-raznolikost[36]

Područje šire okolice Sinja pripada dvjema vegetacijskim zonama: submediteranskom području listopadne vegetacije i gorskoj zoni (područje bukve). Najviši dijelovi planina Svilaje i Dinare pripadaju gorskom području, dok ostatak obuhvaća submediteransko područje listopadne vegetacije.

Cetinski kraj izuzetno je bogat brojnim vrstama ljekovitog i medonosnog bilja: smilje (Helichrysum italicum), kadulja (Salvia officinalis), vrijesak (Calluna vulgaris), majčina dušica (Thymus serpyllum), gospina trava (Hypericum perforatum), trputac (Plantago major L.), grozdovi mukinje (Sorbus aria) itd.

Osim bogate flore, Cetinska krajina obiluje i brojnim životinjskim vrstama. Rijeka Cetina s pritocima dom je potočnoj pastrvi (Salmo trutta m. fario), kalifornijskoj pastrvi (Oncorhynchus mykiss), šaranu (Cyprinus carpio) i štuki (Esox lucius) te endemskim vrstama: cetinskoj uklivi (Telestes ukliva), riječnom zubatcu (Salmo dentex), podbili (Chondrostoma phoxinus), oštrulji (Aulopyge hueglii), cetinskom vijunu (Cobitis dalmatina) i ilirskom klenu (Squalius illyricus). Važno je spomenuti i endemičnu čovječju ribicu (Proteus anguinus), koja nastanjuje špiljske vode u podzemlju izvorišta od Otoka do Vedrina te u kanjonu ispod Šestanovca. Raznovrstan biljni pokrov, grmovi, duplje i stijene sinjskog kraja omogućuju gniježđenje brojnim vrstama ptica. Na liticama kanjona gnijezdi se gorska pastirica (Motacilla cinerea), guste šume kanjona stanište su crne žune (Dryocopus martius), na kamenitim visoravnima zaštićenoga pojasa u travi gnijezdo savija ševa krunica (Lullula arborea) kao i jarebica kamenjarka (Alectoris graeca), dok se na visokim borovim stablima gnijezde škanjac i jastreb. Šira okolica grada Sinja i razvijeni krš sa svojim karakterističnim oblicima uvjetuju raznolik sastav faune, u kojem se, uz uobičajene europske vrste sisavaca (poput zečeva - Lepus europaeus, krtica - Talpa europaea, ježeva - Erinaceus concolor i različitih vrsta glodavaca - Rodentia), javljaju i južni oblici životinja: slijepa krtica (Talpa caeca), i patuljasta rovka (Suncus etruscus). Faunu same lokacije zahvata i neposredne okolice dominantno čine svojte uobičajene na odlagalištima otpada: ptice (galebovi, svrake, vrane), sisavci (štakori i ostali glodavci) i beskralješnjaci - razne vrste kukaca itd.

[35] Strateški razvojni plan Grada Sinja, Sveučilište u Splitu, Ekonomski Fakultet, Split, 2007.
[36] Turistička zajednica Grada Sinja

Stoga, dio teritorija koji pripada Gradu Sinju Zbog svoje važnosti kao stanište navedenih biljnih i životinjskih vrsta je Uredbom o ekološkoj mreži (NN 124/2013) proglašen dijelom europske ekološke mreže NATURA 2000.

Gospodarenje otpadom

Na području Grada Sinja organizirano skupljanje i odvoz otpada te čišćenje javnih gradskih površina obavlja poduzeće Čistoća Cetinske krajine d.o.o.[37], a odlaže ga na odlagalištu otpada "Mojanka“, koje se nalazi na području Kukuzovac, odnosno smješteno je na visoravni između Sinjskog polja na istočnoj strani i brdovitog područja Visoka na zapadnoj strani. Odlagalište je udaljeno oko 4 km južno od naselja Sinj i oko 2 km južno od naselja Brnaze. Odlagalištu Mojanka najbliže naselje su Turjaci, čiji se prvi objekti nalaze istočno od odlagališta na zračnoj udaljenosti od oko 600 m. Međutim, naselje Turjaci sa svojim zaseocima nalazi se na području Sinjskog polja, dakle na nadmorskoj visini koja je 100-ak metara niža od visoravni na kojoj se nalazi odlagalište otpada Mojanka.

Na odlagalištu Mojanka otpad se odlaže već 50-ak godina. Danas se na ovom odlagalištu odlaže dominantno miješani komunalni otpad iz gradova Sinja i Trilja te općina Dicmo, Hrvace i Otok, a u znatno manjim količinama neopasni proizvodni otpad. Važno je spomenuti da se odlaže i životinjski otpad u dnevnoj količini od cca 3,0 t iz klaonica i stočnih farmi sa Sinjskog područja. Odlagalište je ograđeno i čuvano. Otpad se nasipa u sloju od cca 5 m, ravna se i zatrpava pokrivkom.

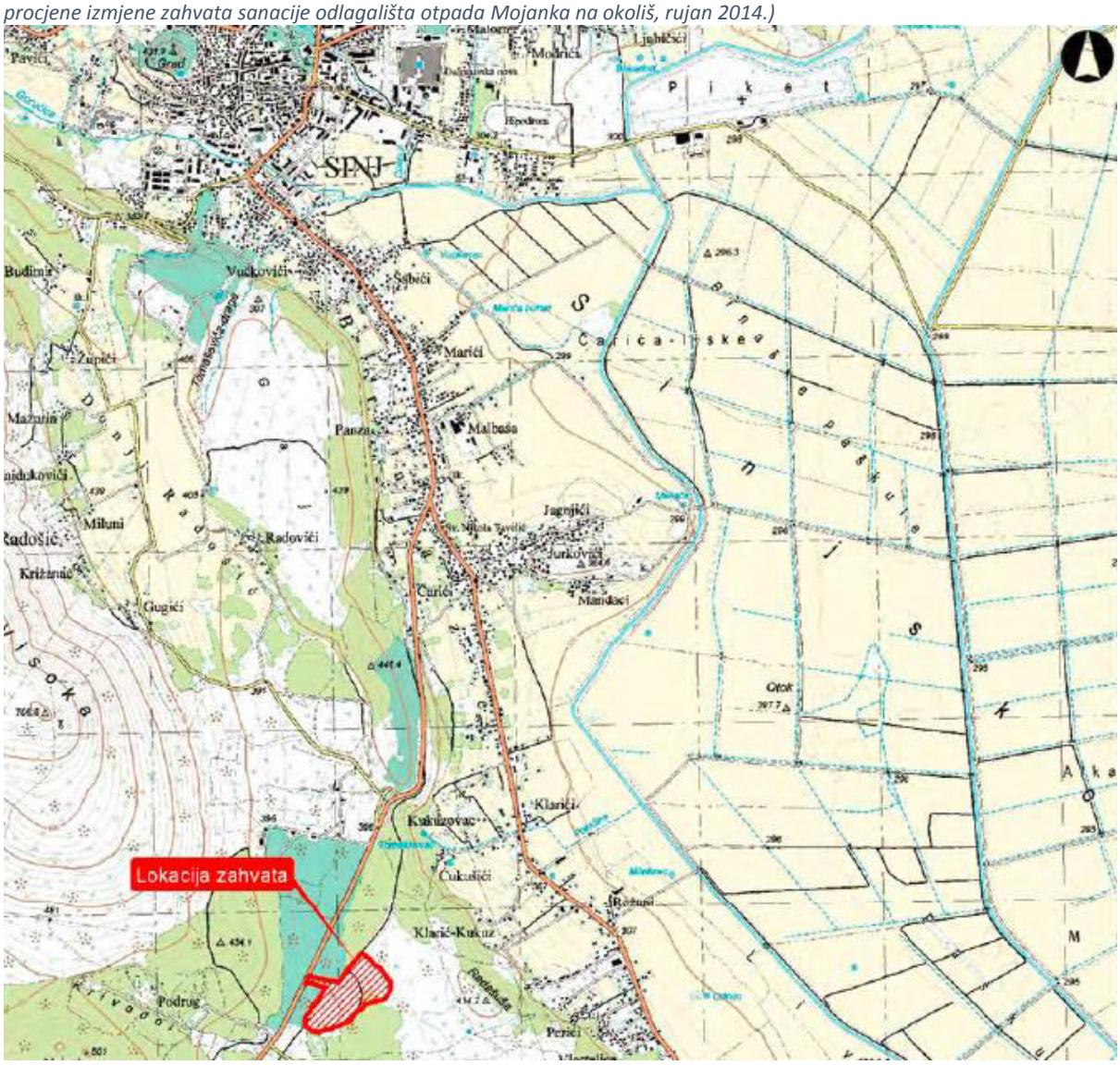
Tablica 36 Podaci o odloženim količinama komunalnog otpada na odlagalištu Mojanka (Izvor: Izvješće o obavljenoj reviziji, Gospodarenje otpadom na području Splitsko-dalmatinske županiji; Državni ured za reviziju, Područni ured Split; kolovoz 2014.)

Odlagalište (naziv i mjesto odlaganja) te trgovačko društvo koje upravlja odlagalištem	Jedinica lokalne samouprave koja odlaže komunalni otpad na odlagalište	Količina odloženog komunalnog otpada (u t)		
		2011	2012	2013
Mojanka, Kukuzovac, Sinj, Vodovod i čistoća Sinj, d.o.o.	Gradovi Sinj i Trilj te općine Dicmo, Hrvace i Otok	31 464	30 242	26 340

Fond za zaštitu okoliša i energetsku učinkovitost i Grad Sinj kao vlasnik odlagališta ranijih su godina zaključili ugovor o sanaciji odlagališta Mojanka. Ugovorom je procijenjena sanacija odlagališta u iznosu 16.699.200,00 kn te obveza Fonda da osigura 60 % sredstava za sanaciju odnosno 10.019.520,00 kn, a 40 % sredstava je obveza Grada Sinja. Fond je Gradu od 2006. do 2009. doznačio sredstva u iznosu 2.141.235,89 kn. Doznačena sredstva Fonda i sredstva Grada Sinja u iznosu 1.427.491,48 kn, odnosno ukupno 3.568.726,37 kn, su utrošena za prvu fazu sanacije odlagališta Mojanka.

[37] Gradsko komunalno poduzeće Vodovod i čistoća od 1. siječnja 2014. godine podijeljeno je u dvije firme – Čistoća Cetinske krajine d.o.o. (zadužena je za obavljanje komunalne djelatnosti) i Vodovod i odvodnja Cetinske krajine d.o.o. i

Slika 26 Odlagalište otpada Mojanka i okolna naselja (Izvor: Ekonerg d.o.o.: Elaborat zaštite okoliša za ocjenu o potrebi procjene izmjene zahvata sanacije odlagališta otpada Mojanka na okoliš, rujan 2014.)

Za sanaciju odlagališta Mojanka izrađeni su 2007. godine idejno rješenje sanacije i studija o utjecaju na okoliš. Prethodno navedena dokumentacija izrađena je uz pretpostavku da će se Centar za gospodarenje otpadom Splitsko-dalmatinske županije izgraditi 2010. godine. Međutim, kako se isto nije dogodilo, nije se pristupilo daljnjoj izradi projektne dokumentacije i sanaciji odlagališta, već je ono nastavilo s radom, koji će trajati do otvaranja Županijskog centra za gospodarenje otpadom. To znači da kapaciteti odlagališta obrađeni u dosadašnjoj dokumentaciji za sanaciju nisu dostatni te je potreba izmjena planirane sanacije odlagališta otpada Mojanka[38].

Fond je također značajno participirao u sanaciji 10 divljih odlagališta na području Sinja tijekom 2013. godine.

[38] Ekonerg d.o.o.: Elaborat zaštite okoliša za ocjenu o potrebi procjene izmjene zahvata sanacije odlagališta otpada Mojanka na okoliš, rujan 2014.

Tablica 37 Podaci o divljim odlagalištima na području grada Sinja, doznačenim i utrošenim sredstvima za sanaciju na koncu 2013. (Izvor: Izvješće o obavljenoj reviziji, Gospodarenje otpadom na području Splitsko-dalmatinske županiji; Državni ured za reviziju, Područni ured Split; kolovoz 2014.)

	Broj divljih odlagališta	Broj saniranih divljih odlagališta	Utrošena sredstva za sanaciju divljih odlagališta i izvori sredstava na koncu 2013. (u kn)		
			Fond	Vlastita sredstva	Ukupno
Grad Sinj	10	10	97.020,50	25.854.46	122.874,96

Izloženosti prirodnim rizicima[39]

Jedni od većih prirodnih rizika za sinjski kraj su bujični vodotoci koje karakterizira velika razorna moć, čime ugrožavaju urbana područja, melioracijske objekte, prometnice, poljoprivredna zemljišta i druge objekte. Bujične vode također predstavljaju opasnost po proizvodnju i distribuciju električne energije.

Cetinsku krajinu u povijesti su znale zadesiti poplave. Međutim, nisu zabilježeni potopi s dimenzijama katastrofe ili s ozbiljnim posljedicama, a za to su djelom zaslužni zaštitni objekti koji pokrivaju slivno područje Cetine s ukupnom dužinom toka od 76,50 km i desnim obodnim kanalom Sinjskog polja dužine 15,05 km te izgradnja akumulacije Peruča. Pa ipak, u Sinjskom polju posebnu pažnju u kontekstu poplava treba posvetiti zaštiti niskih površina naselja Otok.

Stanovnici grada Sinja također trebaju biti svjesni prijetnje od nastanka potresa. Prema seizmičkoj karti za povratni period od 50 godina vidljivo je da zona od 7 stupnjeva po MSK ljestvici zahvaća područje Sinj. Prema čestini intenziteta (0 MSK) na području SD Županije za razdoblje 1879.god.-2003. godine grad Sinj spada pod najugroženija područja intenziteta 7 (vrlo jak potres) i 8 (razoran potres) stupnja MSK. Sinj je u 2012. proveo vježbu simulacije potresa, te je spreman za slučaj da dođe do potresa jačine 9 stupnjeva po Mercaliju, gdje se očekuje rušenja starih kamenih zgrada u centru grada, prekid opskrbe vodom i električnom energijom i požar. Vježba je predvidjela zbrinjavanja osoba za slučaj potresa i pripremila sustavan plan kojim su sad upoznate dežurne službe i stanovnici.

Od tehničko-tehnološke opasnosti i prijetnji koje proizlaze od pogona-postrojenja koji obavljaju profesionalnu djelatnost, a čija posljedica može biti ugrožavanje života i zdravlja ljudi, okoliša kao i okolnog gospodarstva i mreža, treba izdvojiti Pogon HE Peruća (HEP d.d.) s adresom Banski prolaz 1, Sinj. Kada je u pitanju sama brana i akumulacija Peruća, ona također predstavlja dodatni rizik za sinjski kraj. Naime, trenutnim i totalnim rušenjem brane Peruća formira se vodni val koji bi razorio vodozahvatnu građevinu Šilovka i čiji vršni protok otprilike iznosi 60.000 m3/s te se poplavljuje veći broj naselja i primarne infrastrukture.

Nekadašnji vojni i industrijski prostori

Na području grada Sinja postoji više vojnih objekata:

- **Vojarna Petar Berislavić** na Kukuzovcu predstavlja zonu posebne namjene, odnosno područje od interesa za obranu te će se uređivat u skladu s utvrđenim potrebama i planovima obrane, primjenom posebnih propisa.
- Bivša **vojarna Ivaniš Nelipić** s površinom od 5 ha darovana je 01.08.2012. Gradu od strane Republike Hrvatske (Agencije za upravljanje državnom imovnim), a vrijednost zaključenog ugovora o darovanju procijenjena je na 67.400.000 kuna. Svrha preuzimanja je da tu praznu, devastiranu i pokradenu infrastrukturu treba prenamijeniti za izgradnju različitih sadržaja javne i društvene namjene, s naglaskom na zdravstvo, domove za starije i nemoćne osobe sa

[39] Procjena ugroženosti stanovništva, materijalnih i kulturnih dobara i okoliša od katastrofa i velikih nesreća za Splitsko-dalmatinsku županiju; Splitsko-dalmatinska županija, RH (2010.)

svim potrebnim pratećim sadržajima te izgradnja smještajnih kapaciteta u cilju zdravstvenog turizma. Između ostalog, Ministarstvo branitelja je potvrdilo interes za preuzimanje dijela prostora vojarne kako bi izgradili i opremili jedan od četiri nacionalna veteranska centra. U sinjski centar uložilo bi se pet milijuna eura, a cilj je i otvaranje 50 radnih mjesta.

- **Vojarna Kula** nalazi se na jugozapadnom rubu Sinja udaljenom od najužega gradskog centra tek nekoliko stotina metara. Površini od 9 hektara posjeduje kompletnu infrastrukturu i objekte kao što su moderna kotlovnica, preuređeni restoran, dobro opremljene zgrade itd. Imovina je vlasništvu države te nakon što ju je Ministarstvo obrane proglasilo neperspektivnom predana na upravljanje Državnom uredu za upravljanje državnom imovinom (DUUDI). Krajem srpnja 2014. godine DUUDI je tu nekretninu uvrstio u akciju "Projekti 100" kojom je država, pozivajući zainteresirane na javni iskaz interesa, ponudila 100 vrijednih nekretnina za razvoj gospodarstva i društva u cjelini. Iako navodno postoji interes investitora, do danas nije došlo do značajnijih pomaka u razvoju situacije. Bilo je najava od Vlade da se planira otvaranje hospicija kao ispostave KBC-a Split, odnosno bolnice tipa B, a njegovo otvaranje financiralo bi se preko Ministarstva zdravlja sredstvima iz EU fondova.

Od značajnijih industrijskih područja, na području Sinja dugi niz godina je postojala **Dalmatinka** – tvornica konca, koja je bila najveća tekstilna tvornica na području bivše Jugoslavije. Tvornica je bila rasprostranjena na 3,8 hektara.

5.3.2. Primarna infrastruktura

Grad Sinj upravlja sljedećim gradskim trgovačkim društvima zaduženim za upravljanje i održavanje gradskog prostora i infrastrukture:

- KAMIČAK d.o.o. za upravljanje parkiralištima
- VODOVOD I ODVODNJA CETINSKE KRAJINE, d.o.o. za obavljanje djelatnosti javne vodoopskrbe i javne odvodnje
- ČISTOĆA CETINSKE KRAJINE d.o.o. za obavljanje komunalnih djelatnosti
- GOSPODARSKA ZONA KUKUZOVAC d.o.o., društvo za razvitak, izgradnju i upravljanje gospodarskom zonom Kukuzovac, d.o.o.

Vodoopskrba i odvodnja

Vodoopskrba i odvodnja predstavlja jednu od temeljnih infrastruktura urbanih cjelina, potrebnu za daljnji civilizacijski napredak zajednice. Osim usluge javne vodoopskrbe na području gradova Sinja društvo Vodovod i odvodnja Cetinske krajine d.o.o., Sinj, pruža usluge i gradu Trilju, dijelu grada Omiša te općinama: Dicmo, Otok, Hrvace, Dugopolje, Klis, Muć i Lećevica. Tvrtka je u suvlasništvu gradova Sinja (47%), Trilja (26%), Otoka (12%), Hrvaca (10%) i Dicma (5%). Društvo upravlja s 3 crpne stanice - Ruda, Kosinac i Šilovka, 2 pročistača otpadnih voda u Sinju i Trilju, 42 vodoopskrbna objekta (crpni uređaji, rezervoari) te glavnom vodovodnom mrežom duljine 190 km, lokalnom vodovodnom mrežom duljine 150 km, 22 km kanalizacijske mreže i s oko 14.000 vodovodnih priključaka[40], a cca 98% stanovnika grada Sinja je priključeno na vodovodnu mrežu te se može zaključiti da vode ima u zadovoljavajućim količinama. Također, stanovnik Sinja u prosjeku troši 121 litru vode dnevno[41].

Danas na području Grada Sinja postoji djelomično izgrađena mreža odvodnje otpadnih voda (područje naselja Sinj) i uređaj s mehaničkim stupnjem pročišćavanja. Sustav javne odvodnje grada Sinja sastoji se od oko 22 km kolektora glavne i sekundarne mreže, ima i rasteretne građevine s

[40] Izvor: internetske stranice društva: http://www.viock.hr/o-nama (svibanj 2015.)
[41] Vodoopskrbni plan Splitsko-dalmatinske županije, Hrvatske vode, str.101

reguliranim koritima za odvodnju oborinskih i preljevnih voda u potok Goručicu, a zatim i 12 km dug lateralni kanal na desnom zaobalju Sinjskoga polja koji vode odvodi u Cetinu kod Trilja. Trenutno je na kanalizacijsku mrežu priključeno 6465 osoba, što čini samo 37% stanovništva na tom području, dok 1596 osoba ima izgrađenu septičku jamu[42].

Tablica 38 Stupanj priključenosti korisnika na stupanj odvodnje (Izvor: Uvodni materijal za prezentaciju projekta na sjednici Gradskog vijeća Grada Sinja za projekt Poboljšanje vodno – komunalne infrastrukture, aglomeracija Sinj, Hrvatske vode, 2015., str. 7)

Naselja	Naselje u aglomeraciji	Stan. 2013	Priklj. 2013.	Priključenost 2013 (%)
Brnaze	90%	2871	0	0%
Glavice	85%	3196	0	0%
Sinj	100%	11.501	6.465	56%
Područje sustava odvodnje		17.568	6.465	37%
Septici/septičke jame		1.596		
Aglomeracija Sinj		19.163	6.465	34%

Kvaliteta vode za piće na području Grada Sinja je drugačija u različitim podsustavima. Ocjena kakvoće vode se može izraziti indeksom, od kojeg je 100 najbolja ocjena te se prema tome vode dijele na pet vrsta. U priloženoj tablici možemo vidjeti da većina mjesta ispitivanja spada u I. kategoriju vrste vode. Iz toga možemo zaključiti da kvaliteta vode odgovara kriterijima postavljenim u Direktivi o kakvoći vode za piće (98/83/EC).

Tablica 39 Rezultati analize kvalitete vode po mjestu ispitivanja u Cetinskoj krajini (Izvori: Vodoopskrbni plan Splitsko-dalmatinske županije, Hrvatske vode, str.154)

Mjesto ispitivanja	I	I_{NP}	I_{NVB} coli/100	I_{ks}
Vukovića vrelo	93	88	95	94
Cetina - HE Kraljevac	87	80	76	86
Cetina - Gata	91	81	80	90
Cetina Đale	81	91	70	73
Studenci	96	93	93	100
Izvor Jadra	94	91	90	100
Izvor Žrnovnica	94	92	85	100
Rimski bunar	93	82	87	41
Opačac	90	91	85	99
Butina	87	93	73	80
Ruda Mala	88	82	84	100
Rufa Velika	83	75	75	99
Kosinac	87	84	78	100
Šilovka	86	77	92	85
Čikola-izvor	88	90	86	100
Jaruga	89	90	83	85
Klokun	87	92	76	77

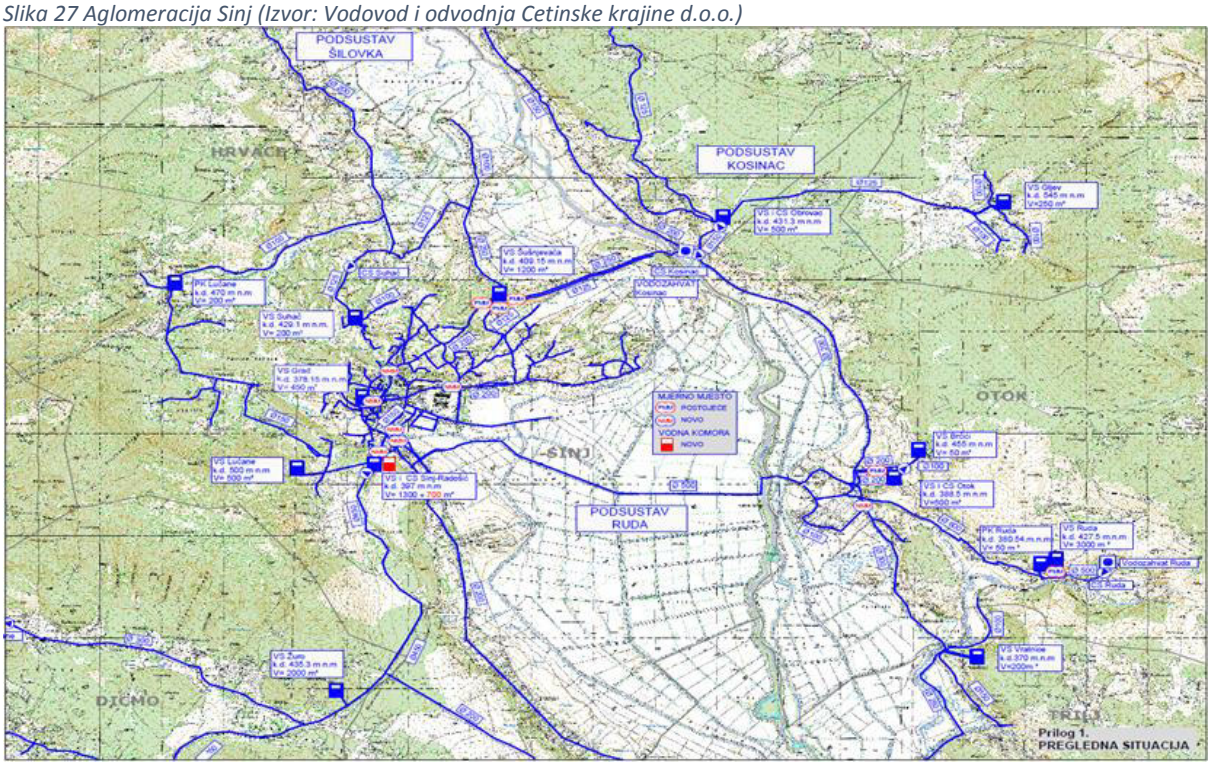
Područje grada Sinja vodom se opskrbljuje preko izgrađenih objekata vodoopskrbnog sustava Ruda-Kosinac. Najveće količine vode se dobivaju zahvatom vode u napuštenom pristupnom tunelu HE Orlovac gdje je izgrađen zahvat i crpna stanica „Ruda“, sa sadašnjim kapacitetom 540 l/s. Izvorište Kosinac može osigurati količinu od 85 l/s. U postojećem stanju postoje dvije zone opskrbe:

[42] Uvodni materijal za prezentaciju projekta na sjednici gradskog vijeća grada sinja za Projekt: Poboljšanje vodno - komunalne infrastrukture AGLOMERACIJA SINJ Priprema, GRONTMIJ A/S, Hidroprojekt-Consult d.o.o, Proning DHI d.o.o, travanj 2015.

- Zona Ruda koja se opskrbljuje iz VS Sinj Radošić (kota dna 397 m.n.m.) opskrbljuje: dio Sinja, Brnaze, dio Glavica, Radošić, Turjake, dio Lučana, dio Bajagića i dio Obrovca Sinjskog
- Zona Kosinac koja se opskrbljuje iz VS Šušnjevača (kota dna 409 m.n.m.) opskrbljuje: dio Sinja, dio Glavica, Jasensko, Karakašicu, Suhač, Čitluk, Gljev, dio Lučana, dio Bajagića i dio Obrovca Sinjskog.

VS Šušnjevača je sastavni dio vodoopskrbnog sustava Kosinac i u nju se voda doprema tlačnim cjevovodom preko crpne stanice Kosinac, dok u VS Radošić voda gravitacijom dolazi iz VS Ruda. VS Grad (kota dna 378 m.n.m.), koja predstavlja vezu sustava Ruda i Kosinac, praktički je van funkcije i služi samo za opskrbu manje grupe kuća koje se nalaze neposredno ispod vodospreme.

Slika 27 Aglomeracija Sinj (Izvor: Vodovod i odvodnja Cetinske krajine d.o.o.)

Daljnji razvoj na vodoopskrbnom sustavu aglomeracije Sinj potreban je radi provedbe ostalih vodno-komunalnih direktiva EU, prema kojima je lokalna uprava zakonski odgovorna za izgradnju i rad sustava vodoopskrbe te sustava odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda. Kao država članica Europske Unije, RH ostvaruje pravo pristupa sredstvima iz Strukturnih fondova i Kohezijskog fonda EU te se putem njih mogu financirati priprema i provedba infrastrukturnih projekata ključnih za postizanje ciljeva iz nacionalne Strategije upravljanja vodama. Jedan od takvih projekata na nacionalnoj razini je projekt "Integralnog sustava vodoopskrbe i odvodnje aglomeracija Sinj, Trilj, Otok i Dicmo".

U kontekstu aglomeracije Sinj na taj je način (u 100% iznosu financirano iz IPA komponente) do sada financirana izrada Analize potreba i definicija aglomeracije te Koncepcijsko rješenje sustava vodoopskrbe, odvodnje i pročišćavanja. Sljedeći korak podrazumijeva izradu projektne dokumentacije za daljnju izgradnju sustava odvodnje, pročišćavanja i vodoopskrbe, kao i sama realizacija projekta.

Predviđeni radovi na vodoopskrbnom sustavu aglomeracije Sinj prema koncepcijskom rješenju obuhvaćaju:

- izradu katastra postojeće vodovodne mreže
- radove na zoniranju sustava i regulaciji tlaka
- izvedbu i opremanje mjernih mjesta
- sanaciju vodospreme Sinj Grad i uvezivanje VS Grad u sustav telemetrije
- dogradnju i sanaciju vodospreme Sinj Radošić
- sanaciju objekta vodospreme Šušnjevača
- rješenje opskrbe radne zone Kukuzovac u zimskom razdoblju
- sanaciju tlačnog cjevovoda CS Ruda-VS Ruda
- izgradnja ispusta pročišćenih otpadnih voda iz UPOV-a do rijeke Cetine

Vrijednost projekta iznosi 27,5 mil € te će se financirati iz triju komponenata: sredstava EU, nacionalnog proračuna i proračuna jedinice lokalne samouprave. Omjer uloga je sljedeći:

- potpore EU iznosit će 19,1 mil €, odnosno 69,21% ukupnih potrebnih sredstava,
- nacionalna sredstva sufinancirat će preostali dio projekta s iznosom od 8,5 mil €, odnosno s udjelom od 30,69%. Od toga po jedna trećina (oko 2,8 mil €) financira se iz:
    - Državnog proračuna,
    - proračuna Hrvatskih voda,
    - proračuna Grada Sinja.

Budući da je sinjsko Gradsko vijeće krajem 2014. godine odbilo uvođenje Naknade za razvoj, kojom bi se uprihodio dio sredstava potrebnih za projekt aglomeracije, Grad Sinj će se za tu namjenu trebati kreditno zadužiti.

Prema preliminarnim planovima, projektiranje i izrada dokumentacije trebala bi biti gotova do 30. lipnja 2016. godine, dok bi izvedba radova trebala biti realizirana do 31. prosinca 2018. godine.

Energetski sustav

Energetski sustav, zajedno s prometnim i vodovodno-odvodnim, predstavlja ključnu razvojnu infrastrukturu grada Sinja.

Za grijanje u kućanstvima se koristi većinom loživo ulje i drvo za ogrjev, a u manjoj mjeri plin – propan butan. U kontekstu elektroenergetskog sustava, trenutne kapitalne elektroenergetske građevine na području Sinja su:

- TS 110/35 kV Sinj
- DV110 kV HE Peruća-TS Sinj
- DV110 kV TS Sinj - TS Meterize (TS Dugopolje)
- DV 110 kV HE Peruća - Buško Blato

Sukladno prostornom planu uređenja Grada Sinja, a u cilju sustavnog razvoja elektroopskrbe, Grad je odredio sljedeće prioritete:

- izmjena koncepcije i načina lociranja glavnih opskrbnih elektroprivrednih objekata u neposrednoj blizini općinskih i gradskih središta ili u centru gradskih i općinskih područja
- težiti smanjenju postojećih dugih vodova SN (srednjeg napona) i NN (niskog napona) interpoliranjem većeg broja novih TS VN/SN i TS SN/NN
- poticati izvedbu modernijih i postupnu supstituciju zastarjelih potrošačkih instalacija
- s obzirom na veliki broj nadzemnih elektroprivrednih, posebno elektrodistribucijskih objekata treba težiti njihovom kvalitetnijem smještaju i korištenju raspoloživih prostora te primjerenom dizajniranju i uklapanju u okoliš

- poticati izgradnju novih i obnovu postojećih objekata kao tzv. ekostanova uz primjenu potrebnih izolacijskih građevinskih materijala u cilju uštede potrošnje električne energije, posebno za grijanje prostorija.

Navedeni ciljevi zahtijevaju veća investicijska ulaganja u kojima Grad ovisi o suradnji i financiranju od strane SD županije i Vlade RH. Shodno navedenom, konkretni planovi Grada u kontekstu izgradnje energetskih građevina su:

- od državnog interesa:
  - DV 400kV (2 x 220 kV) TS Peruča (KPE Peruča) – RHE Korita
  - Vjetroelektrane: Bili Brig–Vaganj, Svilaja, Zelovo i Visoka–Zelovo,
  - Sunčane elektrane: Sinj-Bajagić i Sinj- Obrovac (Gala)
  - Planirani sustav opskrbe prirodnim plinom Kombi-plinske elektrane (KPE) Peruča (Dugopolje-Peruča), s mogućnošću daljnjeg produljenja trase prema Bosni i Hercegovini.
- Od županijskog interesa:
  - Elektroenergetske građevine:
    - TS 110/20(10) kV Kukuzovac
    - TS 110/20(10) kV Sinj 2 (Dalmatinka)
    - TS 110/x) kV Sinj ISTOK
    - DV 2 x 110 kV TS Sinj - TS Kukuzovac
    - DV 2 x 110 kV uvod DV 110 kV TS Sinj – TS Meterize u TS Kukuzovac
    - DV 110 kV HE Đale - TS Kukuzovac
    - DV 110 kV TS Sinj 2 - TS Otok
    - KB 2 x 110 kV uvod DV 2 x 110 kV TS Sinj - TS Kukuzovac u TS Sinj 2
    - KB 110 kV TS Sinj - TS Sinj 2
    - Planom je predviđen elektroenergetski objekt MHE „Rumin1“ snage 5 MW na vodotoku Rumin Veliki.
  - Osnovni plinski distribucijski sustav:
    - Visokotlačni plinovod maksimalnog radnog tlaka 12 bar predtlaka smjera MRS Dugopolje – RS Dicmo – RS Kukuzovac – RS Sinj
    - Srednjetlačni (ST) plinovod maksimalnog radnog tlaka 4 bar pretlaka kojim će se opskrbljivat svi potrošači, široka potrošnja, komercijalni i industrijski potrošači na predmetnom području. Trase ST plinovoda prate postojeće i planirane prometnice: državne, županijske, lokalne ulice, glavne mjesne ulice, sabirne ulice i ostale ulice.
    - Redukcijske stanice: RS Kukuzovac i RS Sinj
      - RS KUKUZOVAC opskrbljivat će potrošače na području Poslovne zone Kukuzovac.
      - RS SINJ opskrbljivat će potrošače na području gradova Sinj i Trilj, te općina Muć, Otok i Hrvace.
    - Niskotlačni plinovodi - u gusto naseljenim dijelovima naselja ili u dijelovima grada od posebne povijesne i urbanističke važnosti moguć je razvoj niskotlačnog plinskog sustava maksimalnog radnog tlaka 100 mbar, a čija će se opravdanost i obuhvat definirati projektima.

Iako energetska infrastruktura velikim djelom ovisi o županijskom i nacionalnom planu razvoja i ulaganja, Grad Sinj usmjerava razvoj učinkovitog i održivog energetskog funkcioniranja zajednice te svojim primjerom potiče druge privatne i pravne subjekte da naprave isto. Naime, na zgradi Uprave

instalirana je fotonaponska elektrana priključne snage 30 kW koja godišnje proizvodi oko 51000 kWh električne energije, a koja temeljem ugovora o otkupu električne energije (2013.) prodaje operatoru tržišta energije struju po tarifi od 2,46 kn/kWh na rok od 14 godina. Za vrijeme trajanja Ugovora o otkupu, procjenjuje se da će Grad prihodovati 1.750.000,00 kn. Očekivani radni vijek elektrane je 30 godina, te bi Grad po isteku Ugovora o otkupu, u narednih 16 godina, proizvodio električnu energiju za vlastite potrebe i raspolagao sa viškovima. Ovim projektom gradska Uprava htjela je ukazati na mogućnost realizacije proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora putem sufinanciranja od strane Fonda za zaštitu okoliša i energetsku učinkovitost, a čime postaje energetski neovisna. Također, Grad je otišao korak dalje na način da u prostornom planu uređenja nije ograničio način korištenja sunčeve energije unutar planom predviđenih prostora označenih kao prostor za ispitivanje solarnih elektrana (pod pretpostavkom da su te nove tehnologije potpuno ekološki prihvatljive), time dodatno potičući uspostavu obnovljivih izvora energije (OIE).

5.3.3. Infrastruktura za mobilnost i internetsku povezanost

U ranijem dijelu dokumenta djelomično je obrađena prometna infrastruktura, tako da je u ovom pod-poglavlju taksativno nabrojana cestovna mreža.

Cestovna infrastruktura

Izgrađena cestovna mreža razvrstana je prema funkcionalnom značenju u sljedeće:

- Državne ceste:
  - D1 GP Macelj (R.Slov)-Zagreb-Karlovac-Gračac-Knin-Brnaze-Split (D8)
  - D56 Islam Latinski (D8)- Smilčić-Benkovac-Skradin-Drniš-Sinj (D56)
  - D60 Brnaze(D1)-Cista provo-Imotski-GP Vinjani Gornji (R.BiH)
  - D219 Sinj-Obrovac-livno (GP Bili Brig)
- Županijske ceste
  - Ž 6082 Siverić (D33) – Vrlika-Ježević-Bajagić- Otok – Grab D220
  - Ž 6122 D219- Gljev
  - Ž 6118 Karakašica (D1)-Čitluk-Jasensko
  - Ž 6117 Karakašica (D1) - Lučane-D56
- Lokalne ceste
  - L 67014 Hrvace - Zelovo
  - L 67018 Matići - Čitluk
  - L 67033 Radošić - L67041
  - L 67037 Jasensko - D219
  - L 67038 Sinj - D. Glavice - D219
  - L 67039 D219 - Troglav
  - L 67040 Sinj - Troglav
  - L 67041 Sinj - Radošić - Kukuzovac
  - L 67042 Mojanka – Vojnić
- Nerazvrstane ceste – podaci prikazani u sljedećoj tablici

Tablica 40 Površina, broj stanovnika, duljina nerazvrstanih cesta i prosječna gustoća mreže nerazvrstanih cesta u odnosu na površinu jedinice lokalne samouprave te u odnosu na broj stanovnika na području Splitsko-dalmatinske županije (Izvor: Državni ured za reviziju, Izvješće o obavljenoj reviziji, Održavanje nerazvrstanih cesta u jedinicama lokalne samouprave Splitsko-dalmatinske županije, 2013.)

Jedinica lokalne samouprave	Površina u km²	Broj stanovnika	Ukupna duljina nerazvrstanih cesta u m	Gustoća mreže nerazvrstanih cesta u m/km²	Duljina nerazvrstanih cesta u m/ stanovniku
Sinj	181,00	24 826	117 410	648,67	5

Najbliža vanjska granica administrativnog područja Sinja[43] nalazi se na sljedećoj udaljenosti od ključne prometne infrastrukture:

Tablica 41 Pregled udaljenosti ključne prometne infrastrukture (Izvor: Izračun autora)

Prometna infrastruktura	Udaljenost
Autocesta Zagreb-Split	9 km
Zračna luka	35 km
Željeznica (Solin)	22 km
Sjeverna (teretna) luka	25 km
Trajektna luka	30 km

Pokrivenost i korištenje širokopojasnog interneta

Prema podacima iz 2011. godine, postotak kućanstava u Sinju koja posjeduju osobno računalo iznosi 51,4%, dok se broj kućanstava koji se koriste internetom iznosi 3401, odnosno 45% od ukupnog broja kućanstava, što predstavlja ispodprosječne rezultate kako u Splitsko-dalmatinskoj županiji tako u Hrvatskoj i Europi. Službena statistika iz 2014. godine pokazuje da 56,3% splitsko-dalmatinskih te 65% hrvatskih kućanstava ima računalo (u 2013. 66%), 52% odnosno 68% ih ima pristup internetu (65% u 2013.) i to gotovo svi putem širokopojasnog pristupa internetu (99%). Širokopojasna veza daleko je najzastupljeniji način pristupa internetu i u svim državama članicama EU-a te se u 2013. njime koristilo 76 % kućanstava u EU-28.

Tablica 42 Privatna kućanstva prema posjedovanju osobnog računala i korištenju interneta u Sinju u 2011. (Izvor: Državni zavod za statistiku, Privatna kućanstva prema posjedovanju osobnog računala I korištenja interneta)

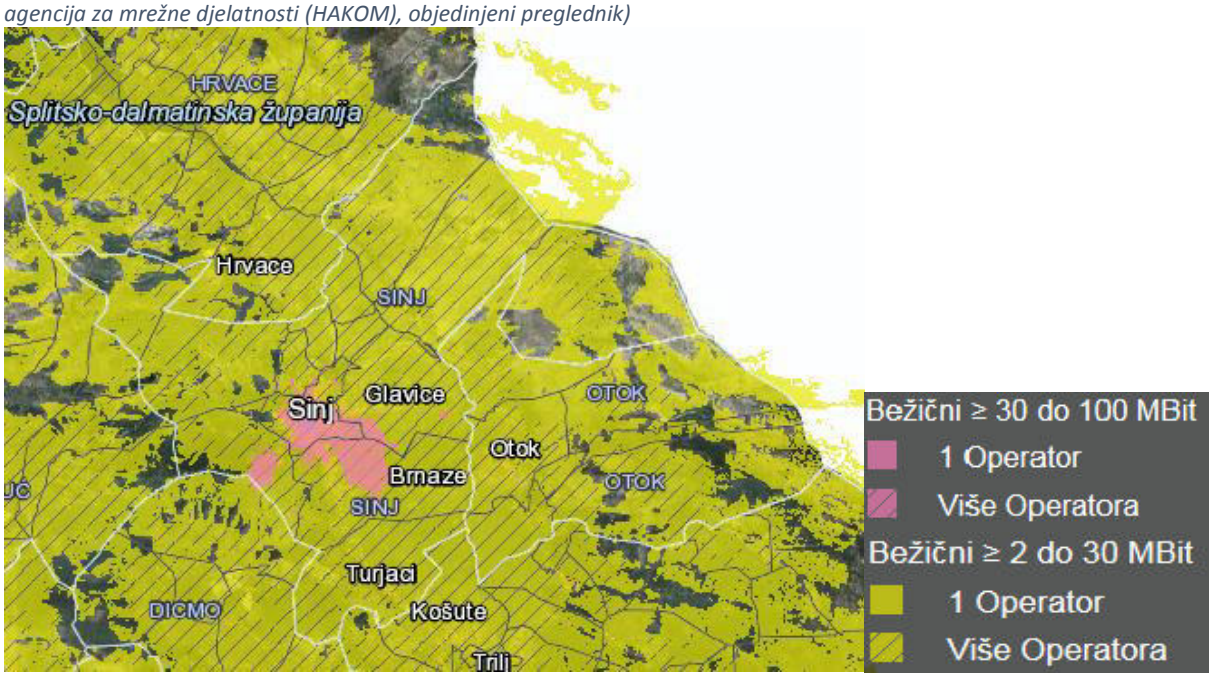
Ukupan broj kućanstava	Broj kućanstava koja posjeduju osobno računalo	Broj kućanstava koja se koriste internetom
7.607	3.906	3.401

Dostupnost napredne širokopojasne infrastrukture u modernom društvu predstavlja jedan od osnovnih preduvjeta za ostvarivanje pozitivnih učinaka na lokalnu zajednicu. Širokopojasni Internet osigurava razvoj gospodarstva putem povećanja konkurentnosti postojećih poduzeća te osigurava potencijal za otvaranje novih gospodarskih subjekata, odnosno razvoja novih djelatnosti u okviru ICT-a. Također, ova vrsta internetske platforme ima utjecaj na socijalno-demografske standarde putem povećanja kvalitete života svih građana kroz mogućnost korištenja elektroničkih usluga javne uprave, zdravstvenih i obrazovnih elektroničkih usluga i slično.

Širokopojasni internet za potrebe gradske Uprave predstavlja ključnu infrastrukturu za razvoj Sinja kao "pametnog grada", odnosno radi se o osnovnoj platformi za razvoj novih e-usluga fokusiranih na unaprjeđenje brojnih gradskih usluga povezivanjem svih internih kapaciteta i baza.

[43] Za udaljenost samog centra grada Sinja od navedene infrastrukture potrebno je nadodati 7 km

Slika 28 Prikaz dostupnosti brzine širokopojasnog pristupa internetu na području grada Sinja (Izvor: Hrvatska regulatorna agencija za mrežne djelatnosti (HAKOM), objedinjeni preglednik)

Plan razvoja brzog širokopojasnog interneta treba predstavljati jedan od važnih razvojnih ciljeva Sinja, posebice jer je vidljivo iz prethodne slike da brzi Internet nije dostupan u većem broju naselja u sastavu grada.

Po pitanju korištenja interneta, prema podacima DZS (Popis stanovništva 2011.) 56% populacije služi se internetom, što je nešto niže nego na razini cijele Splitsko-dalmatinske županije gdje 61% populacije koristi internet.

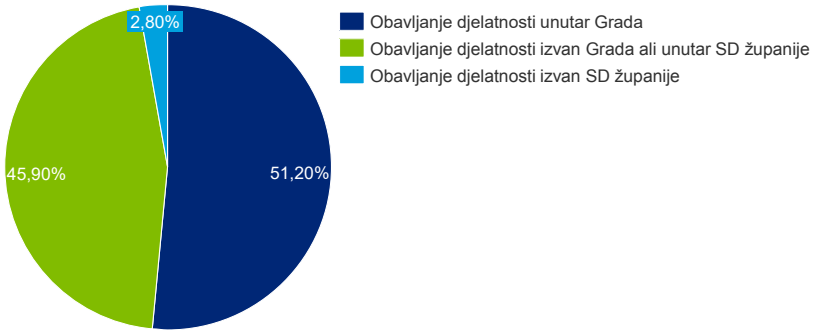
Tablica 43 Stanovništvo staro 10 i više godina prema informatičkoj pismenosti i spolu u Sinju (Izvor: Popis stanovništva 2011.)

Spol	Ukupno	Obrada teksta	Tablični izračuni	Korištenje el. poštom	Korištenje internetom
Ukupno	22.092	10.793	9.684	11.033	12.441
Muškarci	10.916	5.478	4.899	5.630	6.365
Žene	11.176	5.315	4.785	5.403	6.076

5.3.4. Urbani prijevoz

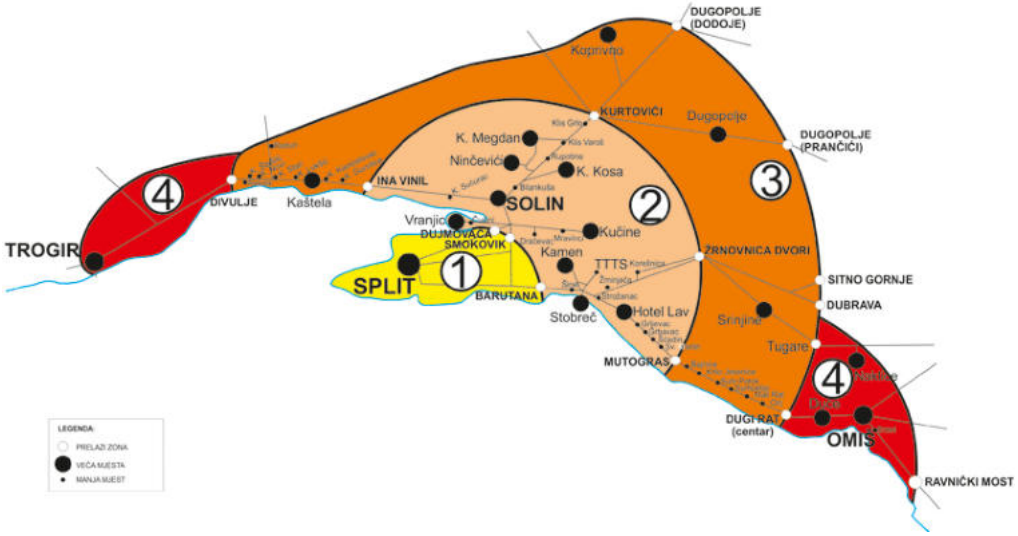
Postojanje i organizacija javnog gradskog prijevoza pokazuju stupanj uređenosti prostorne i funkcionalne strukture i svojevrstan su indikator urbaniteta. Naime, javni prijevoz u kontekstu sinjskog područja služi zbližavanju stanovnika naselja i gradova zaobalnog pojasa u jedinstvenu socioekonomsku zajednicu te predstavlja ključnu poveznicu s metropolitanskim područjem Splita što je dijelom opisano u ranijim poglavljima ovog dokumenta gdje je naglašena prometna izoliranost Sinja od šireg geografskog prostora. Pitanje javnog prijevoza Sinja u kontekstu autobusnih linija i kolodvora, nije samo prometno već i razvojno pitanje. Naime boljom organizacijom prigradskog autobusnog prometa, može se znatno utjecati na porast broja dnevnih cirkulanata čime se potiče socijalno-ekonomska transformacija te daljnja urbanizaciji prigradskih područja. Trenutno više od polovice aktivnog stanovništva Grada Sinja koje cirkulira na rad obavlja djelatnost unutar istog Grada (51,2%), malo manje od tog udjela (45,9%) cirkulira unutar županije, a svega 2,8% izvan županije.

Slika 29 Aktivno stanovništvo Grada Sinja koje obavlja zanimanje i dnevno cirkulira na rad prema mjestu rada 2001. godine (Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 31. ožujka 2001.: dnevni i tjedni migranti, po naseljima)

Obzirom da grad Sinj nije unutar autobusnog prometa (tarifne zone) splitskog poduzeća Promet d.o.o. čiji doseg završava s općinom Dugopolje, uloga autoprijevoznika s područja Sinja u povezivanju sa splitskom urbanom aglomeracije je izuzetno važna.

Slika 30 Autobusni promet tvrtke Promet d.o.o. na području grada Splita i okolice podijeljen je na četiri Tarifne zone (Izvor: Promet d.o.o. Split, www.promet-split.hr)

Svoju bazu u gradu Sinju imaju dva prijevoznika: “Autoprijevoz” i “Litre”.

“Autoprijevoz” prometuje na dvosmjernim relacijama:

- Sinj-Solin-Split, Sinj-Zagreb,
- Sinj-Karakašica-Hrvace-Vrlika-Knin,
- Sinj-Turjaci-Trilj-Aržano,
- Sinj-Karakašica-Hrvace-Potravlje-Satrić,
- Sinj-Karakašica-Hrvace-Dabar,
- Sinj-G. Glavice-Han-Bajgić,
- Sinj-Turjaci-Trilj-Grab,
- Trilj-Turjaci-Split
- Otok-Trilj-Turjaci-Split

te na kružnim relacijama:

- Sinj-Čitluk-Jasensko-Sinj i
- Sinj-Lučane-G. Radošić-Sinj

Autobusni prijevoznik “Litre” prometuje na dvosmjernim relacijama:

- Sinj-Otok,
- Sinj-Split,

- Sinj-Vrlika,
- Trilj-Split

U trenutku pisanja ovog dokumenta može se zaključiti da se javni gradski prijevoz na promatranom potezu zasniva isključivo na autobusnom prijevozu kojeg karakterizira nizak nivo usluge, odnosno karakterizira nepouzdanost, sporost, nekoordiniranost, neatraktivnost, vizualna neprepoznatljivost vozila i prateće urbane opreme. Drugog relevantnog javnog prijevoza u gradu Sinju nema, s obzirom da je sinjska željeznica („ferata“ odnosno „rera“) ukinuta.

Od 1901. do 1963. godine Sinj je sa Splitom bio povezan uskotračnom željezničkom prugom zvanom „Sinjska rera“ ili ferata u dužini od 45,757km. Ova željeznička pruga između Splita i Sinja bila je planirana sredinom 19. stoljeća kao dionica pruge između Splita i Sarajeva, koje je u to vrijeme povezivala samo cesta kojom se putovalo pet dana. Izgradnja pruge počela je krajem listopada 1901. Pruga između Splita i Sinja prolazila je kroz istočni dio Dalmatinske zagore i najvećim dijelom trasirana u zavojima. Uz već izrađen splitski kolodvor tijekom izgradnje pruge bilo je podignuto pet kolodvora i tri stajališta. Kolodvori su bili: Vranjic-Solin, Klis, Dugopolje, Dicmo i Sinj, stajališta Mravinci, Klis Kosa i Prosik. Nekoliko godina kasnije bila su izgrađena još tri stajališta i to u Koprivnom i Kukuzovcu, a potom u splitskom predgrađu Kopilica. Putovanje iz Sinja do Splita trajalo je dva i pol sata, a u obrnutom smjeru zbog velike uzbrdice kod Klisa tri sata. Ključni korisnici sinjske Rere bili su dnevni cirkulanti koji su radili na području Splita, poljoprivrednici i učenici. Tijekom 1960-ih interes za putovanjem se smanjio: putnički promet je pao za 51%, dok je teretni promet bio manji za 49%, a u isto vrijeme sredstava za potrebnu obnovu željezničke infrastrukture nije bilo[44]. Svi navedeni nepovoljni pokazatelj doveli su do toga da je pruga 1963. godine ukinuta. Danas postoje planovi razvoja prigradskog željezničkog sustava unutar splitskog makro-područja koji bi uključivao liniju Split-Sinj (ostali smjerovi razvoja bili bi Split-Trogir i Split-Stobreč), međutim, implementacija navedenog plana ima malu šansu realizacije u dogledno vrijeme.

[44] Savez za željeznicu: Prigradski željeznički promet na području splitske konurbacije; http://www.szz.hr/wp-content/uploads/2009/09/prigradski-zeljeznicki-promet-na-podrucju-splitske-konurbacije.pdf

Slika 31 Prijedlog novog rješenja prigradske željeznice od Splita do Sinja (Izvor: Savez za željeznicu: Prigradski željeznički promet na području splitske konurbacije)

Predloženi sustav ima kapacitete koji odgovaraju potrebama promatrane šire gradske aglomeracije pritom koristeći postojeće željezničke kapacitete te vodeći računa o zadovoljenju prometne potrebe za javnim gradskim prijevozom na čitavom području.

6. Prepoznavanje razvojnih potreba i potencijala grada Sinja (SWOT analiza)

Nakon provedene dubinske analize trenutnog stanja, koja je obuhvaćala razumijevanje internih (unutar grada Sinja) i eksternih (SD županija, država, regija) pokazatelja, potrebno je identificirati njihovu karakteristiku (pozivna ili negativna za grad) i relativnu važnost, odnosno utjecaj na sinjsku zajednicu. Navedena identifikacija provedena je putem SWOT analize.

SWOT analiza je alat koji se koristi prilikom promišljanja strateškog planiranja, a fokusiran je na prepoznavanje snaga (engl. **S**trengths) i slabosti (engl. **W**eaknesses), prilika (engl. **O**pportunities) i prijetnji (engl. **T**hreats) u kontekstu promatranog subjekta, u ovom slučaju razvoja grada Sinja. Metodologija SWOT analize podrazumijeva sljedeće:

- Snage – predstavljaju unutarnje karakteristike grada Sinja koje čine konkurentske prednosti sredine te na kojima se može temeljiti njegov razvoj jer predstavljaju elemente prednosti ili potencijala. Odgovaraju na pitanja:
    - Koje relevantne kapacitete grad posjeduje, odnosno koje konkurentne/jedinstvene prednosti Sinj ima uzevši u obzir vlastite resurse?
    - Što grad Sinj radi dobro?
    - U čemu se grad Sinj pozitivno ističe u odnosu na druge gradove (posebice one sličnih karakteristika)?
    - Što drugi (gradovi, turisti, građani, gospodarstvenici itd.) vide kao prednosti grada Sinja?
- Slabosti – karakteristike u sklopu grada koje mogu ometati, onemogućiti ili ograničiti njegov razvoj jer predstavljaju element nedostatka, problem ili potrebu. Slabosti se identificiraju odgovorima na pitanja:
    - Koje su interne prepreke (ranjivosti) za daljnji razvoj grada?
    - Koja su slaba područja djelovanja grada na koja treba obratiti pozornost, odnosno koje alate grad posjeduje ali ne koristi (dovoljno)?
    - Koji su nedostaci, odnosno najčešće primjedbe građana, gospodarstvenika, turista itd. na uvjete u gradu?
    - Što drugi gradovi (sličnih karakteristika) rade bolje?
    - Koje su slabosti grada u privlačenju ciljnih skupina?
    - Koje su slabosti grada u pripremi i upravljanju projektima?
- Prilike – vanjski uvjeti/događaji/trendovi izvan kontrole gradskih čimbenika koji, ukoliko se dogode, mogu pozitivno doprinijeti ili biti iskorišteni za razvoj grada. Prilike se prepoznaju odgovorima na pitanja kao što su:
    - Postoji li povoljni skup eksternih okolnosti koje mogu potaknuti razvoj u gradu?
    - Da li se gospodarstvo oporavlja, raste li sektor turizma, itd.?
    - Postoje li relevantni projektni natječaji na razini države, regije ili EU putem kojih bi čimbenici u gradu mogli realizirati značajne projekte?

    - Postoje li promjene u načinu života, dolazi li do promjene državnih propisa itd. koji bi mogli pozitivno utjecati na grad?
    - Koji tehnološki noviteti mogu unaprijediti grad / donijeti koristi gradu i njegovim stanovnicima?
- Prijetnje – kao i prilike, elementi izvan kontrole gradskih čimbenika, a odnose se na vanjske uvjete/događaje/trendove koji bi mogli biti problem ili prepreka razvoju grada. Odgovaraju na pitanja:
    - Koje vanjske okolnosti bi mogle štetiti trenutnom statusu grada ili staviti njegov daljnji razvoj u pitanje(negativne zakonodavne odluke, ekološke prijetnje?
    - Koji trenovi ili situacije mogu dovesti do smanjenja različitih aktivnosti u gradu?
    - S kojim preprekama se grad susreće uslijed vanjskih okolnosti?

U prostorijama Gradske uprave Grada Sinja održane su tri tematske SWOT radionice, po jedna za svako od tematskih područja: društvo, gospodarstvo i okruženje odnosno infrastruktura. Članovi tematskih radionica bili su prijavljeni predstavnici: gradske Uprave, gradskog Vijeća, kulturnih institucija (npr. muzeja Cetinske krajine, Kulturno umjetničkog središta Sinj), Poduzetničkog centra, Lokalne akcijske grupe 'Cetinska krajina', Turističke zajednice grada Sinja i drugi. Tijekom radionica predstavljeni su podaci iz analize stanja te je prodiskutiran veliki broj elemenata ključnih za daljnji razvoj grada. Nadalje, shodno zaključcima diskusije kreirana je matrica SWOT analize temeljena na analizi trenutnog stanja, te je svaki od zaključaka vrednovan/bodovan (1-5) u kontekstu svoje važnosti za razvoj grada.

Konačni ishod analiza stanja, SWOT-a i konzultacija s predstavnicima različitih interesnih skupina je kvalitetnije prepoznavanje razvojnih potreba i razvojnih potencijala grada Sinja. Naime, detekcijom i valoriziranjem snaga, slabosti, prilika i prijetnji mogu se izvući relevantni zaključci potrebni za izradu strateškog plana, odnosno navedeni zaključci su argumenti za opravdanost svih kasnije definiranih ciljeva, mjera i projekata.

Sljedeće tablice sažimaju rezultate navedenih radionica.

6.1. Društvo

Analiza područja Društva sagledava razvoj grada u kontekstu internih i eksternih utjecaja na njegovu: geografsku poziciju/lokaciju; populaciju i demografske trendove; kvalitetu života; njegove kulturne, obrazovne i zdravstvene institucije; upravljanje gradom.

SNAGE	Ocjena
• Bogato povijesno/arheološko, kulturno i vjersko nasljeđe – temelj identiteta zajednice	5
• Veliki broj građana uključen u očuvanje kulturno-povijesne baštine	4
• Geografska lokacija grada: na transverzalnoj okosnici koja povezuje obalu i zaobalje, te Dalmaciju sa srednjom Bosnom (i Hercegovinom) - potencijali trgovačkog razvoja i prometnog čvorišta; blizina županijskog središta Splita kao gospodarskog, administrativnog i društvenog središta Dalmacije	4
• Postojanje kulturne tradicije (muzeji, kazališta, glazbena scena…)	4
• Visoka razina sigurnosti u gradu (u kontekstu pojavnosti 4 vrste najčešćih kaznenih dijela)	3
• Zadovoljavajući uvjeti predškolskog i osnovnoškolskog obrazovanja (iako primjetno smanjenje broja škola) - ulaganja u izgradnju novih dječjih vrtića u Turjacima i Hanu, te izgradnje nove zgrade osnovne škole (s pripadajućom sportskom dvoranom)	3
• Razvijenost djelovanja građanskih inicijativa - postojanje i aktivno djelovanje kulturnih, sportskih, umjetničkih, humanitarnih i drugih civilnih udruga	3
• Postojanje udruga mladih (nezavisna scena) te organizacije Kulturnog vijeća	3
• Veliki broj obrazovanih i utjecajnih Sinjana koji žive van grada, a koji doprinose razvoju zajednice	1

SLABOSTI	Ocjena
• Primjetan pad prirodnog prirasta stanovništva	4
• Rapidno pogoršavanje starosne strukture radno-aktivnog stanovništva što ima negativan utjecaj na društveno-gospodarski razvoj	4
• Sve snažniji odlazak mladih školovanih kadrova	4
• Nedostatak stacionarnih objekata za socijalno nezbrinute te starije i nemoćne osobe (staračkih domova)	4
• Nepostojanje visokoškolske obrazovne institucije u gradu	4
• Nizak postotak tercijarnog obrazovanja građana Sinja (niska prosječna obrazovanost stanovništva)	3
• Nedovoljno financiranje razvoja kurikuluma i jačanja kapaciteta ustanova za obrazovanje odraslih, te cjeloživotnog i neformalnog obrazovanja	3
• Niska zainteresiranost građana za programe cjeloživotnog obrazovanja	2
• Ne postojanje jasno definiranih kriterija za financiranje udruga	2
• Nepostojanje adekvatnih prostora za rad udruga mladih	2
• Gradska knjižnica je u devastiranom stanju	2
• Nedovoljna osviještenost građana o kulturnoj ponudi grada	2
• Niska razina samoodrživosti organizacija civilnog društva	2
• Loša koordinacija i iskorištenost muzejskih prostora	1
• Nepostojanje đačkog doma ili druge adekvatne infrastrukture za smještaj učenika	1

PRILIKE	Ocjena
• Jačanje pozicije Sinja u kontekstu prekogranične, transnacionalne i međuregionalne suradnje s BiH (završetak rekonstrukcije ceste Sinj-Vaganj-Livno, izgradnja Stalnog graničnog prijelaza za pogranični promet Bili brig), a time i otvaranje mogućnosti za EU financiranje projekata povezanih sa s kohezijskom politikom	4

● Unaprjeđenje i dostupnost ICT tehnologije kojom se povećava kvaliteta života svih građana kroz mogućnost korištenja elektroničkih usluga javne uprave, zdravstvenih i obrazovnih elektroničkih usluga i slično.	3
● Poticanje cjeloživotnog učenja kroz Europski socijalni fond	3
● Pozitivne zakonske inicijative (npr. planovi za novo teritorijalno ustrojstvo koje bi Sinju kao najvećem gradu Dalmatinske zagore proširilo administrativne granice i ovlasti)	2

PRIJETNJE	Ocjena
● Kontinuirane reforme u smjeru centralizacije sustava zdravstva i optimizacije troškova povezanih s pružanjem zdravstvenih usluga, a koje bi rezultirale smanjenjem dostupnost zdravstvene skrbi na području Sinja (npr. ukidanje timova obiteljske medicine, stacionara i rodilišta)	5
● Nedostatak usklađenost srednjoškolskog i strukovnog obrazovanja i gospodarskog razvoja grada (npr. nepostojanje srednje ili više poljoprivredne obrazovne institucije)	4
● Reforma javne uprave s ciljem optimizacije broja javnih ureda (HZZO, HZZ, HZMO i centara socijalne skrbi) a čime bi se smanjio broj radnih mjesta u javnoj upravi na području Sinja	3
● Loše riješena zakonska regulativa po pitanju mjesnih odbora koja potiče stranačku podjelu na najnižim razinama upravljanja i heterogenost najmanjih administrativnih zajednica, a što često dovodi do problema pri konstituiranju Vijeća mjesnih odbora te nisku produktivnosti takvih tijela.	2

6.2. Gospodarstvo

SWOT Analiza gospodarstva na području Sinja uzela je u obzir interne i eksterne prednosti i nedostatke poput: geografske blizine i trendova na većim emitivnim tržištima; dostupnost radne snage (njihovog obrazovanja/vještina); dostupnost resursa (prirodnih, energetskih); ključnih gospodarskih preduvjeta (gospodarske zone i druge infrastrukture, poduzetničke klime, turističkih atrakcija i sli.); konkurentskih prednosti u usporedbi sa sličnim urbanim sredinama.

SNAGE	Ocjena
● Turizam ○ Jasna turistička prepoznatljivost Sinja dodatno osnažena ulaganjima u relevantnu infrastrukturu u posljednjih nekoliko godina(npr. Muzej Sinjske alke, Staza Gospi Sinjskoj, itd.) ○ Međunarodno značajna kulturno-povijesna destinacija ○ Nacionalno značajna vjerska destinacija ○ Povoljan set preduvjeta za sinergijsko djelovanje turizma s drugim gospodarskim sektorima (poljoprivreda, kultura, obrtništvo itd.) čime bi se generirala znatna izravna i neizravna korist za zajednicu	5 5 5 4
● Industrija: ○ Prostorno i infrastrukturno kvalitetno pripremljena i cjenovno povoljna Gospodarska Zona Kukuzovac s potencijalom za daljnje proširenje i razvoj (uključujući blizinu ključnih prometnih čvorišta) ○ Komparativno niske cijena komunalnih doprinosa i naknada te ostalih pristojbi i naknada	4 2
● Poljoprivreda: ○ Značajne površine plodnog zemljišta i raspoloživost vodnih resursa pogodnih za poljoprivrednu proizvodnju (povijesna pozadina razvoja poljoprivrede (manji OPG-ovi) u Sinju ukazuje na pogodnost organskog/ekološkog uzgoja)	4
● Usluge ○ Infrastruktura bivših vojarni odgovarajuća za razvoj gospodarskih aktivnosti, posebice onih povezanih sa zdravstvenom/rehabilitacijskom industrijom	3
● Zalihe prirodnih mineralnih sirovina – posebice gipsa	3
● Osnivanje funkcionalnih Lokalnih akcijskih grupa (LAG-ova) s jasno definiranim aktivnostima i projektima	2

SLABOSTI	Ocjena
● Industrija	
○ Nedovoljno učinkovito razvijanje GZ Kukuzovac	4
○ Slabo razvijena industrijska proizvodnja	4
○ Niska produktivnost/doprinos Poduzetničkog centra Sinj d.o.o. - nedovoljna aktivnost u segmentu poticanja razvoja ljudskih resursa u sektoru poduzetništva	2
● Poljoprivreda	
○ Usitnjene poljoprivrede površine i mali broj grla stoke po gospodarstvu	5
○ Niska razina stručnog obrazovanja i znanja te suvremenih tehničko-tehnoloških rješenja u poljoprivrednoj proizvodnji	4
○ Nepostojanje adekvatnog udruživanja poljoprivrednih gospodarstava u udruge, zadruge i klastere s ciljem rješavanja zajedničkih interesa (otkup, distribucija, plasman)	4
○ Manjak sredstava za investiranje u poljoprivrednu proizvodnju	3
○ Neorganizirano tržište lokalnih poljoprivrednih proizvoda	3
○ Nedovoljna povezanost s turizmom (ruralni turizam: seoski, etno, eko, eno-gastronomski i agroturizam te druge vrste turizma povezane sa seoskim okruženjem i načinom života)	3
○ Vrlo mali broj stanovnika (1,3%) zaposlen u sektoru poljoprivrede, šumarstva i ribarstva	3
○ Nedovoljno iskorištena duga tradicija uzgoja konja (zajedno s hipodromom) te nepostojanje udruge (klastera) uzgajivača	
● Turizam	
○ Nedovoljna povezanost sa turističkom ponudom većih gradova srednje Dalmacije (neiskorištene strateške prednosti blizine velikih dalmatinskih gradova te zračne i pomorske luke)	5
○ Nedovoljan broj stručnih kadrova u turizmu	4
○ Limitirani smještajni kapaciteti i ugostiteljska ponuda	3
○ Turizam je nedovoljno zastupljen i predstavljen na stranim tržištima	2
○ Neiskorišteni potencijali sportsko-rekreacijskog turizma (neiskorištenost i neobjedinjenost sportskih objekata (hipodrom, sportska zračna luka, bazen…)	3
○ Neiskorištenost sportske zračne luke – potencijal za razvoj novih (ne samo sportskih) usluga	
● Slabo razvijena djelatnost rudarstva i vađenja usprkos potencijalima mineralnih sirovima (primarno gipsa)	3
● Velika ovisnost gradskog gospodarstva o djelatnostima iz tercijarnog sektora (73% zaposlenih je u uslužnim djelatnostima) posebice u javnim službama	4
● Veliki udio nezaposlenih (iznad regionalnog prosjeka) posebice mladih te visoka stopa ekonomski neaktivnog stanovništva	4
● Niska razina informiranosti i znanja o mogućnostima korištenja EU fondova	3
● Mali broj projekata u sektoru gospodarstva - nedovoljna podrška institucija u pregovaračkim pozicijama poduzetnika/ulagača u odnosu na konvencionalne kreditore, te savjetodavna (i kontrolna) funkcija u fazi realizacije ulaganja i poslovanja nakon investiranja.	3
● Bivši gospodarski prostori (industrijska postrojenja, rudokop Slane stine, itd.) u gradu dugi niz godina nisu u funkciji razvoja grada	3
● Izrazito nizak koeficijent pokrivenosti uvoza izvozom (0,59)	3
● Nedostatak prostora za održavanje gospodarski i drugih manifestacija	2

PRILIKE	Ocjena
● Blizina Splita kao velikog regionalnog tržišta (blizina većih potrošačkih centara uključujući Šibenik i Zadar)	5
● Razvoj novih strategija (županijska, sektorska) kao prilika da se razvojni projekti Sinja uvrste u prioritetne projekte na regionalnoj razini (npr. priprema Strategije SD županije za naredno programsko razdoblje)	4
● Snažan rast turizma u većim dalmatinskim gradovima, posebice u Splitu, što može potaknuti turistički razvoj zaobalja, posebice Sinja	4
● Dostupnost fondova kojima se mogu realizirati veći infrastrukturni projekti, ali i financirati razvojne aktivnosti poduzetnika - na županijskom, nacionalnom i EU nivou nude se poticaji za razvoj: ekološke poljoprivrede, tradicijske proizvodnje, agroturizma i malog obrtništva, itd. (bespovratna sredstva iz fondova za ruralni razvoj namijenjena ulaganjima u poljoprivrednu proizvodnju i preradu)	4
● Gospodarski razvoj Splita potaknulo bi daljnji razvoj GZ i izgradnju stambenih objekata u Kukuzovcu	3
● Ulaskom Hrvatske u EU otvoreno europsko tržište za sinjske proizvode	3
● Jačanje transgranične suradnje, odnosno jačanje pozicije Sinja kao važnog trgovinskog i tranzicijskog centra prema BiH	3
● Postojanje poticaja za ulaganje u održivu proizvodnju i energetsku učinkovitost	3
● Povezivanje sa Sveučilištem Splitu i budućim tehnološkim parkom u Splitu s ciljem privlačenja novih tzv. start-up tvrtki na području Sinja/GZ Kukuzovac	3
● Pozitivni gospodarski pomaci na razini države, a koji imaju pozitivni utjecaj na gospodarske aktivnosti na području grada	3
● Sudjelovanje u radu Lokalnog partnerstva za zapošljavanje Splitsko-dalmatinske županije (LPZ SDŽ)	2
● Svjetski trendovi porasta potražnje za kulturnim i vjerskim turizmom (primjer Dubrovnika i Međugorja)	2

PRIJETNJE	Ocjena
● Za grad negativne legislativne promjene (npr. provedba novog Zakona o regionalnom razvoju (ZRR) značajno će se smanjiti gradski proračun te oslabiti poziciju grada da financira razvojne projekte)	5
● Neriješeni imovinsko-pravni odnosi predstavljaju prepreku potencijalnim investicijama	4
● Nastavak trenda emigracije stanovništva, posebice mladih	4
● Privremeni ili spori opravak hrvatskog gospodarstva te pogoršavanje investicijske klime, što bi se negativno reflektiralo na lokalno gospodarstvo (daljnje smanjivanje gradskih prihoda potrebnih za poticanje gospodarstvenih i društvenih aktivnosti)	3
● Nastavak nepoželjnog trenda emigracije stanovništva (stručnog kadra) kako iz grada tako i šire makro regije Dalmatinske zagore (a čija populacija je ranije djelomično gravitirala prema Sinju)	3

6.3. Okruženje (i primarna infrastruktura)

Analiza područja Okruženja sagledava razvoj grada s aspekta: ekoloških čimbenika; primarne infrastrukture i prometne povezanosti; komunalnih usluga; i slično.

SNAGE	Ocjena
• Primarna infrastruktura razvijena i dostupna gotovo svim građanima (98% građana priključeno na vodovodnu mrežu, visoka dostupnost širokopojasnog interneta)	5
• Bogatstvo i kvaliteta vodnih resursa, čistoća tla i zraka – temelj kvalitete života, sa značajnim potencijalima za razvoj eko-gospodarstva, turizma	4
• Značaja količina bivše državne imovine (npr. dio vojne infrastrukture) sa svim komunalnim priključcima prenesena u vlasništvo Grada	4
• Ekološki sigurno i očuvano urbano okruženje - nema većih zagađivača	3
• Provode se značajna ulaganja u vodovodnu i kanalizacijsku mrežu	3
• Relativna blizina značajnih prometnih čvorišta (Split)	3
• Sanirana brojna (10-ak) divlja odlagališta otpada	3
• Postojane/izrada relevantnih gradskih prostornih, infrastrukturnih i ostalih planova (npr. Plana gospodarenja otpadom 2015.-2021) koji su usklađeni s planovima viših razina	3
• Dobro razvijena sportsko-rekreativna infrastruktura u međusobnoj blizini (prostor pogodan za privlačenje investitora u segment zdravstvenog i sportskog turizma)	3
• Grad potiče energetsku učinkovitost i korištenje obnovljivih izvora energije, te u prostornom planu uređenja nije ograničio način korištenja sunčeve energije unutar planom predviđenih prostora označenih kao prostor za ispitivanje solarnih elektrana	3
• Postojanje kvalitetnog zemljišta na prostoru grada	2
• Kontinuirano rješavanje neplanske i/ili bespravne gradnje	2
• Gradski urbani prostor nije prenapučen, zelene površine u skladu s normativima	2
• Dio teritorija grada zbog svoje važnosti kao stanište brojnih biljnih i životinjskih vrsta proglašenje dijelom europske ekološke mreže NATURA 2000	2

SLABOSTI	Ocjena
• Cestovna infrastruktura kao jedina prometna poveznica s ostatkom zemlje	
○ Nerealizirana izgradnja brze državne ceste (D4) kao ključne cestovne prometnice	5
○ Lokalna cestovna mreža još uvijek ne zadovoljava potrebe Grada i naselja - dugogodišnje nerealizirani projekt izgradnje gradske zaobilaznice radi rasterećenja središta grada i omogućavanja daljnjeg urbanističkog razvoja Sinja	4
○ Nedefinirana prometna strategija/studija grada (kao osnove za razvoj lokalne prometne infrastrukture) i nepostojanje lokalnog konsenzusa oko daljnjeg cestovnog razvoja (istočna ili zapadna obilaznica, osiguravanje adekvatnog parkinga u gradu, važnost i potencijali izgradnje Vc koridora u susjednoj BiH, itd.)	3
○ Nedostatak javnih parkirnih mjesta	2
○ Nedovoljan broj uređenih biciklističkih staza u gradu Sinju	2
• Neriješeno dugoročno upravljanje otpadom – potreba za sanacijom odlagališta Mojanka, saniranje rudokopa (i otpada u njemu) Slane stine	5
• Niski udio stanovništva priključenih na kanalizacijsku mrežu (trenutno priključeno samo 37% stanovništva)	4
• Nedostatak detaljnih prostornih planova: potrebna dorada prostornih planova i generalnog urbanističkog plana	4
• Neiskorištenost napuštene industrijske infrastrukture i djela bivše vojne infrastrukture	4
• Ne vodi se adekvatna evidencija i kontrola izvora pitke vode (nepotpuna odluka o komunalnom redu)	3
• Disperzirana naselja i velika ukupna duljina komunalne infrastrukture koju treba izgraditi, a kasnije i održavati	3
• Visoki gubici u sustavu vodoopskrbe	2
• Mali broj energetski učinkovitih objekata u gradu	2
• Nedostatna edukacija / neosviještenost građana o odvajanju otpada	1

● Usprkos adekvatnim brzinama širokopojasnog interneta, njegova slaba iskorištenost od strane građana i poduzetnika	1

PRILIKE	Ocjena
● Uspostava suradnje radi ostvarivanja sinergije s Gradom Splitom čime bi se, među ostalim, osigurali uvjete EU financiranja razvojnih projekata kroz program integriranog teritorijalnog ulaganja (ITU) u razvoj urbanih područja	5
● Daljnja realizacija projekta izgradnje vodoopskrbnog sustava aglomeracije Sinji može se financirati ponajviše iz sredstava EU te nacionalnog proračuna (samo manjim djelom proračuna jedinice lokalne samouprave)	4
● Postojanje značajne imovine na području Sinja u vlasništvu DUUDI-a koje se planira ponuditi tržištu ili gradu na upravljanje (vojarne, zemljišta) s potencijalnom razvoja socijalnih i zdravstveno-rehabilitacijskih ustanova i sluga (izgradnja rehabilitacijskog centra za branitelje)	4
● Izgradnja Vc koridora u BiH dodatno bi osnažila ulogu Sinja kao važnog tranzitnog grada između Dalmacije i srednje Bosne	4
● Mogućnost korištenja sredstava EU fondova za opremanje centra za gospodarenje otpadom i reciklažog dvorišta, te za rješavanje pitanja zaštite okoliša i okolišnu infrastrukturu	3
● Realizacijom Programa gospodarenja otpadom Splitsko-dalmatinske županije značajno bi pomoglo rješavanju problema lokalnog/gradskog upravljanja otpadom	3
● Moguća izgradnja kraka niskotlačnog plinskog sustava do Sinja od strane države (Plinofikacija unutrašnjosti Zagore) diversificiralo bio izvore energije građanima i poduzećima	3
● Daljnje nacionalno poticanje i sufinanciranje izgradnje i korištenja obnovljivih izvora energije, bi moglo posebno pozitivno utjecati na Dalmatinsku zagoru, pa tako i na područje Sinja, zbog povoljnih solarnih i vjetro-energetskih potencijala	2
● Postojanje planova razvoja prigradskog željezničkog sustava unutar splitskog makro-područja koji bi uključivao i liniju Split-Sinj	1

PRIJETNJE	Ocjena
● Neuređenost katastra i zemljišnih knjiga ograničava infrastrukturni razvoj	4
● Zastoj u realizaciji Centra za gospodarenje otpadom Splitsko-dalmatinske županije utječe na lokalni problem zbrinjavanja otpada	4
● Loše stanje i nepouzdanost elektrodistribucijske mreže na području Sinja (zastarjeli i opterećeni visokonaponski elektro-energetski vodovi)	4
● Nedostatak podrške i loša koordiniranost sa državnim institucijama	3
● Visok rizik grada od pojave potresa	2
● Neadekvatno pošumljavanje područja sa neautohtonim vrstama (bor) od strane Hrvatskih šuma	1
● Popuštanje sigurnosti brane Peruča predstavlja direktni rizik za izlijevanje rijeke Cetine na područje grada Sinja	1

7. Definiranje budućeg strateškog programa razvoja grada Sinja

Elaboracijom trenutnog stanja te analizom snaga, slabosti, prilika i prijetnji (SWOT) u kontekstu grada Sinja, prikupljeni su svi elementi potrebni ili za definiranje nove vizije ili evaluaciju postojeće vizije grada. Vizija se utvrđuje sažimanjem ključnih vrijednosti identificiranih u prethodnim analizama. Jasno definirana vizija temelj je iz kojeg se grade strateški programi grada te skup ciljeva i niz konkretnih mjera za njihovu realizaciju

7.1. Vizija grada Sinja

Vizija je kratka izjava kojom se iznosi stajalište gdje grad želi biti u budućnosti, a bazira se na jedinstvenom setu karakteristika u smislu komparativnih prednosti prirodnog okruženja, gospodarstva, povijesti, lokaliteta, kvalitete života i slično. Vizijom se stvara identitet grada s kojim se može isticati u nacionalnom i međunarodnom okruženju.

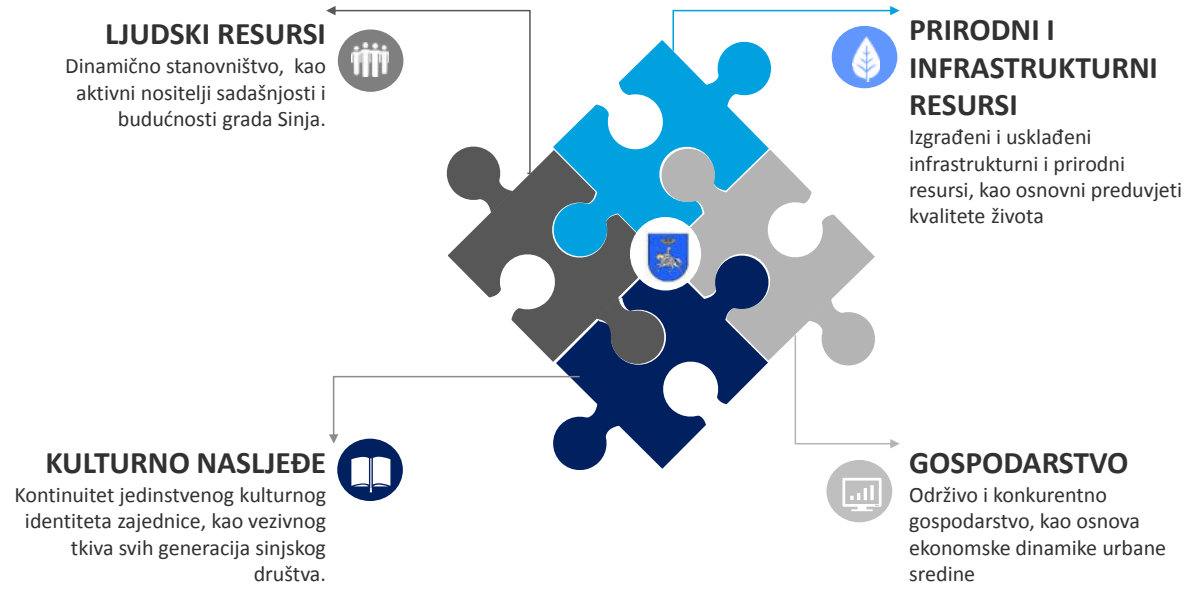
Trenutna vizija grada Sinja predstavljena je 2007. godine u Strateškom razvoju programa grada Sinja, a zastupljena je i u izjavi gradonačelnika Ivice Glavana u dokumentu „Sinj u sridu – Razvojni projekti“ (travanj 2013. godine), te glasi:

„Grad Sinj je dinamična lokalna zajednica, usklađenih prirodnih i izgrađenih resursa, jedinstvenog kulturnog identiteta s kvalitetnim ljudskim resursima koji sinergijom i konsenzusom grade održivo gospodarstvo“.

Iz navedene vizije iščitavaju se četiri ključna strateška cilja grada Sinja:

- kvalitetni i dinamični ljudski resursi, kao aktivni nositelji sadašnjosti i budućnosti grada Sinja;
- izgrađeni i usklađeni infrastrukturni i prirodni resursi, kao osnovni preduvjeti kvalitete života;
- održivo i konkurentno gospodarstvo, kao osnova ekonomske dinamike urbane sredine; te
- kontinuitet jedinstvenog kulturnog identiteta zajednice, kao vezivnog tkiva svih generacija sinjskog društva.

Slika 32 Četiri ključna strateška cilja proizašla vizije grada Sinja

Pored navedena četiri cilja koji proizlaze iz vizije Grada, definiran je peti cilj: Razvoj administrativnih kapaciteta (infrastrukture, usluga i ljudskih resursa) Grada u svrhu učinkovitijeg upravljanja lokalnim razvojem. Cilj se odnosi na razvoj administrativne platforme gradskih službi radi osiguranja uvjeta za učinkovitije upravljanje lokalnim razvojem i za bolju pripremu i provedbu razvojnih projekata.

Uobičajeno je da se vizija ne mijenja duži vremenski period već je konstanta koja poput svjetionika osigurava dugoročan jedinstven smjer svim generacijama gradskih dionika. Ono što se periodički mijenja zbog promjena u okolini je taktika za ostvarenje vizije, odnosno kratkoročni ciljevi te njihove pripadajuće mjere i projekti, za ostvarenje navedene vizije.

Gradsko Poglavarstvo u konzultaciji s ostalim predstavnicima zajednice odlučilo je zadržati istu definiciju vizije Grada za promatrani period ove Strategije, tj. od 2015. do 2020. godine.

7.2. Strateški ciljevi razvoja

Kako bi u sljedećem petogodišnjem razdoblju napravio korak bliže ka ostvarenju zacrtane vizije, grad Sinj zajedno s brojnim predstavnicima zajednice identificirao je ciljeve za koje smatra da ih treba i može ostvariti u promatranom periodu.

Pritom su definirane dvije razine ciljeva:

- općí ciljevi – opisuju se jednom općom rečenicom koja sažima konkretnu sveobuhvatnu zadaću;
- specifični ciljevi – definiraju konkretniji opis planirane promjene koju se želi postići.

Nadalje, shodno sugestijama iz dokumenta Metodoloških smjernica za izradu Strategije urbanog područja objavljenog od strane MRRFEU, pri formuliranju strateških ciljeva uzeta su u obzir dva ključna elementa:

i. **Relevantnost –** općí i specifični ciljevi Sinja proizlaze iz stvarnih potreba, odnosno iz rezultata analize stanja i SWOT-a.

Iz toga razloga provedena je analiza snaga, slabosti, prilika i prijetnji po ključnim kategorijama te njihovo relativno vrednovanje koje je bilo je osnova pri definiranju budućih razvojnih ciljeva grada Sinja. Naime, ciljevi se baziraju na konceptu da bi Grad trebao koristiti prednosti i prilike kao poluge

budućeg rasta, te da bi paralelno s time trebao osnažiti ključne slabosti, otkloniti prepreke i izbjegavati prijetnje i/ili poduzeti mjere kako bi se smanjila vjerojatnost njihovog pojavljivanja i utjecaja na Grad. Nadalje, iz provedenih analiza identificirane su institucije/odjeli s najvećim kapacitetom i potencijalima, kvalitetnim menadžmentom i entuzijazmom, kako bi upravo oni mogli imati ulogu važnog pokretača i implementatora promjena u Gradu. Na isti način uočene su institucije niskih sposobnosti i nejasne svrhe, te se Grad treba odlučiti za ukidanje istih ili njihovo jačanje ukoliko ih smatra relevantnim za provedbu strategije.

Također, ocjenjivanje elemenata SWOT analize pridonijelo je identifikaciji prioritetnih područja jer su najrelevantniji elementi ocjenjeni viskom ocjenom. Odnosno, visoko ocijenjeni elementi ujedno su i oni čiji utjecaj se preljeva na ostala područja, te se njihovim uspješnim upravljanjem može riješiti dio izazova identificiranih u drugim područjima.

ii. **Dosljednost** – da su ciljevi grada Sinja dosljedniji s ciljevima ključnih strateških dokumenata na regionalnoj, nacionalnoj i EU razini, a važnost čega je ranije opisana u dokumentu.

Naime, kako bi se određeni projekti grada Sinja mogli sufinancirati putem nacionalnih ili EU fondova, svaki mora biti usklađen s EU i nacionalnim dokumentima i trebaju podražavati njihove ciljeve i aktivnosti. To je neophodno kako bi projekti mogli aktivno sudjelovati u postizanju unaprijed određenih nacionalnih i EU Ključnih indikatora uspješnosti (KPI). Ključni EU i nacionalni ciljevi predstavljeni su u sljedećem dijelu teksta.

7.2.1. Strateški prioriteti i ciljevi viših razina (EU, Hrvatske)

Strategija Europa 2020 krovni je strateški plan Europske unije postavljen za sljedeće programsko razdoblje (2014-2020), a odnosi se na: (i) Pametan rast, kroz učinkovitije ulaganje u obrazovanje, istraživanje i inovacije; (ii) Održivi rast, uključujući mjere za gospodarstvo s niskom razinom ugljika, i (iii) Uključivi rast, s jakim naglaskom na stvaranje novih radnih mjesta i smanjenje siromaštva. Strategija je usmjerena na pet glavnih ciljeva postavljenih u područjima:

- Inovacija;
- Obrazovanja;
- Klime/energije
- Zapošljavanja;
- Smanjenja siromaštva.

Kako bi se osiguralo da strategija Europa 2020 ispunjava svoje navedene strateške prioritete, postoje jasno zacrtane inicijative i ciljevi postavljeni na EU razini, kao što je navedeno na donjoj slici.

Tablica 44 EU strateške inicijative (prioriteti) i ciljevi

	Inicijativa	Ciljevi
Pametan rast	INOVACIJE	**Istraživanje i razvoj** 3% BDP-a EU uložiti u istraživanje i razvoj
	Unija inovacija	
	OBRAZOVANJE	
	Mladi u pokretu ***ET 2020 kao strateški referentni okvir***	
	DIGITALNO DRUŠTVO	
	Digitalna agenda za Europu	
Održiv rast	KLIMA, ENERGETIKA I MOBILNOST	**Klimatske promjene i energetska održivost** (i) 20% niža emisija stakleničkih plinova nego razina iz 1990. (ili čak 30%, ako postoje uvjeti za to) (ii) 20% energije iz obnovljivih izvora (iii) 20%-tno povećanje energetske efikasnosti
	Resursno učinkovita Europa	
	KONKURENTNOST	
	Industrijska politika za globalizacijsko doba	
Uključiv rast	ZAPOŠLJAVANJE I VJEŠTINE	**Zaposlenost:** stopa zaposlenosti stanovnika u dobi 20-64 godina od 75% **Obrazovanje** (i) Smanjiti udio onih koji rano napuštaju školovanje ispod 10% (ii) Minimalno 40% populacije u dobi između 30-34 godine sa završenim tercijarnim stupnjem obrazovanja
	Program za nove vještine i radna mjesta	
	BORBA PROTIV SIROMAŠTVA I SOCIJALNE ISKLJUČENOSTI	**Borba protiv siromaštva i socijalne isključenosti:** Barem 20 milijuna manje ljudi koji žive ispod granice siromaštva
	Europska platforma protiv siromaštva i socijalne isključenosti	

Nacionalni prioriteti i ciljevi u periodu 2014.-2020. definirani su kroz dva Operativna programa: Konkurentnost i kohezija, te Učinkoviti ljudski potencijali. Naime, temeljem analiza socioekonomskog stanja, utvrđenih prepreka za rast i razvojnih potreba u Hrvatskoj, te u kontekstu Sporazuma o partnerstvu (SP), relevantnih strategija Unije te njihovih povezanih ciljeva i temeljnih strateških odredbi, Vlada Republike Hrvatske pripremila je navedene programske dokumente kao osnovu korištenja sredstava iz europskih strukturnih i investicijskih (ESI) fondova.

Nacionalni prioriteti iz područja Operativnog programa Konkurentnost i kohezija kojima se žele potaknuti ulaganja u infrastrukturne investicije (u područjima prometa, energetike, zaštite okoliša, ICT-a) i pružanje potpore razvoju poduzetništva i istraživačkih djelatnosti financiraju se iz Europskog fonda za regionalni razvoj i Kohezijskog fonda, sažeto su prikazani u sljedećoj tablici:

Tablica 45 Prioritetne iz Operativnog programa Konkurentnost i kohezija 2014. - 2020.

Prioritetna os 1: Jačanje gospodarstva primjenom istraživanja i inovacija	**Investicijski prioritet 1a** Poboljšanje infrastrukture i kapaciteta za istraživanje i inovacije (I&I) s ciljem razvijanja uspješnosti I&I-a te promoviranje centara za kompetencije, posebice onih od europskog interesa **Investicijski prioritet 1b** Promicanje poslovnih ulaganja u inovacijama i istraživanjima te razvoj veza i sinergija između poduzeća, IR centara i visokog obrazovanja, osobito razvoja proizvoda i usluga, tehnološko povezivanje, socijalna inovacija, ekološka inovacija, usluge javnog servisa, zahtjevi za poticajima, umrežavanje, klasteri i otvorena inovacija kroz pametnu specijalizaciju, tehnološko jačanje i primijenjeno istraživanje, pilot linije, pred proizvodna provjera valjanosti, napredne proizvodne mogućnosti i početne proizvodnje, osobito u Ključnim tehnologijama koje potiču razvoj i inovacije i širenje tehnologija za opću namjenu.
Prioritetna os 2: Korištenje informacijske i komunikacijske tehnologije	**Investicijski prioritet 2a** Daljnji razvoj širokopojasnog pristupa i iskorak prema mrežama velikih brzina i podrška prihvaćanju novih tehnologija i mreža za digitalno gospodarstvo **Investicijski prioritet 2c** Jačanje aplikacija informacijskih i komunikacijskih tehnologija za e-vladu, e-učenje, e-uključenost, e-kulturu i e-zdravlje.
Prioritetna os 3: Poslovna konkurentnost	**Investicijski prioritet 3a** Promicanje poduzetništva, posebno olakšavajući ekonomsko iskorištavanje novih ideja i poticanje stvaranja novih poduzeća, uključujući putem poslovnih inkubatora. **Investicijski prioritet 3d** Podupiranje kapaciteta MSP-ova za rast i inovacijske procese.
Prioritetna os 4: Promicanje energetske učinkovitosti i obnovljivih izvora energije	**Investicijski prioritet 4b** Promicanje energetske učinkovitosti i korištenja obnovljivih izvora energije u poduzećima **Investicijski prioritet 4c** Podupiranje energetske učinkovitosti, pametnog upravljanja energijom i korištenje OIE u javnoj infrastrukturi, uključujući javne zgrade i u stambenom sektoru **Investicijski prioritet 4d** Razvoj i provedba pametnih sustava distribucije koji djeluju pri niskim i srednjim razinama napona
Prioritetna os 5: Klimatske promjene i upravljanje rizicima	**Investicijski prioritet 5a** Podupiranje ulaganja za prilagodbu klimatskim promjenama, uključujući pristupe temeljene na ekosustavu **Investicijski prioritet 5b** Poticanje ulaganja za rješavanje specifičnih rizika, osiguravanje otpornosti na katastrofe i razvoj sustava upravljanja u slučaju katastrofa
Prioritetna os 6: Zaštita okoliša i održivost resursa	**Investicijski prioritet 6c** Očuvanje, zaštita, promicanje i razvoj prirodne i kulturne baštine **Investicijski prioritet 6e** Aktivnosti kojima se poboljšava urbani okoliš, revitalizacija gradova, obnova i dekontaminacija nekadašnjeg industrijskog zemljišta (uključujući prenamijenjena područja), smanjenje zagađenja zraka i promicanje mjera za smanjenje buke **Investicijski prioritet 6i** Ulaganje u sektor otpada kako bi se ispunili zahtjevi pravne stečevine Unije u području okoliša i zadovoljile potrebe koje su utvrdile države članice za ulaganjem koje nadilazi te zahtjeve **Investicijski prioritet 6ii** Ulaganje u sektor vodnoga gospodarstva kako bi se ispunili zahtjevi pravne stečevine Unije u području okoliša i zadovoljile potrebe koje su utvrdile države članice za ulaganjem koje nadilazi te zahtjeve **Investicijski prioritet 6iii** Zaštita i obnova bioraznolikosti i tla te promicanje usluga ekosustava, uključujući Natura 2000 mrežu i zelenu infrastrukturu
Prioritetna os 7: Povezanost i mobilnost	**Investicijski prioritet 7b** Poboljšavanje regionalne mobilnosti povezivanjem sekundarnih i tercijarnih čvorišta s infrastrukturom TEN-T-a, uključujući multimodalna čvorišta **Investicijski prioritet 7i** Podupiranje multimodalnog jedinstvenog europskog prometnog prostora ulaganjem u TEN-T **Investicijski prioritet 7ii** Razvoj i unapređenje prometnih sustava prihvatljivih za okoliš (uključujući one s niskom razinom buke), i prometni sustavi sa niskim emisijama CO2, uključujući unutarnje plovne putove i pomorski prijevoz, luke, multimodalne veze i aerodromsku infrastrukturu, radi promicanja održive regionalne i lokalne mobilnosti **Investicijski prioritet 7iii** Razvoj i obnova sveobuhvatnih, visokokvalitetnih i interoperabilnih željezničkih sustava te promicanje mjera za smanjenje buke
Prioritetna os 8: Socijalno uključivanje i zdravlje	**Investicijski prioritet 9a** Ulaganje u zdravstvenu i socijalnu infrastrukturu što pridonosi nacionalnom, regionalnom i lokalnom razvoju, smanjujući nejednakosti u smislu zdravstvenog statusa, promičući socijalnu uključenost, kulturne i rekreativne usluge te prelazak s institucijske skrbi na skrb u zajednici **Investicijski prioritet 9b** Pružanje podrške fizičkoj, gospodarskoj i socijalnoj obnovi ugroženih zajednica u urbanim i ruralnim područjima
Prioritetna os 9: Obrazovanje, vještine i cjeloživotno učenje	**Investicijski prioritet 10a** Ulaganje u obrazovanje, vještine i cjeloživotno učenje kroz razvoj infrastrukture za obrazovanje i osposobljavanje
Prioritetna os 10: Tehnička pomoć	**Specifični cilj** Osiguranje učinkovite koordinacije i korištenja fondova Kohezijske politike u Hrvatskoj **Specifični cilj** Podrška učinkovitom informiranju potencijalnih korisnika i javnosti o provedbi strukturnih instrumenata

Nacionalni prioriteti iz područja Učinkoviti ljudski potencijali kojima se definiraju područja u koja će Republika Hrvatska, do 2020. godine, moći investirati sredstva iz Europskog socijalnog fonda i Inicijative za zapošljavanje mladih, sažeto su predstavljeni u sljedećim tablicama:

Tablica 46 Prioritetne osi, investicijski prioriteti i specifični ciljevi iz Operativnog programa Učinkoviti ljudski potencijali 2014.-2020

Prioritetna os 1: Zapošljavanje i mobilnost radne snage	**Investicijski prioritet 8.i:** Pristup zapošljavanju za osobe koje traže posao i neaktivne osobe, uključujući one koji su dugotrajno nezaposleni i one koji su daleko od tržišta rada, kao i provedbom lokalnih inicijativa za zapošljavanje i potpore za mobilnost radne snage **Investicijski prioritet 8.ii (YEI):** Održiva integracija mladih na tržište rada, posebno onih koji nisu zaposleni, ne obrazuju se niti osposobljavaju, uključujući mlade koji su izloženi riziku od socijalne isključenosti i mlade iz marginaliziranih zajednica, uključujući provedbom Garancije za mlade **Investicijski prioritet 8.ii (ESF):** Održiva integracija mladih na tržište rada, posebno onih koji nisu zaposleni, ne obrazuju se niti osposobljavaju, uključujući mlade koji su izloženi riziku od socijalne isključenosti i mlade iz marginaliziranih zajednica, uključujući provedbom Garancije za mlade **Investicijski prioritet 8.vii:** Modernizacija ustanova tržišta rada kao što su javne i privatne službe za zapošljavanje te bolja usklađenost s potrebama tržišta rada, uključujući putem djelovanja koja povećavaju transnacionalnu mobilnost radne snage, kao i putem programa mobilnosti, te bolja suradnja institucija i relevantnih dionika
Prioritetna os 2: Socijalno uključivanje	**Investicijski prioritet 9.i:** Aktivna uključenost, uključujući s ciljem promicanja jednakih mogućnosti te aktivnog sudjelovanja i poboljšanja zapošljivosti **Investicijski prioritet 9.iv:** Poboljšanje pristupa pristupačnim, održivim i visokokvalitetnim uslugama, uključujući usluge zdravstvene skrbi i socijalne usluge od općeg interesa **Investicijski prioritet 9.v:** Promicanje društvenog poduzetništva i strukovne integracije u društvenim poduzećima te socijalne ekonomije i ekonomije solidarnosti radi olakšavanja pristupa zapošljavanju
Prioritetna os 3: Obrazovanje i cjeloživotno učenje	**Investicijski prioritet 10.ii:** Poboljšanje kvalitete i učinkovitosti tercijarnog i ekvivalentnog obrazovanja te pristupa njemu radi povećanja sudjelovanja u njemu i njegova stjecanja, posebno za skupine u nepovoljnom položaju **Investicijski prioritet 10.iii:** Povećanje jednakog pristupa cjeloživotnom učenju za sve dobne skupine u formalnom, neformalnom i informalnom okruženju, unapređenje znanja, vještina i kompetencija radne snage, promicanje fleksibilnih načina učenja, između ostalog profesionalnim savjetovanjem i potvrđivanjem stečenih kompetencija **Investicijski prioritet 10.iv:** Poboljšanje značaja obrazovnih sustava i sustava osposobljavanja za tržište rada, olakšavanje prijelaza iz škole na posao, jačanje sustava strukovnog obrazovanja i osposobljavanja te njihove kvalitete, između ostalog mehanizmima za predviđanje vještina, prilagodbom nastavnih planova i programa te uvođenjem i razvojem sustava učenja koji se temelje na radu, uključujući dualne sustave učenja i programe naukovanja
Prioritetna os 4: Dobro upravljanje	**Investicijski prioritet 11.i:** Ulaganje u institucionalne kapacitete te u učinkovitost javnih uprava i javnih usluga na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini s ciljem reformiranja, boljeg uređivanja i dobrog upravljanja **Investicijski prioritet 11.ii:** Izgradnja kapaciteta za sve dionike koji osiguravaju obrazovanje, cjeloživotno obrazovanje, osposobljavanje te zapošljavanje i socijalne politike, uključujući uz pomoć sektorskih i teritorijalnih paktova radi omogućavanja reformi na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini
Prioritetna os 5: Tehnička pomoć	**Specifični cilj 1:** Osiguranje učinkovite pripreme, upravljanja, provedbe, praćenja, vrednovanja i kontrole Operativnog programa **Specifični cilj 2:** Podrška potencijalnim korisnicima i regionalnim dionicima u uspješnom prijavljivanju i provedbi ESF projekata jačanjem njihovih kapaciteta i razvijanjem kvalitetne zalihe budućih projekata **Specifični cilj 3:** Podrška komunikacijskim aktivnostima u svrhu djelotvorne provedbe Komunikacijske strategije i osiguranje kvalitetnog informiranja potencijalnih korisnika i voditelja projekata o mogućnostima i uvjetima financiranja u okviru Operativnog programa

Svi navedeni prioriteti i ciljevi u Operativnim programima osnova su za povlačenje EU sredstava za projekte u Hrvatskoj. Stoga svi ciljevi i projekti nižih razina, poput onih na razini županija i gradova, moraju adresirati one nacionalne.

Županijska razvojna strategija (ŽRS) Splitsko-dalmatinske županije 2011.-2013. je ključni planski dokument s ciljem dugoročnog društveno-gospodarskog razvoja županije. Dokument je primarno trebao obuhvatiti period od 2009. do 2013. godine, nakon čega je trebala biti kreirana nova Strategija za sedmogodišnji programski ciklus usklađen s planovima EU-a (2014-2020). Međutim, do izlaska ove strategije grada Sinja, nije izrađena nova ŽRS Splitsko-dalmatinske županije već je donesena odluka o produženju važenja postojeće na još godinu dana, a što je krajem 2014. prestalo važiti.

Tablica 47 Sažetak pet strateških ciljeva ŽRS (2011.-2013.) i njihovih prioriteta:

Cilj		Prioriteti	
1	Konkurentno gospodarstvo	1.1.	Stvaranje konkurentnog gospodarstva temeljenog na znanju
		1.2.	Jačanje poduzetničke infrastrukture i privlačenje ulaganja
		1.3.	Razvoj turizma
		1.4.	Razvoj poljoprivrede, lovstva, ribarstva i marikulture
		1.5.	Razvoj ruralnog područja
2	Razvoj infrastrukture, zaštita prirode i okoliša	2.1.	Podizanje kvalitete prometne infrastrukture
		2.2.	Podizanje kvalitete komunalne infrastrukture
		2.3.	Poboljšanje energetskog sustava, korištenje obnovljivih izvora energije i promicanje energetske učinkovitosti
		2.4.	Zaštita prirode i okoliša
3	Razvoj ljudskih resursa i povećanje kvalitete života	3.1.	Razvoj ljudskih resursa i povećanje zapošljivosti
		3.2.	Jačanje kvalitete života i socijalne kohezije
		3.3.	Razvoj sustava odgoja i obrazovanja
		3.4.	Poboljšanje kvalitete zdravstvenog sustava
		3.5.	Razvoj kulturnih sadržaja te očuvanje i održivo korištenje kulturne baštine

7.2.2. Opći i specifični ciljevi grada Sinja

U prethodnim pod-poglavljima predstavljeni su ciljevi i prioriteti viših razina, a koji se kaskadno spuštaju do razine gradova. Stoga i razvojni ciljevi grada Sinja trebaju biti usklađeni s ranije navedenim EU, nacionalnim i regionalnim kriterijima, a što će olakšati jasnu identifikaciju projekata koji bi se mogli financirati iz EU i nacionalnih izvora.

U nastavku su predstavljeni razvojni ciljevi grada Sinja za narednih 5 godina, a objašnjeni putem četiri ključna opća cilja proizašla iz razvojne vizije grada te petog koji se odnosi na jačanje administrativnih kapaciteta Jedinice lokalne samouprave kao osnovnog nositelja ove Strategije.

Tablica 48 Tablični pregled vizije, te općih i specifičnih ciljeva grada Sinja

VIZIJA	**Grad Sinj je dinamična lokalna zajednica, usklađenih prirodnih i izgrađenih resursa, jedinstvenog kulturnog identiteta s kvalitetnim ljudskim resursima koji sinergijom i koncensusom grade održivo gospodarstvo**							
OPĆI CILJEVI	1.	Kvalitetni i dinamični ljudski resursi, kao aktivni nositelji sadašnjosti i budućnosti grada Sinja	2.	Izgrađeni i usklađeni infrastrukturni i prirodni resursi, kao osnovni preduvjeti kvalitete života	3.	Održivo i konkurentno gospodarstvo, kao osnova ekonomske dinamike urbane sredine	4.	Kontinuitet jedinstvenog kulturnog identiteta zajednice, kao vezivno tkivo svih generacija sinjskog društva
SPECIFIČNI CILJEVI	1.1.	Unaprjeđenje odgojno-obrazovnog sustava dostupnog svim građanima Sinja (od predškolskog i školskog, do strukovnog i cjeloživotnog)	2.1.	Poticanje obnove energetske infrastrukture i energetske učinkovitosti	3.1.	Jačanje konkurentnosti malog i srednjeg poduzetništva te nastavak razvoja poduzetničke infrastrukture	4.1.	Unaprjeđenje kulturne ponude i sadržaja u gradu Sinju
	1.2.	Uvođenje mjera za poticanje prirodnog prirasta stanovništva	2.2.	Uvođenje sustava cjelovitog gospodarenja otpadom na području gada Sinja	3.2.	Razvoj održivog turizma temeljenog na sinergiji kulturne i vjerske baštine, te prirodnih resursa.	4.2.	Unaprjeđenje rada na zaštiti i prezentaciji povijesno/arheološkog kulturnog i vjerskog nasljeđa
	1.3.	Poboljšanje programa prevencije bolesti i unapređenja zdravlja kroz edukativno-zdravstvene programe, te osiguranje uvjeta za sport i rekreaciju	2.3.	Nastavak unaprjeđenja sustava vodoopskrbe i odvodnje	3.3.	Jačanje konkurentnosti organske poljoprivredne proizvodnje te poticanje osnivanja sektorskih klastera	4.3.	Poticanje daljnjeg razvoja civilnog društva
	1.4.	Unaprjeđenje učinkovitosti sustava socijalnih usluga	2.4.	Razvoj prometne infrastrukture (uključujući one u mirovanju) te plansko osmišljavanje sveobuhvatnog gradskog prostora	3.4.	Jačanje svih elemenata povezanosti sa Splitom i drugim većim Dalmatinskim gradovima (Zadar, Šibenik, Dubrovnik)	4.4.	Poticanje prekogranične, transnacionalne i međuregionalne suradnje s BiH
	5. Razvoj administrativnih kapaciteta (infrastrukture, usluga i ljudskih resursa) Grada u svrhu efikasnijeg upravljanja lokalnim razvojem							

7.2.3. Razrada ciljeva grada Sinja

U ovom pod-poglavlju ukratko su tekstualno opisani svi opći ciljevi kao i specifični ciljevi koji proizlaze iz njih, a zatim su u tabličnom prikazu njima dodijeljene prateće mjere te indikatori, odnosno pokazatelji putem kojih se treba evaluirati ostvarenje navedenih ciljeva.

Opći cilj 1: Kvalitetni i dinamični ljudski resursi, kao aktivni nositelji sadašnjosti i budućnosti grada Sinja

Sinj je uslijed internih i eksternih čimbenika koji su ranije u dokumentu istaknuti postao Grad s negativnom migracijskom bilancom uslijed odljeva mlade i obrazovane radne snage u sredine koje pružaju bolje uvjete za osobni razvoj) koji uz to bilježi trend smanjenja ili stagnacije stope novo rođenih, odnosno ukupne depopulacije. Ukoliko se nastave navedeni trendovi Sinj očekuju snažne promjene dobne strukture, a koje će biti veliki teret za funkcioniranje zajednice te će imati negativan utjecaj na društveno-gospodarski razvoj.

Stoga prvi opći cilj adresira ovaj temeljni problem Grada za koji treba osigurati resurse potrebne za adresiranje demografske obnove i jačanje intelektualnog kapitala zajednice. Uvođenje mjera za poticanje demografske obnove, unaprjeđenje odgojno-obrazovnog sustava dostupnog svim građanima, te osiguravanje kvalitete zdravstvene i socijalne skrbi i usluga bazni su preduvjeti cjelokupnoj politici podizanja kvalitete života i pozitivne dinamike ljudskih potencijala grada.

Specifični ciljevi

1.1 Unaprjeđenje odgojno-obrazovnog sustava dostupnog svim građanima Sinja (od predškolskog i školskog, do strukovnog i cjeloživotnog)

Prethodno provedene analize ukazuju na potrebu za unaprjeđenje odgojno-obrazovne infrastrukture Grada, te na nedostatak odgovarajućeg strukovnog i cjeloživotnog obrazovanja kao i njihova usklađenost s potrebama gospodarstva.

U tom kontekstu, prioritet je povećanje kapaciteta u vrtićima kako bi svako dijete imalo relevantnu predškolsku pripremu i odgovarajuću brigu, dok je osnovnim i srednjim školama potrebno osigurati bolje infrastrukturne uvjete (nove zgrade osnovne škole s pripadajućom dvoranom) i osigurati kvalitetu jedno-smjenskog rada. Također, cilj je poticanje profesionalnog razvoja djelatnika u odgojno-obrazovnom sustavu i omogućavanje korištenja novih pomoćnih obrazovnih alata.

Drugi prioritet je poticanje obrazovanja odraslih kroz subvencioniranje programa za stjecanje stručne spreme, programa prekvalifikacije i cjeloživotnog učenja. Naime, jedan od načina privlačenja poduzetnika na područje Grada je preuzimanje odgovornosti i sufinanciranje prekvalifikacije potencijalne radne snage Sinja prema potrebama i specifikacijama ulagača. Dio spomenutih programa moguće je realizirati kroz poticanje razvoja specijaliziranih programa u postojećim ustanovama na području Grada, a dio kroz stvaranje partnerstva sa obrazovno-edukativnim institucijama na širem području županije. Važna dimenzija ovog specifičnog cilja je informiranje građana kroz kontinuiranu komunikaciju o važnosti i vrijednosti kontinuiranog obrazovanja i prekvalifikacije, a što bi Grad mogao realizirati putem izrade kataloga neformalnih obrazovnih programa koje nude institucije, udruge i gospodarski subjekti na razini Grada i županije, dok sam katalog treba biti dostupan ciljnoj populaciji u informacijskim centrima i mjestima gdje se oni okupljaju (npr. HZZ).

1.2 Uvođenje mjera za poticanje demografske obnove

Kao što je ranije spomenuto, Grad Sinj ima primjetan pad prirodnog prirasta stanovništva te pogoršanje starosne strukture radno-aktivnog stanovništva. Iz razvojne perspektive ono predstavlja izazov kojega treba adresirati poticajnim mjerama za obitelj poput potporama za novorođenčad, te pozitivnom stambenom politikom odnosno poticajnom stanogradnjom. To su neke od mjera obiteljske politike kojima se može olakšati položaj mladih i obrazovanih Sinjana u gradu, ali i privući slični profil populacije iz šire regije pa čak i sa graničnog područja susjedne BiH.

1.3 Poboljšanje programa prevencije bolesti i unapređenja zdravlja kroz edukativno-zdravstvene programe, te osiguranje uvjeta za sport i rekreaciju

Obzirom da Grad osim pritiska na nacionalne zdravstvene institucije da realiziraju razrađene zdravstvene projekte (rehabilitacijsko-zdravstveni veteranski centar) u kojima je Grad stavio na raspolaganje svoje zemljišne potencijale (bivše vojarne) i komunalnu infrastrukturu, ima malo poluga kojima može utjecati na unaprjeđenje temeljnih zdravstvenih usluga i zdravstvene infrastrukture. Stoga je primarni fokus ovog specifičnog cilja usmjeriti postojeće resurse na organizirane edukativno-zdravstvene programe prevencije bolesti i unapređenja općeg zdravlja, te osiguranje uvjeta građanstvu za sport i rekreaciju. Na taj način se u području zdravstva može bitno utjecati na kvalitetu življenja i podizanje zadovoljavajuće životne sredine.

U kontekstu unaprjeđenja uvjeta za sport i rekreaciju potrebno je realizirati ulaganje u sportsko-rekreacijsku infrastrukturu (dvoranu) te poticanje sportsko-rekreativnih programa kako za mlade i osobe s invaliditetom, tako i za odrasle koje prema statistici posebno muče zdravstvene tegobe

povezane sa načinom života koji ne osigurava dovoljno fizičkih aktivnosti. Također je potrebno poticanje izvrsnosti u svemu pa tako i u sportu i drugim vrstama tjelesne aktivnosti (npr. ples) koji promiču kretanje, rekreaciju i ostale zdrave životne navike među najmlađom populacijom.

1.4 Unaprjeđenje učinkovitosti sustava socijalnih usluga

Svrha ovog specifičnog cilja je unaprjeđenje sustava socijalne skrbi kako bi se poboljšala opća socijalna situacija za građane sinjskog područja. Unaprjeđenje kvalitete i dostupnosti ovih javnih usluga od strateške su važnosti jer unaprjeđuju opću kvalitetu života lokalnog stanovništva. Socijalnim programom Grada obuhvaća se pružanje raznih oblika socijalne skrbi socijalno najugroženijim kategorijama građana i poboljšanje životnog standarda korisnicima državne socijalne skrbi, samcima i obiteljima u stanju rizika, te osobama s invaliditetom. Kao jedan od primjera može se navesti izgradnja doma za starije i nemoćne obzirom da sadašnji kapaciteti na području Sinja ne zadovoljavaju trenutne potrebe, ali i trendove demografskog starenja populacije grada.

U suradnji s državnim institucijama (Ministarstvo socijalne politike i mladih, te HZZ-a) Grad treba aktivno provoditi svoje mjere usmjerene na skupine nezaposlenih osoba koje su zbog niza razloga u najnepovoljnijem položaju na tržištu rada. Na gradu je da omogući edukativne programe koji bi pomogli korisnicima socijalnih usluga da postanu spremni za tržište rada. Isto se odnosi na dugoročno nezaposlene osobe iz NEET skupine (engl. "Not in Employment, Education or Training" - hrv. nisu zaposleni, ne obrazuju se niti osposobljavaju) koje podrazumijevaju najranjivije skupine društva. Temeljem navedene suradnje moguće je sufinanciranje brojnih programa edukacije, stjecanja radnog iskustva na radnom mjestu, javnih radova, potpora za zapošljavanje određenih skupina nezaposlenih osoba ili kroz poticanje samozapošljavanja, a sve kako bi nezaposlena osoba povećala svoje šanse za zaposlenje.

Tablica 49 Specifični cilj: Unaprjeđenje odgojno-obrazovnog sustava dostupnog svim građanima Sinja (od predškolskog i školskog, do strukovnog i cjeloživotnog)

1.	**OPĆI CILJ - 1.** **Kvalitetni i dinamični ljudski resursi, kao aktivni nositelji sadašnjosti i budućnosti grada Sinja**				
SPECIFIČNI CILJEVI		**PRIORITETI**		**MJERE/PROJEKTI**	**INDIKATORI**
1.1.	**Unaprjeđenje odgojno-obrazovnog sustava dostupnog svim građanima Sinja (od predškolskog i školskog, do strukovnog i cjeloživotnog)**	1.1.1.	Ulaganje u infrastrukturu odgojno-obrazovnih institucija	1.1.1.1. Povećanje kapaciteta u djelatnosti predškolskog odgoja i obrazovanja izgradnjom novih objekata i proširenjem postojećih: projekti izgradnje novih dječjih vrtića u Turjacima i Hanu 1.1.1.2. Povećanje kapaciteta u djelatnosti osnovnog i srednjeg obrazovanja: projekt izgradnje nove zgrade osnovne škole s pripadajućom dvoranom i Osnovne glazbene škola Jakova Gotovca na lokaciji Put Pazara u Sinju	● Broj odgojno obrazovnih ustanova s poboljšanim prostornim kapacitetima za rad u nastavi i izvannastavnim aktivnostima (sport, koncerti) do 2020. godine ● % povećanja kapaciteta odgojno-obrazovnih ustanova ● Uložena sredstva u izgradnju vrtića ● Broj škola u jednosmjenskom radu
		1.1.2.	Omogućavanje raznovrsnih programa za djecu u odgojno – obrazovnim ustanovama i poticanje usavršavanja ljudskih resursa u području odgoja i obrazovanja	1.1.2.1. Unaprijediti kapacitete dionika za planiranje i izradu programa i projekata za unaprjeđenje sadržaja u području odgoja i obrazovanja 1.1.2.2. Poticati profesionalni razvoj odgojno-obrazovnih radnika kroz stručna usavršavanja	● Broj sudjelovanja sinjskih djelatnika iz područja odgoja i obrazovanja na stručnim skupovima i usavršavanjima ● Broj projekata u Sinju razvijenih u svrhu poboljšanja stručnih kompetencija djelatnika u odgojno obrazovnom sustavu ● Broj ustanova koje primjenjuju samovrednovanje
		1.1.3.	Unaprjeđenje dostupnosti odgojno-obrazovnih ustanova i programa	1.1.3.1. Osiguranje prijevoza za djecu iz udaljenijih naselja 1.1.3.2. Osiguranje programa predškolskog odgoja za djecu iz ranjivih skupina 1.1.3.3. Postupno uklanjanje arhitektonskih zapreka i uvođenje elemenata informacijske podrške za gluhe i slijepe osobe u objekte odgoja i obrazovanja 1.1.3.4. Konkretnije povezivanje odgojno-obrazovnih ustanova i programa sa institucijama visokog obrazovanja 1.1.3.5. Razvoj ljudskih potencijala u smislu usklađivanja s potrebama tržišta rada (dokvalifikacije, osposobljavanje itd.) 1.1.3.6. Stipendiranje studenata	● Broj novootvorenih/renoviranih odgojno-obrazovnih ustanova s posebnim naglaskom na ruralni prsten ● Broj autobusnih linija za prijevoz djece ● Broj angažiranih pomoćnika u nastavi (pokrivenost potrebe u %) ● % djece s teškoćama uključenih u redovni obrazovni sustav ● Broj programa za usklađivanja s potrebama tržišta rada ● Broj omogućenih stipendija za visoko obrazovanje
		1.1.4.	Stvaranje uvjeta za cjeloživotno formalno, neformalno i informalno učenje	1.1.4.1. Stvaranje mreže (partnerstva) institucija za cjeloživotno obrazovanje 1.1.4.2. Jačanje kapaciteta lokalnih ustanova za obrazovanje odraslih 1.1.4.3. Poticanje građana i osiguranje uvjeta za razvoj cjeloživotnog učenja 1.1.4.4. Razvoj specijaliziranih programa edukacije vezanih uz potrebe lokalnog tržišta rada	● Broj ustanova i njihovih kurikuluma za obrazovanje odraslih ● Broj polaznika koji su uključeni u programe formalnog i neformalnog obrazovanja ● Broj polaznika koji su stekli kvalifikaciju (uspješno završili) program obrazovanja ● Podaci o ukupnoj nezaposlenosti ● Podaci o nezaposlenosti mladih

SPECIFIČNI CILJEVI		PRIORITETI		MJERE/PROJEKTI	INDIKATORI
1.2.	**Uvođenje mjera za poticanje demografske obnove**	1.2.1.	Poticajne mjere za obitelji	1.2.1.1. Potpora za novorođene	● Broj i ukupna vrijednost omogućenih potpora ● Broj novorođene djece
		1.2.2.	Kreiranje pozitivne stambene politike	1.2.2.1. Poticana stanogradnja (POS) kao preduvjet za ostanak ili doseljavanje mlade, visokoobrazovane radne snage	● Broj novoizgrađenih stambenih objekata ● % mlade, visokoobrazovane radne snage sa prebivalištem u Sinju u ukupnoj populaciji grada
1.3.	**Poboljšanje programa prevencije bolesti i unapređenja zdravlja kroz edukativno-zdravstvene programe, te osiguranje uvjeta za sport i rekreaciju**	1.3.1.	Ulaganje u sportsko rekreacijske infrastrukture i stvaranje sportsko rekreativnih programa	1.3.1.1. Stavljanje u funkciju vanjskog bazena 1.3.1.2. Završetak izgradnje sportske dvorane 1.3.1.3. Uređenje kombiniranih igrališta na područje grada Sinja i mjesnih odbora radi poticanja rekreacije među širom populacijom 1.3.1.4. Poticanje stvaranja sportsko-rekreativnih programa namijenjenih djeci i mladima, osobama s invaliditetom 1.3.1.5. Poticanje izvrsnosti u sportu	● Uređen i stavljen u funkciju vanjski bazen ● Izgrađena sportska dvorana ● Broj uređenih kombiniranih igrališta na području grada Sinja i mjesnih odbora ● % odraslih osoba koje se rekreativno bave sportom u ukupnoj populaciji grada ● Broj sportskih objekata prilagođen potrebama osoba s invaliditetom ● Broj djece uključene u rad sportskih klubova ● Broj i vrijednost sportskih stipendija namijenjenih vrhunskim sportašima
		1.3.2.	Unaprjeđenje zdravstvenih usluga	1.3.2.1. Izgradnja rehabilitacijskog centra 1.3.2.2. Razvoj programa prevencije i suzbijanja bolesti 1.3.2.3. Poboljšanje dostupnosti i kvalitete zdravstvenih i socijalnih usluga namijenjenih braniteljima 1.3.2.4. Poticanje programa pružanja usluga pomoći po kućama	● Izgrađen rehabilitacijski centar ● Broj javno-zdravstvenih programa/kampanja za prevenciju bolesti i suzbijanja ovisnosti ● Broj podržanih projekata za poboljšanje zdravstvene i socijalne skrbi za branitelje ● Podaci o dostupnosti zdravstvene zaštite
1.4.	**Unaprjeđenje učinkovitosti sustava socijalnih usluga**	1.4.1.	Umrežavanje socijalnih usluga u zajednici	1.4.1.1. Povezivanje i umrežavanje, razvoj kapaciteta organizacija civilnog društva (OCD) s ciljem kvalitetnijih socijalnih usluga	● Broj OCD-a uključenih u provedbu mjere ● Broj novo-uspostavljenih socijalnih usluga
		1.4.2.	Pružanje jednakih mogućnosti i prava za osobe s invaliditetom (OSI) u Gradu	1.4.2.1. Razvijanje usluge mobilnih službi za pomoć djeci s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom (OSI) 1.4.2.2. Poticanje i provođenje programa učenja životnih i društvenih vještina koje OSI omogućavaju ravnopravno sudjelovanje u obrazovanju i svakodnevnom životu zajednice	● Broj korisnika usluga mobilnih službi ● Broj podržanih programa učenja životnih i društvenih vještina
		1.4.3.	Ulaganje u infrastrukturu za pružanje socijalnih usluga	1.4.3.1. Uređenje raspoloživih gradskih prostora za pružanje socijalnih usluga 1.4.3.2. Izgradanja doma za starije i nemoćne	● Broj gradskih prostora stavljen u funkciju pružanja socijalnih usluga ● Izgrađen dom za starije i nemoćne
		1.4.4.	Poticanje zapošljavanja i brze integracije dugotrajno nezaposlenih iz NEET (engl. "Not in Employment, Education or Training" - hrv. nisu zaposleni, ne obrazuju se niti osposobljavaju) skupine na tržište rada	1.4.4.1.Poticanje integracije mladih na tržište rada, posebno NEET, uključujući mlade koji su izloženi riziku od socijalne isključenosti i mlade iz marginaliziranih zajednica 1.4.4.2. Jačanje kapaciteta lokalnih programa za zapošljavanje i povećanje zaposlenosti najranjivijih skupina na lokalnim tržištima rada	● Broj zapošljavanja osoba iz NEET skupine ● Broj poslodavaca koji zapošljuju dugotrajno nezaposlene osobe ● Broj poticajnih programa za zapošljavanje i povećanje zaposlenosti najranjivijih skupina

Opći cilj 2: Izgrađeni i usklađeni infrastrukturni i prirodni resursi, kao osnovni preduvjeti kvalitete života

Opći cilj osiguranja adekvatne urbane infrastrukture i zaštita prirodnih resursa grada temeljna ja zadaća gradske Uprave, te je možda ponajviše od svih općih ciljeva pod odgovornošću i kontrolom Grada.

Osmišljavanje i provođenje kvalitetnih idejnih urbanističkih planova na razini naselja ili značajnih javnih i privatnih građevina, rješavanje prometnih ograničenja i uskih grla, izgradnja i regeneracija komunalne infrastrukture te energetska učinkovitost uz zaštita okoliša, predstavljaju osnovne zadaće relevantnih gradskih ureda i institucija pomoću kojih jedinca lokalne samouprave daje poticaje daljnjem razvoju Grada.

Osim iz proračuna Grada i gradskih tvrtki značajni dio projekata (npr. energetska obnova, cestovna infrastruktura, gospodarenje otpadom, itd.) koji će proizaći iz ovog cilja mogu biti sufinancirani iz europskih strukturnih fondova ili specijaliziranog europskog fonda koji se u razdoblju 2014.–2020. prvi put otvorio za urbane sredine. Time se gradu Sinju daje prilika da kreiranjem projekata osigura potporu u realizaciji značajnih infrastrukturnih zahvata.

2.1 Poticanje energetski održivog urbanog razvoja kroz obnovu energetske infrastrukture i unaprjeđenje energetske učinkovitosti

Energetska učinkovitost je baza dugoročno održivog korištenja prirodnih resursa. Kao prioritet energetski održivog urbanog razvoja ističemo poticanje energetske učinkovitosti u zgradarstvu. To se odnosi na provedbu programa energetske učinkovitosti u zgradama javne namjene te edukaciju građana i poticanje projektiranja, gradnje, rekonstrukcije i održavanja energetski učinkovitih privatnih stambenih i poslovnih objekata. U sektoru prometa, energetska učinkovitost Grada realizirat će se izradom plana održive mobilnosti (engl. Sustainable Urban Mobility Plan) kojom se optimizira i unaprjeđuje javni prijevoz čime se postiže učinak smanjenja emisije stakleničkih plinova.

Također, Grad svojim primjerom i usvojenim prostornim planovima ističe važnost korištenja obnovljivih izvora energije, a na čemu će dalje inzistirati, te će osigurati mogućnost pravnim i fizičkim subjektima razvoj održive energetske infrastrukture i korištenje novih izvora energije kao što su vjetroelektrane i solarne elektrane.

2.2 Uvođenje sustava cjelovitog gospodarenja otpadom na području grada Sinja

Jedno od važnijih izazova Grada je neriješeno dugoročno upravljanje otpadom. Za rješenje toga problema Grad će osigurati resurse za izradu projektne dokumentacije potrebne za pripremu provedbe sanacije odlagališta Mojanka, ali će nastaviti i s pritiscima prema krovnim županijskim i nacionalnim institucijama koje su odgovorne za rješavanje županijskog Centra za gospodarenje otpadom, a što je usko povezano s mogućnošću završetka sanacije Mojanke. Također, u sljedećih pet godina zadaća Grada je rješavanje preostalih divljih odlagališta poput lokacije Slane stine.

Unutar područja gospodarenja otpadom, Grad će se također fokusirati na uspostavu učinkovitog sustava za odvojeno prikupljanje, razvrstavanje i recikliranje otpada koji zahtjeva odgovarajuću infrastrukturu. Ujedno, Grad će programom informiranja i educiranja fizičkih i pravnih osoba o zaštiti i očuvanju okoliša naglasiti i promovirati važnosti odlaganja i sortiranja otpada.

2.3 Nastavak unaprjeđenja sustava vodoopskrbe i odvodnje

Vodoopskrba i odvodnja predstavlja jednu od temeljnih infrastruktura urbanih cjelina, te će Grad nastaviti s velikim projektima unaprjeđenja vodoopskrbnog sustavu aglomeracije Sinj započetima u prethodnom vremenskom razdoblju.

Realizacija projekata sufinancirat će se sredstvima iz Strukturnih fondova i Kohezijskog fonda EU, dok će Grad svoj dio financijske participacije u projektima osigurati kroz financijske instrumente na tržištu. Prema zacrtanim planovima, sve faze projekta: od projektiranja i izrade dokumentacije do izvedbe radova i puštanja u pogon cjelovite mreže, trebale bi biti završene u programskom periodu ove Strategije, odnosno do 2020. godine.

2.4 Razvoj planskog osmišljavanja sveobuhvatnog gradskog prostora, prometne infrastrukture (uključujući prometnu infrastrukturu u mirovanju), te internetske infrastrukture

Primarna zadaća ovog cilja je osmišljavanje urbanog gradskog prostora i izrada detaljnih planova uređenja. Time se stvaraju preduvjeta za pokretanje konsolidacije sveobuhvatnog teritorija grada Sinja. Grad će provesti planiranja i formiranja novog, suvremenog gradskog područja te postizanje visokog stupnja urbaniteta važnog za gradski identitet, kako kroz osmišljavanje javnog prostora, tako i kroz buduću namjenu i oblikovanje građevina (npr. obnovom brownfield lokacija) i uređenjem zelenih površina. Pritom će Grad voditi računa o iskorištenju svojih postojećih potencijala stavljajući u funkciju bivša vojna i industrijska područja u gradu.

Nadalje, sastavnica planiranja urbanog prostora je planiranje i razvoj lokalne cestovne infrastrukture i učinkovite regulacije cestovnog prometa. Naime, Grad je svjestan potrebe za regulacijom raskrižja obzirom da u nedostatku gradske zaobilaznice, gradske ceste u središtu grada postaju usko grlo transportnog sustava, kao potrebe za većim brojem parkirnih mjesta, te će to u sklopu ovog cilja biti adresirano. Također, bolja povezanost naselja unutar Grada, ali i samog Sinja sa Splitom nužne su pretpostavke za daljnji razvoj grada i gospodarske zone Kukuzovac.

Za pozicioniranje Sinja kao „pametnog grada“ planirana su ulaganja u informatizaciju i digitalizaciju. Širokopojasni internet je jedan od glavnih preduvjeta za konkurentnost postojećih poduzeća te otvaranja novih. Također IKT omogućava učinkovitije javne usluge Grada, a time i višu kvalitetu života građana.

Tablica 50 Specifični cilj Izgrađeni i usklađeni infrastrukturni i prirodni resursi, kao osnovni preduvjeti kvalitete života

2.	**OPĆI CILJ - 2.** **Izgrađeni i usklađeni infrastrukturni i prirodni resursi, kao osnovni preduvjeti kvalitete života**				
SPECIFIČNI CILJEVI		**PRIORITETI**		**MJERE/PROJEKTI**	**INDIKATORI**
2.1.	**Poticanje energetski održivog urbanog razvoja kroz obnovu energetske infrastrukture i unaprjeđenje energetske učinkovitosti**	2.1.1.	Poticanje energetska efikasnosti u zgradarstvu	2.1.1.1. Provedba programa energetske učinkovitosti u zgradama javne namjene 2.1.1.2. Poticanje projektiranja, gradnje, rekonstrukcije i održavanja energetski učinkovitih privatnih stambenih i poslovnih objekata	● broj objekta u vlasništvu ili najmu gradske uprave i/ili gradskih poduzeća koji primjenjuju načela energetske efikasnosti ● Broj kućanstava i poduzeća koja su koristila poticajne mjere ulaganja u energetsku učinkovitost ● broj energetskih pregleda i certifikata javnih gradskih zgrada
		2.1.2.	Razvoj energetske učinkovitosti i reduciranje emisije stakleničkih plinova u sektoru prometa	2.1.2.1. Daljnji razvoj i izgradnja sustava biciklističkog prometa na području grada Sinja 2.1.2.2. Poboljšanje učinkovitosti javnog prijevoza (autobusnog) na području Sinja 2.1.2.3. Izrada plana održive mobilnosti (engl. Sustainable Urban Mobility Plan)	● Broj kilometara uređenih biciklističkih staza ● Ukupan broj prevezenih putnika po gradskom autobusu godišnje ● Broj provedenih projekata s ciljem promocije i poticanja korištenja energetski učinkovitih prometala
		2.1.3.	Unaprjeđenje energetske infrastrukture i razvoj novih izvora energije (npr. plinofikacija, solarna energija itd.)	2.1.3.1. Razvoj plinske mreže na području Sinja 2.1.3.2. Zamjena pogonskog goriva u kotlovnicama 2.1.3.3. Povećati informiranost i znanje korisnika o mogućnostima uštede energije, troškovima i koristi 2.1.3.4. Poticanje izgradnje solarnih elektrana 2.1.3.5. Poticanje izgradnje vjetroelektrana na području grada Sinja 2.1.3.6. Povećanje učinkovitosti javne rasvjete zamjenom	● broj kilometara plinske mreže na području grada Sinja ● Broj korisnika priključenih na plinsku mrežu ● Pad broja korištenja pogonskog goriva u kotlovnicama ● Broj izgrađenih solarnih elektrana i vjetroelektrana ● % (YOY) smanjenja potrošnje na javnu rasvjetu
2.2.	**Uvođenje sustava cjelovitog gospodarenja otpadom na području grada Sinja**	2.2.1.	Razvoj infrastrukture potrebne za primjereno gospodarenje otpadom	2.2.1.1.Sanacija odlagališta Mojanka i infrastrukturno opremanje 2.2.1.2. Izgradnja reciklažnog dvorišta 2.2.1.3. Sanacija divljih odlagališta otpada	● % obrađenog komunalnog otpada ● Izgrađeno reciklažno dvorište ● Broj saniranih divljih odlagališta otpada
		2.2.2.	Razvoj učinkovitog sustava za odvojeno prikupljanje, razvrstavanje i recikliranje otpada	2.2.2.1. Poticanje kompostiranja u privatnim dvorištima 2.2.2.2. Nabava opreme za odvojeno sakupljanje otpada 2.2.2.3. Informiranje građana o načinima odvajanja 2.2.2.4. Uređenje infrastrukture za odvojeno sakupljanje otpada	● Smanjenje ukupne količine odloženog komunalnog otpada ● % odvojenog, sakupljenog i recikliranog komunalnog otpada ● Broj provedenih kampanja vezanih uz informiranje i senzibilizaciju javnost o važnosti odvajanja otpada

SPECIFIČNI CILJEVI		PRIORITETI		MJERE/PROJEKTI	INDIKATORI
2.3.	**Nastavak unaprjeđenja sustava vodoopskrbe i odvodnje**	2.3.1.	Daljnji razvoj vodovodne i kanalizacijske mreže te prateće infrastrukture	2.3.1.1. Smanjenje gubitaka u transportu vode 2.3.1.2. Nastavak projekta rekonstrukcije te proširenja sustava vodoopskrbe i odvodnje u sustavu aglomeracije Sinj prema ranije razrađenom koncepcijskom rješenju 2.3.1.3. Ulaganje u materijalne i ljudske resurse Javne vatrogasne postrojbe i DVD-a (oprema, objekti, kadrovi)	● Broj i % stanovnika priključeno na obnovljenu/izgrađenu vodovodnu mrežu ● Broj km novoizgrađene i obnovljene vodovodne mreže ● % gubitaka vode u mreži ● Proračunska izdvajanja u materijalne i ljudske resurse Javne vatrogasne postrojbe i DVD-a
2.4.	**Razvoj planskog osmišljavanja sveobuhvatnog gradskog prostora, prometne infrastrukture (uključujući prometnu infrastrukturu u mirovanju), te internetske infrastrukture,**	2.4.1.	Poboljšanje urbanog planiranja i okolišne infrastrukture	2.4.1.1. Daljnja detaljna razrada planova dijelova Grad Sinja 2.4.1.2. Poticanje projekata zelenog grada 2.4.1.3. Prostorno informacijski sustav (GIS) za održavanje javnih površina 2.4.1.4. Sanacija, revitalizacija i uređenje zelenih površina 2.4.1.5. Projekt uređenja pješačkih zona u centru Sinja s pojedinačnim projektima 2.4.1.6. Revitalizacija brownfield lokacija: bivše vojarne Ivaniša	● Broj provedenih inicijativa i projekata za uređenje urbanog okoliša ● Uložena proračunska sredstva Grada za sanaciju, revitalizaciju i uređenje zelenih površina ● m2 površina revitaliziranih bivših industrijskih i vojnih (brownfield) lokacija
		2.4.2.	Razvoj lokalne cestovne infrastrukture i učinkovite regulacije cestovnog prometa na području grada Sinja	2.4.2.1. Unaprjeđenje rada službe za naplate parkinga u gradu 2.4.2.2. Napredna regulacija raskrižja 2.4.2.3. Elaborat regulacije prometa u centru grada 2.4.2.4. Razvoj lokalne cestovne infrastrukture izgradnjom novih i održavanjem postojećih lokalnih cesta i mostova	● Uložena proračunska sredstva Grada u prometne projekte ● Izrađen elaborat regulacije prometa ● Ulaganja u regulaciju prometa ● Km novih i obnovljenih lokalnih cesta i mostova
		2.4.3.	Razvoj infrastrukture prometa u mirovanju	2.4.3.1. Povećanje broja parkirališnih mjesta	● Broj parkirališnih radnih mjesta
		2.4.4.	Kvalitetna prometna povezanost	2.4.4.1. Održavanje i sanacija lokalnih cesta na području grada Sinja 2.4.4.2. Izgradnja sinjske zaobilaznice, i eliminaciju glavnih cestovnih uskih grla 2.4.4.3. Izgradnja i održavanje poljskih pristupnih puteva 2.4.4.4. Poticanje izrade studije o mogućnostima izgradnje željezničkog prometnog pravca	● Broj km novoizgrađenih i saniranih cesta ● U potpunosti izrađena dokumentacija sinjske zaobilaznica ● Umrežavanje s HŽ infrastrukturom i Fakultetom prometnih znanosti radi izrade studije o mogućnostima izgradnje željezničkog prometnog pravca
		2.4.5.	Uređenje internetske infrastrukture i dostupnost širokopojasnog interneta	2.4.5.1 Dostupnost optičkog (svjetlovodnog) komunikacijskog kabela (za ostvarivanje velikog komunikacijskog dometa, velike brzine prijenosa i sigurnosti) na šire područje grada Sinja 2.4.5.2.Dostupnost besplatnog bežičnog interneta u dijelovima Grada Sinja 2.4.5.3.Informatizacija i digitalizacija (investiranje u širokopojasnu mrežu/pristup internetu	● Broj korisnika optičkog komunikacijskog kabela ● Uspostavljene "hot-spot" lokacije bežičnog interneta na frekventnim gradskim lokacijama ● Ulaganja Grada Sinja u informatizaciju i digitalizaciju

Opći cilj 3: Održivo i konkurentno gospodarstvo, kao osnova ekonomske dinamike urbane sredine

Grad Sinj će u nadolazećem vremenskom razdoblju nastaviti poduzimati mjere usmjerene ka jačanju konkurentnosti sinjskog gospodarstva na nacionalnom i europskom tržištu kroz poticanje i privlačenje investicija i poduzetništva. Grad je do sada postavio temeljnu platformu za privlačenje investicija i poduzetništva kroz infrastrukturno kvalitetno pripremljenu GZ Kukuzovac i uspostavom Poduzetničkog centra Sinj. Međutim, do sada potencijali tih projekata nisu ostvareni te će se oni nastaviti primarno kroz daljnje ulaganje u upravljačke kapacitete navedenih organizacija te njihovo ciljano promoviranje i komuniciranje konkurentnih vrijednosti. Postoji cijeli niz mogućnosti za sufinanciranje projekata iz segmenta poduzetništva te bi upravo Poduzetnički centar Sinj trebao postati referentno mjesto za pomoć poduzetnicima u pripremi projekata za financiranje iz EU-fondova i dobivanja poticaja iz nacionalnih programa.

Nadalje, Grad posjeduje značajne turističke potencijale koji se temelje na sinergiji kulturne i vjerske baštine, te prirodnim resursima. Stoga će Grad podržavati aktivnosti i projekte Turističke zajednice grada Sinja kao krovnog nositelja ove dimenzije razvoja. Obzirom na povijesnu važnost poljoprivrede i stočarstva u sinjskom kraju, Grad će također poticati zajedničke poljoprivredne projekate i umrežavanje poljoprivrednih proizvođača i stvaranje klastera radi boljeg pozicioniranja na tržištima.

3.1 Jačanje konkurentnosti malog i srednjeg poduzetništva te nastavak razvoja poduzetničke infrastrukture

Daljnji razvoj GZ Kukuzovac je potreban za jačanje gospodarske aktivnosti na području Sinja. Nužna su daljnja ulaganja u privlačenje investicija i poduzetnika koji će pružiti nova radna mjesta. Uz poboljšanje poslovne infrastrukture i aktivniju ulogu poduzetničkih potpornih institucija moguće je pojačati konkurentnost sadašnjeg malog i srednjeg poduzetništva koji bi služio kao primjer za daljnje jačanje gospodarstva na području grada Sinja. Komparativno niske cijena komunalnih doprinosa i naknada bit će neki od niza dodatnih poticaja za poduzetnike. Poticanjem komercijalizacije inovativnih ideja također se želi doprinijeti konkurentnosti sinjskih poduzeća. Promocija i komercijalizacija istih realizirat će se putem sajmova, inicijativa, malim mjerama ulaganja i slično.

3.2 Razvoj održivog turizma temeljenog na sinergiji kulturne i vjerske baštine, te prirodnim resursima

Grad Sinj ima prepoznatljivu kulturnu i vjersku baštinu koja treba poslužiti kao temelj razvoja održivog turizma. Rast turističkog sektora u cijeloj Splitsko-dalmatinskoj županiji predstavlja ogroman potencijal za grad Sinj, te će primarni napori TZ Grada Sinja biti usmjereni ka suradnji s turističkim agencijama te privlačenju i preusmjeravanju postojeće baze turista u širem području dalmatinske obale prema Sinju.

Uz kulturnu i vjersku ponudu Grad će poticati razvoj ruralnog turizma poput obiteljskih ugostiteljskih objekata, eno-gastronomske ponude, te različitih manifestacija. Grad Sinj također ima dobru platformu za razvoj sportskog turizma, pritom imajući na umu da pored prirodnih preduvjeta za razvoj avanturističkih aktivnosti (biciklističkih, planinarskih i jahačkih staza, kajakinga i rafinga) kao rijetko koja sredina ima veliki hipodrom (uz prateće organizacijske kapacitete kroz klaster konjičke industrije) i sportsku zračnu luku, te ostalu sportsku infrastrukturu (zatvorenu dvoranu, nogometi stadion, olimpijsko plivalište) u relativnoj blizini sa ostalim potrebnim sadržajem i središtem grada. Sve to predstavlja dobar potencijal o kojemu Grad i ostali dionici moraju voditi računa kada izgrađuju turističku viziju Sinja kao kvalitetne destinacije.

3.3 Jačanje konkurentnosti organske poljoprivredne proizvodnje te poticanje osnivanja sektorskih klastera

Zbog karakteristika sinjske poljoprivrede Grad će svoje poticaje usmjeriti prema ekološkoj i organskoj proizvodnji. Ovim ciljem se želi postići konkurentnost i održivost obiteljskih gospodarstava kao temelja današnjih ruralnih zajednica, a to bi ujedno dodatno spriječilo daljnju depopulaciju seoskih područja.

Važna zadaća je i organizacija programa osposobljavanja poljoprivrednika te poticanje edukacije i informiranosti o razvoju poljoprivrede kroz razne edukacijske programe, posebice o prednostima i mogućnostima u okviru Zajedničke poljoprivredne politike EU.

Također je poželjno da poljoprivrednici zajedno sudjeluju u poljoprivrednim projektima kako što su povećanje skladišnih kapaciteta i razvoj otkupnih i distributivnih centara za voće i povrće te izgradnja hladnjača za skladištenje poljoprivrednih proizvoda. Klasterizacija je poželjna i stočarstvu, pa obzirom da Sinj povijesno ima dugu tradiciju uzgoja konja i sve potrebne preduvjete da postane centar kompetencija u ovom području Grad će podržati razvoj sinjskog klastera konjičke industrije.

3.4 Jačanje svih elemenata povezanosti sa Splitom i drugim većim Dalmatinskim gradovima (Zadar, Šibenik, Dubrovnik)

U razvitku Sinja veliku ulogu bi trebala igrati blizina Splita te ostalih većih dalmatinskih gradova. Gradu Sinju je potrebno umrežavanje sa prometnom, znanstvenom i poduzetničkom mrežom te turističkom ponudama grada Splita, odnosno njegovim aglomeracijskim područjem.

Mjere iz ovog cilja uklapaju se u zadaće integriranog teritorijalnog ulaganja (ITU).

Tablica 51 Specifični cilj Održivo i konkurentno gospodarstvo, kao osnova ekonomske dinamike urbane sredine

3.	OPĆI CILJ - 3. Održivo i konkurentno gospodarstvo, kao osnova ekonomske dinamike urbane sredine				
SPECIFIČNI CILJEVI		**PRIORITETI**		**MJERE/PROJEKTI**	**INDIKATORI**
3.1.	**Jačanje konkurentnosti malog i srednjeg poduzetništva te nastavak razvoja poduzetničke infrastrukture**	3.1.1.	Poboljšanje poslovne infrastrukture i aktivna uloga poduzetničkih potpornih institucija	3.1.1.1.Uspostava Razvojnog centra 3.1.1.2. Ulaganje u daljnji razvoj GZ Kukuzovac i povezanih naprednih poslovnih usluga koje se nude poduzetnicima 3.1.1.3. Osiguravanje potpora samozapošljavanju 3.1.1.4. Osiguravanje potpora gospodarskim subjektima	● Uspostavljen razvojni centar ● Broj poduzeća u GZ Kukuzovac ● Broj novostvorenih radnih mjesta kroz ulaganje u poslovnu infrastrukturu ● Broj novoosnovanih gospodarskih subjekata ● Podaci o uspješnosti poduzetnika koji su primili potpore/poticaje
		3.1.2.	Jačanje poduzetničkih kompetencija i kulture kroz poticanje komercijalizacije novih inovativnih ideja	3.1.2.1. Podrška djelovanju inovatora (sajmovi, promidžba, inicijative, male mjere ulaganja, povezivanje s investitorima) 3.1.2.2. Jačanja kapaciteta za pripremu i provedbu razvojnih projekata iz gospodarskog sektora namijenjenih privlačenju sredstava iz dostupnih fondova (EU i drugi)	● Vrijednost ulaganja u razvoj kreativnih industrija ● Prihod od komercijalizacije inovacija ● Broj kampanja vezanih uz promicanje obrazovanja i osposobljavanja poduzetnika te promicanja poduzetničke kulture ● Broj započetih i realiziranih razvojnih projekata namijenjenih privlačenju sredstava iz dostupnih fondova
3.2.	**Razvoj održivog turizma temeljenog na sinergiji kulturne i vjerske baštine, te prirodnim resursima**	3.2.1.	Razvoj turističke ponude rekreacijskih aktivnosti na otvorenom kroz jačanje javne infrastrukture i popratnih sadržaja	3.2.1.1. Razvoj biciklističkih i pješačkih staza u svrhu razvoja turističke ponude 3.2.1.2. Poticanje pojedinačnih projekata etno kuća, eko-parka i održavanje bio raznolikosti prirode 3.2.1.3. Unaprjeđenje turističke ponude kroz razvoj Zračne sportske luke Sinj 3.2.1.4. Projekt daljnjeg uređenja sinjskog hipodroma-interpretacijsko-edukacijski centar Sinjske Alke	● Broj kilometara novouređenih pješačkih i biciklističkih staza s pratećom infrastrukturom ● Broj projekata ostvarenih sa svrhom unaprjeđenja etno i eko ponude ● Broj korisnika i posjetitelja Zračen sportske luke Sinj ● Uložena sredstva u uređenja sinjskog-hipodroma: interpretacijsko-edukacijski centar Sinjske Alke
		3.2.2.	Razvoj kulturne i vjerske turističke ponude i usluga	3.2.2.1. Poticanje osnivanja i razvoja malih uslužnih gospodarstava, obiteljskih hotela (usluga prehrane i noćenja) 3.2.2.2. Tematizacija eno-gastronomske ponude bazirane na zdravim domaćim namirnicama i tradiciji 3.2.2.3. Razvoj manifestacija od nacionalnog značaja utemeljenih na povijesnoj, kulturnoj i vjerskoj baštini (Sinjska Alka, Gospa Sinjska) 3.2.2.4. Kadrovsko, stručno i financijsko osnaživanje TZ Sinja 3.2.2.5. Realizacija projekta Integralna tematska cjelina i klaster „Sinjska alka“ 3.2.2.6. Razvoj tehnologije povezane s turističkom ponudom Grada 3.2.2.7. Zaštita znaka Alke	● Rezultati u turizmu (noćenja, posjeta) – podaci TZ Grada Sinja ● Broj kreveta u turističkoj ponudi ● Uložena sredstva u ključne turističke manifestacija Sinja - realiziran Integralna tematska cjelina i klaster „Sinjska alka“ ● Ulaganja u tehnologiju povezanu s turističkom ponudom ● Zaštićen znak Alke
		3.2.3.	Očuvanje prirodnih resursa i njihova promocija u službi turizma	3.2.3.1. Zaštita i obnova biološke raznolikosti i tla te promicanje usluga ekosustava, uključujući teritorija Sinja koji je dio ekološke mreže Natura 2000 i zelene infrastrukture	● Uložena proračunska sredstva za zaštitu i obnovu zelenih površina, biološke raznolikosti i tla na području grada Sinja

SPECIFIČNI CILJEVI		PRIORITETI		MJERE/PROJEKTI	INDIKATORI
3.3.	**Jačanje konkurentnosti organske poljoprivredne proizvodnje te poticanje osnivanja sektorskih klastera**	3.3.1.	Poticanje edukacije i informiranosti u području razvoja poljoprivrede	3.3.1.1. Ulaganje u edukaciju poljoprivrednih proizvođača 3.3.1.2. Razvoj formalnih i neformalnih programa osposobljavanja za zanimanja u poljoprivredi 3.3.1.3. Poboljšanje suradnje istraživačkog sektora, savjetodavne službe i poljoprivrednika 3.3.1.4. Uspostavljen sustav informiranja poljoprivrednika o prednostima i mogućnostima u okviru Zajedničke poljoprivredne politike EU (engl. Common Agriculture Policy - CAP)	● Broj održanih formalnih i neformalnih programa edukacije za poljoprivrednu proizvodnju ● Broj poljoprivrednika uključenih u programe informiranja i edukacije
		3.3.2.	Poticanje kvalitetnije poljoprivredne proizvodnje s naglaskom na proizvodnju s višom dodanom vrijednošću	3.3.2.1. Podrška proizvođačima certificiranih proizvoda 3.3.2.2. Podrška mladim poljoprivrednicima 3.3.2.3.Poticanje orijentiranosti na ekološku i organsku proizvodnju 3.3.2.4.Podrška razvoju mreže za navodnjavanje Sinjskog polja	● Broj certificiranih proizvoda ili proizvoda u sustavu zaštite izvornosti ● Broj novootvorenih poljoprivrednih gospodarstava ● Broj gospodarstava koji su prešli na certificiranu ekološku i organsku proizvodnju ● Ulaganja u razvoj mreže za navodnjavanje Sinjskog polja
		3.3.3.	Poticanje zajedničkih poljoprivrednih projekata i umrežavanja poljoprivrednih proizvođača za bolje pozicioniranje na tržištu	3.3.3.1. Poticanje okrupnjivanja zemljišta 3.3.3.2. Povećanje skladišnih kapaciteta 3.3.3.3. Poticanje stvaranja klastera 3.3.3.4. Razvoj otkupnih i distributivnih centara za voće i povrće i Izgradnja i opremanje hladnjača za skladištenje poljoprivrednih proizvoda 3.3.3.5. Organizacija poljoprivrednih sajmova	● Prosječna površina koju korist jedno poljoprivredno gospodarstvo ● Broj novoformiranih klastera ● Ukupan prihod članova klastera/ udruženja ● Kapacitet skladišta i hladnjača ● Vrijednost proizvoda u organiziranom otkupu i distribuciji
3.4.	**Jačanje svih elemenata povezanosti sa Splitom i drugim većim Dalmatinskim gradovima (Zadar, Šibenik, Dubrovnik)**	3.4.1.	Umrežavanje sa prometnim, znanstvenim, poduzetničkim i turističkim ponudama većih gradova u Dalmaciji	3.4.1.1.Sudjelovanje u izradi integriranog teritorijalnog ulaganja (ITU) odnosno izradi i provedbi Strategije urbane aglomeracije Splita 3.4.1.2. Izrada destinacijskih promocijskih materijala i njihova diseminacija na postojećim turističkim čvorištima i sredinama	● Broj potpuno pripremljenih projekata povezanih sa ITU-om ● Realizirana sredstva iz EU-fondova ● Broj ostvarenih noćenja - TZ Grada Sinja

Opći cilj 4: Kontinuitet jedinstvenog kulturnog identiteta zajednice, kao vezivno tkivo svih generacija sinjskog društva

Sinj ima bogato kulturno-povijesno nasljeđe koje predstavlja temelj identiteta zajednice i vezivno tkivo koje ujedinjuje sve generacije Sinjana. Bogatstvo kulturno-povijesne ostavštine očituje se u vrijednostima nematerijalne i materijalne baštine, a značajni dio gradskih manifestacija upravo proizlazi iz tih vrijednosti. Stoga će ulaganje u kulturno-povijesni sadržaj i infrastrukturu zadržati visoki prioritet gradske Uprave.

Organizacije civilnog društva osim što su ključni nositelji očuvanja kulturnog identiteta zajednice, imaju važnu ulogu u sinjskom društvu posebice u daljnjoj izgradnji demokratske, uključive, socijalno pravedne i ekološki osviještene zajednice, te kao korektiv vlasti i veza između građana i javnog sektora. Iz toga razloga Grad će nastaviti podržavati rad udruga ali ih i poticati na samoodrživost.

4.1 Unaprjeđenje kulturne ponude i sadržaja u gradu Sinju

Ovaj specifični cilj podrazumijeva poboljšanja u kulturnoj infrastrukturi poput rekonstrukcije Doma mladih, povećanja kapaciteta bibliotetsko-arhivskog prostora, te ulaganje u nove tehnologije u kulturi. Također, Grad će poticati na povezivanje s vanjskim kulturnim institucijama i njihovim programima radi obogaćivanja kulturne ponude Sinja, ali i širenja sinjskih kulturnih vrijednosti u partnerskim gradovima.

4.2 Unaprjeđenje rada na zaštiti i prezentaciji kulturno-povijesnog nasljeđa

Kulturno-povijesna ostavština od iznimne je važnosti za grad Sinj, ali zahtjeva i značajna ulaganja u prezentaciju, očuvanje i tekuće održavanje bogate baštine. Grad Sinj treba unaprijediti strateško upravljanje s kulturnim i povijesnim nasljeđem te poboljšati primjenu marketinga radi šireg populacijskog dosega kulturnih vrijednosti. Naime, građane je potrebno kvalitetnije obavijestiti o programima kulture putem raznih komunikacijskih kanala.

4.3 Poticanje daljnjeg razvoja organizacija civilnog društva (OCD)

Kao što je ranije naglašeno, organizacije civilnog društva imaju višedimenzionalnu ulogu u društvu te će grad podržavati daljnji razvoj kapaciteta OCD-a. Tijekom sljedećeg razdoblja Grad će posebno poticati OCD-eve u razvoju inovativnih usluga te one koje promiču volontiranje u zajednici, a sve s ciljem povećanja kvalitete socijalnih usluga koje smanjuju potrebu za intervencijom gradskih službi.

4.4 Poticanje prekogranične, transnacionalne i međuregionalne suradnje s BiH (Jadransko-jonski program transnacionalne suradnje; Program transnacionalne suradnje Dunav)

Prekogranična, transnacionalna i međuregionalna suradnja s BIH tradicionalno ima pozitivno djelovanje na cijeli Sinjski gospodarski i društveni sektor. Stoga je potrebno nastaviti poticati stvaranje zajedničkog gospodarskog/ekonomskog prostora kako bi se razvila zajednička turistička ponuda, promoviralo poduzetništvo, promicalo stvaranje održivog prometa, nastavilo s kulturnom suradnjom, podijelila odgovornost očuvanja i promicanja prirodnih resursa te poticalo umrežavanje klastera. Suradnja Sinja i okolnih gradova u Bosni i Hercegovini dodatno bi osnažila poziciju Grada u širem geo-političkom kontekstu, pa tako i u odnosu na tradicionalno važan odnos sa Splitom.

Tablica 52 Specifični cilj Kontinuitet jedinstvenog kulturnog identiteta zajednice, kao vezivno tkivo svih generacija sinjskog društva

4.	**OPĆI CILJ - 4. Kontinuitet jedinstvenog kulturnog identiteta zajednice, kao vezivno tkivo svih generacija sinjskog društva**				
SPECIFIČNI CILJEVI		**PRIORITETI**		**MJERE/PROJEKTI**	**INDIKATORI**
4.1.	**Unaprjeđenje kulturne ponude i sadržaja u gradu Sinju**	4.1.1.	Ulaganje u infrastrukturu u kulturi i kulturnu ponudu	4.1.1.1. Rekonstrukcija Doma mladih 4.1.1.2. Povećanje kapaciteta bibliotečno-arhivskog prostora 4.1.1.3. Uvođenje novih tehnologija kojima se osigurava prepoznatljivost i očuvanje kulturne baštine te povećava kvaliteta i atraktivnost kulturne ponude grada	● Rekonstruiran dom kulture ● Povećan kapacitet bibliotečno-arhivskog prostora ● Uložena sredstva za uvođenje novih tehnologija u kulturnu ponudu grada
		4.1.2.	Povezivanje s eksternim kulturnim institucijama	4.1.2.1. Stvaranje mreže institucionalnih partnera u razvoju kulturne ponude 4.1.2.2. Povezivanje s kulturnim programima i pripadajućim ciljanim skupinama u gradovima u užem i širem okruženju	● Broj umreženih institucionalnih partnera ● Broj ostvarenih partnerstva s kulturnim programima iz gradova u užem i širem okružju
4.2.	**Unaprjeđenje rada na zaštiti i prezentaciji kulturno-povijesnog nasljeđa**	4.2.1.	Jačanje osnovnih upravljačkih alata	4.2.1.1. Strateško upravljanje u kulturnim i povijesnim nasljeđem 4.2.1.2. Unaprjeđenje komunikacijskih kanala za izvještavanje građana o kulturnim sadržajima 4.2.1.3. Učinkovitija primjena marketinga u kulturi 4.2.1.4. Poticanje razvoja etno-zadruga i podrška radu kulturno umjetničkih društava 4.2.1.5. Ulaganje u razvoj tradicijskih obrta i suvenira	● Izrađene smjernice razvoja kulture za Grad Sinj ● Broj posjetitelja po ustanovama – kulturnim programima ● Broj marketinških planova u kulturi ● Broj provedenih kampanja za promociju kulturne ponude ● Broj manifestacija kojima je cilj prezentacija tradicionalne kulturno umjetničke ponude ● Broj članova uključenih u kulturno umjetnička društva
		4.2.2.	Zaštita i turistička valorizacija kulturno povijesne baštine	4.2.2.1. Obnova i revitalizacija kulturnih dobara, povijesnih građevina i tradicionalne gradnje	● Uložena sredstva u obnovljenje i revitalizaciju kulturnih dobara, povijesnih građevina i tradicionalne gradnje
4.3.	**Poticanje daljnjeg razvoja organizacija civilnog društva (OCD)**	4.3.1.	Razvoj kapaciteta organizacija civilnog društva	4.3.1.1. Poboljšanje informiranosti civilnog sektora, 4.3.1.2. Poticanje konkurentnost i jačanje kapaciteta OCD 4.3.1.3. Poticanje razvoja inovativnih usluga 4.3.1.4. Razvoj volonterizma	● Broj OCD-a koji sudjeluju u aktivnostima pružanja socijalnih usluga ● Broj korisnika socijalnih usluga pruženih od strane OCD-a ● Broj provedenih projekata namijenjenih jačanju kapaciteta OCD-a ● Broj volontera uključenih u projektne aktivnosti i vrijednost njihovog rada ● Proračunska sredstva za poticanje razvoja inovativnih usluga
4.4.	**Poticanje prekogranične, transnacionalne i međuregionalne suradnje s BiH (Jadransko-jonski program transnacionalne suradnje; Program transnacionalne suradnje Dunav)**	4.4.1.	Stvaranje zajedničkog gospodarskog/ekonomskog prostora	4.4.1.1.Razvoj zajedničke turističke ponude 4.4.1.2. Promicanje/promocija poduzetništva 4.4.1.3. Promicanje održivog prometa i otklanjanje uskih grla u infrastrukturama glavnih mreža, 4.4.1.4. Poticanje umrežavanja klastera	● Broj stvorenih partnerstva u sektoru turizma ● Broj kampanja i promotivnih akcija za promociju poduzetništva ● Ulaganja u održivost prometa i otklanjanja uskih grla u infrastrukturama glavnih mreža ● Broj kampanja za poticanje umrežavanja klastera ● Broj prijavljenih i broj realiziranih projekata za regionalni fond EU
		4.4.2.	Poboljšanje kvalitete života i socijalne kohezije	4.4.2.1. Projekt zajedničkog očuvanja i promicanja prirodnih i kulturnih resursa	● Broj projekata i ukupna ulaganja u očuvanje i promicanje prirodnih i kulturnih resursa

Opći cilj 5: Razvoj administrativnih kapaciteta (infrastrukture, usluga i ljudskih resursa) Grada u cilju učinkovitijeg upravljanja lokalnim razvojem

Jačanje administrativnih kapaciteta u cijelome gradskom sustavu, od gradskih komunalnih i trgovačkih poduzeća do gradskih ustanova i ureda, potrebno je za uspješnu realizaciju navedenih ciljeva. Pritom prioritet predstavlja jačanje stručnih znanja djelatnika, te koordinacija relevantnih ureda i povezivanje s partnerskim subjektima u pripremi razvojnih projekata i apliciranje prema EU fondovima. Također, danas nije moguće ostvariti maksimalno učinkovito upravljanje brojnim resursima i složenim sustavima poput gradske mreže ljudi, imovine i usluga bez informatizacije javnih službi, stoga Grad planira uvođenje i integraciju novih tehnologija u svakodnevni rad gradskih subjekata.

5.1 Razvoj strategije "Pametnog Grada"

Razvoj strategije "Pametnog Grada" odnosi se na informatizaciju javnih službi na način da se uvede novi digitalni model gradske uprave. Ona uključuje pružanje javnih usluga putem novih naprednih tehnologija kao što je sustav praćenja i upravljanja troškovima korisnika komunalnih usluga. Nadalje, projekti koji bi doprinijeli uspostavi Pametnog grada uključuju informatičko i aplikativno povezivanje lokacija, tvrtki i ustanova u vlasništvu Grada Sinja, te učinkovitije upravljanje gradskim nekretninama. Pomoću navedenih promjena grad Sinj bi smanjio administrativne prepreke, unaprijedio učinkovitost resursa te unaprijedio pružanje usluga građanima i tvrtkama, te pružio mogućnost za razvoj novih tehnoloških tvrtki (“start-upova”).

5.2 Razvoj ljudskih potencijala u gradskim javnim službama

Podizanje razine kompetencija i osposobljenosti svih djelatnika u tijelima lokalne samouprave osiguralo bi uspješnost provedbe definiranih ciljeva Grada te povećalo učinkovitost administracije. Planiraju se provesti obuke i edukacije ljudskih potencijala te pojačati timsku kohezivnost. Neke od posebno potrebnih edukacija za sinjsku upravu su stjecanje kompetencija za primjenu suvremenih marketinških strategija, tehnologija i alata za promociju turističkih zajednica, zatim razumijevanje ukupnog funkcioniranja EU fondova, načinima izrade i apliciranja projekata, te najboljih praksi uspostave projektnog ureda i metodologija upravljanja kompleksnim projektima.

Tablica 53 Specifični cilj Razvoj administrativnih kapaciteta (infrastrukture, usluga i ljudskih resursa) Grada u svrhu efikasnijeg upravljanja lokalnim razvojem

5.	**OPĆI CILJ - 5.** **Razvoj administrativnih kapaciteta (infrastrukture, usluga i ljudskih resursa) Grada u svrhu efikasnijeg upravljanja lokalnim razvojem**				
SPECIFIČNI CILJEVI		**PRIORITETI**		**MJERE/PROJEKTI**	**INDIKATORI**
5.1.	**Razvoj strategije "Pametnog Grada"**	5.1.1.	Informatizacija javnih službi i unaprjeđenje pružanja javnih usluga putem novih tehnologija	5.1.1.1. Poboljšanje načina upravljanja javnom IKT infrastrukturom (distribucijska komunikacijska kanalizacija) infrastrukture 5.1.1.2. Unaprjeđenje informatičkog i aplikativnog povezivanja lokacija, tvrtki i ustanova u vlasništvu Grada Sinja (interoperabilnost i povezanost odnosno suradnja svih gradskih sustava i sustava ključnih dionika pružatelja usluga) 5.1.1.3. Uvođenje sustava za praćenje i upravljanje troškovima korisnika komunalnih usluga 5.1.1.4. Novi digitalni model gradske uprave (e-administracija, upravljanje procesima, dokumentima, informacijama itd.) 5.1.1.5. Unaprjeđenje javnih usluga putem integracije novih tehnologija u svakodnevni radi gradskih ustanova i tvrtki 5.1.1.6. Informiranje korisnika o mogućnostima korištenja javnih usluga putem interneta 5.1.1.7. Uspostava strategije upravljanja Gradskim nekretninama	● Broj službi i tvrtki u vlasništvu grada povezanih u jednoznačan sustav elektroničkog upravljanja podacima i dokumentima ● Ulaganja komunalnih društava u IKT ● Uveden sustav za praćenje i upravljanje troškovima korisnika komunalnih usluga ● Broj uspostavljenih usluga novog digitalnog modela gradske uprave i tvrtki ● Osviještenost građana o mogućnostima korištenja javnih usluga putem interneta ● Izrađene smjernice upravljanja Gradskim nekretninama
5.2.	**Razvoj ljudskih potencijala u gradskim javnim službama**	5.1.2.	Podizanje razine kompetencija i osposobljenosti svih djelatnika u tijelima lokalne samouprave	5.1.2.1. Edukacija i jačanje stručnih kapaciteta ljudskih potencijala u gradskim službama 5.1.2.2. Obuka djelatnika za provođenje projektnih zadataka 5.1.2.3. Poboljšanje kvalitete upravljanja i djelotvornosti lokalne samouprave 5.1.2.4. Jačanje timske kohezivnosti	● Broj polaznika i sredstva uložena u programe edukacije djelatnika gradskih ustanova i trgovačkih društava (s većinskim vlasništvom Grada) ● Broj programa namijenjenih za obuku djelatnika za provođenje projektnih zadataka ● Povećano zadovoljstvo građana radom lokalne samouprave ● Broj polaznika i sredstva uložena u događaje za jačanje kohezivnosti timova gradskih ustanova

8. Provedba Strategije

8.1. Institucionalni okvir

Kao što je spomenuto u uvodu, strateško promišljanje razvoja grada Sinja treba biti karakterizirano međusektorskom suradnjom obzirom da se ciljevi Strategije mogu postići samo ukoliko postoji šira potpora i aktivno sudjelovanje svih čimbenika lokalne zajednice. Na isti način, učinkovita provedba Strategije treba biti prihvaćena kao podjela odgovornosti između gradskih struktura vlasti i ostalih čimbenika u društvu. Upravo zato prilikom kreiranja ovog dokumenta uspostavljen je institucionalni okvir kao platforma za izradu i realizaciju Strategije.

Naime, u izradi ovog dokumenta sudjelovali su predstavnici svih relevantnih skupna sinjskog društva: jedinica lokalne samouprave, gospodarski i socijalni partneri, te civilne organizacije i udruge građana, a koje je Grad okupio putem javnog poziva čime je kreirano partnerstvo za izradu strategije održivog razvoja grada. Njihova participacija reflektirala se kroz sudjelovanje na radionicama za prepoznavanje i evaluaciju snaga, slabosti, prilika i prijetnji za grad, osiguravanje ranog prepoznavanja potencijalnih razvojnih ograničenja i problema, dobivanje suglasnosti za postavljene ciljeve i mjere, davanjem komentara i preporuka na tekst dokumenta te predlaganjem projektnih ideja. Tim za izradu strategije, osnovan od strane Grada, bio je koordinator i nositelj cijelog procesa te razmotrio sve dobivene preporuke i koristio ih za poboljšanje nacrta dokumenta, sve do izrade konačne verzije Strategije Grada Sinja.

Slika 38 Struktura institucionalnog provedbenog okvira

8.1.1. Koordinacija i podrška u provedbi strategije razvoja

Iz razloga što Strategija uključuje bitne dijelove upravljanja Gradom i postavljanje temeljnih infrastrukturnih uvjeta, ulogu koordinatora provedbe strategije imat će Grad te će se sukladno tome osigurati:

- koordinacija provedbe pojedinih prioriteta i mjera strategije za koje je direktno zadužen Grad;

- savjetovanje i davanje smjernica projektnim timovima (nositelji mjera i prijavitelji projekata) a koji mogu biti organizirani od strane privatnih, javnih ili civilnih subjekata;
- praćenje natječaja i diseminaciju informacija relevantnih za financiranje potencijalnih projekata;
- dopunjavanje baze potencijalnih projekata te zaprimanje novih;
- osiguravanje transparentnosti, te unaprjeđenje i olakšavanje komunikacije prema relevantnim čimbenicima za ostvarenje ciljeva, prioriteta i mjera;
- praćenje i interna evaluacija uspješnosti provedbe strategije.

8.1.2. Sudionici i uloge predstavnika lokalne zajednice u provedbi strategije

Osim Grada i njegovih ureda i tvrtki, udruge, lokalna akcijska grupa, poduzetnici i pojedinačne fizičke osobe mogu biti kreatori i nositelji razvojnih projekata, stoga imaju važnu ulogu kako u kreiranju ove strategije tako i u njenoj provedbi.

Gradsko tijelo zaduženo za koordiniranje provedbe strategije imati će obavezu uključiti predstavnike lokalne zajednice (bilo putem partnerskog vijeće ili drugog sličnog tijela) koji, kako je navedeno, imaju odgovornost u operativnim aspektima provedbe Strategije.

Njihove uloge trebale bi biti:

- poticati Grad na osiguranje okvira za provedbu strategije;
- podrška Gradu pri odgovaranju na bitna pitanja te periodično davanja smjernica vezanih uz provedbu Strategije;
- davanje mišljenja prilikom potrebnih intervencija ili nadopuna na Strategiju, te usklađivanja prioriteta i mjera;
- sudjelovanje u tematskim radnim skupinama i radionicama;
- poticaje razvoja i pripremanja novih projekata;
- praćenje napretka provedbe strategije u različitim sektorima.

8.1.3. Praćenje i evaluacija Strategije

Kao što je ranije navedeno Koordinacijsko tijelo Grada Sinja imat će zadaću praćenja razvoja projektnih ideja te nadzora provedbe samih projekata, a zatim i interne evaluacije uspješnosti provedbe strategije.

Praćenjem projektnih ideja te nadzorom provedbe projekata koordinacijsko tijelo osigurava prikupljanje relevantnih podataka te omogućuje kontinuiranu podršku projektnim timovima, posebice u kontekstu savjetovanja kod potencijalnih problema i rješavanja izazova iz područja gradskih službi. Nadalje, nadzorom provedbe projekata i praćenjem njihovih učinaka na Grad, odnosno evaluacijom ranije navedenih indikatora definiranim po mjerama, Koordinacijsko tijelo pratit će uspješnost provedbe ove strategije. Evaluacija će se provoditi na godišnjoj razini, a eventualna prilagodba indikatora ili elemenata evaluacije bit će provedena ukoliko se za to ukaže potreba ili uslijede događaji koji se u trenutku izrade strategije nisu mogli predvidjeti.

Koordinacijsko tijelo ima obavezu izvještavati ostale gradske dionike o statusu pojedinih važnijih aktivnosti i projekata, te o učinkovitosti provedbe strategije u različitim područjima (npr. sukladno ključnim ciljevima). Izrada izvješća o provedbi provoditi će se jednom godišnje (privremeno izvješće) i to najkasnije do 31. srpnja tekuće godine za prethodnu godinu, a završno izvješće o rezultatima provedbe Strategije kreirat će se nakon isteka ukupnog razdoblja Strategije (nakon 2020. godine). Primjeri izvješća dostupni su putem MRRFEU koji je kreirao Upute za izradu i sadržaj izvještaja o provedbi strategija razvoja urbanog područja.

Relevantne informacije iz izvješća Grad će dalje, putem svojih službi, imati priliku komunicirati s medijima i javnošću. Za potrebe ove Strategije navedene službe mogu izraditi poseban dokument kojim će se definirati načini komunikacije (što, kada i na koji način) npr. važnosti Strategije te ciljevi, prioriteti i mjere prema široj javnosti, kao i informirati sve zainteresirane koji žele prijavljivati svoje projekte o mogućim izvorima financiranja posebice putem fondova EU-a.

8.2. Financijski okvir

Ostvarenje zadnjih ciljeva postiže se realizacijom planiranih mjera i projekata, a za koje treba osigurati potrebne resurse. Stoga je prilikom definiranja plana provedbe strategije potrebno uzeti u obzir proračunska ograničenja Grada te definirati realne mogućnosti i potencijalne izvore financiranja. Naime, obzirom na limitiranost proračuna Grada Sinja važna pretpostavka financiranja provedbe razvojne strategije je pristup nacionalnim i međunarodnim izvorima sufinanciranja (Ministarstva, EU fondovi, HABOR, Svjetska banka, EBRD, itd.). Stoga je tijekom izrade Strategije posebna pozornost posvećena njezinoj usklađenosti s dokumentima viših razina:

- Europa 2020;
- IPA program prekogranične suradnje Hrvatska-Bosna i Hercegovina-Crna Gora (2014.-2020.);
- Operativni program Konkurentnost i kohezija;
- Operativni program učinkoviti ljudski potencijali;
- Program ruralnog razvoja Republike Hrvatske 2014. - 2020.;
- Razvojna strategija Splitsko-dalmatinske županije (2011.-2013.).

Naime, da bi neki projekt dobio potporu iz nacionalnih i županijskih proračuna ili europskih fondova mora biti u skladu s prioritetima i ciljevima definiranim u navedenim strateškim dokumentima, te se o tome vodilo računa prilikom izbora strateških ciljeva, prioriteta i mjera u razvojnoj strategiji Grada Sinja. Također, Grad treba voditi računa da u velikom broju slučajeva projekti ne mogu biti u potpunosti financirani iz navedenih EU fondova, već da nositelj projekta treba osigurati značajna vlastita sredstva za participaciju/sufinanciranje. Stoga je na godišnjoj razini potrebno provoditi planiranje proračuna za provedbu pojedinih mjera i projekata s trogodišnjom projekcijom (N+3).

Osim putem institucionalnih partnera i njihovih fondova, mjere ove strategije također se mogu ostvariti i u suradnji s privatnim sektorom bilo njihovim direktnim financiranjima ili putem javno-privatnih-partnerstava, izdavanjem financijskih instrumenata od strane komercijalnih/investicijskih banaka, itd., ovisno o vrsti, vrijednosti i nositelju projekta.

U sljedećim tablicama prikazani su ranije identificirani prioriteti i mjere Grada Sinja s primjerima njihove usklađenosti s dokumentima viših razina, s naglaskom na Operativne programe (koji su detaljnije opisani u 8. poglavlju) i Programom ruralnog razvoja (zbog važnosti poljoprivrede na području Sinja i okolice) kao ključnim plansko-programskim dokumentima u kojima se opisuju i razrađuju mjere i aktivnosti za učinkovitu provedbu i korištenje EU fondova o strane Hrvatske. Nije isključivo da jedna mjera/projekt odgovara samo jednom specifičnom cilju iz operativnih programa, ali također nije isključivo da navedena mjera/projekt ispunjava uvjete za povlačenje sredstava. U svakom slučaju, za mogućnosti sufinanciranja projekata iz nacionalnih i EU fondova potrebno je pratiti natječaje njihovih koordinacijskih/upravljačkih tijela u Hrvatskoj. Također, u tablici su naznačeni i ostali mogući izvori financiranja.

Lista nije niti konačna niti iscrpna budući da ne predstavlja tzv. listu projekata, već samo pokazuje smjer razrade. Koordinacijsko tijelo Grada Sinja nastavit će prikupljati bazu strateških projekata te će ih kategorizirati prema razvojnim prioritetima i mjerama za koje su relevantni, a zatim temeljem njihove spremnosti uvrštavati će ih u godišnje planove Grada. Za uspješnu provedbu svakog projekta, a u konačnici i cijele strategije, potrebno je detaljno razraditi operativni program, definirati listu projekata te detaljni popis izvora financiranja.

Tablica 54 Usklađenost prioriteta i mjera grada Sinja s dokumentima viših razina, te mogući izvori financiranja

1.	**OPĆI CILJ - 1.** **Kvalitetni i dinamični ljudski resursi, kao aktivni nositelji sadašnjosti i budućnosti grada Sinja**		
PRIORITETI		**MJERE/PROJEKTI**	**USKLAĐENOST S VIŠIM RAZINAMA I MOGUĆI IZVORI FINANCIRANJA**
1.1.1.	Ulaganje u infrastrukturu odgojno-obrazovnih institucija	1.1.1.1. Povećanje kapaciteta u djelatnosti predškolskog odgoja i obrazovanja izgradnjom novih objekata i proširenjem postojećih: projekti izgradnje novih dječjih vrtića u Turjacima i Hanu 1.1.1.2. Povećanje kapaciteta u djelatnosti osnovnog i srednjeg obrazovanja: projekt izgradnje nove zgrade osnovne škole s pripadajućom dvoranom i Osnovne glazbene škola Jakova Gotovca na lokaciji Put Pazara u Sinju	● Prioritetna os 9, Investicijski prioritet 10a, specifični cilj 10a1 (OPKK) ● Ministarstvo znanosti obrazovanja i sporta - Strateški plan za razdoblje od 2014.-2016., Posebni cilj 1.2. - Razvijati sustav osiguranja kvalitete na svim razinama sustava odgoja i obrazovanja; - državni proračun (Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta) - županijski i gradski proračun;
1.1.2.	Omogućavanje raznovrsnih programa za djecu u odgojno – obrazovnim ustanovama i poticanje usavršavanja ljudskih resursa u području odgoja i obrazovanja	1.1.2.1. Unaprijediti kapacitete dionika za planiranje i izradu programa i projekata za unaprjeđenje sadržaja u području odgoja i obrazovanja 1.1.2.2. Poticati profesionalni razvoj odgojno-obrazovnih radnika kroz stručna usavršavanja	● Prioritetna os 3, Investicijski prioritet 10.iii, specifični cilj 10.iii.3, (OPULJP) '- Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta - Agencija za odgoj i obrazovanje - privatni sektor
1.1.3.	Unaprjeđenje dostupnosti odgojno-obrazovnih ustanova i programa	1.1.3.1. Osiguranje prijevoza za djecu iz udaljenijih naselja 1.1.3.2. Osiguranje programa predškolskog odgoja za djecu iz ranjivih skupina 1.1.3.3. Postupno uklanjanje arhitektonskih zapreka i uvođenje elemenata informacijske podrške za gluhe i slijepe osobe u objekte odgoja i obrazovanja 1.1.3.4. Konkretnije povezivanje odgojno-obrazovnih ustanova i programa sa institucijama visokog obrazovanja 1.1.3.5. Razvoj ljudskih potencijala u smislu usklađivanja s potrebama tržišta rada (dokvalifikacije, osposobljavanje itd.) 1.1.3.6. Stipendiranje studenata	● Prioritetna os 3, Investicijski prioritet 10.iii, (OPULJP) ● Prioritetna os 3, Investicijski prioritet 10.iv, (OPULJP) ● Prioritetna os 9, Investicijski prioritet 10a, specifični cilj 10a3 (OPKK) ● Ministarstvo znanosti obrazovanja i sporta - Strateški plan za razdoblje od 2014.-2016., Posebni cilj 1.2. - Razvijati sustav osiguranja kvalitete na svim razinama sustava odgoja i obrazovanja; ● Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine - Ministarstvo poduzetništva i obrta - Stipendiranje učenika u obrtničkim zanimanjima - županijski i gradski proračun; privatni sektor

1.1.4.	Stvaranje uvjeta za cjeloživotno formalno, neformalno i informalno učenje	1.1.4.1. Stvaranje mreže (partnerstva) institucija za cjeloživotno obrazovanje 1.1.4.2. Jačanje kapaciteta lokalnih ustanova za obrazovanje odraslih 1.1.4.3. Poticanje građana i osiguranje uvjeta za razvoj cjeloživotnog učenja 1.1.4.4. Razvoj specijaliziranih programa edukacije vezanih uz potrebe lokalnog tržišta rada	● Prioritetna os 3, Investicijski prioritet 10.iii, (OPULJP) ● Prioritetna os 3, Investicijski prioritet 10.iv, (OPULJP) ● Prioritetna os 4, Investicijski prioritet 11.ii.1, (OPULJP) ● Prioritetna os 9, Investicijski prioritet 10a, Specifični cilj 10a1 (OPKK) ● Ministarstvo rada i mirovinskog sustava, Strateški plan Ministarstva rada i mirovinskog sustava 2013. – 2015. godine, Opći cilj 1. Povećati mogućnost zapošljavanja, Posebni cilj 1.1. Osigurati pokretljivu i konkurentnu radnu snagu; - Erasmus+, Obrazovanje odraslih; Erasmus + : Strateška znanja u području obrazovanja i osposobljavanja Mogućnosti financiranja projekata pod mjerom 1.1.4. - Ministarstvo rada i mirovinskog sustava - Zaklada za razvoj civilnog društva; - Aktivne mjere politike zapošljavanja HZZ-a; - županijski i gradski proračun;
1.2.1.	Poticajne mjere za obitelji	1.2.1.1. Potpora za novorođene	- gradski proračun
1.2.2.	Kreiranje pozitivne stambene politike	1.2.2.1. Poticana stanogradnja (POS) kao preduvjet za ostanak ili doseljavanje mlade, visokoobrazovane radne snage	- gradski proračun - privatni sektor - banke
1.3.1.	Ulaganje u sportsko rekreacijske infrastrukture i stvaranje sportsko rekreativnih programa	1.3.1.1. Stavljanje u funkciju vanjskog bazena 1.3.1.2. Završetak izgradnje sportske dvorane 1.3.1.3. Uređenje kombiniranih igrališta na područje grada Sinja i mjesnih odbora radi poticanja rekreacije među širom populacijom 1.3.1.4. Poticanje stvaranja sportsko-rekreativnih programa namijenjenih djeci i mladima, osobama s invaliditetom 1.3.1.5. Poticanje izvrsnosti u sportu	● Ministarstvo znanosti obrazovanja i sporta - Strateški plan za razdoblje od 2014.-2016. -Posebni cilj 3.1. - Osiguranje kvalitete sustava sporta i poboljšanje uvjeta za bavljenje sportom; - Erasmus+ Sport: Mala suradnička partnerstva - sportski klubovi i udruge - gradski proračun
1.3.2.	Unaprjeđenje zdravstvenih usluga	1.3.2.1. Izgradnja rehabilitacijskog centra 1.3.2.2. Razvoj programa prevencije i suzbijanja bolesti 1.3.2.3. Poboljšanje dostupnosti i kvalitete zdravstvenih i socijalnih usluga namijenjenih braniteljima 1.3.2.4. Poticanje programa pružanja usluga pomoći po kućama	● Prioritetna os 8, Investicijski prioritet 9a, Specifični cilj 9a2 (OPKK) ● Prioritetna os 6, Investicijski prioritet 6e, Specifični cilj 6e2 (OPKK) ● Prioritetna os 2, Investicijski prioritet 9.iv, Specifični cilj 9.iv.1 (OPULJP) ● IPA Program prekogranične suradnje Hrvatska – Bosna i Hercegovina – Crna Gora 2014. – 2020., Prioritetna os 1. Doprinos uspostavi učinkovitog tržišta rada i jačanje socijalne uključenosti kao i sustava zdravstvene zaštite i socijalne skrbi, SC 1.2. Poboljšanje usluga u sektoru javnog zdravstva i socijalne skrbi; - državni proračun: Ministarstvo zdravlja, HZZO - udruge - gradski proračun

1.4.1.	Umrežavanje socijalnih usluga u zajednici	1.4.1.1. Povezivanje i umrežavanje, razvoj kapaciteta organizacija civilnog društva (OCD) s ciljem kvalitetnijih socijalnih usluga	● Prioritetna os 2, Investicijski prioritet 9.iv, Specifični cilj 9.iv.2 (OPULJP) ● Prioritetna os 4, Investicijski prioritet 11.ii, Specifični cilj 11.ii.1 (OPULJP) - Ministarstvo socijalne politike i mladih - gradski proračun;
1.4.2.	Pružanje jednakih mogućnosti i prava za osobe s invaliditetom (OSI) u Gradu	1.4.2.1. Razvijanje usluge mobilnih službi za pomoć djeci s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom (OSI) 1.4.2.2. Poticanje i provođenje programa učenja životnih i društvenih vještina koje OSI omogućavaju ravnopravno sudjelovanje u obrazovanju i svakodnevnom životu zajednice	● Prioritetna os 8, Investicijski prioritet 9a, Specifični cilj 9a3 (OPKK) - Ministarstvo zdravalja - gradski proračun;
1.4.3.	Ulaganje u infrastrukturu za pružanje socijalnih usluga	1.4.3.1. Uređenje raspoloživih gradskih prostora za pružanje socijalnih usluga 1.4.3.2. Izgradanja doma za starije i nemoćne	● Prioritetna os 4, Investicijski prioritet 11.ii, Specifični cilj 11.ii.1 (OPULJP) ● županijski i gradski proračun; ● privatni sektor;
1.4.4.	Poticanje zapošljavanja i brze integracije dugotrajno nezaposlenih iz NEET skupine na tržište rada	1.4.4.1.Poticanje integracije mladih na tržište rada, posebno NEET, uključujući mlade koji su izloženi riziku od socijalne isključenosti i mlade iz marginaliziranih zajednica 1.4.4.2. Jačanje kapaciteta lokalnih programa za zapošljavanje i povećanje zaposlenosti najranjivijih skupina na lokalnim tržištima rada	● Prioritetna os 1, Investicijski prioritet 8.ii. (YEI, ESF), Specifični cilj 8.ii.1 (YEI, ESF) (OPULJP) - Aktivne mjere politike zapošljavanja HZZ-a; - županijski i gradski proračun;

2.	OPĆI CILJ - 2. Izgrađeni i usklađeni infrastrukturni i prirodni resursi, kao osnovni preduvjeti kvalitete života		
PRIORITETI		**MJERE/PROJEKTI**	**USKLAĐENOST S VIŠIM RAZINAMA I MOGUĆI IZVORI FINANCIRANJA**
2.1.1.	Poticanje energetska efikasnosti u zgradarstvu	2.1.1.1. Provedba programa energetske učinkovitosti u zgradama javne namjene 2.1.1.2. Poticanje projektiranja, gradnje, rekonstrukcije i održavanja energetski učinkovitih privatnih stambenih i poslovnih objekata	● Prioritetna os 4, Investicijski prioritet 4c, Specifični cilj 4c1 i 4c2(OPKK) - Fond za zaštitu okoliša i energetsku učinkovitost - Energetska učinkovitost u zgradarstvu: energetska obnova javnih zgrada, višestambenih zgrada, obiteljskih kuća, nestmabenih zgrada, učinkovita gradanja - gradski proračun
2.1.2.	Razvoj energetske učinkovitosti i reduciranje emisije stakleničkih plinova u sektoru prometa	2.1.2.1. Daljnji razvoj i izgradnja sustava biciklističkog prometa na području grada Sinja 2.1.2.2. Poboljšanje učinkovitosti javnog prijevoza (autobusnog) na području Sinja 2.1.2.3. Izrada plana održive mobilnosti (engl. Sustainable Urban Mobility Plan)	● Prioritetna os 7, Investicijski prioritet 7.ii, Specifični cilj 7.ii.2 (OPKK) - Fond za zaštitu okoliša i energetsku učinkovitost -Čistiji transport - gradski proračun; privatni sektor
2.1.3.	Unaprjeđenje energetske infrastrukture i razvoj novih izvora energije (npr. plinofikacija, solarna energija itd.)	2.1.3.1. Razvoj plinske mreže na području Sinja 2.1.3.2. Zamjena pogonskog goriva u kotlovnicama 2.1.3.3. Povećati informiranost i znanje korisnika o mogućnostima uštede energije, troškovima i koristi 2.1.3.4. Poticanje izgradnje solarnih elektrana 2.1.3.5. Poticanje izgradnje vjetroelektrana na području grada Sinja 2.1.3.6. Povećanje učinkovitosti javne rasvjete zamjenom	● Prioritetna os 4, Investicijski prioritet 4c, Specifični cilj 4c3 i 4c4 (OPKK) ● Prioritetna os 4, Investicijski prioritet 4b, Specifični cilj 4b1 (OPKK) ● IPA Program prekogranične suradnje Hrvatska – Bosna i Hercegovina – Crna Gora 2014. – 2020., Prioritetna os 2 Zaštita okoliša, unapređenje sustava za sprečavanja rizika te za održivu proizvodnju energije, SC 2.2. Poticanje i unapređenje korištenja obnovljivih izvora energije i jačanje energetske učinkovitosti; - Fond za zaštitu okoliša i energetsku učinkovitost, - županijski i gradski proračun - ESCO modeli; operateri i distributeri energije;
2.2.1.	Razvoj infrastrukture potrebne za primjereno gospodarenje otpadom	2.2.1.1.Sanacija odlagališta Mojanka i infrastrukturno opremanje 2.2.1.2. Izgradnja reciklažnog dvorišta 2.2.1.3. Sanacija divljih odlagališta otpada	● Prioritetna os 6, Investicijski prioritet 6i, Specifični cilj 6i1 i 6i2(OPKK) - Fond za zaštitu okoliša i energetsku učinkovitost, Javni poziv za neposredno sufinanciranje nabave opreme za nadogradnju sustava prikupljanja otpada u pogledu obračuna naplate komunalne usluge odvoza otpada po volumenu ili masi; - županijski proračun - gradski proračun (komunalna poduzeća); - privatni sektor (prerađivači otpada);

2.2.2.	Razvoj učinkovitog sustava za odvojeno prikupljanje, razvrstavanje i recikliranje otpada	2.2.2.1. Poticanje kompostiranja u privatnim dvorištima 2.2.2.2. Nabava opreme za odvojeno sakupljanje otpada 2.2.2.3. Informiranje građana o načinima odvajanja 2.2.2.4. Uređenje infrastrukture za odvojeno sakupljanje otpada	● Prioritetna os 6, Investicijski prioritet 6i, Specifični cilj 6i1 i 6i2(OPKK) ● IPA Program prekogranične suradnje Hrvatska – Bosna i Hercegovina – Crna Gora 2014. – 2020., Prioritetna os 2 Zaštita okoliša, unapređenje sustava za sprečavanja rizika te za održivu proizvodnju energije, SC 2.1. Promicanje i poboljšanje zaštite okoliša i prirode putem zaštite prirodnih resursa i sustava upravljanja za sprečavanje rizika; - Fond za zaštitu okoliša i energetsku učinkovitost - gradski proračun
2.3.1.	Daljnji razvoj vodovodne i kanalizacijske mreže te prateće infrastrukture	2.3.1.1. Smanjenje gubitaka u transportu vode 2.3.1.2. Nastavak projekta rekonstrukcije te proširenja sustava vodoopskrbe i odvodnje u sustavu aglomeracije Sinj prema ranije razrađenom koncepcijskom rješenju 2.3.1.3. Ulaganje u materijalne i ljudske resurse Javne vatrogasne postrojbe i DVD-a (oprema, objekti, kadrovi)	● Prioritetna os 6, Investicijski prioritet 6ii, Specifični cilj 6ii1 i 6ii2 (OPKK) - Ministarstvo poljoprivrede, Ograničeni Poziv na dostavu prijedloga projekata br. EN.2.1.16. – Financiranje provedbe investicijskih projekata koji se odnose na manje dijelove sustava javne vodoopskrbe/odvodnje; - Hrvatske vode; - gradski proračun (komunalna poduzeća ili kreditno zaduženje);
2.4.1.	Poboljšanje urbanog planiranja i okolišne infrastrukture	2.4.1.1. Daljnja detaljna razrada planova dijelova Grad Sinja 2.4.1.2. Poticanje projekata zelenog grada 2.4.1.3. Prostorno informacijski sustav (GIS) za održavanje javnih površina 2.4.1.4. Sanacija, revitalizacija i uređenje zelenih površina 2.4.1.5. Projekt uređenja pješačkih zona u centru Sinja s pojedinačnim projektima 2.4.1.6. Revitalizacija brownfield lokacija: bivše vojarne Ivaniša Nelipića	● Prioritetna os 6, Investicijski prioritet 6c, Specifični cilj 6c1 i 6c2 (OPKK) ● Prioritetna os 6, Investicijski prioritet 6e, Specifični cilj 6e2 (OPKK) ● Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja program: Opći cilj 1 - Svrhovito organizirati korištenje i namjenu prostora, Posebni cilj 1.3. Povećati usklađenost katastarskih i prostornih podataka sa stanjem u prostoru, i Posebni cilj 1.5. - Uspostaviti cjelovitu digitalnu Državnu službenu kartografiju; - Državni proračun: Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja, Sufinanciranje izrade prostornih planova jedinica lokalne ili područne (regionalne) samouprave

2.4.2.	Razvoj lokalne cestovne infrastrukture i učinkovite regulacije cestovnog prometa na području grada Sinja	2.4.2.1. Unaprjeđenje rada službe za naplate parkinga u gradu 2.4.2.2. Napredna regulacija raskrižja 2.4.2.3. Elaborat regulacije prometa u centru grada 2.4.2.4. Razvoj lokalne cestovne infrastrukture izgradnjom novih i održavanjem postojećih lokalnih cesta i mostova	● Prioritetna os 7, Investicijski prioritet 7b, Specifični cilj 7b1 i 7b2 (OPKK) - Hrvatske ceste - Županijska uprava za ceste Split - gradski proračun
2.4.3.	Razvoj infrastrukture prometa u mirovanju	2.4.3.1. Povećanje broja parkirališnih mjesta	- gradski proračun - privatni investitor
2.4.4.	Kvalitetna prometna povezanost	2.4.4.1. Održavanje i sanacija lokalnih cesta na području grada Sinja 2.4.4.2. Izgradnja sinjske zaobilaznice, i eliminaciju glavnih cestovnih uskih grla 2.4.4.3. Izgradnja i održavanje poljskih pristupnih puteva 2.4.4.4. Poticanje izrade studije o mogućnostima izgradnje željezničkog prometnog pravca	● Prioritetna os 7, Investicijski prioritet 7b, Specifični cilj 7b1 (OPKK) ● Strategija prometnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje od 2014. - 2030. godine, Cilj 5 - Unapređenje pristupačnosti u teretnom prometu unutar RH, - Hrvatske ceste; - Županijska uprava za ceste Split - gradski proračun
2.4.5.	Uređenje internetske infrastrukture i dostupnost širokopojasnog interneta	2.4.5.1 Dostupnost optičkog (svjetlovodnog) komunikacijskog kabela (za ostvarivanje velikog komunikacijskog dometa, velike brzine prijenosa i sigurnosti) na šire područje grada Sinja 2.4.5.2.Dostupnost besplatnog bežičnog interneta u dijelovima Grada Sinja 2.4.5.3.Informatizacija i digitalizacija (investiranje u širokopojasnu mrežu/pristup internetu)	● Prioritetna os 2, Investicijski prioritet 2a, Specifični cilj 2a1 (OPKK) ● Prioritetna os 2, Investicijski prioritet 2c, Specifični cilj 2c1 (OPKK) - gradski proračun - privatni sektor

3.	OPĆI CILJ - 3. Održivo i konkurentno gospodarstvo, kao osnova ekonomske dinamike urbane sredine		
PRIORITETI		**MJERE/PROJEKTI**	**USKLAĐENOST S VIŠIM RAZINAMA I MOGUĆI IZVORI FINANCIRANJA**
3.1.1.	Poboljšanje poslovne infrastrukture i aktivna uloga poduzetničkih potpornih institucija	3.1.1.1.Uspostava Razvojnog centra 3.1.1.2. Ulaganje u daljnji razvoj GZ Kukuzovac i povezanih naprednih poslovnih usluga koje se nude poduzetnicima 3.1.1.3. Osiguravanje potpora samozapošljavanju 3.1.1.4. Osiguravanje potpora gospodarskim subjektima	● Prioritetna os 3, Investicijski prioritet 3a, Specifični cilj 3a2 i 3a1 (OPKK) ● Prioritetna os 3, Investicijski prioritet 3d, Specifični cilj 3d1 (OPKK) - Program COSME – sheme potpore poduzetnicima koje se plasiraju putem potporne institucije: EIB,EIF - Ministarstvo gospodarstva - Ministarstvo poduzetništva i obrta; - Poduzetnički impuls, Prioritet 1 - Jačanje konkurentnosti malog gospodarstva, Mjera B1 - Malo i srednje poduzetništvo i obrt; - HAMAG BICRO, Kreditni program "Mikro-kreditiranje - prvi korak u poduzetništvo"; - proračun Grada, JPP; - HBOR - komercijalne banke
3.1.2.	Jačanje poduzetničkih kompetencija i kulture kroz poticanje komercijalizacije novih inovativnih ideja	3.1.2.1. Podrška djelovanju inovatora (sajmovi, promidžba, inicijative, male mjere ulaganja, povezivanje s investitorima) 3.1.2.2. Jačanja kapaciteta za pripremu i provedbu razvojnih projekata iz gospodarskog sektora namijenjenih privlačenju sredstava iz dostupnih fondova (EU i drugi)	● Prioritetna os 3, Investicijski prioritet 3d, Specifični cilj 3d2 (OPKK) - Ministarstvo poduzetništva i obrta; Program dodjele državnih potpora za razvoj malog i srednjeg poduzetništva. - Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije - HAMAG BICRO, - proračun Grada,
3.2.1.	Razvoj turističke ponude rekreacijskih aktivnosti na otvorenom kroz jačanje javne infrastrukture i popratnih sadržaja	3.2.1.1. Razvoj biciklističkih i pješačkih staza u svrhu razvoja turističke ponude 3.2.1.2. Poticanje pojedinačnih projekata etno kuća, eko-parka i održavanje bio raznolikosti prirode 3.2.1.3. Unaprjeđenje turističke ponude kroz razvoj Zračne sportske luke Sinj 3.2.1.4. Projekt daljnjeg uređenja sinjskog hipodroma-interpretacijsko-edukacijski centar Sinjske Alke	● Prioritetna os 6, Investicijski prioritet 6c, Specifični cilj 6c1 i 6c2 (OPKK) ● Program ruralnog razvoja Republike Hrvatske 2014. - 2020., Mjera 6 Razvoj poljoprivrednih gospodarstava i poslovanja, pod-mjera 6.4. Ulaganja u razvoj nepoljoprivrednih djelatnosti u ruralnim područjima; - COSME (Diversifikacija turističke ponude i proizvoda Europske unije - održivi transnacionalni turistički proizvodi); - Ministarstvo poduzetništva i obrta - HBOR, Program kreditiranja turističkog sektora; - Ministarstvo turizma, HTZ - proračun Grada, TZ Grada Sinja

3.2.2.	Razvoj kulturne i vjerske turističke ponude i usluga	3.2.2.1. Poticanje osnivanja i razvoja malih uslužnih gospodarstava, obiteljskih hotela (usluga prehrane i noćenja) 3.2.2.2. Tematizacija eno-gastronomske ponude bazirane na zdravim domaćim namirnicama i tradiciji 3.2.2.3. Razvoj manifestacija od nacionalnog značaja utemeljenih na povijesnoj, kulturnoj i vjerskoj baštini (Sinjska Alka, Gospa Sinjska) 3.2.2.4. Kadrovsko, stručno i financijsko osnaživanje TZ Sinja 3.2.2.5. Realizacija projekta Integralna tematska cjelina i klaster „Sinjska alka“ 3.2.2.6. Razvoj tehnologije povezane s turističkom ponudom Grada 3.2.2.7. Zaštita znaka Alke	● Prioritetna os 6, Investicijski prioritet 6c, Specifični cilj 6c1 i 6c2 (OPKK) ● Prioritetna os 3, Investicijski prioritet 3d, Specifični cilj 3d1 (OPKK) ● Ministarstvo turizma i Ministarstvo poduzetništva i obrta, Strategija razvoja turizma RH do 2020. godine, Mjera 7 - Pokretanje novih programa za poticanje razvoja malih, srednjih i velikih poduzetničkih poduhvata u turizmu; ● IPA Program prekogranične suradnje Hrvatska – Bosna i Hercegovina – Crna Gora 2014. – 2020., Prioritetna os 3. Razvoj turizma i zaštita kulturnog i prirodnog naslijeđa, SC 3.1. Ojačati i proširiti turističku ponudu i SC 3.2. Omogućavanje boljeg upravljanja i održivog korištenja kulturne i prirodne baštine; - COSME (Diversifikacija turističke ponude i proizvoda Europske unije - održivi transnacionalni turistički proizvodi); - Ministarstvo poduzetništva i obrta - HBOR, Program kreditiranja turističkog sektora; - Ministarstvo turizma, HTZ - proračun Grada, TZ Grada Sinja - privatni sektor/ turistički sektor;
3.2.3.	Očuvanje prirodnih resursa i njihova promocija u službi turizma	3.2.3.1. Zaštita i obnova biološke raznolikosti i tla te promicanje usluga ekosustava, uključujući teritorija Sinja koji je dio ekološke mreže Natura 2000 i zelene infrastrukture	● Prioritetna os 6, Investicijski prioritet 6iii, Specifični cilj 6iii2 i 6ciii3 (OPKK) ● IPA Program prekogranične suradnje Hrvatska – Bosna i Hercegovina – Crna Gora 2014. – 2020., Prioritetna os 3. Razvoj turizma i zaštita kulturnog i prirodnog naslijeđa, SC 3.2. Omogućavanje boljeg upravljanja i održivog korištenja kulturne i prirodne baštine; - Fond za zaštitu okoliša i energetsku učinkovitost
3.3.1.	Poticanje edukacije i informiranosti u području razvoja poljoprivrede	3.3.1.1. Ulaganje u edukaciju poljoprivrednih proizvođača 3.3.1.2. Razvoj formalnih i neformalnih programa osposobljavanja za zanimanja u poljoprivredi 3.3.1.3. Poboljšanje suradnje istraživačkog sektora, savjetodavne službe i poljoprivrednika 3.3.1.4. Uspostavljen sustav informiranja poljoprivrednika o prednostima i mogućnostima u okviru Zajedničke poljoprivredne politike EU (engl. Common Agriculture Policy - CAP)	● Prioritetna os 3, Investicijski prioritet 10.iii, Specifični cilj 10.iii.3. (OPULJP) ● Program ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014.-2020., - Mjera 01 Prenošenje znanja i aktivnosti informiranja, Pod-mjera 1.1. Potpora za strukovno osposobljavanje i aktivnosti stjecanja vještina; - Mjera 4, Pod-mjera 4.1., operacija 4.1.1. - Restrukturiranje, modernizacija i povećanje konkurentnosti poljoprivrednih gospodarstava; - Ministarstvo poljoprivrede, Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju - institucionalna udruženja: HGK/HOK/HPK, i druge udruge

3.3.2.	Poticanje kvalitetnije poljoprivredne proizvodnje s naglaskom na proizvodnju s višom dodanom vrijednošću	3.3.2.1. Podrška proizvođačima certificiranih proizvoda 3.3.2.2. Podrška mladim poljoprivrednicima 3.3.2.3.Poticanje orijentiranosti na ekološku i organsku proizvodnju 3.3.2.4.Podrška razvoju mreže za navodnjavanje Sinjskog polja	● Program ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014.-2020., - Mjera 02 Savjetodavne službe, Službe za upravljanje poljoprivrednim gospodarstvom i pomoć poljoprivrednim gospodarstvima, Pod-mjera 2.1. Potpora za pružanje savjetodavnih usluga; - Mjera 4, Pod-mjera 4.1., operacija 4.1.1. - Restrukturiranje, modernizacija i povećanje konkurentnosti poljoprivrednih gospodarstava; - Mjera 11 Ekološki uzgoj; - Ministarstvo poljoprivrede, Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju - institucionalna udruženja: HGK/HOK/HPK, i druge udruge - gradski ili županijski proračun
3.3.3.	Poticanje zajedničkih poljoprivrednih projekata i umrežavanja poljoprivrednih proizvođača za bolje pozicioniranje na tržištu	3.3.3.1. Poticanje okrupnjivanja zemljišta 3.3.3.2. Povećanje skladišnih kapaciteta 3.3.3.3. Poticanje stvaranja klastera 3.3.3.4. Razvoj otkupnih i distributivnih centara za voće i povrće i Izgradnja i opremanje hladnjača za skladištenje poljoprivrednih proizvoda 3.3.3.5. Organizacija poljoprivrednih sajmova	● Program ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014.-2020. Organiziranje proizvođača i njihovo jače pozicioniranje na tržištu, Prioritet 3, Fokus područje 3a - Promicanje organiziranja lanca prehrane, uključujući preradu i trženje poljoprivrednih proizvoda, dobrobit životinja te upravljanje rizicima u poljoprivredi; - Mjera 4. Ulaganja u fizičku imovinu, 4.2. Potpora za ulaganja u preradu, marketing i/ili razvoj poljoprivrednih proizvoda; - Mjera 4., pod-mjera 4.3., tip operacije 2 – Komasacija poljoprivrednog zemljišta; - EAGF Izravni poticaji za poljoprivrednike, I. Stup - Ministarstvo poljoprivrede, Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju - HABOR - gradski ili županijski proračun
3.4.1.	Umrežavanje sa prometnim, znanstvenim, poduzetničkim i turističkim ponudama većih gradova u Dalmaciji	3.4.1.1.Sudjelovanje u izradi integriranog teritorijalnog ulaganja (ITU) odnosno izradi i provedbi Strategije urbane aglomeracije Splita 3.4.1.2. Izrada destinacijskih promocijskih materijala i njihova diseminacija na postojećim turističkim čvorištima i sredinama	● Progresivni gradovi (EFRR, SC 3a2 i ESF, SC 10iii3, 10iv1), ● Čisti gradovi (EFRR, SC 4c3, 6c1, 6e2 i KF, SC 7ii2), ● Uključivi gradovi (ESF, SC 8ii1, 9i1, 9iv2) - MRREU - gradski proračun - HTZ, HZ Grada Sinja

4.	OPĆI CILJ - 4. Kontinuitet jedinstvenog kulturnog identiteta zajednice, kao vezivno tkivo svih generacija sinjskog društva		
		MJERE/PROJEKTI	**USKLAĐENOST S VIŠIM RAZINAMA I MOGUĆI IZVORI FINANCIRANJA**
4.1.1.	Ulaganje u infrastrukturu u kulturi i kulturnu ponudu	4.1.1.1. Rekonstrukcija Doma mladih 4.1.1.2. Povećanje kapaciteta bibliotečno-arhivskog prostora 4.1.1.3. Uvođenje novih tehnologija kojima se osigurava prepoznatljivost i očuvanje kulturne baštine te povećava kvaliteta i atraktivnost kulturne ponude grada	● Prioritetna os 6, Investicijski prioritet 6c, Specifični cilj 6c1 (OPKK) - Ministarstvo kulture - županijski i gradski proračun
4.1.2.	Povezivanje s eksternim kulturnim institucijama	4.1.2.1. Stvaranje mreže institucionalnih partnera u razvoju kulturne ponude 4.1.2.2. Povezivanje s kulturnim programima i pripadajućim ciljanim skupinama u gradovima u užem i širem okruženju	● Prioritetna os 2, Investicijski prioritet 2c, Specifični cilj 2c1 (OPKK) ● IPA Program prekogranične suradnje Hrvatska – Bosna i Hercegovina – Crna Gora 2014. – 2020. - Prioritetna os 1. Doprinos uspostavi učinkovitog tržišta rada i jačanje socijalne uključenosti kao i sustava zdravstvene zaštite i socijalne skrbi, SC 1.1. Poboljšanje mjera za zapošljavanje kroz razvoj sposobnosti i vještina u programskom području; - Prioritetna os 3 - Poticanje turizma i očuvanje kulturne i prirodne baštine; SC 3.1. - Jačanje, diversifikacija i integracija prekogranične turističke ponude te bolje upravljanje dobrima kulturne i prirodne baštine - Ministarstvo kulture - gradski proračun
4.2.1.	Jačanje osnovnih upravljačkih alata	4.2.1.1. Strateško upravljanje u kulturnim i povijesnim nasljeđem 4.2.1.2. Unaprjeđenje komunikacijskih kanala za izvještavanje građana o kulturnim sadržajima 4.2.1.3. Učinkovitija primjena marketinga u kulturi 4.2.1.4. Poticanje razvoja etno-zadruga i podrška radu kulturno umjetničkih društava 4.2.1.5. Ulaganje u razvoj tradicijskih obrta i suvenira	● Prioritetna os 6, Investicijski prioritet 6c, Specifični cilj 6c1 (OPKK) ● Ministarstvo kulture, Ulaganja u kulturnu baštinu, Mjera 6C – Kulturna dobra; Mjera 15 – Akcijski plan razvoja kulturnog turizma - Ministarstvo kulture - županijski ili gradski proračun

4.2.2.	Zaštita i turistička valorizacija kulturno povijesne baštine	4.2.2.1. Obnova i revitalizacija kulturnih dobara, povijesnih građevina i tradicionalne gradnje	● Prioritetna os 6, Investicijski prioritet 6c, Specifični cilj 6c1 (OPKK) - Ministarstvo kulture, Ulaganja u kulturnu baštinu, Mjera 6C – Kulturna dobra; - županijski ili gradski proračun
4.3.1.	Razvoj kapaciteta organizacija civilnog društva	4.3.1.1. Poboljšanje informiranosti civilnog sektora, 4.3.1.2. Poticanje konkurentnost i jačanje kapaciteta OCD 4.3.1.3. Poticanje razvoja inovativnih usluga 4.3.1.4. Razvoj volonterizma	● Prioritetna os 2, Investicijski prioritet 11.ii, Specifični cilj 11.ii.1 (OPULJP) - Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva; - gradski proračun;
4.4.1.	Stvaranje zajedničkog gospodarskog/ekonomskog prostora	4.4.1.1.Razvoj zajedničke turističke ponude 4.4.1.2. Promicanje/promocija poduzetništva 4.4.1.3. Promicanje održivog prometa i otklanjanje uskih grla u infrastrukturama glavnih mreža, 4.4.1.4. Poticanje umrežavanja klastera	● IPA Program prekogranične suradnje Hrvatska – Bosna i Hercegovina – Crna Gora 2014. – 2020. - Prioritetna os 1. Doprinos uspostavi učinkovitog tržišta rada i jačanje socijalne uključenosti kao i sustava zdravstvene zaštite i socijalne skrbi, SC 1.1. Poboljšanje mjera za zapošljavanje kroz razvoj sposobnosti i vještina u programskom području; - Prioritetna os 3 - Poticanje turizma i očuvanje kulturne i prirodne baštine; SC 3.1. - Jačanje, diversifikacija i integracija prekogranične turističke ponude te bolje upravljanje dobrima kulturne i prirodne baštine - Prioritetna os 4 - Jačanje konkurentnosti i razvoj poslovnog okruženja i investicija u programskom području; SC 4.1 - Poboljšanje konkurentnosti programskog područja kroz poticanje istraživanja, razvoja, inovacija i akcija poslovne podrške
4.4.2.	Poboljšanje zajedničke kvalitete života i socijalne kohezije	4.4.2.1. Projekt zajedničkog očuvanja i promicanja prirodnih i kulturnih resursa	● IPA Program prekogranične suradnje Hrvatska – Bosna i Hercegovina – Crna Gora 2014. – 2020., - Prioritetna os 2 - Zaštita okoliša, unapređenje sustava za sprečavanja rizika te za održivu proizvodnju energije, SC 2.1. Promicanje i poboljšanje zaštite okoliša i prirode putem zaštite prirodnih resursa i sustava upravljanja za sprečavanje rizika;

5.	OPĆI CILJ - 5. Razvoj administrativnih kapaciteta (infrastrukture, usluga i ljudskih resursa) Grada u svrhu efikasnijeg upravljanja lokalnim razvojem		
		MJERE/PROJEKTI	**USKLAĐENOST S VIŠIM RAZINAMA I MOGUĆI IZVORI FINANCIRANJA**
5.1.1.	Informatizacija javnih službi i unaprjeđenje pružanja javnih usluga putem novih tehnologija	5.1.1.1. Poboljšanje načina upravljanja javnom IKT infrastrukturom (distribucijska komunikacijska kanalizacija) infrastrukture 5.1.1.2. Unaprjeđenje informatičkog i aplikativnog povezivanja lokacija, tvrtki i ustanova u vlasništvu Grada Sinja (interoperabilnost i povezanost odnosno suradnja svih gradskih sustava i sustava ključnih dionika pružatelja usluga) 5.1.1.3. Uvođenje sustava za praćenje i upravljanje troškovima korisnika komunalnih usluga 5.1.1.4. Novi digitalni model gradske uprave (e-administracija, upravljanje procesima, dokumentima, informacijama itd.) 5.1.1.5. Unaprjeđenje javnih usluga putem integracije novih tehnologija u svakodnevni radi gradskih ustanova i tvrtki 5.1.1.6. Informiranje korisnika o mogućnostima korištenja javnih usluga putem interneta 5.1.1.7. Uspostava strategije upravljanja Gradskim nekretninama	● Prioritetna os 2, Investicijski prioritet 2a, Specifični cilj 2a1 (OPKK) ● Prioritetna os 2 ,Investicijski prioritet 2c, Specifični cilj 2c1 (OPKK) ● Prioritetna os 4, Investicijski prioritet 11.i, Specifični cilj 11.i.1 (OPULJP) - gradski proračun
5.1.2.	Podizanje razine kompetencija i osposobljenosti svih djelatnika u tijelima lokalne samouprave	5.1.2.1. Edukacija i jačanje stručnih kapaciteta ljudskih potencijala u gradskim službama 5.1.2.2. Obuka djelatnika za provođenje projektnih zadataka 5.1.2.3. Poboljšanje kvalitete upravljanja i djelotvornosti lokalne samouprave 5.1.2.4. Jačanje timske kohezivnosti	● Prioritetna os 4, Investicijski prioritet 11.i, Specifični cilj 11.i.1 (OPULJP) - Tehnička pomoć, Tematsko područje 1. – Osiguranje primjerenih i učinkovitih ljudskih resursa za provedbu operativnog programa, 2. – Potpora učinkovitoj provedbi, praćenju i procjeni programa i 3. – Potpora informacijama, promidžbi i izgradnji kapaciteta (potencijalnih) korisnika za pripremu i provedbu projekata; - gradski proračun; - privatni sektor

S ciljem stvaranja učinkovitog plana provedbe strategije, koordinacijsko tijelo Grada Sinja nastavlja s prikupljanjem baze projektnih ideja koje mogu prijaviti svi zainteresirani dionici u Gradu, uključujući samu gradsku Upravu i gradska poduzeća. Obrazac za prikupljanje prijedloga za unos u bazu projekata nalazi se na web stranici Grada, a popunjeni obrazac može se poslati Koordinacijskom tijelu tradicionalnom poštom ili e-mailom.
Projekti će biti kategorizirani prema svojim karakteristikama, a koje su definirane metodološkim smjernicama MRRFEU-a, stoga je važno da imaju:

- naziv projekta;
- naziv nositelja projekta i partnera;
- cilj koji se projektom namjerava postići;
- indikativni popis aktivnosti;
- ciljano područje;
- tip projekta, tj. da li se radi o infrastrukturnom projektu ili tzv. „soft“ projektu (aktivnostima poput edukacija, podizanja razine svijesti i promocije određenih tema i sl.)
- pripremljenost projekta (faza razrade)
- indikativni proračun projekta, tj. ukupan trošak projekta;
- izvor financiranja

Baza projekata će se ažurirati, te će se shodno tome raditi izmjene i dopune Strategije prema potrebi.

Sukladno prikupljenim projektima, Grad će u što skorijem roku od prihvaćanja ovog dokumenta provesti odabir strateških projekata (5-10 najvažnijih projekata koji se planiraju provesti do 2020. godine), a koji će biti podijeljeni prema razvojnim prioritetima i mjerama za koje su relevantni.

9. Prilozi

9.1. Institucije, fondovi i programi za financiranje projekata

Sljedeće tablice prikazuju najznačajnije institucije te njihove fondove i programe putem kojih se mogu financirati projekti za razvoj Grada Sinja. Tablice se sastoje od opisa programa/fonda, uvjeta za sudjelovanje, te primjera mjera/projekata preuzetih iz Općih Ciljeva koji se mogu financirati iz pojedinog fonda.

Tablica 55 Institucije, fondovi i programi za financiranje projekata

Naziv	**Europski fond za regionalni razvoj (ERDF)**
Opis izvora financiranja	Važnost ERDF fonda očituje se kroz jačanje gospodarske i socijalne kohezije na području Europske unije te smanjenje nejednakosti među regijama. Putem ERDF-a može se financirati pomoć malim i srednjim poduzetnicima, s ciljem otvaranja novih radnih mjesta, infrastruktura, infrastruktura povezana s istraživanjem i razvojem, telekomunikacijama, okolišem, energijom i prometom te financijski instrumenti – fondovi za lokalni razvoj, kojima je primarni cilj poticanje regionalnog i lokalnog razvoja , te suradnja između gradova i regija.
Uvjeti sudjelovanja	Financiranje definirano: ○ Operativnim programom (OP) Konkurentnost i kohezija Postotak sufinanciranja iz fonda: ○ Neprofitni projekti: iznad 75% , ○ Profitno orijentirani projekti (poduzeća i investicije s više od 25% dobiti).: 10% - 50 %.
Primjeri mjera/projekata iz Strategije koji se mogu financirati	• Ulaganje u daljnji razvoj GZ Kukuzovac i povezanih naprednih poslovnih usluga koje se nude poduzetnicima Poticanje poduzetništva. • Realizacija projekta Integralna tematska cjelina i klaster „Sinjska alka“Razvoj turizma temeljenog na prirodnim resursima i kulturnoj baštini • Razvoj biciklističkih i pješačkih staza u svrhu razvoja turističke ponude.

Naziv	Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj (EAFRD/EFPRR)
Opis izvora financiranja	Primarni ciljevi Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj uključuju unaprjeđenje konkurentnosti u sektoru poljoprivrede i šumarstva, razvoj okoliša i krajolika (ekološka komponenta), podizanje kvalitete života stanovništva na ruralnim područjima, diversifikacija ruralnog gospodarstva te implementacija „ Leader“ pristupa.
Uvjeti sudjelovanja	U odnosu na pretpristupni fond IPARD, EAFRD uključuje poboljšanja za poljoprivredno orijentirane projekte , od kojih je najvažnije istaknuti veće financijske potpore. Također, fond EAFRD otvaram mogućnost financiranja aktivnosti koje su započele od trenutka objave natječaja (uz uvjet da projekt prođe na natječaju). U okviru Zajedničke poljoprivredne politike EU, zemlje članice izrađuju Program ruralnog razvoja, u kojem se opredjeljuje za mjere koje će provoditi u sektoru poljoprivrede i šumarstva. U Republici Hrvatskoj se u sklopu programa provode slijedeće mjere: ○ Prenošenje znanja i aktivnosti informiranja ○ Savjetodavne službe, službe za upravljanje poljoprivrednim gospodarstvima i pomoć poljoprivrednim gospodarstvima ○ Programi kvalitete za poljoprivredne proizvode i hranu ○ Ulaganja u materijalnu imovinu ○ Obnavljanje poljoprivrednog proizvodnog potencijala uslijed elementarnih nepogoda i uvođenje preventivnih aktivnosti ○ Razvoj poljoprivrednog gospodarstva i poslovanja ○ Osnovne usluge i obnova sela u ruralnim područjima ○ Ulaganja u razvoj šumskih područja i poboljšanje isplativosti šuma ○ Uspostavljanje skupina i organizacija proizvođača ○ Poljoprivreda, okoliš i klimatski uvjeti ○ Ekološka poljoprivredna proizvodnja ○ Očuvanje poljoprivrede na područjima s prirodnim i drugim specifičnim ograničenjima u poljoprivredi ○ Suradnja ○ Upravljanje rizicima ○ Lokalne inicijative (LEADER i LAG-ovi) ○ Tehnička pomoć U načelu, sredstva primarno namijenjena za LAG-ove - jedinice lokalne samouprave koje obuhvaćaju do 10.000 stanovnika. U nekim mjerama ulaganja su moguća i u naseljima koja broje do 5000 stanovnika. Sredstva su također namijenjena fizičkim i pravnim osobama registriranim za određenu djelatnost u rangu mikro-poduzeća. Iznos sufinanciranja se kreće od 50% do 100%.
Primjeri mjera/projekata iz Strategije koji se mogu financirati	• Ulaganje u edukaciju poljoprivrednih proizvođača, • Poticanje pojedinačnih projekata etno kuća, eko-parka i održavanje bio-raznolikosti prirode, • Poticanje okrupnjivanja zemljišta • Poticanje orijentiranosti na ekološku i organsku proizvodnju

Naziv	Europski socijalni fond (ESF)
Opis izvora financiranja	Financiranje se temelji na OP Razvoj ljudskih potencijala. Europski socijalni fond (EFS) primarno je usmjeren na pitanja politike zapošljavanja. Cilj Europskog socijalnog fonda (ESF-a), je postići visoku razinu zaposlenosti, ravnopravnost između spolovima , održivi razvoj te ekonomsku i socijalnu koheziju. ESF se primarno orijentira na područja prilagodbe radnika i poduzeća – cjeloživotno učenje, stvaranje i širenje inovativnih organizacijskih cjelina, socijalnu integraciju osoba u nepovoljnom položaju i suzbijanje diskriminacije na radnom mjestu. Kao značajan cilj fonda navodi se i lakši pristup zapošljavanju nezaposlenim osobama, ženama i ostalim teško zapošljivim skupinama. Uz to, Europski socijalni for orijentiran je na osnaživanje ljudskog kapitala putem reforme obrazovnog sustava i mreže obrazovnih ustanova i institucija.
Uvjeti sudjelovanja	Prijavitelji projekta uključuju jedinice lokalne samouprave, javne ustanove, poslodavce te obrazovne ustanove. Iznos sufinanciranja može biti i preko 80%, ovisno o cilju konvergencije, odnosno razvijenosti regije.
Primjeri mjera/projekata iz Strategije koji se mogu financirati	• Jačanje kapaciteta lokalnih programa za zapošljavanje i povećanje zaposlenosti najranjivijih skupina na lokalnim tržištima rada, • Osiguravanje potpora samozapošljavanju, • Usluge radnih aktivnosti uz podršku za osobe s intelektualnim teškoćama, • Poticanje građana i osiguranje uvjeta za razvoj cjeloživotnog učenja.

Naziv	Hrvatska banka za obnovu i razvitak - Program kreditiranja komunalne infrastrukture
Opis izvora financiranja	Cilj navedenog Programa je dugoročno financiranje investicijskih projekata razvitka i obnove komunalne infrastrukture. U sklopu projekta, sudionicima su dostupni krediti, namijenjeni za osnivačka ulaganja, ulaganja u zemljišta, građevinske objekte te opreme i uređaje.
Uvjeti sudjelovanja	Krajnji korisnici kredita su jedinice lokalne i regionalne samouprave, komunalna društva te trgovačka društva i ostale pravne osobe. Iznos kredita nije ograničen, već se određuje ovisno o HBOR-ovim mogućnostima financiranja, konkretnom investicijskom programu, kreditnoj sposobnosti korisnika kredita, vrijednosti i kvaliteti ponuđenih instrumenata osiguranja. HBOR kreditira do 75% predračunske vrijednosti investicije. U iznimnim slučajevima, postoji mogućnost kreditiranja do 100% predračunske vrijednosti za investicije jedinica lokalne i regionalne samouprave i društava u njihovom vlasništvu. Rok korištenja je do 12 mjeseci, s počekom do 5 godina. Rok otplate kredita je do 15 godina (uključujući i poček), dok je kamatna stopa 4% godišnje.
Primjeri mjera/projekata iz Strategije koji se mogu financirati	• Osiguravanje potpora gospodarskim subjektima, • Ulaganje u daljnji razvoj GZ Kukuzovac

Naziv	Hrvatska banka za obnovu i razvitak - Kreditna linija za financiranje projekata vodoopskrbe i odvodnje u Hrvatskoj
Opis	Krediti su namijenjeni ulaganju u projekte vodoopskrbe i odvodnje uključujući projekte izgradnje uređaja za pročišćavanje otpadnih voda. Cilj navedenog izvora financiranja je unaprjeđenje i osnaživanje vodoopskrbe u Republici Hrvatskoj.
Uvjeti sudjelovanja	Prihvatljivi krajnji korisnici kredita su jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave općine, gradovi i županije koje ispunjavaju predviđene zakonske uvjete vezane uz mogućnost zaduživanja , te komunalna poduzeća. Sredstvima kreditne linije moguće je financiranje 100% iznosa prihvatljive predračunske vrijednosti investicije (minimalan iznos kredita je 400.000 €) . ○ Rok korištenja i poček: maksimalno do 5 godina ○ Rok otplate: do 15 godina, uključujući i poček ○ Kamatna stopa: 2,5% godišnje
Primjeri mjera/projekata iz Strategije koji se mogu financirati	• Izgradnja vodoopskrbnog sustava i sustava odvodnje, • Smanjenje gubitaka u transportu vode.

Naziv	Hrvatska banka za obnovu i razvitak - Program kreditiranja projekata zaštite okoliša, energetske učinkovitosti i obnovljivih izvora energije
Opis	Navedeni program kreditiranja namijenjen je osnivačkim ulaganjima, ulaganjima u zemljišta i građevinske objekte te ulaganjima u opreme i uređaje.
Uvjeti sudjelovanja	Korisnici kredita su jedinice lokalne i regionalne samouprave, komunalna društva te trgovačka društva i ostale pravne osobe. Iznos kredita nije ograničen, već ovisi o HBOR-ovim mogućnostima financiranja, konkretnom investicijskom programu, kreditnoj sposobnosti korisnika kredita, vrijednosti i kvaliteti ponuđenih instrumenata osiguranja. Zahtjevi manji od 100.000,00 kn u pravilu se neće razmatrati. HBOR ukupno kreditira do 75% predračunske vrijednosti investicije bez PDV-a. Rok korištenja je do 12 mjeseci, s počekom do 3 godine. Rok otplate kredite je do 14 godina (uključujući poček). Kamatna stopa na kredit je 4% godišnje.
Primjeri mjera/projekata iz Strategije koji se mogu financirati	• Razvoj plinskih mreža, • Zamjene pogonskih goriva, • Izgradnja vjetroelektrana,

Naziv	Hrvatska banka za obnovu i razvitak - Program kreditiranja energetske obnove zgrada
Opis	Navedeni krediti su namijenjeni za ulaganja u osnovna sredstva - adaptaciju i rekonstrukciju građevinskih objekata te opremu i uređaje.
Uvjeti sudjelovanja	Krajnji korisnici kredita su pružatelji energetske usluge (trgovačka društva i obrti koji izvršavaju uslugu poboljšanja energetske učinkovitosti zgrada javnog sektora, a koji su odabrani na javnom nadmetanju), naručitelji energetske usluge (tijela državne uprave, jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave i ustanove, agencije, škole i bolnice u njihovom vlasništvu) te sva trgovačka društva i obrti koji ulažu u energetsku učinkovitost. Najveći iznos kredita nije ograničen, a ovisi o HBOR-ovim mogućnostima financiranja, konkretnom investicijskom programu, kreditnoj sposobnosti korisnika kredita, prihvatljivosti projekta temeljem Potvrde o tehničkoj i financijskoj izvedivosti projekta APN-a, odnosno stručne komisije te vrijednosti i kvaliteti ponuđenih instrumenata osiguranja. HBOR kreditira do 50% predračunske vrijednosti investicije bez PDV-a. ○ Rok korištenja: do 12 mjeseci ○ Poček: do 1 godine ○ Rok otplate: do 14 godina, uključujući i poček ○ Kamatna stopa: 4% godišnje
Primjeri mjera/projekata iz Strategije koji se mogu financirati	• Provedba programa energetske učinkovitosti u zgradama javne namjene, • Projektiranje, gradnja i održavanje energetski učinkovitih privatnih stambenih i poslovnih objekata.

Naziv	Hrvatska banka za obnovu i razvitak - Financiranje izrade projektne i ostale investicijske dokumentacije
Opis	Cilj Programa je kroz financiranje izrade projektne i ostale investicijske dokumentacije kreirati poticajno okruženje za ulaganje u investicijske projekte i time indirektno poticati razvoj proizvodnje proizvoda i pružanja usluga namijenjenih realizaciji investicijskih projekata uključivo i projekata koji će se nominirati za financiranje u okviru Plana ulaganja za Europu
Uvjeti sudjelovanja	Krediti su namijenjeni za financiranje izrade projektne i ostale investicijske dokumentacije i to: ○ idejno rješenje ○ istražni radovi; dokumentaciju i troškove provedbe prethodnih istraživanja od važnosti za projektiranje, građenje i uporabu građevine odnosno drugog projekta ○ ocjena prihvatljivosti za ekološku mrežu ○ strateška procjena utjecaja na okoliš ○ studija utjecaja na okoliš ○ ostala dokumentacija i troškovi vezani uz procjenu utjecaja na okoliš odnosno prihvatljivosti za ekološku mrežu ○ idejni projekt ○ elaborat alternativnih sustava opskrbe energijom ○ elaborati čija izrada prethodi izradi glavnog projekta ○ glavni projekt ○ izvedbeni projekt ○ i slična dokumentacija… Preduvjet za uklapanje u ovaj Program je vlasništvo ili posjedovanje drugog pravnog interesa (koncesija, pravo građenja, posjed i sl.) na imovini (zemljište, postojeća građevina) koja je predmet investicijskog projekta za koji se traži kreditiranje izrade projektne i ostale investicijske dokumentacije.

	Korisnici kredita mogu biti jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave (općine, gradovi te županije i Grad Zagreb), komunalna društva, trgovačka društva, obrti, fizičke osobe koje samostalno obavljaju djelatnost, obiteljska poljoprivredna gospodarstva, zadruge i ustanove. Za korisnike koji posluju dulje od 2 godine prije podnošenja zahtjeva za kredit najviši iznos kredita nije ograničen i ovisi o veličini projekta za koji se dokumentacija ishodi. Rok otplate do 5 godina ili jednokratno o dospijeću do najdulje 5 godina. Kamatna stopa je najmanje 6% godišnje.
Primjeri mjera/projekata iz Strategije koji se mogu financirati	• Uređenja sinjskog hipodroma-interpretacijsko-edukacijski centar Sinjske Alke • Razvoj otkupnih i distributivnih centara za voće i povrće i Izgradnja i opremanje hladnjača za skladištenje poljoprivrednih proizvoda,

Naziv	Fond za zaštitu okoliša i energetsku učinkovitost (FZOEU)
Opis	Sredstva Fonda koriste se za financiranje zaštite okoliša i energetske učinkovitosti. Sredstava Fonda daju se pravnim i fizičkim osobama radi financiranja namjena utvrđenih Zakonom o Fondu za zaštitu okoliša i energetsku učinkovitost na temelju natječaja koji objavljuje Fond. Sredstva se dodjeljuju putem zajmova, subvencija, financijske pomoći i donacija. Sredstvima Fonda prvenstveno se financiraju programi, projekti i slične aktivnosti utvrđeni sukladno Nacionalnoj strategiji zaštite okoliša i Nacionalnom planu djelovanja za okoliš, Strategiji energetskog razvitka i Programu provedbe strategije energetskog razvitka te nacionalnim energetskim programima.
Uvjeti sudjelovanja	40% do 80% opravdanih troškova ukupne vrijednosti ulaganja, ovisno o statusu JLS i programu do maksimalnog iznosa navedenog u natječaju
Primjeri mjera/projekata iz Strategije koji se mogu financirati	• Sanacija odlagališta otpada Mojanka, • Sanacija divljih odlagališta, • Korištenje obnovljivih izvora energije u javnim ustanovama.

Naziv	Ministarstvo poduzetništva i obrta - Programi poticanja poduzetništva i obrtništva (Poduzetnički impuls)
Opis	Programi poticanja poduzetništva i obrtništva odnose se na bespovratna sredstva koja se raspisuju na godišnjoj razini u svrhu unapređenja uvjeta za privlačenje investicija, jačanje konkurentnosti i razvoja tehnološki orijentiranih malih i srednjih poduzetnika.
Uvjeti sudjelovanja	Za određene mjere programa, prihvatljivi prijavitelji su jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave koje imaju osnovan znanstveno tehnološki park, poslovni park, poslovni inkubator ili poduzetnički akcelerator koji je evidentiran u Jedinstvenom registru poduzetničke infrastrukture, ili će ga osnovati u tijeku provođenja projekta. Financira se do maksimalno 75% ukupno prihvatljivih troškova iskazanih u proračun unutar zadanih granica minimalnog i maksimalnog iznosa sufinanciranja.
Primjeri mjera/projekata iz Strategije koji se mogu financirati	• Potpore pri samozapošljavanju, • Potpore gospodarskim subjektima, • Podrške djelovanju inovatora.

Naziv	Ministarstvo turizma – razni programi za potporu razvoju turizma (sredstva Ministarstva

	turizma i fonda za turizam)
Opis	Programi Ministarstva turizma za potporu razvoju turizma baziraju se na dodjeli bespovratnih sredstava, između ostalog i jedinicama lokalne i područne samouprave, u svrhu poboljšanja turističke ponude.
Uvjeti sudjelovanja	Programom se pokriva najčešće do 50% - 80% troška investicije do određenog maksimalnog iznosa
Primjeri mjera/projekata iz Strategije koji se mogu financirati	• Razvoj manifestacija utemeljenih na povijesnoj, kulturnoj i vjerskoj baštini, • Projekt daljnjeg uređenja sinjskog hipodroma-interpretacijsko-edukacijski centar Sinjske Alke. • Unaprjeđenje turističke ponude kroz razvoj sportske zračne luke Sinj, • Razvoj biciklističkih i pješačkih staza, • Poticaji za osnivanje malih uslužnih gospodarstava i obiteljskih hotela,

Naziv	**Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova EU – Tehnička pomoć**
Opis	Programi potpore Ministarstva regionalnog razvoja i fondova EU usmjereni su na jedinice lokalne samouprave (ponekad s određenim ograničenjima, ovisno o indeksu razvijenosti).
Uvjeti sudjelovanja	○ Podnošenje projektne prijave ○ Sufinanciranje, tehnička pomoć, pokrivanje troškova edukacije
Primjeri mjera/projekata iz Strategije koji se mogu financirati	• Identifikacija projektnih ideja na regionalnoj i lokalnoj razini - jačanje institucionalnih kapaciteta (Koordinacijskog tijela Grada) za prepoznavanje projektnih ideja te stvaranje zaliha kvalitetnih projektnih ideja (kroz projektne radionice i individualan rad s korisnicima) • Sufinanciranje izrade tehničke dokumentacije za projektne prijedloge i provedbe projekata financiranih iz fondova Europske unije